

HƏSƏN OCAQQULİYEV

***YADDA QALAN
XATİRƏLƏR***

BAKİ – 2016

Redaktor: **Ramiz TƏMKİN**

Bədii redaktor: **Pərviz Səmədov,**
Siyasi elmlər üzrə fəlsəfə doktoru

Korrektor: **Rəhim QURBANİ**

«Yadda qalan xatirələr» kitabı Həsən Ocaqquliyevin oxucularla ilk görüşüdür. Kitabda Zərkənd kəndinin, Basarkeçər rayonunun, Göyçə mahalının tarixi, təbiəti və abidələri öz əksini tapmışdır, Göyçənin və Qərbi Azərbaycanın tarixi şəxslərinə, elm xadimlərinə, dövlət nümayəndələrinə və ustad sənətkarlarına geniş yer verilmişdir.

Ümidvarıq ki, «Yadda qalan xatirələr» toplusu oxucular tərəfindən seviləcək və onların stolüstü kitabına çevriləcək.

4702000000
N098 – 2016 *qripli nəşr*

© «Elm və təhsil», 2016

YADDA QALAN XATİRƏLƏR

İki əsrdən çoxdur ki, havadarlarının köməyi ilə haylar əzəli, əbədi oğuz yurdu olan, dünyaya çox sayda nadir simalar bəxş etmiş, əsrarəngiz və füsunkar təbiəti ilə gələn qonaqları heyran edən Göyçə mahalını və Qərbi Azərbaycan torpaqlarını işğal etmişlər, özlərinə dövlət yaratmışlar. Dərbəndimiz, Borçalımız, İrəvanımız, Zəngəzurumuz, Vedimiz, Göyçəmiz yadellilər tapdağında inlədi və bu gün də inləməkdədir. Hələ bu azmış kimi 25 ilə yaxındır ki, Odlar yurdunun zümrüd tacı olan Qarabağımız haylar tərəfindən yağmalanmaqdadır. Görəsən, bizim millətin günahı nədədir, İlahi?! Görünür, günah torpaqlarımızın altının da, üstünün də maddi sərvətlərlə dolu olmasıdır. Xaçpərəst dünyasının meydan suladığı bir vaxtda müsəlman olmağımız günah və qəbahətmi sayılmalıdır? Hələ Türkmənçay müqaviləsindən sonra ikiyə parçalanmış, sinəsindən Araz boyda şırım açılmış Azərbaycanımızı demirəm. Yeganə təsəllimiz odur ki, tarixçi və etnoqraflarımız itirilmiş yurdlarımızın toponimlərini, ədəbiyyatşünas alimlərimiz isə o yerlərdə yaşamış dühaların yaradıcılığını, eləcə də xalq incilərini toplayıb qalın-qalın kitablarda gələcək nəsillərə ərməğan etdilər. Bu baxımdan çapa hazırla-

nan Həsən Ocaquliyevin «Yadda qalan xatirələr» kitabı alqışa və təqdirə layiqdir. Göyçə mahalı, Basarkeçər rayonu, həmçinin müəllifin doğulub boya-başa çatdığı Zərkənd kəndi haqqında geniş məlumat verilir. Bu qədim oğuz yurdunun tarixi, relyefi, insanı heyratə gətirən təbiəti sadalanır.

Xüsusən də Zərkənd kəndində yaşayan tayfa və nəsil, yer-yurd adları, tarixi şəxsiyyətlər barədə yazılan məqalə və oçerklərdə əsl həqiqət özünü bariz şəkildə göstərir.

Kitab «Kiçik torpağın qəhrəmanı» oçerki ilə açılır. Oçerk Göyçə mahalının və Azərbaycan xalqının qəhrəman oğlu Məhərrəm Ocaquliyevə həsr edilmişdir. Belə ki, o, 18-ci ordunun tərkibində alman faşistlərinə qarşı mərdliklə mübarizə aparmış, Rusiyadan Berlinə kimi şərəfli və çətin döyüş yolu keçmişdir. Uzun illər sovet dövlətinin rəhbəri olmuş L.İ.Brejnev, ulu öndərimiz Heydər Əliyev məruzə və çıxışlarında M.Ocaquliyevin adını dəfələrlə fəxrlə çəkmişlər.

Nakam şairimiz Natiqə həsr edilmiş məqalələrdə onun çox istedadlı şair olduğu obrazlı şəkildə öz həllini tapır. Natiqin məhsuldar yaradıcılığı yalnız və yalnız Ülvü Bünyadzadə poeziyası ilə müqayisə edilə bilər.

«Mənim həyat yolum», «Göyçənin və Qərbi Azərbaycanın tarixi şəxsləri», «Tanınmış elm xadimləri», «Yaxınlarım və dostlarım», «Şəhidlərimiz» və digər bölümlərdə xalqımızın qeyrətli, mübariz və kamil oğullarının işi, əməlləri zərgər dəqiqliyi süzgəcdən keçirilib bədii boyalarla, bədii detallarla oxuculara çatdırılır.

Miskin Abdalın müqəddəs övliya olduğu, Məşədi İsanın, Səməd Ağanın, Mirzə Bəylərin, Yunis Rzayevin, Qəşəm Aslanovun, Qaçaq Şahmalının və digərlərinin xarakterlərinin yüksək istedadın gücü ilə açılması mənə əsl möcüzədir.

«Mənim həyat yolum» oçerki müəllifin ömrünün bədii güzgüsüdür – desəm, mənə yarılmaram.

Məqalədən aydın görünür ki, H.Ocaqquliyev H.Z.Tağıyevdən, Hacı Mirqasımdan və Səməd ağadan miras qalan xeyriyyəçilik yolunun ləyaqətli davamçısıdır. Keçən əsrin axırlarında Göyçədən, Qərbi Azərbaycandan didərgin düşmüş 200 nəfərdən çox soydaşımızı işlə, ev-eşiklə təmin etmək əsl insanlıq və kişilikdir.

Bəli, H.Ocaqquliyev uğurlu bir yolun başlanğıcıdır. Qələmi iti, sözü kəsərli olsun.

Hüseyn İSMAYILOV,
Professor

GÖYÇƏ MAHALI

Göyçənin qədim dövrü, tarixi haqqında nə deyə bilərik? Qədim gürcü mənbələrində Göyçə Qelakuni kimi qeyd olunub. Bu mənbələrdə Qelakuni həm göl, həm də dağ adıdır.

Qiyasəddin Qeybullayev yazır: "Burası şübhəsizdir, Urartu mənbələrində Qelakuni V-XIII əsr erməni mənbələrindəki Qelakuni toponimi ilə eynidir, demək bu toponim Qelak sözündən və Urartu dilində "uni" şəkilçisindən ibarətdir. Maraqlı odur ki, keçən əsrdə Gyçə gölü hövzəsində, onun cənub sahilində əhalisi azərbaycanlılardan ibarət olan Göbqran kəndi vardı. Məhz "Qelakuni" adı çəkilən Urartu yazısı da Göbqran kəndinin ərazisində tapılmışdır". Bəs Göyçə haqqında, ordakı yaşayış məntəqələri haqqında digər tarixi mənbələrdə də məlumatlar varmı? Bəli, var. Bir tarixi ədəbiyyata diqqət yetirək. "Göyçə və Zəngəzur bölgələrində qayalarda tapılmış və eradan əvvəl VIII əsrə aid olan Urartu dilindəki kitabələrdə qeyd olunmuş "ölkə" adları (Aydaşan, Akutaini, Alahyni, Arkukimi, Aria, Quria, Ela, Kuliani, Qelakuni, Kuarli, Elar, Purya, Ruşya, Urtex, Şanatya, Tyarasi, Velikuni) ilə XIX əsrdə və son vaxtlara qədər (1988-ci ilədək)

Qulican, Kəbqıran, Kəvər, Elar, Pirili, Uryas, Ördəkli, Şınatağ, Davradaş və Bələk yaşayış məntəqə adları yalnız kiçik fonetik dəyişikliklərlə fərqlənirlər". Bu qədim yazılarda öz əksini tapan yer-yurd adlarından neçəsinin Göyçə ərazisində yerləşdiyini də öyrənmək çətin deyil. Elicə (XIX əsrin əvvəllərində Göyçə mahalında azərbaycanlı kəndi"), Elar, Ördəkli Göbqıran, Gölkənd, Kəvər, Böyük Adyaman, Kiçik Adyamanı göstərmək olar. Bu toponimlərin Göyçə ərazisində olduğunu professor Qiyasəddin Qeybullayev tarixi dəlil və faktlarla göstərir. Bütün bu deyilənlərdən sonra Göyçənin ən azı 2800 yaşı olduğunu tam əminliklə demək mümkündür. Bəs Göyçə mahalı haqqında nə demək olar? Bu sualı cavablandırmaqdan ötrü bir elmi, tarixi ədəbiyyata diqqət yetirək: "Göyçə – İrəvan mahallarından birinin adı. İndiki Ermənistan ərazisində qədim Azərbaycan türklərinin yaşadığı bölgələrdən biri. İlk dəfə 488-ci ildə Alban kilsə yığıncağında Korray (Göyçə hidroniminin ermənicə yazılışdır) keşişinin iştirak etməsi qeyd olunmuşdur. Şah I İsmayıl 1510-cu ilə aid fərmanında "Göyçə mahalı" ifadəsini işlətmişdir". İndi bir başqa elmi ədəbiyyata baxaq: "Göyçə mahalı – XVIII əsrdə yaradılan İrəvan xanlığının 15 mahalından biri. Göyçə

mahalı Göyçə gölü hövzəsində yerləşən rayonları Kəvər (Kamo), Qaranlıq (Martuni), Basarkeçər (Vardenis) rayonlarını, Çəmbərək (Krasnoselo) rayonundan isə Toxluca, Ağbulaq, Şorca, Ardanış, Cil kəndlərini əhatə edirdi. Göyçə mahalının 1822-1832-ci illərdə 14354 nəfər əhalisi, 100-dən artıq yaşayış məntəqəsi olmuşdur. Əhalinin 98%-i azərbaycanlılardan ibarət idi". Qeyd etməyə dəyər, tarixi və elmi ədəbiyyatda Göyçə gölü haqqında da məlumatlar var. Bu mənbələrin birində oxuyuruq: "Gölün sahəsi 1100 km², orta dərinliyi 28,5m, maksimal dərinliyi 83 m-dir. Göyçə gölü dağların çökəkliyində, təqribən 1800 m. hündürlükdədir. Şimali-qərbdən Basarkeçər, qərbdən Geğam silsilələri ilə əhatə olunur. Gölə 28 çay tökülür. Göldən isə Zəngi (Razdan) çayı axır".

Bəs "Göyçə" nə deməkdir, bu sözün anlamı nədir? Bu barədə alimlərimizin müxtəlif mülahizələri mövcuddur. Filologiya elmləri doktoru İ.Bayramov yazır: "Hidronim Göyçayın Göyçə formasına düşməsi əsasında əmələ gəlmişdir" Tədqiqatçı İ.Ələsgər başqa fikirdədir. O yazır: "Bu qədim türk torpağının adı, bir ehtimala görə "Göyçək" olmuş, sonradan sovti dəyişikliyə uğrayaraq "Göyçə" şəklində sabitləşmişdir". Salman Vilayətoğlu daha fərqli mülahizə irəli sürür: "4-5 min il öncə Misirdən Tibetə qədər böyük bir coğrafi mədəniyyət yaymış oğuz türklərinin leksi-

konunda "Göyçə" kəlməsi "Müqəddəs insanlar yurdu", "Baş Tanrının yurdu", "Səməvi varlıqlar yurdu" anlamına gəlir". Maraqlıdır ki, erməni və rus mənbələrində Göyçə mahalı Göyçay kimi qeyd olunur. Zənnimizcə, "Göyçə" "göy çay" anlamındadır. Amma burada "göyün məna çaları ayrıdır. Yəni göy "səməvi, səma" anlamındadır. Buradan Salman Vilayətogluna haqq qazandırmaq olar. Deməli, "Göyçə" "Səməvi çay", "Səməvi su" anlamındadır. Bu, daha çox gölə aiddir. Unutmayaq ki, söhbət Göyçə mahalının anlamından gedir. Həm də bu ərazi dağlıq yerdə yerləşir. Buradan belə nəticəyə gəlmək mümkündür: "Göyçə" "səməvi, müqəddəs çayın, suyun ətrafında yerləşən yer" deməkdir.

BASARKEÇƏR RAYONU

Basarkeçər toponimi haqqında mülahizələr də mövcuddur. Salman Vilayət oğlu yazır: "İlkinliyində bu toponim "Basatkeçən" şəklində olmuşdur". Bu göstərilən mülahizədən fərqli bir mülahizə də vardır: "Ehtimal ki, Basarkeçər toponimi də məhz "Bazar" adlı yerdə Köçər kəndi mənasındadır. Köçər isə qədim türk tayfalarının birinin adıdır". Bəs bu mülahizələrdən hansı daha çox ağlabatan və inandırıcıdır? Öncə bəzi toponimlərə diqqət yetirək. Qeyd edək ki,

Bazardüzü adlı zirvə Qafqazda ən hündür zirvə (4466 km) hesab olunur. Zirvənin səthi nisbətən hamar, yamacları dik və sıldırımdır. Türyan, Qusar çayları

burdan başlanır. Alp çəmənləri və buzlaqları o var. Qusar və Qəbələ rayonlarının sərhədindədir.

Qeyd etmək yerindədir ki, mənbəyini Sisyan dağlarından götürüb Bərgüşadçaya qarışan çayın (uzunluğu 179 km) adı Bazarçaydır, eyni zamanda Basarkeçər silsiləsi də məlumdur. Gördüyümüz kimi Bazarbasarla bağlı xeyli toponimlər vardır. Burada belə qərara gəlmək olar ki, Qiyasəddin Qeybullayevin mülahizəsi daha ağlabatandır, yəni Basarkeçər "bazarların keçdiyi yer" anlamındadır. Məlumat üçün qeyd edək ki, Basarkeçərin Zod kəndi də etnonimdir, qədim Sat tayfasının adını daşıyır. Ermənilər rayonda yerli əhalinin sayını azaltmaq, nüfuzunu zəiflətmək

üçün köçürmələrdən (zorla köçürmə sənəddə "kö-nüllü" kimi qeyd edilirdi) faydalandılar. Basarkeçər rayonunun Zod, Yuxarı Zağalı, Çaxırlı, Qanlı, Gilil-vəng, Kərkibaş, Yarpızlı kəndləri 1948-53-cü köçürülməsində Azərbaycana köçürülmüşdür. Çünki xarici ölkələrdən Qərbi Azərbaycana çoxlu erməni gətirilmişdi. Təkcə 1946-cı ildə Bolqarıstan və Rumunyanı 50,9 min nəfər, 1947-ci ildə Fələstin, Suriya, Fransa, ABŞ, Yunanıstan, Misir, İran və Livandan 35,4 min nəfər erməni qəbul edilib Qərbi Azərbaycanda yerləşdirilmişdi.

Bir tarixi ədəbiyyatda olduqca maraqlı faktlar adamın diqqətini çəkir. Odur ki, bunu olduğu kimi verməyi lazım bilirik: "1979-cu ildə keçirilən Ümumittifaq siyahıya alınmanın nəticələrinə görə azərbaycanlılar 160841 nəfər, yaxud əhalinin (3037259 nəfər) 50,3 faizini təşkil edirdilər. 1926-cı ildə Ermənistanda türklər 86,4 min nəfər olmuşdular. Həmin dövrdə müqayisədə ermənilər 742,6 min nəfərdən 2725000 nəfərə çatmışdı. Onların artımı 280 faiz, yaxud 3,9 dəfə olmuşdur.

ZƏRKƏND KƏNDİ

Zərkənd (Qızılxaraba, 1935-ci ilədək Zərkənd)
– azərbaycanlı kəndi idi. Rayon mərkəzindən 15 km

şərqdə, dəniz səviyyəsindən 2112 m hündürlükdə yerləşir.

Zərkənd Basarkeçər rayon mərkəzindən 15 km şərqdə azərbaycanlılar yaşamış kənd olmuşdur. Əsası 1801-ci ildən qoyulub. Əhali heyvandarlıq və əkinçilik sahələrində çalışırdı. Orta məktəbi, klubu, kitabxanası var idi.

Zərkənd kəndinin nə vaxt salındığı barədə el arasında belə məlumat var: "1738-ci ildə Dəli İsmayıl və Təhmən Şəmkir rayonunda Dəllər kəndindən buraya (Zərkənd kəndi nəzərdə tutulur) gəlib binə bərkidiblər". Əlbəttə, bu tarixi sənəd deyil, olsa-olsa adi bir məlumatdır, amma kəndin yaxın tarixini özündə əks etdirdiyindən əhəmiyyətsiz deyil. Kəndin yaxınlığındakı Kalafalar bir qədim kəndin xaraba-

lığıdır. Amma bu haqda heç bir məlumat yoxdur. Burdan belə nəticəyə gəlmək olar ki, Kalafalar Zərkəndə nisbətən daha qədimdə mövcud olmuşdur.

"Kəndin yuxarı məhəllə deyilən ərazisində sarı torpağın içindən tez-tez çoxlu haqıx, müxtəlif formalı muncuqlar, eyni zamanda, nizə, ox ucluqları və xəncər tiyələri tapılırdı. Bu nizə, ox ucluqları və xəncər tiyələri misdən idi. Maraqlıdır ki, misdən hazırlanan xəncər tiyələri, eləcə də ox, nizə ucluqları saysız-hesabsızdı.

Kəndin içində təzə evlərin tikintisi zamanı dəfələrlə qəbirlər, quyular (kurqanlar) aşkar olundu. Bu vaxt quyuların içindən iri küpələr də tapılmışdı.

Kəndin içində, hamamın yaxınlığında nəhəng daş sütunlar adamı heyratə gətirirdi. Buradakı üstü xaçlı daşlar, yaxşı cilalanmış nəhəng daşlar çox güman ki, kəndimizin qədim tarixini əks etdirməkdə idi.

Kəndin içində rast gəlinən qədim qəbirlər, quyular, nəhəng daş sütunlar, ən nəhayət misdən hazırlanmış nizə, ox ucluqları, xəncər tiyələri təbii ki, kəndin qədim tarixini özündə əks etdirir. Biz tərəddüd etmədən deyə bilərik ki, burada mis dövründə yaşayış olmuş, daha doğrusu, bu ərazi qədim yaşayış məskənidir. Deməli, Zərkəndin bir neçə minillik tarixi var. Sadəcə burada bir dəfə də olsun arxeoloji qazıntılar aparılmamış, tarixi abidələr öyrənilməmişdir.

Zərkənddə hacılar (Hacı Süleyman və b.), məşədilərin (Məşədi Məsim, Məşədi Əli, Məşədi Abdulla, Məşədi Əziz, Məşədi Oruc, Məşədi Hüseyn, Məşədi Allahverdi, Məşədi Şahverdi və b.), kərbəlayilər (Kərbəlayi Nəcəfəli, Kərbəlayi İsaq, Kərbəlayi Abbas, Kərbəlayi Bayram, Kərbəlayi Sadıq və b.) varlığı bu bu yaşayış məntəqəsinin nisbətən varlı adamlarını, din-iman əhlini göstərməkdədir. Kənddəki mollalar (Molla Rəhim, Molla Əhməd, Molla Musa, Molla İbrahim, Molla Müsəllim) da kənd əhalisi arasında xeyli savadlı adamlar olmasını təsdiq edir. Adamların dediklərinə görə, Molla Əhməd çox savadlı olmuşdur.

Kənd dağlıq ərazidə yerləşdiyindən, qış uzun çəkdiyindən burada yaşayanlar son dərəcə işgüzar, cəfakəş adamlardı. Kənddə 30-cu illərdə kolxoz quruluşu yaradılsa da, xalqın güzəranı yaxşı keçməmiş, əvvəlcə 37-ci ilin tutthatutu, ondan bir neçə il sonra başlanan müharibə adamların güzəranını çətinləşdirmişdi. Müharibəyə getmiş adamlardan yetmiş nəfər geri qayıtmamışdır. Kənddə kolxoz quruluşu təxminən otuz il davam etmiş, bu illərdə Aşıq Aslan (Zərkənd kəndi), Həmid (Zərkənd kəndi), Əmrəli (Zərkənd kəndi), Murad (Qoşabulaq kəndi) və Cəmşid Hənifəyev kimi adamlar kolxoz sədri olmuşlar. Bu kolxoz sədrləri arasında yadda qalan işlər Cəmşid

Hənifəyəvə məxsusdur. Kəndin inkişafında, kənd əhalisinin güzəranının yaxşılaşmasında bu böyük insanın müstəsna xidmətləri vardır.

Kolxoz quruluşu mütərəqqi quruluş deyildi. Hər ay maaş ala bilməyən adamlar ailəni dolandırmaq üçün yenə cəfa çəkməli idilər. Çünki ilin sonuna yaxın bir dəfə əmək gününə uyğun bölgü olur, hər kəs əmək gününün sayına görə buğda, arpa, yağ, pendir və s. ala bilirdi. Bu dövrdə hər ay maaş alan adamlar müəllimlərdi. Onların xeyli imtiyazları da vardı.

60-cı illərdən sonra kənddə kolxoz quruluşunun sovxoz quruluşu ilə əvəz olunması Zərkənd əhalisini xeyli dirçəltdi. Adamlar genişeyvanlı, üstü şiferli evlər tikdilər, yaşayış yaxşılaşdı. Kənddə elmə, təhsilə maraq daha da gücləndi, çünki Zərkənd orta məktəbi rayonun nümunəvi məktəblərindəndi. Kənddə ali təhsilli adamların sayının artmasında, təhsilə, elmə marağın güclənməsində Həbib müəllimin xidmətləri çoxdur.

Zərkənd əhalisi də 1988-ci ilin məlum hadisələri ilə bağlı doğma kəndi tərk edib Azərbaycana pənah gətirdi. Kənd boş qaldı. Bəs Zərkənd nə deməkdir? İbrahim Bayramovun mülahizəsinə əsasən Zərkənd zar (Zərlə zar eyni mənalı sözlər deyil) kimi göstərildiyindən "dərə, yarıqan" kimi izah olunur. Bəli, zar bu qeyd edilən anlamdadır. Digər bir tədqiqatçı da

bunu təsdiqləyir: "Toponimiyamızda CÇ-Z-Z-Y-C-Ş dialektlərinin əksər ünsürlərinə həm müstəqil, həm də bir sıra coğrafi adların formalaşmasında əsas rol oynayan "sıldırım, uçurum, sıldırım sahil, yargan, dik sahil, dik qaya və s. mənalı yar car cər-dar-yar-zarzor) birhəcalı qədim coğrafi nomanın əvvəlində rast gəlinir". Qeyd edək ki, kəndin adı hələ 1935-ci ildə Zərkəndlə əvəz olunsa da, bu yeni ad rəsmi şəkildə 1969-cu ildə həyata keçirilmişdir. Deməli, Zərzibil adı Zərkəndə nisbətən daha qədimdir. Buna görə Zərzibilin anlamı müəyyən edilməlidir. Onu da unutmayaq ki, tədqiqatlar nəticəsində məlum olmuşdur ki, hələ eramızın əvvəllərində, 1500-1800 il bundan əvvəl Zərkənd mədənlərindən saxta üsulu ilə çıxarılan qızıl məhz bu ərazidə filizdən təmizlənmiş və emal olunmuşdur. Zənnimizcə, "Zərzibil" "qızılın təmizləndiyi, emal olunduğu yer" anlamındadır.

TAYFALAR HAQQINDA MƏLUMAT

Kəndimizdə adlı-sanlı, öz fəaliyyəti və hörmətilə seçilən adamlar çox olub. Kəndimizdə nə az, nə çox 19 tayfa olub. Onlar aşağıdakılardır:

DƏLLƏR tayfası ən böyük tayfalardan biridir. Bu tayfa özü iki şaxəyə bölünür. Biri Namazalılar, digəri isə Hacısüleymanlılar və Xıdırlardır. Bu tay-

fanın görkəmli nümayəndəsi pullu Məhərrəmdir. O, öz hesabına Killi körpüsü çəkdirib. Məhərrəmin nəvəsi aşiq İdris ən yaxşı aşıqlardan olub. Pullu Məhərrəmin nəvəsi Musa kişi, onun övladları Firuddun, Akifdir. Akif bu gün babasının yolunu layiqincə davam etdirən bir xeyriyyəçidir. Musa kişinin özü çox sanballı el ağsaqqalı olub.

Hacı Süleyman Həcc ziyarətinə gedib, vəfat edib və orda dəfn edilib. Onun törəmələrindən olan Əmrah kişi, Novruz, Ələsdan, Məhəddin babalarının yollarını davam etdirirlər.

Süleymanov Rəhim, Süleymanov Əsəd Nacı Süleymanlılardır.

ŞAHZADƏLİLƏR – Bu tayfanın ən görkəmli şəxsiyyəti Molla Əhməd Abbas oğludur. O çox dərin molla olub. Aşiq Ələsgər onun bacısı oğludur. Aşiq Ələsgər dedikdə tayı-bərabər olmayan söz ustadı, görkəmli aşiq və sənətkar yada düşür. Onun anasının bizim kənddən olması kəndimiz üçün çox şərəfli, qururverici hadisədir. Molla Əhmədin qardaşları Kalvayı Bayram, Kalvayı Abbas, əmisi Allahverən çox dindar şəxslər olublar. Həsənov Əhəd, Molla Əhmədin əmisi oğlu Məşədi Əziz və Məşədi Abdulladı. Molla Əhmədin nəvəsi Həsən Musa oğlu zəhmətkeş ağsaqqal idi, Qəşəm dayı isə bu tayfanın fəxrlərindəndir. Qəşəm dayının oğlu Hacı Ələddin çox tanınmış bir

pedaqoq idi, yüksək ixtisaslı kadrların yetişməsində onun zəhməti olduqca çoxdur. Əfsus ki, o, dünyasını tez dəyişdi. Onun qardaşları Elmar çox qabiliyyətli ustadır, Zülfüqarın şəxsi biznesi var. Molla Əhmədın əmisi oğlu İsrəfil kişi uzun müddət, sovetlər dövründə maslaget işləyib. Molla Əhməd Sovet dövründə Qala rəisi işləmişdi. Qasımın oğlu Bədəl kişi tanınmışlardan olub. Məşədi Əziz sovet hökuməti yeni qurulanda qaçaqlıq edib. Ona görə də onu tutub gülləyiblər. Məşədi Əzizin bacısı oğlu Ağa kişi kənd sovet sədri işləyib, qaçaqlara qarşı apardığı mübarizəyə görə, qaçaqlar onu qonaqlıq adından aparıb güllələyiblər.

Molla Əhmədın oğlu Musa xeyirxah insan kimi tanınırdı. Musanın qardaşı Əli kişi Qəşəm dayının atası idi. Bir az əvvəl adını çəkdiyimiz Əhədın dədəsi Qasım kişi çox xeyirxah bir adam olub. Həsənin atası Həşim kişi azan verən, oruc tutan, namaz qılan əsl din adamı idi. Əli kişi ilə Həşim, Qasım əmi uşağıdı. Kalvayı Abbas oğlu Firuddun hamının hörmətini qazanmışdı. Bu tayfanın gənclərindən biri olan Araz "Neftçi" və yığma komandanın futbolçusudur, gənc olmasına baxmayaraq çox məhşurdur, bir sözlə, fəxrimizdir.

ŞAMOYLAR – Məşədi Allahverdi kəndin kovxası olmuş, qardaşı Şərif xeyirxahlığı ad-san

qazanmışdı. Nəsif əmi, Yusif əminin atası Səməd nənəm Qönçənin əmisi Şamoyun oğludur. Nəsif əmi uzun müddət Vədi rayonunda milis rəisi işləyib. Onun oğulları Bəhrəm, Sabir, Vaqif, Tofiq və Şəmildirlər.

Yusif əmi sovetlərdən əvvəl fars dili dərsi deyib. Onun yeganə oğlu Həbib müəllim Zərkənd kənd orta məktəbinin direktoru işləmişdir. Kənddə kadrların yetişməsində əvəzsiz əməyi olub. Demək olar ki, içi mən qarışıq kəndin bütün ali təhsilli adamlarının hamısı onun yetirmələridir. Övladları Arzu, Məhəbbət, Aqil, Pərviz Həbib müəllimin davamçıları kimi cəmiyyətdə özlərinə məxsus yer tutmuşlar.

Həbib müəllimi atam çox istəyərdi, öz doğma oğlu kimi, yeri gələndə qardaş kimi... Hər ikisi birbirinə bağlı insanlar idi. Məşədi Allahverdi babanın övladları Xudat, Qəhrəman, Xəliqverdi, Məhəmməd-əli və Sultanəlidir.

Şərif babanın övladları Tanış, Rəhman, Əlizaman, Uğurlu, İsmayıl olublar. Şamoyların nümayəndələri Xudat əmi və Nəsif əmi Böyük Vətən Müharibəsində iştirak etmişlər və təəssüf ki, hər ikisi qolunu itirmişdi. Əlbəttə, müharibədə fəal iştiraklarına görə, SSRİ-nin orden və medalları ilə təltif olunmuşdular.

SEYİDALILAR – bu tayfanın ən görkəmli ağsaqqalı molla İbrahim kişidir. O çox xeyirxah bir insan olub. Mənim də yadımdadır ki, həmişə onun qapısında dini tədbirlər keçirilərdi. Qətl sınında adamlar yığışırdılar, «Quran» oxunardı, ehsan verilərdi. Böyük Vətən müharibəsi illərində kəndin kişiləri müharibəyə getmişdilər, çətin zaman idi, ailələr çətinliklə dolanırdılar, hamı ordu üçün əlindən gələni edirdi. İbrahim kişi rayonun müvafiq orqanları ilə müqavilə bağlayıb dağlardan çiçək yığıdırıb hökumətə təhvil verər, əvəzində pul alaraq camaatın dolanışığına kömək edərdi. Molla İbrahimin övladları Həmid, Bahadır, İsmayıl, Köçəri, Məhəmməddir. Bu tayfanın nümayəndələrindən Eynullah, Mehvalı sayılıb-seçilən adamlardandırlar. Eynullah kəndin həkimi işləyirdi, gecə-gündüz kənd camaatının sağlamlığının keşiyində durardı. Gecənin hər hansı vaxtı qar-borana baxmayaraq məlumat alan kimi xəstənin yanında olardı və lazımı tibbi yardım göstərərdi. Eşq olsun belə insanlara. Mehvalının oğlu Cəlil çox yaxşı göz həkimi olmaqla bərabər xeyirxah insandır. Onun haqqında çox yaxşı sözlər eşidirik və onun xeyirxahlığından danışanlar çoxdur. İbrahim kişinin qardaşı Ciloy kişi kəndin xeyrinə, şərinə yariyan kişi olub, onun övladları Cuma, Aşot iş adamlarıdırlar. Bu tayfadan Hasan kişinin haqqında çox danışmaq olar. O,

müharibədə ayaqlarını qurban verən bir kişidir. Müharibədən sonrakı dövrlərdə kənddə xəzinədar, anbardar işləmişdir. Nəbi kişi kəndin heyvandarlıq fermasında işləyirdi, gərgin işinə və nümunəvi fəaliyyətinə görə Sosialist Əməyi Qəhrəmanı adına layiq görülmüşdü. Molla İbrahimin əmisi oğlu Məmməd-zadə, onun övladları Alırza, Üsən həmin tayfanın üzvləridi, Xansuvar, İlya, Ələsdan seyidalıların gənc nəsillərindəndirlər.

HACILAR – Hacı Mərdan, Hacı Şərif, Nəsif bu tayfanın ən görkəmli nümayəndələri olub, Əli uzun müddət sovet sədri işləyib. Bu tayfa haqqında məlumatım az olduğuna görə ətraflı söz açə bilmirəm.

HASANLILAR – Sədir Səmədoğlu bir elm adamı kimi tanınırdı. Xeyirdə, şərdə camaatın işlərini yola verən bir adam idi. Məddəd, onun oğlu İsmayıl ağır təbiətli, qohumcanlı olublar. Bəniş, Söyün, Bahadur kənddə hörmət qazanmış adamlardandırılar. Sədrin əmisi uşaqları Ümid, Lələkişi, İsə, Musa və Qarakişi müharibədə həlak olublar, geri qayıtmayıblar. Görün bir tayfada vətən uğrunda neçə nəfər həlak olub.

MƏŞƏDİƏLİLƏR – bu tayfa haqqında yetərli məlumatım olmadığına görə qısaca olaraq, onu qeyd etmək istərdim ki, bu tayfanın üzvü Əli İsayev, İbad İsayev, Əhməd kişi mənim ana tərəfdən qohumum-

durlar. Babam əsgərliyə gedib qayıtmayıb, onun qardaşı Abduləli kişi kəndin məşhur dəyirmançısı olub. Dayım Mehmandar atasının yeganə oğlu idi. Nənəm Gülü onu öz zəhməti ilə oxudub, ali təhsilli aqronom ixtisasına yiyələndirmişdir. O, aqronomluqdan kolxoz sədrinə kimi şərəfli bir həyat yolu keçmişdir. İdris kişi də Məşədililər tayfasındandır. Onun oğlanları Vəli, Fezi, Nürəddin, Niftalı, Hasan kişi, qardaşı Gəncəli, övladları Cəlal, Əyyam, Naildir.

AĞACANLAR – Ağakişi, Sarı, Əliş qardaşları bu tayfadandırlar. Məmməd, Dünyamalı, Əhməd qardaşları kəndin sanballı el ağsaqqalları olublar.

Məmməd kişinin övladları Söyün kişi, Gülü nənə, Gülgəzdir. Gülü nənə Əhməd babayla, Gülgəz isə Ağkilsə kəndindən Məmmədov Bilalla ailə qurub. Dünyamalının oğlanları Bəxtiyar, Papır, Fərrux, tayfanın digər nümayəndələri Əli, İmran, Rəhim, Sürəddin Hasan kişinin oğlanlarıdır. Hasan kişinin əmisi oğlu Bəylər, onun oğlu aşiq Məhəmməddi. Nəcəfin oğlu Asxas kənddə sovet sədri işləyib.

KƏRBƏLAYI İSAQLAR – Səməd, Saleh qardaşları bu tayfanın övladlarıdır. Onlar xeyirxahlıqları ilə tanınırdılar. Kənddə 1-ci əkinə onlar başlayırdılar.

Səmədin oğlanları Ağaverdi, Qədim, Yusif, Salehin oğlanları isə Məhəmməd, Binnət, Mahmud, Beyfut kəndin fədakar zəhmətkeşləri olublar.

KƏRİMLİLƏR – Albaba kişi, oğlanları Kazım, Bayramdır. Əliyev Mikayıl bir müddət kənddə yaşayıb, sonra Azərbaycana köçüb, sonra yenə qayıdıb doğma kəndə. Albabanın əmisi oğlu Əziz, oğlu Şəmil aşiq olublar. Kazım kişinin oğlanları Rəhim, Kərim, Firuz ali təhsillidirlər. Hərəsi bir sahədə çalışır. Rəhim orta məktəbdə müəllim işləməklə yanaşı, yaxşı söz ustadıdır, Respublika Yazıçılar Birliyinin üzvüdür, çox yaxşı şeir yazır, təcisləri ilə məşhurdur.

Şəmil oğlu Həsən, Səhər oğlu Məhəmməd də bu tayfanın nümayəndələrindəndir.

XƏLİLLƏR – Kalvalı oğlu aşiq Sayad, əmisi oğlu aşiq Oruc Xəlillər tayfasının ən görkəmli nümayəndələrindəndir. Aşiq Sayadın oğlu aşiq Qəbil, qardaşı İsadır. Kalvayı Vəlinin oğlanları Əvəz, Molla Müseyib və Əziz kənddə dəllək olublar. Müseyibin oğlanları Sarı, İslam, İbrahim, Əzizin oğlanları Aydın, Şubay, İnqilabdır. Kalvayı Vəlinin tayfasından olan Müsəllim kişi, oğlanları Köçəri, Məhəmmədəli, İbrahim, Məhərrəm də Xəlillərdir.

BABALAR – Həbib kişi, Ağalar oğlu Oruc kolxozda mühasib işləmişdir. Sarının qızı Munaya ilə ailə qurdu. Əsgəriyə getdi, qayıdıb gəlmədi. Həziqulu

kişi, oğlanları İsmayıl, Əli, Nəcəfqulu bu taufadandırlar. Müharibə bu ailəyə də böyük faciə gətirdi. Nəcəfqulu əsgərliyə gedib gəlmədi, qardaşı Əli qayıtsa da yaralanmışdı, bir də getdi, qayıdıb gəlmədi.

NƏCƏFALILAR – Cəfər Nəcəfəliyevdir. Cəfərin oğlu Əliş Ağakışının qızı Hamayanın həyat yoldaşı olub. Nəcəfəliyevlər tayfasının ən görkəmli nümayəndələri Məhər kişi, Namaz, onun oğlu Mojdun olub. Məhər kişi Böyük Vətən Müharibəsində fəal iştirak edib. İtaliya uğrunda vuruşlarda qəhrəmanlıq göstərərək və İtaliyanın qəhrəmanı kimi yüksək fəxri ada layiq görülüb. Məhərrəm, qardaşı Söyün, eləcə də Murad bu tayfanın nümayəndələridirlər. Murad Qızılhacılıda Veteranlar Şurasının sədri işləmişdir. Onun qardaşı Şəmil zurnaçı, qardaşı Fərman isə dəf çalan olmuşdur.

CABBARLAR – Cəfərqulu kişi bu tayfanın ən adlı-sanlı ağsaqqalıdır. Onun oğlanları Həmid, Papır və Fətəlidir.

Həmid kənddə kolxoz sədri işləyib, Papır kişi müharibədə iştirak edib, bir qolunu itirib. Fətəli kənd məktəbində müəllim işləyib. Bacısı Gülnar kəndin kolxoz sədri Cəmiyyətin həyat yoldaşı olub. Cabbarov Məhər, Bayram bu tayfanın zəhmətkeşləridirlər.

MƏMMƏDCƏFƏRLƏR – Bu tayfanın sayılıb-seçilən nümayəndəsi Şaban olub. O çox varlı bir

adam olub. Şabanın qardaşları İdris, Söyün və Tofiqdir.

HƏNİFƏLİLƏR – Namaz kişi tanınmış kənd sakinidir. Şirməmməd, oğlu aşiq Nazar, aşiq Müzəffər bu tayfanın nümayəndələridilər. Hənifəlilərin tanınmış nümayəndəsi Cəmşid kişi uzun müddət Zərkənddə kənd kolxoz sədri işləyib. O, çox yaxşı insan və qayğıkeş rəhbər olub. Kəndin inkişafında, camaatın güzaranının yaxşılaşmasında çox böyük işlər görüb. Onun fədakar zəhmətinin nəticəsidir ki, kənddə hamı əmin-amanlıq şəraitində yaşayıb. Cəmşidin oğlanları İsmayıl, Şahbaz, Saday, Ələvsət, qardaşları Gürzalı və Əhliman Bakıda yaşayırlar.

MOLLARZALILAR – İslam kişi bu tayfanın fəal nümayəndəsi olub. O, dünyasını dəyişənə kimi vəzifələrdə çalışıb. Oğlanları Fezi, İbiş, Yusif, bu tayfadan olan Məmməd, oğlu Avas, Bilal, onların övladları Yunis, Nəbi, Yadigar kənddə çalışmışlar. Yuxarıda adı çəkilən valideynlərin hər birinin yetərli sayda övladları vardır və onlar hal-hazırda ata-babalarının ənənələrini davam etdirməkdədirlər. Ferizin övladları Firdovsi, Füzuli, Xəqani, Bakir bu tayfanın layiqli davamçılarıdır. Firdovsi çox savadlı bir insandır, həm də olduqca təəssübkeş, qayğıkeş bir şəxsdir.

MOLLAUSUBLAR – Usubov Məhər tayfanın ən tanınmış adamı olub. İsmayıl, Xanıt, Valeh bu tayfanın nümayəndələridilər. Məhər kişi çox çalışqan, təşəbbüskar bir kişi idi. O, uzun müddət kənddə partiya təşkilat katibi işləmişdir. Məhərin oğlanları Arif, Sahib, Asdan öz sahələri üzrə çalışırlar və tayfalarının ənənəsini davam etdirirlər.

KALVƏLİLƏR – Aşıq Asdan kolxoz qurulandan sonra kolxoz sədri işləyib, Məhəmməd çox tanınmış bir ağsaqqal olub. Onun övladları Əli, Vələddindir. Məhəmmədin əmisi oğlu Söyün, onun oğlu Haqverdi, Valeh, Saleh, Alı Abbasov, Həsən də bu tayfanın yetirmələrindəndir. Şirəli, oğlu Vəli onun oğlu Yaqub da bu tayfadandırlar.

ƏLƏKBƏRLƏR – Aşıq Mehralı, onun oğlanları Nəbi, Sultanəlidir. Bəndalı, Yaqub Mehralının qardaşlarıdır. Bəndalının oğlanları Babuxan, Məhəddin, Şöhrəddin, Yaqubun oğlanları Şəmidin və Xasaydır.

ZƏRKƏND KƏNDİ ƏTRAFINDAKI YER-YURD ADLARI

Zərkənd ətrafında dağlar (Alçaq Güney, Böyük Güney, Orta Güney, Üç daşlar, Ayı mağarası), təpələr (Təpə, Şiştəpə, Vers təpəsi, Tülkü təpəsi), dərələr (Yarıtmaz dərəsi, Nehrə dərəsi, Işıqlının dərəsi)

rəsi), qayalar (Qırmızı qaya, Qara qaya, Moruqlu qaya, Korali qaya), bulaqlar (Qara bulaq, Gəncəlinin bulağı, Zilvəli bulağı, Qıvla bulağı, Göy çınqılın bulağı, Sarı bulaq, Kor bulaq, Çoban bulağı, Pəməsə bulağı, Südlü bulaq, Allahverdibiçənin bulağı, Qoşa-bulaq, Çamurlu bulağı, Nəhrəduran bulağı, Yemişən bulağı, Kalvayı Sadığa toy olanın bulağı, Sabir bulağı, Köhnə komun bulağı, At ölən bulağı, Soyuq bulaq, Kalafaların bulağı) və müxtəlif yer yurd adları (Meşə zolağı, Balabəyin qoruğu, Gəncəlinin öyü, Mollabaşı, Rumbasar yolu, Nəbiüzəngitapan, Sutökülən, Göl yeri, Canavar yuvası, Qarovul daşı, Üçdaşın yolu, Məşədi İsgəndərin komu, Alma ağacı, Ocaq, Arabaqaçan, İldırımvuran, Üçdaşın döşü, Kartof yeri, Pazı yeri, Qara Namazın kalafası, Tala yerləri, Yelli yurd, Dikinə əkənəklər, Namazın qaraçöpü, Öküzuçan, İbrahinin çuxuru, Quzeyin dibi, Təzə komlar, Alban xaçı, Tap arxı, Sarı torpaq, Pulçıxan, Köhnə kom, Atölən) az deyil. Gördüyümüz kimi bu yer-yurd adlarının çoxu şəxs adları ilə bağlı etnonimlər olub, bu ərazidəki yerli əhalinin etnik bünövrəsinin kimliyini təsdiq edir.

Böyük Güney. Alçaq Güneyin yanındakı hündür dağdı. Bu dağ Zirvəliyə birləşirdi.

Sutökülən. Şəlalə idi. Zilvəlinin bulaq sularının qovuşmasından yaranmışdı. Bunun ətrafındakı

düzənlik Sutökülənin düzü adlanırdı. Burada qədim türk qəbiristanlığı yerləşirdi. Bu qəbiristanlıqda çoxlu qoç heykəlləri vardı.

Pulçıxanın dalı. Təpənin arxasında, İsmayıl bulağının döşündə yerləşirdi.

Alçaq Güney. Zodla Zərkənd kəndləri arasında yerləşən Alçaq dağın son vaxtlar ətəyinə xeyli ağac əkilmişdi.

Meşə zolağı. Alçaq Güneyin ətəyndəki ağaclığa deyilirdi.

Balabəyin qoruğu. Biçənək idi, onu Kərimlilər tayfasından Balabəy qoruyub biçdiyinə görə, bu ərazi Balabəyin qoruğu adlanırdı.

Gəncəlinin öyü. Alçaq Güneyin ətəyndə tikilmişdi. Gəncəlinin bulağı onun yanında idi.

Rumbasar yolu. Bu yolla piyada Kəlbəcər və Zodun Kəlbəcər və qızıl mədəninə gedirdilər. Bu yol Kiçik Güneyin qurtaracağında, Böyük Güneylə Alçaq Güneyin arasında idi.

Təpə kəndin yaxınlığında yerləşən alçaq yerdə. Onun təpəsi yastana idi, ətəyndə evlər vardı.

Şiştəpə böyük Güney dağı ilə üz-üzə idi. Şiştəpə otlaq yeri sayılırdı.

Qarovul damı. Orta Güneyin qurtaracağında yerləşən düzənliyin içindəki kalafaya deyirdilər. Bu

ərazidə müxtəlif pencərlər (quzuqulağı, cincilim, əvəlik, xatınbarmağı) bitirdi.

Üçdaşların yolu. Üçdaşlar dağını ətəyindən keçən yol belə adlanırdı. Bu ərazi moruq kolları ilə örtülü idi.

Rəməsə bulağı. Üçdaşlar dağı ilə Qarovul damının arasında yerləşirdi. Çox səfəli yer olduğuna görə bəzən xeyir işləri onun başında keçirirdilər.

Qırmızı qaya. Orta Güneyin qabağındakı qırmızı qayalığa deyirdilər. Bu yerin qabağında çoxlu dibəklər vardı. Bu dibəklər kəvək daşdan hazırlanmışdı. Qırmızı qaya deyilən yer otlaq yeri idi, qışda oranı qar tutmadığına görə ondan otlaq kimi istifadə olunurdu.

Allahverdibiçən bulaq. Biçənək yeri Allahverdibiçən adlandığından onun yaxınlığındakı bulaq da belə adlanırdı. Bu bulaq dağ ətəyində yerləşirdi.

Taya yerləri. Köhnə komun yanında, təzə tikilən komların qabağında idi.

Qara qaya. Ziləndöyüşənlə Üçdaşların arasında yerləşən hündür qaya idi.

Yelli yurd. Çox yeri düzənlikdi. Uzun günəyin ətəyində idi. Burada həmişə külək olduğuna görə el-oba arasında buraya Yelli yurd deyirlər.

Tülkü təpəsi. Qoşabulağın yanında yerləşirdi. Onun yaxınlığında yeddi qardaşın bulağı vardı.

Koralı qaya. Təpəlik yerdə, kənardan bu təpə koraya (mismara) oxşayırdı. Bu yerdən keçib gəndəndən çox qorxurdular. Burada deyilənə görə cin yığnağı vardı.

Cinli qaya. Koralı qayanın bir tərəfində yerləşirdi. Buna görə adamlar şər vaxtı, qaranlıq düşəndə oradan keçmirdilər.

Çevirmə qayası. Koralı qayanın o biri üzündə yerləşən qayaya deyirdilər.

Namazın qaraçöpü. Dağ yerlərinin arası belə adlanırdı. Bu ərazi əkin yerlərindən ibarətdi. Buraya arpa, buğda əkirdilər.

Öküzuçan. Yatmazın dərəsinin qaşında dik, sıldırım yerdə.

Kalafalar. Kənddən bir kilometr yarım məsafədə, iki təpənin arasında yerləşirdi.

Təzə komlar. Kalafalardan 150-200 m aralıda tikilən komlar idi.

Alban qəbristanlığı. Alçaq təpənin üstündəki yastamada yerləşirdi.

Tap arxı. Orta arxın, daha doğrusu Alban qəbristanlığının bir tərəfində idi.

Nəbiüzəngitapan. Şiştəpənin arxasındakı əkin yeri. Burada taxıl əkirdilər.

Göl yeri. Zilvəlinin ətəyindəki əkin yeri. Burada bir neçə bulaq yerləşirdi. Vaxtilə buraya yay-

lağa çıxırdılar. Bura mal-heyvan örüşü, şirəli otlaqla zəngin yerdə.

Qıvla bulağı. Yatmazın dərəsində idi. Onun yaxınlığında Arvadlarpaltaryuyan qaya vardı. Yatmazın dərəsi də əvvəllər yaylaq yeri ydi. Burada kalafalar da az deyildi.

Köhnə komlar. Zilvəli dağının ətəyində idi. Bu ərazi də yaylaq yeri olmuşdur.

Göy çınqıl. Zilvəlinin yaxınlığında yerləşirdi, qayalıq yerdə. Oradan salıq daş gətirib pəyələri sallayırdılar.

Vestin təpəsi. Yayla yeri idi. Bu ərazi Göy çınqılla birləşirdi.

Çoban bulağı. Orta Güney dağının Kəlbəcərə baxan tərəfində idi. Bu bulağın suyu çox soyuqdu.

Canavar yuvası. Çoban bulağının yuxarı tərəfində dikdəydi. Burada bir neçə qurd yuvası vardı.

Qoşabulaq. Bu bulaqdan kəndə içməli su çəkilmışdi. Qoşabulaq dağ yerlərinin arasındakı əkin yerinin yanında idi.

Arabaqaçan. Uçdaşlar dağının ətəyində idi.

Südlü bulaq. Arabaqaçanın başında, düzənlikdə yerləşirdi.

Çamırlı. Uçdaşlar dağının ətəyində Çamırlı (palçıqlı) yerdə. Bu ərazidə Çamırlı adlı bulaq da vardı. Çamırlı bulağının suyu soyuqdu.

Təzə yol. Uçdaşlar dağının döşündən, Dağ biçənəyindən Ayı mağarası dağına gedən yola deyirdilər.

Dağ biçənəyi. Uçdaşlar dağı ilə Orta Güneyin arasındakı düzənlik dağ biçənəyi idi.

Gorsun bulağı. Orta Güney dağının lap qurtaracağına idi.

Kartof yeri. Arabaqaçanın sol tərəfindəki düzənlikdə yerləşirdi. Burada kolxoz quruluşu vaxtlarında kartof əkildiyindən Kartof yeri adlanır. Kartof yeri Qırmızı qayanın suyu ilə suvarılırdı.

Pazı yeri. Kəndin qabağında, orta arxın təxminən ortasında, düzənlikdə idi. Burada vaxtilə pazı (çuğundur) əkmişdilər. Pazı yeri adı buradan yaranmışdır.

Qara Namazın kalafası. İbrahimin çuxurunun yanında, Uçdaşlar dağının ətəyində idi. Bu kalafa Ayı Mağarası dağına gedən yolun kənarında yerləşirdi.

Korbulaq. Qarabulaq ocağının yaxınlığında idi.

İsmayıl bulağı. Pulçıxanın dalında, Alçaq təpənin döşündəydi.

İbrahimin çuxuru. Uzun Güney adlı dağın döşündə yerləşən əkin yeri idi.

Kalvayı Sadığa toy olan bulaq. Zilandöyüşənin döşündən aşağıda, yolun kənarında yerləşirdi.

Sabir bulağı. Pulçıxanın yanında yerləşən bulaq.

Köhnə kom. Zilvəli ilə Göy çinqilin ətəyində idi. Vaxtilə buradan da yaylaq yeri kimi istifadə edirdilər.

Atölən. İbrahimin Çuxurunun yanında idi.

RUMBASAR, RUMBASAR YOLU

Gördüyümüz kimi, Rumbasar sözü iki hissədən (Rum+basar) ibarətdir. Öncə Rum sözünə diqqət yetirək. Rum nə deməkdir? Göytürklər Doğu imperatorluğuna (Bizans imperiyası nəzərdə tutulur) Rum adı vermişdilər. Rum haqqında Erdoğan Altınkaya da maraqlı məlumat verir: "Urum (Rum) kəlməsi ərəblərin bizanslılara verdiyi "rum" kəlməsinin türkçə tələffüzüdür". İndi sözün bir (ikinci tərəfinə) hissəsinə (basar) baxaq. Bu söz "məğlub etmək", "tutmaq", "işğal etmək" anlamında olduğunu qəbul etsək, onda "Rumbasar" "Rum tutan", "Rum alan" anlamındadır. Eyni zamanda "basar" həm də qədim türk tayfalarından birinin (bazar, sadəcə burada s-z əvəzlənməsi (fonetik hadisə) adıdır. Buna görə də "Rumbasar"ın "rum bazarı" kimi anlamaq mümkündür. Bunu bir az da dəqiqləşdirsək, "Rumbasar" "bizans bazarı" anlamına gəlir. Təbii ki, Bizans imperiyası ərazisində türklərin də yaşaması məlumdur. Rumlar Anadoluda da, Krımda da yaşayırdılar.

Anadolu rumlarının dilaektləri Qars, Ərzurum dialektlərindədir, Krımdakı rumların dialekti krım tatar türkcəsindədir. Deməli, bu rumlar türkcə danışır. Bunu Krımdakı rumlarla bağlı yer-yurd adları da təsdiq edir. Məsələn, Krımda 2 Çerdaklı, 2 Ulaklı, 2 Komar və 2 Başev vardır.

GORS, GORSUN BULAĞI

Bu iki yer-yurd adı ilk baxışda adamın diqqətini cəlb etməsə də, maraqlı anlam və tarixə malikdir. "Alban" tarixində VIII əsr hadisələri ilə bağlı Almaniyda Qərəz şəhərinin adı çəkilir. Əslində bu Gorus (Goros) toponiminin ermənicə yazılışıdır.

Tədqiqat göstərir ki, Qoroz toponimi təhrifə uğramış, Xurs və Xoruz kimi də mövcuddur. Naxçıvandakı Xurs, Tərtər rayonundakı Xoruzlu kəndlərinin adları ilə Gorüs toponimi eyni mənşəlidir. Keçən əsrdə (XIX yüzillik nəzərdə tutulur) Ermənistanda azərbaycanlıların yaşadığı bir kənd də Gors adlanırdı. Bütün bu deyilənlərdən yararlanaraq tam əminliklə Zərkənd kəndi ətrafındakı Gors və Gorsun bulağı kimi yer-yurd adlarının qoros və ya xoros türk tayfalarının adını daşdığını demək mümkündür. Bu adı çəkilən toponimlər qoros və ya xoros türk tayfalarının ünvanından soraq verir.

ALBAN QƏBRİSTANLIĞI

Bu qəbristanlıq Zərkənd kəndi ətrafındakı qədim qəbristanlıqdı. Qəbristanlıqda çox sayda xaçlar (albanlara məxsusdur) vardı. Maraqlıdır ki, xaç haqqında, onun ən çox yayıldığı barədə elmi ədəbiyyatda da kifayət qədər məlumat vardır. İndi həmin məlumatlara diqqət yetirək: "Xaçın ən çox yayıldığı sahə Qabaq Asiya və Zaqafqaziyadır, xüsusilə Azərbaycanıdır".

"Xaç qaynaqca svastikadan yaranmışdır. Svasitikadan xaça keçidin ən gözəl örnəyi eramızdan əvvəllərə aid edilən Qəbələ qazıntısından tapılmış daş möhürdəki naxışdır". B.Budaqov və Q.Qeybullayev yazırlar: "Ermənistana aid Göyçə mahalı tarixən Alban ərazisidir".

Nəzərdən keçirdiyimiz bu məlumatlar bir növ bir-birini tamamlayır, xaçın kimə mənsub olduğunu təsdiqləyir. Çünki Göyçə mahalı tarixən Alban dövlətinin tərkibində olmuşdur. Eyni zamanda xaçla bağlı qədim üzük-möhürün Qəbələdən tapılması da təsadüfi hadisə deyil. Bildiyimiz kimi, Qəbələ Alban dövlətinin paytaxtı olmuşdur.

TAP ARXI

Zərkənd kəndi ətrafındakı yer-yurd adlarından biri də Tap arxıdır. Bəs tap nədir, nə deməkdir? Filologiya elmləri doktoru İbrahim Bayramov bu sözün "yastı, düz sahə, təpədə düzənlik yer" anlamında olduğunu göstərir. Tədqiqatçı Aslan Bayramovun da bu barədə mülahizəsi maraqlıdır: "Tapı (tapu Oxçoğlu kəndində, Ocaqqulu (1946 Arapı) kəndinin yaxınlığında "Bacoğlunun tapı" adlı böyük əkin tarlaları vardı. Bundan başqa Amasiya rayonunun Çivinli kəndində "Tapılar", Mağaracıq kəndində "Hacı Salmanın tapı" adlı mikrotoponimlər mövcud olmuşdur. Tapıtapu adlanan bu yerlər təpələrlə əhatə olunan əkin sahələridir". O həm də qeyd edir ki, "orta əsrlərdə İstanbulda varlı adamlara torpaq sahibi olmaq üçün verilən sənədə "tapu" deyilmişdir. "Tapu" toponiminin verilən o sənədlərlə əlaqəsi şəksizdir".

Bu deyilənlərdən "tap"ın əslində "tapıtapu" olduğu qənaətinə gəlmək mümkündür, sadəcə sözün sonundakı "ı" səsi düşmüşdür. Deməli, "tap axı" "əkin sahəsinin yaxınlığındakı arx" anlamındadır.

KİÇİK TORPAĞIN QƏHRƏMANI

Atam Ocaqquliyev Məhərrəm 1938-1940-cı illərdə Sovet ordusu sıralarında hərbi xidmətdə olub. Dinc dövrdə əsgəri borcunu başa vurduqdan az sonra müharibə başlayır və evin yeganə oğlu olmasına baxmayaraq o, dərhal vətənin keşiyində mətn dayanmaq vəzifəsini qarışısına

ən ali məqsəd kimi qoyur və cəhbəyə yollanır. 7 ilə yaxın hərbi ömür, qanlı-qadalı ömür yaşayıb. Müharibənin düz finalına kimi, Berlinə kimi gedib. Özünün söylədiyinə görə, çox əzab-əziyyətli günlər keçirib. O, deyərdi ki, elə anlar olurdu bütün alay məhv olurdu, insanların cəsədləri üzərindən təlatüm içində yeri-yeri bir qırağa çıxı bilirdim. Ola bilsin atamı bu müharibədə anası Qönçə nənənin duaları qoruyub.

Məşhur «Kiçik torpağ»ın müharibə tarixinə Məhərrəm Ocaqquliyev də öz şəxsi imzasını qoyub. Bu qaynar tarixi nöqtədə özünü mübariz, qorxmaz bir azərbaycanlı kimi göstərmiş, döyüşçülük məharəti ilə

fərqlənmiş və fəxri mükafatlara layiq görülmüşdür. Atamın şəxsi şücaəti haqqında Sov.İKP MK-nin nəzəri siyahısı jurnalı "Kommunist"də belə bir sitat getmişdir:

"1943-cü ilin mayın 2-də 18 ordunun siyasi şöbə rəisi polkovnik L.İ.Brejnev «Kiçik torpaq»dakı məşhur aprel döyüşlərinin yekunları haqqında Şimali Qafqaz cəbhəsinin siyasi idarəsinə göndərdiyi məlumatda belə bir epizodu təsvir etmişdir.

"76 millimetrlilik" topun komandiri baş serjant Avzalov Xuday (facik), həmin topun tuşlayıcısı M.Ş.Hacıquliyev (azərbaycanlı) alman tankları ilə döyüşdə soyuqqanlılıq göstərmiş faşistlərin hava hücumlarına baxmayaraq 1943-cü il aprelin 19-da düşmənin iki tankını vurmuş, hitlərcilərin 3 müşahidə məntəqəsini və bir rotasını məhv etmişdir. Bu sitatda adı çəkilən azərbaycanlı döyüşçü M.Ş.Hacıquliyev bizim söhbət açdığımız Ocaqquliyev Məhərrəm Şahverdi oğludur. Əlbəttə, bu adi, ötəri hadisə olsaydı adama o qədər yer eləməzdi. Bu təhriflər bir veteran ürəyi sındırılır.

Həmişə olduğu kimi, familyanın səhv yazılması, rus mənbəsindən başlayıb (nə qədər ki, bizə laqeydliyi göstərirlər belə olacaqdır). Müharibənin arxiv sənədlərində atamın familyası "Adjikuliyev" kimi qələmə alınıb. Bizim tarixçilərdə özlərini əziyyətə salıb həmin faktı dəqiqləşdirməmiş, istifadə etdikləri məxəzi hərfən çevirməklə işlərini bitirmiş hesab etmişlər. Bu günah ictimai bəladır.

Biz atamla birlikdə yol verilən xətanı düzəltmək məqsədilə həm Respublika Maarif Nazirliyinə, həm də həmin sənədlərin ilk dəfə çap olunduğu Sov.İKP MK-nın nəzəri və siyasi jurnalı "Kommunist jurnalının" redaktoruna məktub yazmışdıq.

Respublika Maarif Nazirinin müavini Ə.Əfəndiyev cavab vermişdir ki, Azərbaycan tarixi dərslisinin təkmilləşdirilməsi zamanı M.Ocaqquliyevin iradə nəzərə alınacaqdır. "Kommunist" jurnalı isə düzəliş edəcəyi barədə məlumat versə də nəticəsi yoxdur.

Müharibədə yaxşı döyüşlərinə görə aldığı medallarının vəsiqələrində də dəftərxana işçiləri bir neçə qüsura yol vermişlər. Məsələn, 1948-ci ildə təklif olunduğu kimi Berlinin alınması uğrunda medalın vəsiqəsində familyası kobud formada təhrif olunaraq «Odjavkuliev» kimi yazılmışdır. Praqanın azad olunması uğrunda medalın vəsiqəsində isə atasının adı Şahverdi əvəzinə Şaxidoviç kimi qeyd edilmişdir.

Həm ata adının yazılışında qələt edilmiş, həm də onu oviçləşdirmişlər. Pasportunda da ermənilər qəsddən əllaməçiliyə yol vermişlər; adını rusca Maqerlam yazmışlar. Görün bu adda azərbaycanlı nəfəsi hiss olunurmu?

Qərəz, yanlışlığa yol verilmiş sənədlər heç də atamın keçirdiyi döyüşçü ömrünün namuslu həyatını kölgədə qoymur. Amma dünənimizlə bu günümüz arasında tarixi əlaqələri dolaşır salır.

Ümumiyyətlə, belə desək yerinə düşər ki, tarix boyunca bizim xalqımız həm rus, həm də ermənilər tərəfindən düşünülmüş təxribata məruz qalmışdır. Gah mahnılarımızı özünküləşdirirlər, gah torpaqlarımıza göz dikirlər, mədəniyyətimizə, incəsənətimizə təcavüz edirlər. Biz isə bunlara göz yumuruq, deyirik əşi, qoy desinlər-deyib vaz keçirik. Amma qeyd etmək lazımdır ki, son zamanlar bizim bəzi təşkilatlar bu sahədə işlərini gücləndirmişlər. Müharibə atam üçün çox gərgin keçmişdir. Mən bu sözləri onun özündən eşitmişəm. Onun müharibədə göstərdiyi şücaət, qəhrəmanlıq rəmzi bütün Azərbaycan üçün, yaşlı və gənc nəsil üçün bir nümunədir.

L.İ.Brejnevin məşhur aprel döyüşçülərinin yekunları haqqında Şimali Qafqaz cəbhəsinin siyasi idarəsinə göndərdiyi məlumatlardan sonra atama ən yüksək mükafat təqdim olunması haqqında məlumat-

lar verilmişdir. Hətta, Sovet İttifaqı Qəhrəmanı kimi yüksək ad haqqında fikirlər mövcud olub. Atamın anasının dediklərinə görə, dövlət orqanları ciddi maraqlanıblar, Qönçə nənənin evini təmir edib və yardım göstəriblər. Deyiblər ki, oğlunuz bu yaxınlarda ən yüksək ada təqdim olunacaqdır.

Bunu bütün kənd, eləcə də rayonun rəhbərlərinin məlumatları olub. Amma sonradan nə baş verib onu heç kim bilmir, bir Allahdan başqa. Bu ermənilərin, eləcə də o vaxt ki, bizim üzdənirəq rayon rəhbərlərinin də ürəyindən olmayıb.

Bu işdə sapı özümüzdən olan baltalar çox çirkin və insan mənəviyyətinə uyğun olmayan hərəkətlər ediblər, atamın arxiv sənədlərini ört-basdır etməyə çalışıblar, yuxarıdan tələb olunan sorğulara saxtakarlıq edərək düzgün məlumatlar verməyiblər. Bu işdə o vaxt Basarkeçər rayonunda İcraiyyə Komitəsində rəhbər vəzifədə çalışmış Bilal Məmmədov fəal (dırnaqarası) rol oynamışdır. Bu işin ört-basdır edilməsi üçün dəridən-qabıqdan çıxaraq əlindən gələni etmişdir. Qeyd etmək istəyirəm ki, bu adamın həm də

bizə qohumluğu çatır. Mən bu faktı ona görə açıq-aşkar qeyd edirəm ki, qoy bizdən sonrakı nəsillər əsl həqiqəti bilsinlər. Çünki biz həmişə bu və ya buna bənzər faktların üstündən vaz keçdiyimiz üçün tarixi ədalətsizliyə yol açmağa köməklik etmiş oluruq. İnsanın vicdanı necə belə şeyə yol verir? 7 ildən çox ömrünü vətən uğrunda mübarizəyə həsr etmiş, qəhrəmanlıq göstərmiş adam haqqında belə qərəzli mövqe tutasan, tarixi saxtalaşdırmağa, eləcə də səhv və təhrif olunmuş məlumatlarla ölkə rəhbərliyini və insanları çaşdırasan. Bu çox qeyri-insani bir hərəkətdir. Bunu insanlar bağışlasalar da, tarix bağışlamaz.

Bu məlumat Sovet İttifaqının dövründə Sov. İKP. MK-nın "Kommunist" jurnalında atamın haqqında çıxan bu qəhrəmanlıq barədə məlumat gedəndə L.İ.Brejnev Sovetlər birliyinin rəhbəri idi. Biz atama nə qədər dedik ki, gedək Moskvaya, Brejnevlə görüşək, axı o, sizi şəxsən tanıyır, adınızı da məqalədə çəkib, bəlkə bu tarixi ədalətsizliyi aradan qaldıraq. Lakin atam o qədər təvazökar insan idi ki, o bizimlə razılaşmadı, dedi ki, mənə heç nə lazım deyil, tarix özü şahiddir. Atam "kiçik torpaq" qəhrəmanı, topçu kimi 18-ci ordunun tərkibində müharibənin ən dəhşətli nöqtəsində igidlərin qanına boyanmış, uzunluğu altı kilometr, eni cəmi dörd kilometr yarım olan kiçik torpağı 255 gün əllərində saxlayan igid

döyüşçülərdən biridir. "Kiçik torpağın" hər bir müdafiəçisinin payına, o cümlədən, atanın payına ölüm saçan 1250 kiloqram metal düşmüşdür.

"Kiçik torpaqda" 18-ci desant ordusunun döyüşçülərinin üçdə ikisi vuruşmuşdur. Atamın cəbhə yoldaşları onun haqqında belə deyirlər:-Ocaquliyev Məhərrəm 76 mm-lik topu ilə faşistlərə aman vermir-di, düşmənin ən mühüm atəş nöqtələrini, texnikasını, canlı qüvvəsini sərrast atəşlə məhv edirdi.

"Kiçik torpaq" əməliyyatından sonra atamın xidmət etdiyi ordu Berlin əməliyyatında iştirak etdi. 1945-ci ilin yazında sovet silahlı qüvvələrinin hissələri Şərqi Rusiyada, Şərqi Pomersaniyada və Sileziyada Hitlerin seçmə ordusunu darmadağın edərək cəbhəboyu Oder və Neyes çaylarına yaxınlaşdılar. Berlinə 60-70 km qalırdı. Berlin üzərinə həlledici hücumlara hazırlıq gedirdi. Qərb cəbhəsində isə İngiltərə və Amerika hərbi qüvvələri Reyn çayını keçmişdilər və hitlerçilər bu istiqamətlərdə bir milyon adam, 10400 top və minomyot 1500 tank və hücum topu, 3300 döyüş təyyarəsi toplamışdılar, tələmtələsik yeni qoşun hissələri düzəldib onlar silahlandırırtdılar. Lakin bəşəriyyətin səbirsizliklə gözlədiyi intiqam saati getdikcə yaxınlaşırdı. Berlin əməliyyatını həll etmək üçün sovet qoşunlarının 25 milyon canlı qüvvəsi, 41600-dan çox top və minomyotu,

6200-dən artıq tank və motorlu qurğusu, 7500 döyüş təyyarəsi vardı.

Atam deyir:

-Berlin əməliyyatı başlanğıcı olan 16 aprel günü heç vaxt yaddan çıxmayacaqdır. Minlərlə topun, minomyotun və əfsanəvi "Katyuşaların" iştirakı ilə artilleriya hazırlığının qurtarmasına üç dəqiqə qalmışdı. 143 zenit proyektoru düşmənin gözünü qamaşdırırdı. Biz hücumə keçmək əmri aldıq. Yer-göy lərzəyə gəlirdi, topların səsi, proyektorların işığı və texnikanın səsi bütün ətrafı bürümüşdü, heç nə eşitmək mümkün deyildi. Ordumuz düşmənin birinci və ikinci mövqelərini sürətlə tutdular. Berlin uğrunda vuruşma gecə-gündüz davam edirdi. Aprelin 22-də qoşunlarımız düşmənin bütün müqavimətlərini qır-dılar, müdafiə xəttini yardılar. Biz alova bürünmüş Berlini görürdük. Düşmən müqavimət göstərməkdə davam edirdi. Hər metr sahəni, hər evi vuruşa-vuruşa alırdıq. 3-cü zərbə ordusu Berlinin mərkəzində vuruşurdu. May ayının 1-nə keçən gecə Reystaqın üzərinə qələbə bayrağı sancıldı. Berlin əməliyyatının gedişində faşist Almaniyası 70 piyada, 12 tank və 11 motorlu diviziyasını, çoxlu əlahiddə hissələrini və bölmələrini itirdi. 480 min nəfər qədər hitlerçi əsgər və zabıt əsir alındı. 1500-dən çox tank və hücum topu, 4500 təyyarə, 11 minə yaxın top və minomyot ələ

keçirildi. Biz dəhşətli müharibəni Berlində qutardıq. Anamın duası məni düşmən gülləsindən qorudu. Od püskürən, ölüm saçan illərin əsgərinin sinəsini bəzəyən 3 orden və 20-dən çox medal onun misilsiz qəhrəmanlığından xəbər verir. Soyuq müharibədən, laqeyidlikdən əmələ gələn ağrı-acını atamın canından 18-ci ordunun Bakıdakı hərbi şöhrət muzeyinin direktoru ehtiyatda olan polkovnik Səlim Səlimov almışdır. Bu yerdə deyərlər ki, dərddlinin dərddini dərd çəkənlər bilərlər.

"Kiçik torpaq" haqqında tarixi sənədlər dərc edildikdən sonra aparılan sorğu zamanı atamın sağ olmasını öyrənən S.Səlimov onu Bakıya dəvət etmiş, lazımi sənədləri aldıqdan sonra respublika televiziyası ilə çıxışını təşkil etmişdir. Bu araşdırmalarda kəndimizin sakini, orta məktəbin direktoru, bizim yaxın qohumumuz Həbib Səmədovun zəhməti olduqca böyükdür. Allah ona qəni-qəni rəhmət etsin.

HÖRMƏTLİ MƏHƏRRƏM OCAQQULİYEV

Salam. 18-ci ordunun siyasi şöbə rəisi L.İ.Brejnev yoldaşın 5 may 1943-cü ildə cəbhə siyasi idarəsinə göndərdiyi məlumatda göstərilibdir ki, 19 aprel 1943-cü ildə «Kiçik torpaq»da 76 mm topun komandiri Abzalov Xudayar Nəzəroviç (tacik), topun

tuşlayıcısı Acıquliyev M.Ş (azərbaycanlı) düşmənin 2 tankını, 3 müşahidə məntəqəsini və bir ekipaj faşisti məhv etmişlər.

Bu faktla əlaqədar bizim muzeyin işçiləri bir sıra axtarışlar etmişlər və nəhayət «Kommunist» qəzetinin 10 fevral 1979-cu il nömrəsində «Döyüş dostları haradasınız?» başlığı ilə çap olan məqalədə sizdən söhbət açıblar.

Məqaləni oxuduqdan sonra Cəlilabad rayonunun Alar kənd sakini, Böyük Vətən müharibəsi iştirakçısı Əsədullayev Meydan yoldaş sizin adresinizi bizə bildirmişdir.

Xahiş edirəm, özünüz haqqında muzeyimizə müəyyən məlumat göndərsiniz. Sizə cənaəti və müvəffəqiyyətlər arzu edirik.

Hörmətlə: Muzeyin direktoru: Səlimov S.H

Canlı şahidin əvəzi yoxdur. Bu baxımdan atamın keçmiş partiya rəhbəri L.Brejnev haqqında fikirləri çox maraqlıdır. Onun təbii söz-söhbətlərinə qulaq asdıqca məlum olur ki, bizə qaranlıq qalan tarixi daha yaxından öyrənirik.

Mənim nəzərimdə kim müharibənin dadını görübsə, kim o od-alovun içində olubsa, demək Vətənə borclu deyil. Mən bütün cəbhə yoldaşlarım kimi rəhmətlik

Brejnevə də belə nəzərlə baxıram. İndi onu çox tənqid edirlər. Məncə bu o qədər də insaflı iş deyil. Hər şey bir yana qalsın, onun vaxtında heç olmasa intizam vardı, pis dolanmırdıq. Ola bilsin ki, partiya aparatında səhvlərə yol vermişdi. Əyri işlərə göz yumurdu. Axı, dünyada kim səhvsizdi? Ümumiyyətlə, L.İ.Brejnev mənim yaddaşımda bir cəbhəçi kimi qalıb. Ona görə də, onun ünvanına söylənilən hədsiz tənqidləri ürəyim götürmür. Əslində onun səhvi həm də bizim səhvimiz deyilmi? Yoxsa, biz ayrı ölkədə yaşayırdıq? Nə isə, bizim ölkədə belə bir xoşagəlməz adət yaranıb. Gedənin dalınca danışirlar. Vəzifədən düşəni necə gəldi qılınclayırlar. Mən atama belə bir sual verdim:-Partiyanın hazırkı vəziyyəti haqqında nə deyə bilərsiz? Şəxsən özünüz bir kommunist kimi partiya işinin yenidən qurulmasına hansı yolla əməli kömək göstərərsiniz?

-Ay oğul, indi mənim vuran-tutan vaxtım deyil. Daha qocalıq öz işini görür. Amma açıq deyim ki, partiyaya inamım itməyib. Hazırda mənim əsas köməyim məsləhət verməkdir. Partiya bu dövrə qədər ölkəmizin əlində kəskin bir silah idi. Partiya nəfəs

Л. И. Брежнев Бақыда 18-чи ордунун ветеранлары ара-
тында. 1978-чи ил.

alan yerdə intizam, qayda-qanun yaranırdı. Özüm şahidi olmuşam. Partiyanın adı çəkiləndə düşmən tirtir əsirdi. Kommunist partiyası elə bir qala hesab olunurdu ki, onu heç bir qüvvə yıxmağa qadir deyildi. Açıq demək lazımdır ki, partiyanı vəzifə sahibləri gözdən salırdı. Şəxsən mən heç vaxt fikirləşmədim ki, Sovet hökməti kimi hegemon bir dövlət dağılar, kommunist partiyası gözdən düşər. Bunu Qorbaçov məharətlə bacardı və hər şeyi dağıtdı. İnanmırdım ki, Sovet hökuməti ola-ola bizi ata-baba yurdumuzdan qovarlar.

HÖRMƏT VARISLIYI

Ağsaqqal dünyasında ömür sürən Məhərrəm dayı özünü xoşbəxt baba hesab edir. 8 uşağından, 25 nəvəsindən və 2 nəticəsindən intəhasız həyat eşqi alır. Tarixlərə qara salmış ötən taleyindən danışanda isə «xoşbəxt baba» söhbətinə bir qədər ara verir. 5 illik müharibə qismətinə acımır. Təəssüf xatirəsinin baş mövzusunə çevrilən didərgin həyatı, qaçqınlıq taleyi onu daxilən, mənən yamanca yandırır, dağ boyda ürəyini sanki tikə-tikə edir. Hər tale söhbətinin axırında dərinlən ah çəkir: «Ölmədik, didərgin də olduq!».

Məhərrəm Ocaqquliyev 1918-ci ildə azərbaycanlıların dədə-baba yurdu sayılan Göyçə mahalının Basarkeçər rayonunun Zərkənd kəndində anadan olub. 2 yaşından ata üzünə həsrət qalıb. Anası ona həm ata olub, həm də ana. Kənddə nə qədər yoxsul hesab olunsalar da, süfrələri çörəksiz qalmayıb. Gözləri, könülləri tox olub. Bir də ki, yaxşı kəndçi yemək-icməkdən korluq çəkməz. Ocaqquliyevlər ailəsi də belə idi, az tapanda az yeyiblər, çox tapanda çox. Nəhayət, əsgərlik vədəsi çatıb. Məhərrəm Ocaqquliyev o veteranlardan deyil ki, əsgərlik borcunu yalnız müharibə vaxtında keçirib. O, 1938-1940-cı illərdə, yəni dinc dövrdə əsgərliyini həyata keçirsə də, bir il fasilədən sonra yenidən ordu sıralarına – cəbhəyə, Vətəni alman işğalçılarından müdafiə etməyə çağırılırlar. 7 ilə yaxın hərbi ömür – qanlı-qadalı ömür yükünü çəkib. Müharibənin düz finalına kimi – Berlin şəhərindək gedib.

Məşhur «Kiçik torpağ»ın müharibə tarixində Məhərrəm Ocaqquliyev də öz şəxsi imzasını qoyub. Bu qaynar tarixi nöqtədə özünü mübariz, qorxmaz bir azərbaycanlı kimi göstərmiş, döyüşçülük məharəti ilə fərqlənmiş və fəxri mükafatlara layiq görülmüşdür.

Müharibədən sonra salnaməçilər tərəfindən buraxılan səhvlər ucbatından Məhərrəm dayı incimiş, xeyli narahatçılıq çəkmişdir. O, bu gün də narahatdır.

Çünki mənəvi məsuliyyətini itirə bilmir. Nə idi bu səhvlər? Əyani faktlara üz tutsaq, Məhərrəm dayının nə çəkdiyini daha tez duyuruq. 1982-ci ildə «Maarif» nəşriyyatında 9-10-cu siniflər üçün çap edilmiş «Azərbaycan tarixi» dərsliyinin 185-ci səhifəsində oxuyuruq:

1943-cü il mayın ikisində 18-ci ordunun siyasi şöbə rəisi polkovnik L.İ.Brejnev «Kiçik torpaqdakı məşhur aprel döyüşlərinin yekunları haqqında Şimali Qafqaz cəbhəsini siyasi idarəsinə göndərdiyi məlumatda belə bir epizodu da təsvir etmişdir: «76 millimetrlük topun komandiri baş ser-

jant Avzalov Xuday (tacik), həmin kodun tuşlayıcısı Hacıquliyev M.Ş. (azərbaycanlı) alman tankları ilə döyüşdə soyuqqanlılıq göstərək faşistlərin hava hücumlarına baxmayıb 1943-cü il aprelin 19-da düşmənin iki tankını vurmuş, hitlerçilərin 3 müşahidə məntəqəsini və bir rotasını (bir taqımını) məhv etmişlər».

Полковник Л. И. Брежнев 18-чи ордунун партија фээлла
ры жыгынчагынын иштиракчылары арасында. Кичик тор
шаг. 1943-чү ил.

После вручения наград солдатам и офицерам 107-й стрелковой бригады. Во второй
ряду: начальник политотдела 18-й армии Л. И. Брежнев (второй справа), член
Военного совета С. Е. Колосин (четвертый справа), командир бригады Л. В. Косогов
(шестой справа). Малая земля, 5 июля 1943 г.

• Жухарыда биринчи сырда (солдан биринчи) М. Осаггулиев.

Bu tarixi faktda adı ayrıca çəkilən azərbaycanlı döyüşçü Hacıquliyev M.Ş. bizim söhbət açdığımız Ocaqquliyev Məhərrəm Şahverdi oğludur.

Məhərrəm dayı Sovetlər birliyinin çökməsinə qəti inanmırdı. Amma bu hadisə gerçəkləşdi. O deyirdi:

– Ay oğul, indi mənim vuran-tutan vaxtım deyil. Daha qocalıq öz işini görür. Amma açıq deyim ki, partiyaya inamım itməyib. Hazırda mənim əsas köməyim məsləhət verməkdir. Partiya bu dövrə qədər ölkəmizin əlində kəskin bir silah idi. Partiya nəfəs alan yerdə intizam, qayda-qanun yaranırdı. Özüm şahidi olmuşam. Partiyanın adı gələndə düşmən titim-titim titrəyirdi. Kommunist partiyası elə bir qala hesab olunurdu ki, onu heç kim yıxa bilməzdi. Açıq demək

lazımdır ki, partiyayı vəzifə sahibləri hörmətdən saldı. Amma bu müvəqqəti hadisədir. Bizim ölkəni partiya qurub, partiya da yaşadacaqdır. Sözün düzü, mən didərgin olan günə kimi partiyanın zəifləməsinə inanmırdım. İnanmırdım ki, partiya, Sovet hökuməti ola-ola bizi dədə-baba ocağından qova bilərlər. Həyatımızda bir hovuz vardı. Onu böyütmək istəyirdim. Evdə arvad-uşaq üstümə düşmüşdü ki, heç bir iş görmə, qaçaqaç düşüb, bir azdan növbə bizə çatacaq. Onları eşitmədim. Əlimə ling götürüb, hovuzun bir tərəfini söküb yekəltməyə başladım. Amma işim yarımçıq qaldı. Zəlzələdən sonra bizi də qovdular. Onda yəqin etdim ki, arvad-uşaq düz deyirmiş. İndi o günlərə çox acıyıram. Arzum odur ki, millət davalarına tez son qoyulsun. İstərdim ki, heç olmasa indən sonra bu yenidənqurmanı qanuna uyğun şəkildə həyata keçirsinlər. Adamları özbaşına buraxmaqla yenidənqurma aparmaq olmaz.

Doğrudan da, ağsaqqalın ən böyük köməyi onun vaxtaşırı verdiyi məsləhətlərdir. Elə məsləhətlər ki, bəzən bir ordunun gördüyü işi aşırır. Ona görə də, biz veteran ağsaqqallarımızı, sinəsi öyüd-nəsihətlə dolu baba-nənələrimizi qorumağı, onları diri ikən əzizləməyi öyrənməliyik. Ağsaqqallarımızın bu gün qəlbinə dəyənləri biz duymuruqsa demək, sabah bizim

qəlbimizə toxunanları duyan olmayacaq. Axı, hörmətin də mayasında varislik var.

BİR AĞSAQQAL TANIYIRAM *(Divani)*

*Kırım yarmadasında «Kiçik torpaq» döyüşlərinin
yekunu üzrə 18 ordunun siyahısı şöbəsinin rəisi
L.İ.Brejnevin xatirələrində yaşayan "Azərbaycan tarixi"
dərslisinə düşən 75 yaşlı vətən qəhrəmanı Ocaqquliyev
Məhərrəm Şahverdi oğluna ithaf edirəm*

Bir ağsaqqal tanıyıram, xoş xislətli, xoş əməlli
yaxşılığı özü üçün əsl peşə seçib çoxdan.
Bir ağsaqqal tanıyıram, düz Krimdən Berlinədək
düşmənləri qova-qova döyüş yolu keçib çoxdan.

Bir ağsaqqal tanıyıram, Brejnevin dostu olub,
Bir olayı məhv edibdi, alınmayan postu olub.
Dözüb hər cür çətinliyə, soyuq olub, isti olub,
Top dalında dayanaraq yağları biçib çoxdan.

Qalxın vətən oğulları, sizdə biçin düşmənləri,
Xalqımızın tezliklə yaxınlaşsın qoy zəfəri.
Bir ağsaqqal tanıyıram, "yetmiş beş yaşlı" əsgəri
Faşistlərin al-qanını ovuc-ovuc içib çoxdan.

Rəhim QURBANI

ATƏŞ SƏRRAST İDİ...

İkinci Dünya müharibəsinin igid əsgəri Məhərrəm Şahverdi oğlu Ocaqquliyev Azərbaycanın qədim ata-baba torpağında Basarkeçərin Zərkənd kəndində 1918-ci ilin bahar fəslində doğulub. İki yaşı olanda atası Şahverdi kişi dünyasını dəyişib. Atam uşaqlıqdan taleyini əməyə, zəhmətə bağlayıb. Onun atası deyərdi: «Həyatın cövhəri əməkdir. Əllərimdəki qabbarların hər biri bir əmək dastanıdır. İnsanı yaşadan əməkdir. Əmək insanı ucaldır, alnı açıq edir. Heç kimə möhtac olmağa qoymur...».

O, atasının nəsihətlərini yaddaşında saxladı, özü üçün həyat, mübarizə məramnaməsinə çevirdi. Mənalı əmək onu yaşatdı, çörək üçün heç kimin qapısını döymədi. Yaraşıqlı ev tikdi. Bağ saldı. Anası Qönçə arvad iki inək aldı, qoyun-quzu saxladı. Güngüzəranları yaxşı keçirdi. Atamın əsgərliyə getmək vaxtı gəlib çatmışdı. 1938-ci ildə onu hərbi xidmətə çağırırlar. 1940-ci ildə əsgəri xidmətini başa vurub

doğma kəndinə qayıtdı. 1941-ci ilin iyun ayının 22-də Böyük Vətən Müharibəsi başlayandan 3 gün sonra ona çağırış vərəqi gəldi. Atam o günləri ürək ağrısı ilə xatırlayır.

– Məni bütün kənd yola salmağa gəlmişdi. Anam, yaxın qohumlarım bərk narahat idilər. Hamının gözləri yaşarmışdı. Anam özünü ələ ala bilmirdi. Mən onu belə ağır, dəhşətli vəziyyətdə görməmişdim. Anam qollarını boynuma salıb xısın-xısın ağlayırdı. Ağ köynəyimin çiyni və döş tərəfi onun göz yaşından islanmışdı. Anama yazığımı gəlirdi. Yanıb qovrulurdum. Anamın üzünə baxa bilmirdim. Açığını deyim, mən özüm də ağlayırdım. Anamın gözləri ağlamaqdan şişmişdi, yaş öz-özünə üzü ilə aşağı axırdı. Yenicə dəndüşmüş saçları yaylığının altından çıxmışdı. Mənə elə gəlirdi ki, arvadın ağılı yerindən oynayıb. Artıq qatara minmək əmri verilmişdi. Anam başını sinəmə bərk-bərk sıxdı, boynumu qucaqladı. Halı özündə deyildi. Tir-tir əsirdi. Qohum-qardaş onu ovundura bilmirdi. Mən onu sakitləşdirməyə çalışırdım. Anam qollarını boynuma daha da bərk-bərk sıxıb ağlayırdı. Bütün vücudu əsirdi. Bircə kəlmə də danışmırdı, səsi batmışdı, dağ boyda arvad iki günün içində əriyib yumağa dönmüşdü. Anam qocalmışdı. Mən ona dedim: – Ana, sənə qurban olum, özünü ələ al, axı belə olmaz, dostdan çox düşmənin var. Bir söz de,

xeyir-dua ver... O isə xırıldaya-xırıldaya, güclə deyirdi: «Canım-ciyərim, ay oğul, qorxuram bir daha görüşməyə». Ürəyim parçalanırdı, bir yandan da anam məni diri-diri basdırırdı. Anamdan, doğma torpaqdan ayrılmaq mənim üçün ağır idi. Axı, mən toya getmədim, müharibəyə gedirdim, odun-alovun içinə atılırdım. Anamın bu hərəkətinə ürəyimdə hirsənsəm də, lakin bürüzə vermirdim. Anamın əllərini zorla boynumdan ayırdım, lakin yenə onu qucaqladım, boynuna sarıldım. Araya dərin bir sukut çökdü. Mən anamın qızarmış iri gözlərində bircə gilə yaş görmədim. Onun aşağı sallanmış damarlı əlləri, çənəsi, şişmiş dodaqları əsirdi. Mən anamdan ayrıldım. Onun işıqlı üzünü qabarlı əllərimin içinə alıb bərk-bərk öpdüm, qatara tərəf yüyürdüm...

Qatar ağır-ağır gedirdi. Pəncərədən baxdım. Anam və qohumlarım bir yerə toplaşmışdılar. İxtiyarsız olaraq əllərini yuxarı qaldırıb yelləyirdilər, hiss edirdim ki, gülümsəmək istəyirlər, lakin bacarmırdılar. Anamın saçı iki günün içində ağarmışdı, qanı qaçmış dodaqları nəşə pıçıldayırdı. Anam qatara tərəf yüyürmək istəyirdi, lakin tərپənə bilmirdi, yerində donub qalmışdı. Anam qocalmışdı. O, bu cür də bütün müharibə illəri mənim xəyalımdan getmədi...

18-чи ордунын команданы кенерал-лейте
К. Н. Леселидзе. 1943-чү ил.

...18-ci ordunun komandanı K.Leselidze onun rəhbərlik etdiyi ordu böyük uğurlar qazanmışdır.

Mən dəhşətli müharibəni – Berlində qurtardım. Ana duası məni düşmənlərin gülləsindən qorudu. Doğma torpağa, anamın yanına qayıtdım.

İndi o tarixi gündən 50 il keçir. Məhərrəm kişi ömrünün müdrik çağlarını yaşayır. 8 uşaq atasıdır. 25 nəvəsi və iki nəticəsi var. Od püskürən, ölüm saçan illərin əsgərinin sinəsini bəzəyən 3 orden və 20-dən çox medal Məhərrəm Ocaqquliyevin misilsiz qəhrəmanlığından xəbər verir.

**Bütün bəşəriyyəti zənginləşdirmiş həyat
quruculuğunun nadir təcrübəsinin daşıyıcıları
veteranlara Eşq olsun!**

MƏNİM HƏYAT YOLUM

Mənim ömrümdə kənd həyatı mənalı və yaddaqalan xatirələrlə dolu bir tarixçəni özündə əks etdirir. Hələ uşaq yaşlarında əməyə qatlaşan bir gənc olmuşam. Doğulduğum və boya-başa çatdığım Basarkeçər rayonun Zərkənd kəndi olduqca səfali bir kənd idi. Ələlxüsüs yayı füsunkarlığı ilə adamı özü-

nə valeh edərdi. Üç tərəfdən dağlar və təpələrlə əhatə olunmuşdu. Yazda çayların şırıltısı, dağların dumanlı olması, yağış yağanda ildırımın çaxması sanki canlı bir əfsanə idi. Məhz həmin illərdə ətrafımda baş verən hadisələr bu gündə yadımda olduğu kimi qalmış və onun xatırladıqca elə bil ömür səhifələrini vərəqləyirəm. Orta məktəbdə çox yaxşı müəllimlər vardı. Onlar olduqca tələbkər və bizim hər birimizin qayğısına qalan pedaqoqlar olmuşlar. Onlardan bir neçəsinin adını çəkmək istərdim. Həbib Səmədov, Həqiqət Səmədova, Meydan Hacıyev, Sultan Hacıyev, İlyas Məmmədov, İslam Ələsgərov, Mədət Əliyev və

QAYĞISIZ UŞAQLIQ VƏ GƏNCLİK İLLƏRİ

TƏLƏBƏLİK İLLƏRİ

başqaları. Biz oxuyan dövrdə orta məktəbi bitirənlər ali məktəblərə qəbul olunurdular. Orta məktəbi bitirdikdən sonra bir il Gəncə toxuculuq kombinatında fəhlə işlədim və bir ildən sonra Özbəkistanın Daşkənd

şəhərinə təhsilimi davam etdirməyə getdim. 1968-ci ildə Daşkənd Toxuculuq və Yüngül Sənaye İnstitutuna qəbul oldum.

Mən institutun axşam şöbəsində oxumuşam. Gündüz işləyir, axşam oxuyurdum. 1969-cu ildə ordu sıralarına çağırıldım və 1971-ci ilədək Moskva vilayətinin Ximki şəhərində hərbi xidmətdə oldum. Xidmətdən sonra yenə Daşkənd şəhərinə qayıdıb təhsilimi davam etdirdim.

1975-ci ildə institutu bitirdim, doğma Azərbaycanımızın ən gözəl güşələrindən biri olan Gəncə şəhərinə toxuculuq kombinatına gəldim və əmək fəaliyyətinə başladım. Müxtəlif vəzifələrdə çalışdım, azad partiya təşkilat katibi kimi məsul vəzifəyə yüksəldim. Bu vəzifədə olduqca səmərəli işlədim və şəhər partiya komitəsinin dərin rəğbətini qazandım. Toxuculuq kombinatının partiya təşkilatı şəhərdə nümunəvi bir təşkilat kimi ad qazanmışdı. İşlədiyim dövrdə kollektivlə birlikdə bayram nümayişlərinə çıxırdıq və yenə də nümunəvi kollektiv kimi ön sıralarda adımız çəkilirdi.

Bir çox müəssisələrdə çalışmışam, hamısında da demək olar ki, nümunəvi bir işçi kimi tanınmışam. Hal-hazırkı dövrdə işlədiyim müəssisə Respublika Süni Mayalama Mərkəzidir.

Ailəm 5 nəfərdən ibarətdir. Həyat yoldaşım Almaz, oğlanlarım Cəfər, Arzu və qızım Aygüldür. Övladlarım hamısı ailə qurmuşlar. Nəvələrım də var. Uşaqları böyütdük və boya-başa çatdırdıq, çox mənalı və yetkin həyat yaşadıq. Əlbəttə, biz çox xoşbəxt idik.

Lakin 2012-ci ildə gözlənilməyən bədbəxt hadisə ilə üzləşdik. Həyat yoldaşım Almaz qəflətən dünyasını dəyişdi. Bu çox sarsıdıcı bir hadisədir. Bu hadisə mənim həyatımı alt-üst etdi. Almaz çox gözəl həyat yoldaşı, mənim yaxın sirdaşım, özünün davranışı və hərəkətləri ilə hörmət qazanmış xanım idi. Onun haqqında həmişə yalnız yaxşı sözlər eşitmək olar. Amma həyat davam edir...

Mənim əmək fəaliyyətim demək olar ki, çox saxəli və mənalı bir həyat tərzini özündə əks etdirir. Orta məktəbi bitirdikdən sonra 16 yaşımda toxuculuq kombinatında fəhlə kimi əmək fəaliyyətinə başlamışam.

Daşkənd Toxuculuq və Yüngül Sənaye İnstitutunda təhsil aldığım illərdə, həm də toxuculuq kombinatında fəhlə işləmişəm.

1983-cü ildə mexaniki zavodda böyük iqtisadçı, 1986-cı ildən isə 26 Bakı komissarı adına Gəncə Tikiş İstehsalat Birliyində plan şöbəsinin rəisi, baş iqtisadçı, əmək kollektivi şurasının sədri vəzifələrində çalışmışam. 1990-cı ildə Moskva şəhərində Elmi Tədqiqat İqtisadiyyat İnstitutunda aspiranturaya qəbul olmuşam və həmin aspiranturani müvəfəqiyyətlə bitirmişəm. Sonralar Sovetlər birliyi dağılandıqdan sonra şəhərdə "İqtisadiyyat" mərkəzi kiçik müəssisəsini yaratmışam.

"İqtisadiyyat" mərkəzi demək olar ki, qeydə alındığı vaxtdan şəhərin böyük müəssisələrində müqavilələr əsasında kompyüterləşmə və müxtəlif kurslar təşkil etməklə şəhərin müəssisələrində kadrların hazırlanmasına yetərli töhvələr vermişdir.

Bu mərkəzin əsas fəaliyyəti peşəyönümü sahəsini əhatə edirdi. Gəncə sənaye şəhəri kimi respublikanın ikinci şəhəri sayılırdı, bu indi də belədir. Burada yüngül sənaye, yeyinti, maşınqayırma, cihaz-

qayıрма sahələri çox inkişaf etmişdir. SSRİ-i dağıldıqdan sonra yenidənqurma devizi böyük vüsət almışdır. Təsəvvür edin ki, SSRİ-i dağıldıqdan sonra müssəsələrin işi də dayandı, kortəbii özəlləşmələr aparıldı və müəssisələrin işi iflic oldu. Müəssisələr isə təsərrüfat hesabı ilə işləməyə hazır deyildilər. Məhz "İqtisadiyyat" mərkəzi normativ iqtisadi sənədlər, əsasnamələr hazırlamaqla müəssisələrə yeni şəraitdə işləmək üçün çox köməklik göstərdi. Hətta, 1992-ci ildə biz "İqtisadiyyat" mərkəzi olaraq Gəncədə yeni iqtisadi şəraitlə işləmək mövzusu və Moskvanın tanınmış elm adamlarının iştirakı ilə onların arasında hətta iqtisadi elmlər doktoru, akademiklər də var idi. Elmi-praktiki konfranslar təşkil etdik. Bu şəhərdə çox böyük rezonansa səbəb oldu. Müəssisə rəhbərləri, iqtisadiyyatçılar bu tədbirdə iştirak etdilər. Bunlar şəhərin iqtisadiyyatına bizim töhfəmiz oldu.

Azərbaycanda Dağlıq Qarabağ və onun ətraf rayonlarında baş verən məlum hadisələr Göyçə mahalından, eləcə də Qərbi Azərbaycandan yan keçmədi. 1988-ci ildə Dağlıq Qarabağda baş verən hadisələr nəticəsində Qərbi Azərbaycan münafişə ocağına çevrildi. M.Qorbaçovun Azərbaycana təyin etdiyi rəhbər A.Vəzirov rusyönümlü siyasətilə vəziyyəti daha da gərginləşdirdi. Ümumiyyətlə, bu adam

Qorbaçovun adamı idi, ona görə də bu işlər məqsədyönlü şəkildə Azərbaycan xalqının əleyhinə aparılan bir kompaniya şəklini almışdı. Respublika rəhbərliyi Ermənistan hakimiyyəti ilə danışıqlar aparmaq, iş görmək əvəzinə orada yaşayan soydaşlarımızın kütləvi şəkildə Azərbaycana üz tutmalarını tezləşdirdi, hətta nəqliyyat vasitələri yolladılar, oradakı camaatın köçlərini Azərbaycana gətirsinlər. Əhalinin yalnız 10 faizi öz köçlərini gətirə bilmədilər. Sapı özümüzdən olan baltalar beləcə Göyçədən və Qərbi Azərbaycanın digər rayonlarından, soydaşlarımızı öz isti yurd-yuvalarından həmişəlik çıxartdılar. Bu nadanlığı, xəyanəti tarix də bağışlamayacaq... Qeyd etmək lazımdır ki, buna bənzər hadisələr Gürcüstanda da dəfələrlə qaldırılmışdır. Bütün bu hadisələr orada yaşayan ermənilərin təxribatı nəticəsində baş vermişdir. Lakin respublika rəhbərliyi dərhal buna reaksiya vermiş və Gürcüstan hakimiyyətilə lazımi danışıqlar aparılaraq tədbir görülmüşdür.

Bu tədbirləri Ermənistan rəhbərliyi ilə də görmək olardı. Nəticə isə məlumdur, əhalisinin 70 faizi çoxunu təşkil edən azərbaycanlılar öz doğma yurd-yuvalarından qovularaq məcburi köçkünə çevrilmişlər.

Bu çox acı bir həqiqətdir, bununla barışmaq çox çətindir. 1988-ci ildə Göyçə və Qərbi Azərbaycanın

bölgələrinin əhalisi Azərbaycanın müxtəlif şəhər və bölgələrinə üz tutmuşlar. Payız ayları ərəfəsi idi. Havalar soyuqlaşdı. Mən Gəncədə yaşadığım üçün burada baş verənləri bir neçə sözlə təsvir etmək istərdim. Gəncəyə üz tutan əhalinin bir qismi kimin qohumu və tanışsı vardısı, onlara üz tutdular, qalan əksəriyyəti isə açıq səma altında, Gəncə-Xanlar yolunun arasındakı körpünün altında daldalandılar. Göründüyü kimi vəziyyət çox acınacaqlı idi. Bu məqamda hər bir vicdanlı azərbaycanlı onlar üçün nəsə etməyə can atırdı. Təsəvvür edin ki, ailənin açıq səma altında yaşaması nə deməkdir? Əlbəttə, bu tədricən aradan qaldırıldı.

Yaxşı yadımdadır, 26 Bakı komissarı adına tikiş istehsalat birliyində rəhbər vəzifələrdən birində işləyirdim. Mənə dedilər ki, Qərbi Azərbaycandan didərgin düşmüş bir qrup adam iş axtarır və bizim müəssisəyə gəlirlər. Mən müəssisənin həyatına çıxanda çox acınacaqlı bir hadisənin şahidi oldum. Təxminən 200 nəfərə yaxın insan (çoxu qadınlar idi) iş axtararaq buraya üz tutublar.

Əlbəttə, bu qədər insanı bizim müəssisədə yerləşdirmək mümkün deyildir. Mən toxuculuq kombinatından bu müəssisəyə gəlmişdim. Əlaqələr yaxşı idi, toxuculuq kombinatının rəhbərliyinə bildirdim ki, Qərbi Azərbaycandan gələn soydaşlarımızı işə götür-

mək lazımdır, onların vəziyyətləri çox acınacaqlıdır. Sağ olsunlar, etiraz etmədilər. Beləcə, biz bu insanları həm burda, həm də toxuculuq kombinatında işlə təmin etdik, əlavə iş yerləri açdıq, sonradan gələnlər də işlə təmin olundular. Əlbəttə, bu mənim və bunu edən yoldaşların bir vətəndaş, azərbaycanlı kimi borcumuzdur. Buna görə də özümüzü xoşbəxt hesab edirik ki, heç olmasa az da olsa bu insanlar üçün nə isə bir iş görmüşük.

İTİRDİM

Başım nələr çəkdi ahıl yaşımda,
Qardaşlarımı, yoldaşımı itirdim.
Taleyn yazısı beləymiş demək,
Həm yurdumu, yurddaşımı itirdim.

Düşdüm burulğana, azdım yolumu,
Bəxtimə çilənən qarmı, dolumu?
Qatladı dizimi, qırdı qolumu,
Ürək dostum-sirdaşımı itirdim.

Dolaşdım, çox gəzdim mən bu diyarı,
Tapmadım mən ona bənzər bir yarı.
Həsənəm, qəlbimin artdı qübarı,
İlk sevgimi, yaddaşımı itirdim.

GÖYÇƏNİN

Dağları dumanlı, çənli,
Qayası qartallı, Göyçəm.
Min çiçəkli, min çəmənli,
Ey Tovuz misallı, Göyçəm.

Hər günü qonaq-qaralı,
Hər qızı dünya maralı,
Pendir, qaymaq, beçə balı,
Süfrəsi halallı, Göyçəm.

Bulaqlar nəğmə oxuyur,
Nənələr xalı toxuyur.
Gülü müşk-ənbər qoxuyur,
Dağı, düzü allı, Göyçəm.

İnsanları mehribandır,
Hər oğulu qəhrəmandır.
O məkan başqa məkandır,
Bir vaxt cah-cəlallı, Göyçəm.

GEDİR

Bu dünya bir pəncərədir,
Gedən baxır, gələn baxır.
Gördüyün boş mənzərədir,
Göz yaşını silən baxır.

Yağlara qaldı Vətən,
Qərib quşam, dil-dil ötən.
Bilinməyir ölən, itən,
Kərəm yanır, Lələm baxır.

Bu dünyanın talanına,
Fitnə-fəsad salanına,
Özü boyda yalanına,
Acı-acı gülən baxır.

Ön söz

Həyatın elə enişli-yoxuşlu və ziqzaqa bənzər yolları vardır ki, bu yollar hamı üçün nə mənaca, nə də ki, əhəmiyyətə eyni mənə kəsb etmir. Və bu yolları son dövrə qədər başa vurmaq hər bir insana qismət olmur. Daha doğru desək, tale

onların üzünə gülmür.

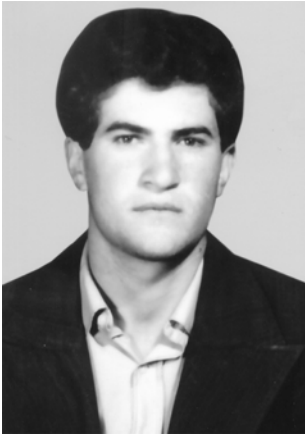
Belə bir taleyə məxsus olan bir gənc haqqında, son dərəcə qısa lakin mənalı ömür sürmüş, Azərbaycan xalqının şan-şöhrəti naminə bütün varlığı, vətənpərvərlik qüruru ilə qısa həyat məktəbi keçmiş 24 yaşlarında dünyasını dəyişmiş bir gənc haqqında ön söz yazmağı özümə borc bilirəm. Haqqında söhbət gedən gənc Natiq Ocaqquliyev V.İ.Lenin adına Azərbaycan Dövlət Pedaqoji İnstitutunun (indiki ADPU) tarix fakültəsinin 4 kursunda oxuyurdu. İnstitutun kollektivi yanında onun layiqli hörməti vardı. Mən böyük bir qardaşı kimi bir neçə sözlə kitabın oxucularına onun haqqında qısaca məlumat verməyi qərara aldım.

O, tarix fakültəsində təhsil almasına baxmayaraq ədəbiyyat, incəsənət və başqa humanitar fənlərlə

nəinki maraqlanır, hətta şeirlər və poemalar yazırdı. Hələ orta məktəbin lap aşağı siniflərində təhsil alarkən məktəbin yuxarı sinif şagirdləri, hətta müəllimləri ilə tarix və ədəbiyyatdan dialoq və mübahisə aparması bütün müəllim heyətinin və maarif şöbəsinin diqqətini cəlb etmişdi. Onun şeirlərindən də görünür ki, həyatda baş verən hadisələrə çox diqqətlə nəzər yetirmiş, dəbdəbəli həyat tərzini və sosial əyintiliyə yol verilməsini qətiyyətlə pisləmişdir. Onu Azərbaycan xalqının suverenliyinə qəsd etmiş erməni ekstremistlərinin hərəkətləri daha çox narahat edirdi. Natiq respublikamızda baş verən xalq hərəkətinə fəal qoşulmuşdu.

Qondarma Dağlıq Qarabağ məsələsi ilə bağlı respublikamızın şəhər və rayonlarında Azərbaycan xalqının başına gətirilən müsibətlər onun sanki ürəyini deşirdi. Bunlar onun şeirlərində dolğun şəkildə özünü göstərir. Xalq hərəkəti üçün o, lazımi işlər görür və sosial ədalətsizliyə düçar olmuşlara mənəvi köməklik göstərməyə cəhd edirdi. Lakin tale üzünə gülmədi, 1990-cı il iyulun 26-da Penza şəhərində Sura çayı əbədi olaraq onu ağışına aldı, onun bütün fikirləri və planları kağız üzərində qaldı. Mən onun arxivindəki şeirlərini və poemasını kitabça şəklində buraxdırmaq-la əbədi xatirəsini və ruhunu yad edirəm.

H.M.OCAQQULİYEV

24 yaşında ikən həyatla vidalaşan Natiq Ocaqquliyevin şeir dolu qəlbinin döyüntülərini eşidirəm. O, Azərbaycan Dövlət Pedaqoji İnstitutu tarix fakültəsinin 4-cü kurs tələbəsi idi. Qərbi Azərbaycanın Basarkeçər (indiki Vardenis) rayonunun Zərkənd kəndində doğulmuşdu. Özü Azərbaycana uydurma

Dağlıq Qarabağ probleminin qaldırıldığı 1988-ci ildən qabaq köçüb gəlməsinə baxmayaraq, qonşu respublikadan zorla qovulan həmvətənləri haqqında tez-tez eşitdiyi «qaçqın», «didərgin» və «köçkün» kəlmələri ürəyini deşirdi.

Ətrafında baş verən faciəli hadisələrə, xalqının başına gətirilən müsibətlərə dözə bilməyən tələbə-şair öz həyəcanlı fikirlərini misra-misra vərəqlərə köçürürdü. Bu vərəqlərdən bir neçəsini bu günlərdə mənə Natiqin şəhərimizdəki tikiş istehsalatı birliyində baş iqtisadçı işləyən böyük qardaşı Həsən Ocaqquliyev təqdim etdi...

Bu ilin iyulunda qələbə dostları ilə birlikdə Penzada olarkən çayda çimməyə gedən və suların qoy-

nundan bir daha qayıtmayan Natiq hərbi xidmətini başa vurmuşdu, ali təhsilini tamamlamaq, ev-eşik qurmaq arzusu ilə yaşayırdı. Poeziyada ilk addımlarını atırdı. Lakin taleyi üzünə gülmədi. Nakam gənc şairin yadigar qalan şeirlərindən ikisini oxuculara çatdırmaqla, onun ruhunu şad etmək istəyirəm.

Məmməd ALİM,
Azərbaycan Yazıçılar İttifaqı
Gəncəbasar şöbəsinin məsul katibi.

Mən kiməm?

Bir vaxt doğulduğum doğma torpağa
nədəndir, mən gedib-gələ bilmirəm?
Vətən həsrətilə qovrulanların
axan göz yaşını silə bilmirəm.

Taleyin amansız, sərt oyununa,
bu qədər tablayıb, dözmək olarmı?
Doğma torpağından qovulanlara,
hər yerdə görəsən mərhəmət varmı?

Qardaş qardaşına qaçqın deyəndə,
hansı mərhəmətdən danışırıq biz?
Didərgin kəlməsi dilə gələndə.
elə bil, qırılır ürək telimiz.

Qonaqsevər olub xasiyyətimiz,
Gəlmələr bu yurdu məskən seçibdi.
Yadlara artıbdı mərhəmətimiz,
onlar başımıza and da içibdi.

Bütün dərdlərinə şərik çıxaraq,
çox vaxt düşməyə də qardaş demişik.
Evimiz içində hey sıxlaşaraq,
qonağa ən rahat yeri vermişik.

İndi «Torpağımız bizimdir» – deyən,
böhtan yağdıran dil niyə qurumur?
Daim millətə həyat bəxş edən
bir xalqı, milləti niyə unudur?

Belə xəyanətkar, nankorlar ki, var,
atmağa hazırdır namus-arını.
Məhvə sürükləyir gələcəyini,
bu gün inkar edir qonşularını.

Günəş də üzümə gülümsəyir ki,
didərgin deyiləm, öz Vətənim var.
Bu yerin sahibi qəti deyir ki,
haqq işi itməyə heç vaxt qoymazlar.

Bəli, Vətənim var mənim, ay ellər,
sizsə deyirsiniz mən vətənsizəm.
Ey mənə didərgin, qaçqın deyənlər,
düşünün, qərara gəlin, mən kiməm?!

Ana

Nəfəsin üzümə dəymir nə vaxtdır,
Əllərin qapımı döymür nə vaxtdır,
İntizar qalmışam gör bir nə vaxtdır,
Yaman darıxmışam səninçün, ana!

Düşmərim bir özgə arzuya sənsiz,
Gecələr getmərim yuxuya sənsiz,
Kimsəsiz bir evdir bu dünya sənsiz,
Yaman darıxmışam səninçün, ana!

Səni bu həftələr, aylar istəyir,
Saçına bənzəyən çaylar istəyir,
Dünyanın özü də lay-lay istəyir,
Yaman darıxmışam səninçün, ana!

Natiq OCAQQULİYEV

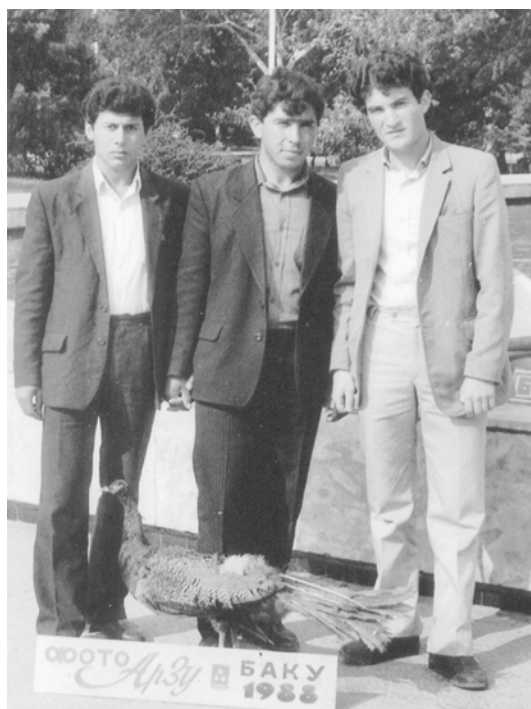
ŞAİRLƏR MİLLƏTİN GÖRƏN GÖZÜDÜR

ARZUSU JURNALİST OLMAQDIR

1982-ci ilin qarlı yanvarı onun hafızəsinə əbədilik həkk olunub. Elə soyuq idi ki, o dərsdən çıxıb evə qayıdanda kirpikləri qırov bağlamış, əlləri bərk üşümüşdü.

«Vardenis» qəzetində «O idmanı şagirdlərə sevdilir» məqaləsinin altında öz imzasını görmüşdü. O, ilk dəfə əlinə qələm götürərək bədən tərbiyəsi müəllimi Elşad Şirinovun haqqında ürək sözlərini yazmışdı. Səhərisi gün məktəbdə müəllimləri, yoldaşları da onu təbrik etdilər.

Bundan sonra Natiq təsərrüfatın əmək həyatı ilə yaxından tanış olmağa, zəhmətkeşlərlə sıx yaradıcılıq əlaqəsi saxlamağa başladı. Mətbuatı izlədikcə onun dünyagörüşü daha da artdı, maraq dairəsi genişləndi.

Bundan sonra 8-ci sinif şagirdi N.Ocaqquliyevin boş vaxtı olmadı. Dərc olunan hər bir yazısı sanki onu yetkinləşdirdi, daha vacib məsələlər haqda düşünməyə vadar etdi. N.Ocaqquliyevin adı bu gün bütün «Vardenis»in oxucularına yaxşı tanışdır. O müxtəlif səpkili, maraqlı yazıları ilə hamının hörmətini qazanıb.

Bu günlərdə Zərkənddə oldum... Qəzetimizin fəal müxbiri Natiqlə görüşmək üçün onlara getməyi qərara addım. Məni həyətdə anası Firəngiz güləruz qarşıladı. Gelişimin məqsədini söylədim. Məni evə dəvət etdi.

– Natiq indi dərslərini hazırlayır, bircə dəqiqə gözləyin, çağırım.

Özü də bir iftixar hissi ilə o biri otağa yönəldi. O, bu fərəhi uzun illər ərzində qazanmışdı. Onun oğlanları Həsən, Hüseyin və Rüfət ali təhsillidirlər. Vicdanlı və yaradıcı əməlləri ilə ictimaiyyətin hörmətini qazanıblar. Qızları da xoşbəxt ailə, ev-eşik sahibidirlər. Natiqin atası Məhərrəm həyatın çətin yollarını keçib, Böyük Vətən müharibəsində fədakarlıqla vuruşduğuna görə sinəsini dövlət mükafatları bəzəyir. Bu vətənpərvər adam əmək cəbhəsində də fədakarlıq göstərir. İndi o, bacarıqlı təsərrüfatçı kimi hamının hörmətini qazanıb. O adamların qüvvəsini el

varının artırılması, ərzaq proqramının yerinə yetirilməsi sahəsindəki vəzifələrin həyata keçirilməsinə yönəldib.

N.Ocaqquliyev Zərkənd kənd orta məktəbi komsomol təşkilatının katibidir. Özü də ictimai elmləri daha çox sevir.

Öz ailələri, doğma kəndi haqda apardığımız söhbət zamanı «Vardenis»in fəal müxbiri N.Ocaqquliyev söylədi ki, jurnalist olmaq ən böyük arzusudur. Gözəl arzudur. Ona müvəffəqiyyətlər arzulayırıq.

GÖYÇƏ

Yoxsa, özgənin olmusan,
İnanımmı buna, Göyçə?
Yadelliyə verdik səni,
Övladını qına, Göyçə.

Bilirəm böyükdü dərdin,
Sən əvvəl belə deyildin.
Çünki sığınıb mərdlərin,
Yadların qoynuna, Göyçə.

Bizə didərgin deyirlər,
Qaçqın deyib dad edirlər,
Necə dözək biz tifillər,
Fələyin oynuna, Göyçə?

Kaş möcüzə baş verəydi,
Ələsgər də diriləydi.
Oğul-qızın səsləyəydi,
Doğma ocağına, Göyçə.

Gəl son qoyaq bu möhnətə,
Ürək dözmür day qürbətə.
Son qoyulsa bu həsrətə,
Dolannam boynuna, Göyçə.

Natiq, dözər hər bir dərddə,
Ürək deyir: – Bax, bu dəmdə.
Ev-eşiyim qalıb səndə,
Qayıdacam sana, Göyçə...

***ANANIN SEVİNCİ BÖYÜK
FƏRƏHDİR***

O ipək tellərin nə tez ağardı,
Onları yenidən gəl qaralt, ana.
Alnını bürüyən qırıqlardımı?
Nə olar, onu da bir azalt, ana.
İlahi bir qüvvə olsaydı məndə,

Səni mən cavanca bir qız edərdim.
De, belə möcüzə əgər baş versə,
O zaman mən kimə ana deyərdim?
Bax, bu cür arzular olsaydı mümkün,
Həyat bircə anda cılızlaşardı.
Analıqdan məhrum olduğu üçün,
Gəncleşən analar yazıqlaşardı.
Başqa analartək sən də, ay ana,
Bax, belə həyatı heç istəmirsən.
Çünki, min zəhmətlə övladlarında,
Sədaqət toxumu sən cücərtmişən.
Bu gün bayramına gəlmişəm sənin,
Bayramın mübarək olsun, deyirəm.
Sənin o ağarmış ipək telinçün,
Doğrusu, yamanca qərib səmişəm.
İndi mən baxıram doyunca sənə,
Xəyalən gözümdə cavanlaşırsan.
Gözümün o sönməz ziyası ilə,
Mənim yollarıma işıq saçırısan.
O işıq olubdur mayağım mənim,
Onun arxasınca getmək şərəfidir.
Bu bayram günündə şadlan, mələyim,
Ananın sevinci böyük fərəhdir.

TƏZƏ İL

Qocalar bir yaşda kainatımız,
Qarşıdan yenə də təzə il gəlir.
Yenə xoş əməllə yanır yolkamız,
İnsanlar bir-birin təbrik eyləyir.

Gülür, şadlıq edir bütün adamlar,
Üzlərdə nə kədər, nə də gülüş var.
Bu gün dərdlərini unudur cahan,
Mahnı sədaları gəlir hər yandan.

Gözləyir adamlar gözəl bir anı,
Bununçün bəzəyib bütün hər yanı.
Hayana baxırsan gülür çöhrələr,
Sevincdən dil açır sanki körpələr.

Hamı son anını yaşayır onun,
Görüşünə gəlir 88-in.
Rəqs edir, şənlənir cavan və qoca,
Uşaqlar atılıb düşür doyunca.

Beləcə, ümidlə gözləyirik biz,
Sevinclə, fərəhlə vurur qəlbimiz.
Arzumuz budur ki, bu yeni ildə,
İnsanlar yaşasın bolluq içində.

Yeni il! Gəl, bəxş elə bizə səadət.
Qolumuza gətir tükənməz qüvvət,
Qoy azad xalqımız sevensin, gülsün,
Hər yanı xoşbəxtlik, şadlıq bürüsün.

Arzumuz bir anda yerinə yetsin,
Tozu da qalmasın o raketlərin.
Adamlar qırmasın bir-birlərini,
Hər yanda ədalət tutsun yerini.

AY ANA

Yuxumda görürəm hər gecə səni,
Niyə narahatsan bu qədər, ana?
Orduda olduğum vaxtdakı kimi,
Göz yaşı axıtma hədər, ay ana.

Özün bu peşəni sevdirdin mənə,
Mən xilaf çıxmadım bu istəyinə.
İndisə nə üçün nurlu üzünə,
Qonub anlaşılmaz kədər, ay ana.

Yuxuma azacıq şən girib barı,
Üzündə görməyim qoy qəm layları.
Ötüb çoxdan keçib körpə çağları,
Müəllim olacam səhər, ay ana.

Sevirəm ağarmış ipək telini,
Zəhmətdə qabarmış qızıl əlini,
Qoy yüz yaşatsın təbiət səni,
Məndən götürəsən bəhər, ay ana.

**VERİLƏSİ TORPAĞIM
YOXDUR**

Torpaqdan pay olmaz çoxları deyib,
Öləndə bir ovuc bəlkə də verrəm.
Günü-gündən artır bəd əməllərin,
Xoşluqla əl çəkən deyilsən, görürəm.

Vətən demək çox asandı, nə var ki,
Vətən qeyrətini çəkəsən gərək.
Vətən torpağına göz dikən olsa,
Son damla qanından keçəsən gərək.

Soran olsa kimsən, məsləkin nədir?
Azəri türküyəm, polad biləkli.
Oddan yaranmışam, odlar oğluyam,
Koroğlu qeyrətli, Babək diləkli.

Əl çək torpağımdan, daha bəs eylə,
Sizə veriləsi torpağım yoxdur.

İndi gördüyünüz o vaxtlar deyil,
Sizdə torpağımdan bilmirsən çoxdur.

NAMƏRDİN QIYMƏTİ

Bişərəf adamla dostluq eyləmə,
Dostluqda saxtakar olasıdır o.
Lap adi sirrini ona söyləmə,
Füsrət düşən kimi satasıdır o.

Namussuz adamın gözü dağlansa,
Yolları bağlansa, sözü bağlansa.
Alovun içinə düşüb odlansa,
Yenə namussuztək qalasındır o.

Natiq, and içsə də inanma ona,
Ən azı o, girir gündə min dona.
İstər mələk olub çiyinə qona,
Məqamı düşəndə çalasındır o.

DOSTLUQ RƏMZİ

Dostluq eyləyənlər inanın, bilin,
Həmişə dost kimi qalasıyam mən.
Əhdinə, sözünə düz olanların,
Yolunda qul kimi durasıyam mən.

Vicdanı, namusu pak adamların,
Sözdə bütövlərin, dost adamların.
Vüqarlı, mətinli, düz adamların,
Hər vaxt köməyinə çatasıyam mən.

Gözümdə nəm görsə dostlar qəmlənər,
Xeyir işim olsa mənlə dəmlənər.
Dar günüm olarsa onlar cəmlənər,
Natiqəm, onlartək olasıyam mən.

ÖYRƏDƏNDƏDİR

Hər kəs öz sözünə əməl etməsə,
Təqsir onda deyil, öyrədəndədir.
Bir adamdan söz soruşsan deməsə,
Təqsir onda deyil, öyrədəndədir.

İnsan ol, insanın yolunu gözlə,
Böyüyə hörmət et, bir kəlmə sözlə.
Nankor adamlardan özünü gözlə,
Təqsir onda deyil, öyrədəndədir.

Yaxşı əməllər et, qayıt yoluna,
Yol gedərkən bax sağına, soluna.
Salsa da, bu işi Natiq yoluna,
Təqsir onda deyil, öyrədəndədir.

QALDI

Yaxşı ki, sirrimi bütün açmadım,
Bildiyim kəlmələr, dilimdə qaldı.
Bütün öyrəndiyim o kəlamların,
Elimdən almışdım, elimdə qaldı.

Hələ açılmadı bizim çox sirlər,
Sənsiz keçirdiyim bədgüman günlər.
O, qış gecəsində verdiyin vədlər.
Yaştək gilələnib gözümdə qaldı.

Həmişə deyərdin: – Sevirəm səni,
Niyə aldadırdın, insafsız, məni?!
Bununla sən mənə nə etdin, yəni,
Sənə deyiləsi sözümdə, qaldı.

Natiqəm, sözümdə olmaram naşı,
Nədənsə qurumur gözümlün yaşı.
Sən də ətəyindən tökmədin daşı,
Sözlərim yığılıb özümdə qaldı.

***İNSTITUTUMUZUN KÖHNƏ
FİKİRLİ MÜƏLLİMLƏRİNƏ***

Düzlükdən dəm vurub zəhləmi tökmə,
İnsan sifətini itirmisən sən.

İylənmiş sözlərlə özünü öymə,
İşinlə yamanca kiçilmisən sən.

Sözün ilə əməlin düz gəlməyib əzəldən,
Tələbələr dad edib, dad edirlər əlindən.
Nə vaxt rədd olacaqsan bizim bu cərgəmizdən,
Onsuz da biz tərəfdən çıxdaş seçilmisən sən.

Utanmırsan, baxırsan yenə gözlərimizə,
Həyasızlıq edərək girmisən cibimizə.
Pulumuzla çox şeylər yığmısan evinizə,
Bununla da özünü qəhrəman bilmisən sən.

İndi isə dilindən düşmür millət, xalq sözü,
Bəzi «qəhrəmanların» olmusan iki gözü.
Sənə təəccüb edirəm bilmək istəsən düzü,
Səbəb nədir, xortdayıb belə dirilmisən sən?

Yox əbəddir, keçəmməz növbəti fırlıdağın,
Bəddir, yetər bu xalqı barmağa doladığın.
Asta-asta seyrəlir həm solun həm də sağın,
Gəl canfəşanlıq etmə yolu itirmisən sən,
Mən sənə acıyıram, çünki gecikmisən sən.

DEYİLƏM

Bir qız yaralayıb, yaxıbdır məni,
İndi mən bunları qanan deyiləm.
Onun həsrətindən çovğuna düşsəm,
Çox da zəif olub donan deyiləm.

Əvvəldən sən bilsən həyatın dəmin,
Zilin azalarsa, bil artar bəmin.
Artıb çoxaltmasın möhnətin, qəmin,
Şadlığı, sevinci danan deyiləm.

Nazənin gözəlin qaşları çatmadı,
Özgə birisinə qəlbim yatmadı.
Natiqəm, vəfalım məni atmadı,
Atası olsa da yanan deyiləm.

NEYLƏRƏM

Vurğunu deyiləm dövlətin, varın,
Yersiz eylənən nazi neylərəm?
Adam var qış ilə yoxdu arası,
Vaxtından tez gələn yazı neylərəm.

Çalış ki, vaxtını çox vermə boşa,
İnsan yenilməzdir, dayansa qoşa.

Sazdan ilham alıb gəlirəm coşa,
Qəlbi coşdurmayan sazı neylərəm.

Natiqəm, bir anda yaşa dolmaram,
Xəzan yarpağıtək vaxtsız solmaram.
Elin adətindən kənar olmaram,
Vağzalı çalınsa, cazı neylərəm.

PEŞMAN OLARSAN

Bir işi bilməsən, girmə meydana,
Dostundan keçərsən, peşman olarsan.
Söz ağızdan çıxar, əməl et ona,
Əgər ki, etməsən, peşman olarsan.

Bir işi bilməsən soruş, utanma,
Öyrən, bilik artır, heç vaxt usanma.
Naxələf adamın oduna yanma,
Sonra gecikərsən peşman olarsan.

Bir işi bilməsən, o haqda demə,
Çalış ki, halal ye, heç haram yemə.
Sərxoş olan vaxta sən həyat demə,
Çox yatıb onda sən peşman olarsan.

Bir işi bilməsən, ona qarışma,
Qonşunu tay tutub, onla yarışma.

Qanmaz adam üçün heç də alışma,
Natiq, gec bilərsən peşman olarsan.

DÜNYANIN

Dünyanın malına tamahım yoxdur,
Ləzzətini çox görmüşəm dünyanın.
Min dərdi olsa da çəkərəm inan,
Əzabına çox dözmüşəm dünyanın.

Dərdlər qalanıbmış üstə dərdimin,
Şeşi-beşi azalıbdır nərdimin.
Təsibini bil vermərəm mərdimin,
Bucağında bir gözmüşəm dünyanın.

Yağı keçmişinə bir nəzər salmır,
Başım dumanlanıb, fikrim azalmır.
Bu gündən sabaha ümid də qalmır,
Dodağında bir sözmüşəm dünyanın.

ÇƏTİNDİR

Könül, sevinc axtar, qəmlə nə işin,
Qəmli könülləri bilmək çətindir.
Çalış ki, dost-qohum üz döndərməsin,
Qohumu yad edib, silmək çətindir.

Dosta uzaq olma, namərdə yaxın,
Qanmaza əl vurma, söz ilə taxın.
Elə çox incitmə, eyləyər axın,
Axın olan yerə, gəlmək çətindir.

Yağı hiylə qurub, dur bərəsində,
Bu ulu torpağın ol həvəsində.
Elin dar günündə, dar vədəsində,
A dostlar, inanın, gülmək çətindir.

A QARDAŞ

Gözdən uzaq olduq, dərdə qalandıq,
Millətin sel kimi axdı, a qardaş.
Hara üz tutduqsa sayan olmadı,
Tənələr yandırır yaxdı, a qardaş.

Hərdən qaçqın olduq, hərdən didərgin,
Bilmirdim günümüz keçəcək gərgin.
Üstlər açıq oldu, örtülər sərgin,
Hər keçən ötəri baxdı, a qardaş.

Girmiş qılığından qardaş deyirsən,
Süfrən birdir, bir stolda yeyirsən.
Ürəkdən yumşaqsan, elə bilirsən,
Küpənə süzülən yağdı, a qardaş.

Bu qardaşlıq o torpaqda olmadı,
Razı olub bizlə süfrə salmadı.
Niyə orda bir azəri qalmadı,
Bunu qanan olsa dağdı, a qardaş.

QOCA QURDUN AQİBƏTİ

Qoyun fermasında yoxlama getdi,
Müdirlik ac qurdun əlindən getdi.

Yeni müdir lazım idi fermaya,
Boz qurdda bu zaman gəldi haraya.

Dedi ki, mənim də namizədim var,
Qoca qurd bu işi yaxşı aparır.

Əvvəldən olsa da bəd əməlləri,
İndi yoxdur onun aza dişləri.

Məncə xeyir verər qoca qurd bizə,
Onsuz da bir işçi lazımdır sizə.

Qoca qurd o gündən müdirlik etdi,
Xeyli vaxt işləri qaydada getdi.

Nəhayət, tamahı ona güc gəldi,
Qoyun fermasında işlər «düzəldi».

Bozqurdda əziyyət çəkdi bu işdə,
Onlar gündə yedi, vurdu bir yerdə.

Bir gün yaxalandı müdir işində,
Bir neçə qoyunun leşi evində.

Qoca qurd bu yerdə yaman ilişdi,
Zəmanət verənsə tezəcə sivişdi.

BİLMƏSƏ

Bir qələmqaşlının toruna düşən,
Xar olar əlləşib çıxma bilməsə.
Günah oğlandadır, ya da ki, qızda,
Göz-gözü gələndə baxa bilməsə.

Süzgün baxışları canlar alandır,
Şux qaməti yarı dərddə salandır.
Baxışı, duruşu yadda qalandır,
Neyləsin, yandırır-yaxa bilməsə.

Çox baxan gözlərdə qalmaz qaralar,
Xəzan yarpağıtək solar, saralar.
Natiqin gözündə dünya daralar,
Hərdən şimşək olub çaxa bilməsə.

İNSAN

Verilən ömürü yaxşı yaşa ki,
Yenidən həyata gəlməyir insan.
Vaxtını itirmə mənasız işə,
Onun itməyini bilməyir insan.

Hər an yaxşılıq et, bacarma pislilik,
Çalış heç kəs üçün etmə naqislik.
Keçmiş babalardan qalıb aqillik,
Ağlı olmayanı sevməyir insan.

Bəşər bir anlığa xəyala dalsa,
Yaxşı əməlləri yadigar qalsa.
Hər ona baxanda el yada salsa,
Elə bil dünyadan getməyir insan.

Natiqəm, sözlərim deyildir yalan,
Səni yad eyləyər yurdunda qalan.
Olma el içində xəstəlik salan,
Belə halda güzəşt etməyir insan.

DÜNYA

Nə vaxt aqibətin bəlli olacaq,
Yaman boşalırsan, dolursan, dünya.

Qocaya, cavana məhəl qoymayıb,
Axırda hamını yorursan, dünya.

Gedər bil cavanlıq, gələr qocalıq,
Görərsən bu zaman hər cür yabalıq.
Əgər ki, fikrinə düşsə darğalıq,
Çox çəkməz onu da pozarsan, dünya.

Bütün yer üzündə namərd çoxalıb,
Fələyin özü də lap məttəl qalıb.
Mərdi namərd ilə dəyişik salıb,
Yazını tərsinə yazırsan, dünya.

Kimi xoşbəxt edib, kimini bədbəxt,
Bunları qananı sanıram xoşbəxt.
Nətiqəm, çox çəkməz yatacaqdır bəxt,
Onu da min yerə yozarsan, dünya.

***OLMAZ ÇARƏ TAPAN
BİZDƏN SAVAYI***

Keçmişə nəzər sal, bir anlığa sən,
Tarix təkrarlanır, tökülür qanlar.
Mövzu həmin mövzu, torpaq o torpaq,
Yenə dinc durmayır, qudurub yanlar.

Günahı olmayan olub günahkar,
Gündə min qan tökən təmizə çıxıb.
Hərdən qan görəndə, qorxan erməni,
Böyük bir dövləti, qurluşu yıxıb.

Gəlin fikirləşib, çarə tapaq biz,
Gələcəkdə ağrıməsın başımız.
Əgər ki, gecikib səhvlik eyləsək,
İnan zəhər olar, yoxsa, aşımız.

Neçə ki, bu millət bu torpaqdadı,
Xoş gün arzusunda olma havayı.
Gəl fikir verməyək o boş vədlərə,
Olmaz çarə tapan bizdən savayı.

GİLEYLİYƏM

Çox götür-qoy eyləmişəm,
Dünyamızdan gileyliyəm.
Aşkarlığın bu qaydada,
Gedişindən gileyliyəm.

«Ağsaqqalın» duruşundan,
İkibaşlı çıxışından.
Tənə yağın baxışından,
Gülüşündən gileyliyəm.

Naqisliyi mərdə yazan,
Bir-biirənə quyu qazan.
Doğru sözü tərsə yazan,
Bilişindən gileyliyəm.

Bəşər olmuş ikiüzlü,
Gəl anlayaq sizli, bizli.
Namərdlərin gizli-gizli,
Görüşündən gileyliyəm.

Nəyə qadir deyil millət,
Axı niyə çəksin zillət?
Azadlıqda olmaz zülmət,
Oluşundan gileyliyəm.

GÖYÇƏ

Nə müddətdir nigaranam,
Sənsiz gülmür üzüm, Göyçə.
Həsrətindən üzölmüşəm,
Əlli olub yüzüm, Göyçə.

Yağı yaman hiylə qurdu,
Namərd kimi qəfil vurdu.
Haqla nahaq üzə durdu,
Yoxdu daha sözüm, Göyçə.

Fitnələri sezəmmədim,
Bir doyunca gəzəmmədim.
Haqsızlığa dözəmmədim,
Səndə varmış dözüm, Göyçə.

Elim bütün köç etsə də,
Günlərimiz xoş keçsə də.
Neçə qərinə ötsə də,
Səndə qalar gözüm, Göyçə.

Unutmaram bil bu dağı,
Yaxşı saxla bağça-bağı.
Bəsləmə qoynunda yağı,
Qayıdacam özüm, Göyçə.

EYLƏMƏ

Vurğunuyam sazın, sözün,
Tale bunu az eyləmə.
Qaraqaşın, alagözün,
Baxışını söz eyləmə.

Gözəl, çoxmu işvə nazın,
Xoş yazılmış çoxda yazın
Öz yeri var qışın, yazın,
Qışdan qabaq yaz eyləmə.

Çarəsi var naz-qəmzənin,
Üzünə gülmə yetənin.
Qəlbinə dəymə ötənin,
Hər sözünü söz eyləmə.

Vurğunuyam doğru sözün,
Nəğmələrdən çələng düzün.
Natiq, yoxdur sənin yüzün,
Olan budur, naz eyləmə.

BİL

Körpəlikdən sevməyirəm yalanı,
Yalan oldu, alçalıram elə bil.
Adi teldən ötrü durna vurmaram,
Durna görsəm heyran ollam telə, bil.

Zalım adam üçün zalım olaram,
Mərdin qulluğunda mərdtək duraram.
Özümdən böyüyə hörmət qoyaram,
Bənzəməyəm sərt küləyə, yelə, bil.

Çoxda nadan olub gendə durmaram,
Tez sınan şeylərdən koma qurmaram.
Amansız sulara bil baş vurmaram,
Bənzəməyəm çox amansız selə bil.

Natiqəm, həyatda olmaram naşı,
Bilirəm az deyil dünyanın yaşı.
Hamıya bəllidir torpağı, daşı,
Əgər bilmirdinsə indi belə, bil.

QARABAĞIM

Səni dərddli görüb, qəlbim odlanır,
Dərdinə şərikm gül Qarabağım.
Mərdə yaraşarmı qəmli dayanmaq,
Qəmli gözlərini sil, Qarabağım.

Neçə-neçə sənətkarın yurdusan,
Sönməz ocaqların yanan odusan.
Qəlbləri göynədən sevinc suyusan,
Çatdıra bilmirəm dil, Qarabağım.

Əzəldən olmusan qəlbi yaralı,
Aran hissəsindən düşdün aralı.
Oldun namərdlərin şirincə balı,
Gözünü tutubdur gil, Qarabağım.

Dərdinin dərmanı özümüzdədir,
Səni xoşbəxt görmək gözümüzdədir.
Elə anlama ki, sözümüzdədir.
Öl desən ölərik bil, Qarabağım.

Yox... Qoymarıq yağılının olasan,
Heç qıymarıq qönçə kimi solasan.
Rəvadırmı qəmə, dərdə dalasan,
Bəs edər qaldığın il, Qarabağım.

HƏSƏNİN

*El-oba arasında səxavəti, mərdliyi və insanlığı
ilə seçilən Həsən Ocaqquliyevə həsr edirəm*

(Müxəmməs)

Dost-yoldaşlar arasında,
Var hörməti mərd Həsənin.
Arzumuzdur daim artsın,
Qoy izzəti mərd Həsənin.
Kişilikdə mərdanədir,
Ar-qeyrəti mərd Həsənin.
Hamıya çoxdan bəllidir,
Mərifəti mərd Həsənin.
Əziyyətlə yığılıbdır,
Var-sərvəti mərd Həsənin,
Yayılıbdır bu aləmə,
Şan-şöhrəti mərd Həsənin.

Tanımayan qoy tanısın,
Dayağıdır el-obanın.
Anadan mərd doğulubdur,
Mərd oğludur, mərd atanın.
Hər bir işdə yeganədir,
Nəbzini tutub zamanın.
Qohumluqda bir dənədir,
O, quludur hər qananın.
İlahidən verilibdir,
Var-dövləti mərd Həsənin.
Heç vaxt hədə getməyəcək,
Bil zəhməti mərd Həsənin.

Gözündə zərrə qədərdir,
Onun üçün dünya varı.
Dostlarıyla hey dolaşır,
Gecə-gündüz bu dağları.
Qoy qışda da çiçək açsın,
Onun bütün arzuları.
Görüm ona sadıq qalsın,
Qohum-tanış, yoldaşları.
Hər bir yanda söylənilir,
Səxavəti mərd Həsənin.
Rəhim deyər, daim artsın,
Qoy qüdrəti mərd Həsənin.

***ANALARSIZ, BACILARSIZ
AĞLAMA***

Ağla qərənfilim, ağla doyunca,
Düzül Kür boyunca, Araz boyunca.
Susma yaralara məlhəm qoyunca,
Daldalarda qalıb, səssiz ağlama,
Analarsız, bacılarsız ağlama.

Ağla qərənfilim, yoxsa, yoruldun,
Axı şəhid məzarına qoyuldun.
Yoxsa, səndə Vətən kimi soyuldun,
Çalış nakamları dərdsiz ağlama,
Analarsız, bacılarsız ağlama.

Ağla, qərənfilim, itkin düşəni,
Çox ana izləyir yoldan ötəni.
Nə müddətdir gəlib çıxmır gedəni,
Əri itkin düşən yarsız ağlama,
Analarsız, bacılarsız ağlama.

Ağla, qərənfilim, susma, amandı,
Dərdim çoxdu, yaralarım yamandı.
Dövrən təzə, tarix keçmiş zamandı,
Çətin dərddir bunu yalqız ağlama,

Analarsız, bacıların ağlama.
Ağla, qərənfilim, ağla dərdləri,
Heç vaxt unutmayaq gedən mərdləri.
Çox da sevindirmə o namərdləri,
Ağı denən, sakit-dilsiz ağlama,
Analarsız, bacıların ağlama.

Ağla, qərənfilim, ağla şəhidi,
Səndə yorulanda ağlar şahidi.
Bu millət yenilməz, bil ki, dahidi,
Qeyrətləri gəl sevincsiz ağlama,
Analarsız, bacıların ağlama.

HEYDƏRBABAYA SÖZ

Heydərbaba, salam olsun sizlərə,
Nəzər salın siz bir anlıq bizlərə.
Bir baxaydız küçədəki izlərə,
O izlər ki, uzaqdaydı, görmədik,
Namərdləri tanımadız, bilmədik.

Heydərbaba, səndə bizi qınama,
Qınasan da o günlərlə sına.
Səhvlər varsa, tələsib tez yanıma,
Daşnakların tələsinə düşmüşük,
Namərdlərin hiyləsindən bezmişik.

Heydərbaba, sərhədlərin bağıdır,
Çox sinələr çalın-çarpaz dağıdır.
Dünya ki, var qaralıda, ağılıdı,
Qaralara sinə gərib yaşardıq,
Bilməz idik o dağlardan aşardıq.

Heydərbaba, ürəyini aç mənə,
Hörmətim var, izzətim var bil sənə.
Gəndə durma, mənə çoxdu bil tənə,
Bu tənəyə yarı olaq gərək biz,
Birgə dursun, birgə vursun qəlbimiz.

Heydərbaba, günəş nə tez çəkildi,
Bakımıza təzə pöhrə əkildi.
Hər qarışa, qərənfillər səpildi,
Bu dərdləri kim unudar deyir bir,
Nə vurhavur, müsibətli görün bir.

Heydərbaba, bu yaralar dərin di,
Yaralarda tək mənim yox, elindi.
Gah çağlayan, gah qovulan selindi,
Bu məqamı hər an yada salağın,
Şəhidlərin arzusuna çatağın.

Heydərbaba, neçə şəhid dərdi var,
Hər xalqın da namərdi var, mərdi var.

Bu fələyin şeşli-beşli nərdi var,
Şeşlər bir gün günahını bilər, hey,
Vədə gələr gözlərini silər, hey...

Heydərbaba, yas günümü görəydin,
Tər çiçəkdən sən də çələng hörəydin.
Öz əlinlə məzar üstə sərəydin,
Orda yatan şəhidlərə baxaydın,
Araz kimi çağlayaydın, axaydın

Heydərbaba, gec olsa da ayıldığ,
Dünyamızda millət kimi sayıldığ.
Vüsal vaxtı yad əllərdə bayıldığ,
Bu bayılmaq qorxutmayır bizləri,
Alçaqların yerə gələr dizləri.

Heydərbaba, ər oğullar itirdik,
Azadlığın məktəbini bitirdik.
Şəhid verdik, əvəzində yetirdik,
Bu yoldan biz çəkilmərik bir anda,
Üstdən keçsə saatlar da, zaman da.

Heydərbaba, qəm gölündə üzürük.
Ürəklərə daş bağlayıb, dözürük.
Çox görmüşük, indi yenə görürük,
Başbilənlər xalqla həmdərd olmayır,

Dərd çəkməyir, vecinə də almayır.
Heydərbaba, yuxularım çin olsun,
Xoş arzumuz çiçək açsın, min olsun.
Ayrılığa ürəklərdə kin olsun,
Ayrılığın axırına çıxaq biz,
Sizli, bizli bu zülməti yıxaq biz.

Heydərbaba, birləşməyin vaxtıdır,
Bu ayrılıq müsəlmanın baxtıdır.
Biri rusun, biri farsın taxtıdır,
Bu taxtlara yağı olaq gərək biz,
Şadlanacaq biz, sevinək biz, gülək biz.

Heydərbaba, şikayətim azdımı,
Könüllərdə borandımı, yazdımı?
Gedən qatar durnadımı, qazdımı?
Durna olsa dərdlərimi deyərdim,
Məftilləri azda olsa əyərdim.

Heydərbaba, Şəhriyarım hardadı,
Hardadısa Süleymanda ordadı.
Lent səsləri həm ordadı, burdadı,
Bu səslərdən bizə olar nə fayda,
Qardaşlarda görüşərmə bu qayda?!

Heydərbaba, yuxu görüb çaşardım,
Dərələri, təpələri aşardım.

Sizli, bizli bir Vətəndə yaşardım,
Gözüm açıb görərdim ki, yalandı,
O tay, bu tay öz yerində qalandı.

Heydərbaba, bu nə dövrən, nə çağdı,
Bacı bilmir qardaş ölüb, ya sağdı.
Bu ayrılıq qardaş üçün lap ağdı,
Ayrılıqdan azad olaq gərək biz,
Nə vaxtadək göz yaşları tökək biz.

Heydərbaba, sözüm çoxdu, vaxtım az,
Namərdləri yandırdım az, yaxdım az.
Gözüm doldu, sərhədlərə baxdım az,
Keçən keçdi, bunu yadda saxlayaq,
Səhvlik edib, yarıyolda qalmayaq.

Heydərbaba, yolun bizdən uzaqdı,
Dərələrin, təpələrin sazaqdı.
Keçmək çətin, neyləyək ki, yasaqdı,
Gün olsun ki, sərhədlərdə olmasın,
Şimal, cənub bu sözlərdə olmasın.

PULUN HÖKMÜ

Bu adi kəlmədə gör nələr yatır,
Dostu dostdan edir, aranı qatır.
Axır istədiyi arzuya çatır,

Atanı övladdan uzaqlaşdırır,
Kinli ürəkləri yaxınlaşdırır.

Cibində olarsa dostda çox olar,
Əgər boş olarsa, çoxu yox olar.
Varlı acgöz olar, kasıb tox olar,
Kasbdan çox bil varlıya lazımdır,
Verəndən çox, alana çox lazımdır.

Görən harda qaldı o nazlı sona,
Pulu az görəndə girir min dona.
İstəyir budaqdan-budağa qona,
Belələri məhəbbəti puç sanır,
Ömür azalanda onlarda qanır.

Əgər varın yoxsa kənarda dayan,
Burda olmaz səni bil adam sayan.
Çoxdan yatıbsansa, yuxudan oyan,
Qəflət yuxusundan ayılsan onda,
Həyatı görərsən başqa bir donda.

Dünya, başdan-başa deyən kələksən,
Pulsuz nəyə lazım, kimə gərəksən?!
Çoxda ki, şirinsən, həm ləpəzərsən,
Natiqə lazımsız olubsan daha,
Əzəldən beləcə olubsan baha.

ELİN SORĞUSU

Qanlı-qadalı günlərdə,
Göləlikmi qoxusu var?
Düz anlayın, ey insanlar,
Vaxtsız əcəl yuxusu var.

Odlar yurdu oda düşüb,
Keçmişimiz yada düşüb.
Yoxsa, göydən qada düşüb,
Yenə torpaq qoxusu var.

Bu dünyada təklənmişik,
Qəm yükünnən yüklənmişik.
Bircə-bircə dənənmişik,
Çünki Vətən duyğusu var.

Millətimin axışında,
Düşmənlərin baxışında.
Rəhbərin də çıxışında,
Yenə hiylə qurğusu var.

Ey insanlar odlanıram,
Öz əlimlə yadlanıram.
Birdən yaman dadlanıram,
Bunun da bir durğusu var.

Mərkəzə qalmayıb güman,
Üstümüzdən getmir duman.
İçimizdə var göz yuman,
Buna elin sorğusu var.

Ey yatmışlar, ayılın bir,
Millət kimi sayılın bir.
Vətən üçün bayılın bir,
Qeyrət-namus oğrusu var.

Əlac qalıb özümüzə,
Dik baxağın gözümüzə.
Əməl edək sözümüzə,
Səhv günlərin doğrusu var.

SAYIQ DAYAN, AZƏRBAYCAN

Qırmaq ilə göz doymadı,
Bircə gülər üz qoymadı.
Tutmaq ilə hirs soymadı,
Qəsdə girib əfi ilan,
Sayıq dayan, Azərbaycan.

Mərd igidlər eldən gedir,
Nə gedirsə seldən gedir.
Etibarım əldən gedir,
Çox yubanma, tez ver fərman,

Sayıq dayan, Azərbaycan.
Hazırlanmış plana bax,
Uydurulmuş yalana bax,
Vətənimdə talana bax,
Yatmısansa bəsdir, oyan,
Sayıq dayan, Azərbaycan.

Tapdaqlarda qalmışiq biz,
Xəyallara dalmışiq biz,
«Böyükdən» «pay» almışiq biz,
Ayıq olsun dalda qalan,
Sayıq dayan, Azərbaycan.

Haqq səsini boğan çoxdur,
Bizə burda həyan yoxdur.
Sərvətinlə çoxu toxdur,
Var verməsən olar sayan,
Sayıq dayan, Azərbaycan.

Bu əclafın gözü qandı,
Baxışı qan, sözü qandı,
Duruşu qan, üzü qandı,
Arzusu var içə qandan,
Sayıq dayan, Azərbaycan.

Şəhid oldu övladların,
Əldən gedir ixtiyarın,
Yaxşı deyib Şəhriyarın,
Kömək umma «başqalardan»,
Ayağa qalx, Azərbaycan.

GƏRƏK

Həyat enişlidir, yoxuşludur bil,
Bunu lap əvvəldən biləsən gərək.
Çox sözü bişirib desə də dilin,
Yüz ölçüb, bir biçib deyəsən gərək.

Cavanlıq vaxtında saxla hörməti,
Qocalıq anında görmə töhnəti.
Hər zaman, hər yerdə de həqiqəti,
Bu yolu vaxtında seçəsən gərək.

Bütün yarananlar bil gedəcəkdir,
Ellər də onları yad edəcəkdilər.
Yaxşılıq pisliklə dövr edəcəkdilər,
Bunları vaxtında görəsən gərək.

Pis əməllər etmə, gözlə özünü,
Bilmək istəyirsən, deyim düzünü.
Dünyanın malından çəksən gözünü,
Tamahı bu başdan kəsəsən gərək.

Natiq, yaxşılıq et, pislilik nə var,
Günahkar görsəndə tez vermə qərar.
Çalış səhv etməsin nə yoldaş, nə yar,
Hərdən səhv olsada keçəsən gərək.

ARAMIZDADIR

Çox deyirlər davam edir bu həyat,
Hansı səmtə davam edir, bilinmir.
Bakı müsibəti, ölən şəhidlər,
Xalqın yaddaşından getmir, silinmir.

Neçə ki, var yaddaşlarda qalacaq,
Anaların göz yaşları, fəryadı.
Vaxt gələcək qisasını alacaq,
Şəhid olan övladların övladı.

Xalqı qırmaq ilə yox olmaz arzu,
Bu arzu keçmişdən baş alıb gəlir.
Xəyala sığmayan ahlər, amanlar,
Azadlıq yolundan iz salıb gəlir.

20 Yanvar necə acı səslənir,
Bu ad qardaş oldu 9 yanvara.
Onu çar etmişdi bunu bilənlər,
Qanlı günlər qismət imiş yanvara.

Bu yolda ölənlər yaşayır yenə,
Yox, onlar ölməyib, sıramızdadır.
Sanki, yuxu imiş o qanlı gecə,
İtən də, ölən də aramızdadır.

A GƏNCƏ

Bu adın həsrəti üzmüşdü eli,
Başqa ad deməyə gəlmirdi dili.
Saxlamaq olarmı hər coşan seli,
Coşan sel şəfanı verdi, a Gəncə.

Gəncə... Gəncə kimi tanındı indi,
Dağlar da, düzlər də səcdənə endi,
Dahi Nizaminin ruhu da dindi,
Ulu adın mübarəkdir, a Gəncə.
Bu ad xalqa çox gərəkdir, a Gəncə.

Gəncə ulu addır, ulu məkandır,
Bu gün ayrı dövrən, ayrı zamandır.
Birlik xalqım üçün əsil təkandır,
Təkanın sükanı oldun, a Gəncə.
Keçmişin kimi də qaldın, a Gəncə.

Kəpəzin, Qoşqarın dərdi yox oldu,
Göygölün sevincdən gözləri doldu.
Namərdlər xəzantək saraldı, soldu.
Saralıb solana oxsan, a Gəncə,
Əzəldən beləcə toxsan, a Gəncə.

Cavad xan, yenədə Cavad xan oldu,

Məhsəti nənəmin ruhu şad oldu.
Yad olan adların bizə yad oldu,
Keçmiş libasını geyin, a Gəncə,
Yığvalın da olsun yeyin, a Gəncə.

Xalqın birliyində nələr olarmış,
Bir boşalan birdə yenə dolarmış.
Gəncə yenə Gəncə kimi qalarmış,
Adın qayım-qədim olsun, a Gəncə,
Dörd bir yanın barla dolsun, a Gəncə.

Ad üstündə çox bəlalər çəkmisən,
Yenə mərdlik toxumunu səpmisən.
Fikir etmə bu barədə təkmisən,
Onların da öz vaxtı var, a Gəncə,
Bu dövrənin bir taxtı var, a Gəncə.

AY ETİBARSIZ

Vallah, unutmusan keçən günləri,
Salam da vermirsən, ay etibarsız.
Mənlə keçirdiyin o şən dəmləri,
Yəqin yad etmirsən, ay etibarsız.

Hər gündə vurursan yeni bir yara,
Həm də ki, çəkirsən neçə yol dara.
Sənə neyləmişəm mən bəxti-qara,

Niyə dil bilmirsən, ay etibarsız.
Qəlbim həsrətindən dönübdü közə,
Bənd olub dilində şirin bir sözə.
Başını belə tut, duraq göz-gözə,
Nə üçün dinmirsən, ay etibarsız.

Ay qız, tanımırsan yəqin sən məni,
Yaxın gəl, diqqətlə süzgünən məni.
Natiqəm, bir vaxtlar sevmisən məni,
Yoxsa, day sevmirsən, ay etibarsız

Yanvar 1983

QOCALIQ

Arxada qalana eyləmə rişxənd,
Sənin də bağrınıdeşər qocalıq.
Vaxt gələr boynuna atılar kəmənd,
Başının üstündə əsər qocalıq.

Kamantək əyilər o sərv qamətin,
Bir körpə uşağa olar minnətin.
Gün-gündən pozular sənin halətin,
Bellini incidib, əyər qocalıq.

Səfalı günlərin düşər yadına,
Baxarsan bir düşgünlüyün dadına.
Əzrayıl köçünü verər dalına,
Darıxma, nəfsini kəsər qocalıq.

8 iyul 1983

SALIR

Gör necə günlərə qaldın, ay yazıq,
Övladın əlindən belə tutmayır.
Kiflənmiş, özü də yarısı yanıq,
Çörək parçasıyla səni anmayır.

Ağla, möhkəm ağla, ağla ki, sənin,
Zülmündən onlarla insan ağlayıb.
İndi əzilibdi qəddi-qamətin,
Fələk qəhqəhəni yadda saxlayıb.

Dedim ki, çox gülmə, möhtərəm cənab,
Yoxsulun gününə sən də düşərsən.
Evindən qurtarar qovurma, kabab,
Yoxsul gülümsəyər, sənsə küsərsən.

İndi surətinə mən baxan zaman,
Xəyalən keçmişdə ayaq saxladım.
Gombul, qarnıyoğun, rəhimsiz nadan,
Kobud bir insanı yadıma salma.

Bəli, qəribədir həyat doğrudan,
İnsanı neçə cür formaya salır.
Fağırın malını rahatca udan,
Cənabın canına vəlvələ salır.

6 noyabr 1983

SALARSAN

Qeysərtək şığıyıb alovlanma gəl,
Qüssəsiz qəlbində dağı ovlarsan.
Çox da şeşlənib bığını burma,
Yediyin çörəyə ağı salarsan.

Gəda, aşı soxma qonşu hininə,
İnciklik verginə sazın siminə.
İsteza edəndə sazın siminə,
Özün öz eybinə lağı ovlarsan.

Hələ ki, dinmirlər pis-pis söyəndə,
Boş-boş lovğalınıb özün öyəndə.
Qolunu cırmayıb adam deyəndə,
Solun cəhənnəmə, sağı salarsan.

Yazıqsan boğaza keçirmə toru,
Bilirik bir az var qolunun zoru.
Yaxşıdan, yamandan özünü qoru,
Dostunu canına yağı salarsan.

6 noyabr 1983

CEYRANIN

Ovçu qardaş, niyə cəllad olursan,
Ürəyi partladı axı ceyranın.
Tutduğun işdən də utanmayırsan,
Qurtardı, tükəndi canı ceyranın.

Onu bizə verib qoca təbiət,
İnsafdırmı ona edək xəyanət.
Gəl bir də eyləmə bu cür cəsərət,
Qoy asudə olsun canı ceyranın.

O, bizim çöllərin yaraşığıdı,
Kaş onu vurarkən qolun sınıyaydı.
Tüfəngin özünü nişan alaydı,
Al-qana bulanıb yanı ceyranın.

Bala ceyran bax, o yanda dayanıb,
Ürək baxışları xeyli xoflanıb.
Körpə qəlbi bax indicə dağlanıb,
Görüm səni tutsun ahı ceyranın.

Ovçuluğun girsin sənin gözünə,
Yaman yara çıxsın o, pis üzünə.
Niyə baxdın sən nəfsinin sözünə,
Artıq öldü, getdi şahı ceyranın.

8 avqust 1983

70 İLLİYİN MÜBARƏK!

Azadlıq bəxş etdin sən insanlara,
Tarixə qızılla yazıldı adın.
Min zərbə endirdi qanunsuzlara,
Məhv oldu əsarət, məhv oldu kabus.
Sədanla ayağa qalxdı dünyamız,
Xarüqələr etdi bizim xalqımız.
İnsanlar hüquqca oldu bərabər,
Bir anda nüfuzdan düşdü bizneslər.
Sən qoydun ilkini bu qardaşlığın,
Arxasından dəydin inamsızlığın.
Sovetlər ölkəsi oldu bəxtiyar,
Burda xoşbəxt oldu yaşayan xalqlar.
Bu gün ad gününü qeyd edirik biz,
Al-əlvan don geyib planetimiz.
Hamının üzündə fərəh görünür,
Zəhmətkeş insanlar sevinir, gülür.
Böyük Oktyabrın 70 illiyi,
Artırır hər yerdə səmimiliyi.
Bu günkü həyatçün borcluyuq sənə,
Sən işıq veribsən gözlərimizə.
Bayramın mübarək olsun bir daha,
Görüşünə gəlib bir böyük dünya.
Həmin o, dünya ki, yarandı səndən,
Hər an kömək aldı əməllərindən.
Minnətdarlıq edir o bu gün sənə,

Bunun çün gəlibdir ildönümünə.

A, GÖYÇƏ

Neçə mərd igidlər verdi cahana,
Sənə pir deməsəm olmur, a Göyçə.
Çox sözlər deyilib sənə adına,
Baxanlar hüsnündən doymur, a Göyçə.

Acılı günlərin çox olub sənə,
Hey dolub, boşalıb mavi gözlərin.
Qəlbindən yaralı igidlərinin,
Ağrısı heç zaman soymur, a Göyçə.

Hey atıb tuturlar gül kimi səni,
Talayıb yedilər naz-nemətini.
Cəhd etdim çoxutək tərk edəmə səni,
Ancaq saf vicdanım qoymur, a Göyçə.

Çox Vətən deyənlər oldular qərib,
Çoxuna hələ də məkan verməyib.
Gəlmələr sinəndə meydana girib,
Atını çapmaqdan doymur, a Göyçə.

Qırıldı çoxunun qolu, qanadı,
De, niyə hər yerin dəyişdi adı.
Keçmiş zamandakı şöhrətin hanı?
Ardan soruşmaq da olmur, a Göyçə.

Bu dərddə həmdəmik, birgə yanırıq,
Qəzadan alışıb alovlanırıq.
Axı, biz buranın övladlarıyıq,
Nədən boşluqların dolmur, a Göyçə.

Natiqəm, çəksəm də dərdi, azarı,
Baxanda arabir dağlara sarı.
Deyirəm, nə yaxşı, nə yaxşı, barı,
Sənin gözəlliyin solmur, a Göyçə.

MƏNİM ANDIM

Bir il yarım bundan əvvəl mən xidmətə gedəndə,
Yola saldı məni doğmalarım, yar-yoldaşım.
O, vaxt sevinc nişanıyla gözümdən yaş gələndə,
Etirazla baş buladı mənə qohum-qardaşım.
Atama mən söz vermişəm xidmət edim onuntək,
Bunun üçün ləyaqətlə xidmət edəm mən gərək.
Vətənin hər tələbilə mən ölməyə hazıram,
Bunun üçün bu şeiri də çox ürəklə yazıram.
Yadımdadır anam məni qucaqlayıb ağladı,
Bu sinəmi göz yaşı ilə o, yamanca dağladı.
Soruşdum ki, ay anacan, nə edirsən bu nədi?
Dedi: – Oğul anaların xasiyyəti belədir.
Sevincimdən ağlayıram səni yola salarkən,
Arzum budur yurdumuzu hərərətlə sevəsən.
Get düşməndən müdafiə etginən sən ananı,

Yaddaşından heç çıxarma sənə qəlbdən yananı.
Baba isə yola saldı məni vağzala qədər,
Onun qoca sifətində mən görmədim heç kədər.
Yadımdadır nənəm bəzən qəmli-qəmli gəzəndə,
Qılgılcımlar mən görürdüm öz babamın gözündə.
Qarasınca acıqlanır, elə gəzmə deyirdi,
Arabirdə köks ötürüb bığlarını eşirdi.
Budur qatar bərk fit verib öz yoluna düzəlir,
Qohumlarım arxadan hey təkrar-təkrar əl edir.
Bir ilyarım keçib artq o təmtəraqlı gündən,
Ancaq heç cür ayrılmıram o günün təsirindən.
Özümü mən indiyəcən xoşbəxt hesab edirəm,
Çünki necə vəd etmişəm, elə xidmət edirəm.
Öz canımdan çox sevirəm mən çiçəkli yurduму,
Mən yerinə yetirmişəm, burda neçə arzumу.
Qarış-qarış böyüyüb mən yurdumda boy atmışam,
Sağlam, güclü hərbiçi olub 20 yaşa çatmışam.
Minnətdaram Vətənimin torpağına, daşına,
Qoy gəlməsin indən belə bəla onun başına.
İnanıram düşməyəcək çətinliyə Vətənim,
Çünki onun oğulları dayanıbdır çox mətin.

YANAN DA VAR

Təlatümlü dünyamızda,
Yaxşı da var, yaman da var.
Bivec qanmaz çox olsa da,

İçimizdə qanan da var.
Dildə səni tərif edib,
«Canım, ciyərimdən» deyib.
Sonra cildini dəyişib,
Öz əhdini danan da var.

Üstünə qaldırıb yadı,
Törədib ftnə-fəsadı.
Baş tutmasa edib andı,
Özünü dost sanan da var.

Düzü qaçsan beləsindən,
Düşərsən işə təzədən.
Çünki belə igidlərdən,
Vallah, çoxdur, hər yanda var.

Natiq, çəkir dərd-azarı,
Xatırla gəl yaxşıları.
Axı, sevib adamları,
El yolunda yanan da var.

YANMA

Axı, kimə lazım sənin bu sevgin,
Sən eşqin oduna gəl belə yanma.
Bilmirəm nə olan şeydi ismət, ar,
Barı heç olmasa çox lovğalanma.

Hələ sən uşaqsan, yaşın da on dörd,
Ayıbdır, o açıq yerlərini ört.
Özünü bizlərə bir az azca sürt,
Hərislik oduna belə qalanma.

Heyifsən, özünü alçaltma belə,
Çox tumar çəkdirmə sinənə belə.
İnsaf et, özünü az rüsvay elə,
Açgöz canavartək çox da yallanma.

Sən ki, lap körpəsən etmə belə naz,
Səni kim öyrədib belə yaramaz.
Bədi, namuslu ol, bədi, a qanmaz,
Biganəlik edib bu cür talanma.

Natığın sözləri batsa beyninə,
Bir daha uymasan əğyar felinə.
Sənə gülüm deyən dəllal fəndinə,
Çox tezcə uyuyub, atəşdə yanma.

NIYƏ

Sevinclə, hay-küylə açdın qapını,
Ancaq məni görcək qəmləndin, niyə?
İçəri çağırıb el adətiylə,
Demədin bir kəlmə «xoş gəldin», niyə?

Saraldı gül rəngin, oldun xəstəhal,
Saldın evinizdə yenə qalmaqal.
Bilmirəm nə oldu sənə, qırışmal,
Bir anda бүrküyüb çənləndin, niyə?

Demə ki, xəbərin yoxdur özündən,
Çox şey oxuyuram sənin gözündən.
Küsüb gedən zaman mən evinizdən,
Deyirlər, azacıq şənləndin, niyə?

Natiqəm, dözmərəm belə bir naza,
Qaraltı tay tutma gəl yoluq qaza.
Axı, mən nə deyim sən tək qanmaza,
Əyyaşə uyaraq dəmləndin, niyə?

OLMUR

Yaramaz sənətləri yaman tez öyrənirsən,
Bir düyməni tikməyi sənə öyrətmək olmur.
Əcnəbi olanlarçün lap sinov da gedirsən,
Azər balasını sənə sevdirmək olmur.

İsməti satan sənsən pula, vara, dövlətə,
Unudub namus-arı, uyubsan cəhalətə.
Sayı artır gələnin bu gəlirli sənətə,
Onlara başqa peşə indi seçdirmək olmur.

O bədənini olubdu istəyinin mehmanı,
Qəbul edir bir gündə neçə-neçə qonağı.
Bəzinizin nə təhər artıbdırsa iştahı,
Adi alt paltarını ona geydirmək olmur.

Belə getsə kişilər bir gün sərtləşəcəklər,
Söz verib eyş-işrətdən tamam üzülüşəcəklər.
Bax, qadınlar o zaman it günü çəkəcəklər,
Vallah, qəlbdən keçənin hamsını demək olmur.

NƏ VAXTDI ELLƏR

Vətən həsrətiylə ürəyim yanır,
Üzünü görmürəm nə vaxtdı, ellər.
Bir vaxt doğulduğum ana torpağa,
Yuxuda gedirəm nə vaxtdı, ellər.

Bu nə dövrən, nə quruluşdu bilmirəm,
Nə müddətdir həsrətinlə gülmürəm.
Aciz olub, göz yaşımı silmirəm,
Boş xəyal edirm nə vaxtdır, ellər.

Qohum-qardaş düşüb yaman aralı,
Yaddan çıxmır o dağların maralı.
Ürək parçalanıb, olub yaralı,
Dərmanı bilmirəm nə vaxtdı, ellər.

VƏTƏN DƏRDİ

Vətən həsrətiylə sızlayan, könlüm,
Söylə, nə vaxt Vətən azad olacaq.
Sonralar qoynunda bitən alaqclar,
Çoxmu çəkəcəkdi, gecmi solacaq?

Vətənin dərdiylə çırpınır ürək,
Billah hardan əsir bu acı külək.
Gəlin xiffətləri ürəkdən silək,
Yoxsa, Vətən yadlar ilə dolacaq.

Vətənim hər şeydən əzizdir mənə,
Bülbül də yaşamır Vətənsiz yenə.
Vətənə girişib hər yandan genə,
Qoparıb atmasın, hər yan dolacaq.

Vətən sənə övlad deməz, gəl, ayıl,
Dünyanın malına gəl, olma mayıl.
Bəs edər milləttək, sən də gəl sayıl,
Yoxsa, sənə çox yaralar olacaq.

TORPAĞIMDAN ƏL ÇƏKİN

Yad əllərdə boğulmaq kimi xoşbəxt edibdir,
Söylə, Odlar yurdutək kim varını veribdir.

Dar günümdə sözümü hansı millət deyibdir,
Əgər yoxsa xeyirim torpağımdan əl çəkin,
Bəlkə dəyir ziyanım torpağımdan əl çəkin.

Nə müddətdir soyulub özüm üryan qalmışam,
Hər sözünə inanıb, xalqı dərdə salmışam.
Bir hava çal deyəndə, mən yüzünü çalmışam,
Yüz hava çalsam da mən torpağımdan əl çəkin,
«Pis» günə qalsam da mən torpaqdan əl çəkim.

Sualım var cavab ver, hanı Müşfiq, Cavidim,
Bircə kəlmə söz ilə düşmən idi Vahidim.
Əgər danmaq istəsən indidə var şahidim,
Şahidlər üzə durar, torpağımdan əl çəkin,
Hər sözü üzər vurar, torpağımdan əl çəkin.

Bir saxta qərarınla, Bakım oda qalandı,
Dərdimizin üstünə neçə dərdlər calandı.
Neçə əsr keçsə də xalqım yada salandı,
Yada salam mən bunu, torpağımdan əl çəkin,
Qurtarın bu oyunu, torpağımdan əl çəkin.

Neçə oğul-qızımı bir gecədə vurmusan,
İzi itirmək üçün min bir hiylə qurmusan.
Xalq özü yaxşı bilir, kimə həyan durmusan,
Həyan durduğun sənin, torpağımdan əl çəkin,
Bəsdir vurduğun sənin, torpağımdan əl çəkin.

Vətənimdə gözü var, düşmənin də sən də,
Kimdən kömək istəyim, elin bu dar günündə.
Çox darıxma, vaxt gələr, açılar bu dünyədə,
Açılmamış bu dünyən, torpağımdan əl çəkin,
Sonu çatar bu küyün, torpağımdan əl çəkin.

Vazgen, Zori həmdəmin, hamımıza bəllidir,
Belə dostlar yəqin ki, beş-on deyil, əllidir.
Onlar sizə söykənib, ona görə dillidir,
Bu dilləri kəsərik, torpağımdan əl çəkin,
Düşmən bağı sökərik, torpağımdan əl çəkin.

Səndə günah bilmirəm, məssəbin bir, dinin bir,
Tarixə nəzər salım, əməlin bir, işin bir.
Sözünüz ötkün olub, xeyrin bir, şərin bir,
Xeyrin-şərin özünün, torpağımdan əl çəkin,
Yiyəsi ol sözünün, torpağımdan əl çəkin.

Zəli kimi sorursan, məqsədini bilmirik,
Qarşımızı kəsmisən, ağlamayıb gülmüşük.
Ürəkləri dağlanan gözümüzü silmişik,
Bəs edər bu xəyanət, torpağımdan əl çəkin,
Mənə lazım dəyanət, torpağımdan əl çəkin.

YENİDƏN QURAN MÜDİR

Yenidənqurmanı eşidən müdir,
Özünü itirmədi, etmədi fikir.
Müavini sexə rəis qoydurdu,
Rəissə anbardar yeni durdu.
Anbardarı özünə müavin seçdi,
Hesabdar «könüllü» köməkçi keçdi.
Köməkçi özünü heç itirmədi.
Hesabdar yerinə xərcsiz keçmədi,
Bir işçi qalmadı köhnə işində,
Müdür də deyildi, tənha işində,
Bu xəbər tezliklə yayıldı elə,
Çox yerdə işçilər dəyişdi belə.

VAY TABAŞIR ƏLİNDƏN

Məktəbimiz dad çəkir,
Vay tabaşir əlindən.
Ovqatımız təlx olur,
Vay tabaşir əlindən.

Müəllim dərslə girməyir,
Halımızı bilməyir,
Bir kəsi dindirməyir,

Vay tabaşir əlindən.
Bir baxınız məktəbə,
Veribdilər səs-səsə.
Yaxşıca gəldik dilə,
Vay tabaşir əlindən.

Çox aradıq, tapmadıq,
Gecə yuxu yatmadıq.
Arzumuza çatmadıq,
Vay tabaşir əlindən.

Budur qapı döyülür,
Neçə başlar görünür.
Hamı birdən qışqırır:
– Vay tabaşir əlindən.

Bəs nə edək, ay aman,
Yoxdu bu dərdə dərman.
Halımız olub yaman,
Vay tabaşir əlindən.

Görəsən bu zəhrimar,
Hansı biyardan çıxar?
Vallah, qalmışığı bekar,
Vay tabaşir əlindən.

Gəlin fikir eyləyək,
Özümüzü incitməyək,

Day məktəbə gəlməyək,
Vay tabaşir əlindən.

26 fevral 1983

TƏMSİL

Otuz iki toyuğun,
Bir xoruzu var idi.
Xoruz xeyli qocaydı,
Ağarmışdı saçları.
Ömrünün axırıydı,
O varis axtarırdı.
Qəflətən xoruz öldü,
Sanki bir mayak söndü.
Toyuqlar etdi işvən.
O gün yemədilər dən,
Sonra iclas etdilər,
Beçəni bəy seçdilər.
Beçə taxta çıxanda,
Sakit-sakit durardı.
Yazıq nə qışqırdı,
Nə də ki, vurnuxardı.
Xoruzun zil səsinə,
Toyuqlar tez yığışdı,
Hamı zala toplaşdı.
Anaş açdı iclası,

Dedi: – Beçə, qadası,
Söylə, niyə qəmlisən?
Dilim ağzım qurusun,
Yoxsa, bir az xəstəsən,
Başçı olduğun gündən,
Səsin çıxmayır nədən?
Beçə isə susurdu.
Nə dinir, vurnuxurdu.
Sanki deyilən sözlər,
Etmirdi ona əsər.
Toyuqlar baxışdılar,
Bir an yazıqlaşdılar,
Beçəni anladılar,
Bir-birin danladılar,
Sən demə beçə lalmış,
Böyük qüsuru varmış.

TƏMSİL

Çoxdan idi tülkünün,
İşi düz gətirmirdi.
Çünki, təzə müdirin,
Ondan xoşu gəlmirdi.
Tülkü düşmüşdü işə,
Qəlbi qan ağlayırdı.
Fələyin gərdisinə,
O, lənət yağdırırdı.

Axı, nə üçün müdir,
Sevmir quyruq bulamaq.
Bu da qəbahətlidir,
Azacıq rüşvət almaq?
Fikirlər, düşüncələr,
Öldürürdü tülkünü.
Bu müdir heç qanıb,
Anlamırdı tülkünü.
Tülkü xeyli düşünüb,
Gəldi qəti qərara,
Sexi son dəfə süzüb,
Qət etdi ayrılmağa.
Ərizəsini yazıb,
Verdi öz qəniminə.
«Könülü» işdən çıxdı,
Üz qoydu o mülkünə.

TELEFON ZARAFATLARI

Feldşer: – Alo, ATS-di ora?
Telefonçu: – Bəli, oradı, buyur.
Feldşer: – Ağız, qadası Qalya,
Bir o knopkanı bur,
Calaşdır tez raykomu...
... Danışan raykomdumu?
Naxırçı: – Bəli, fermadı, mənəm,
Mən naxırçı Vəliyəm.
Feldşer: – Ayə, katibə bir ver,

Denən danışır feldşir
– Katib məgər burdadır,
– Axı, bura fermadı...

Feldşer: – Ayə, onda qoy yerə,
Qalya ağəz, çərhaya,
Mən raykomu demişəm,
Çoban ki, deməmişəm.

Telefonçu: – Hə onda bir dayan,
Sən öl, bu adamlardan,
Açmaq olmur heç macal,
Hamı deyir alhaal,
Buyur danış! Feldşer!»

Feldşer: – Alo, mənəm Əliyəm,
Dəstəyi ver katibə.
Səsinə bax heyvərə,
Sən məni dəli sanma.
Mən feldşerəm, Əliyəm,
Bil səni eşidirəm,
Nə, nə ora milisdi?
Axı, bu necə işdi?
Yoldaş milis, bağışla,
Necə, hə-hə bağışla.
Cərimə olunuram?!
Pulu hardan alıram?
Axı, axı bu işə,
Cavabdehdi rabbitə.
Yaxşı-yaxşı gələrəm,

Cərimə gətirərəm.
Sağ ol, Q-qadanı alım,
P-pərişan oldu halım...
... Alo, Qalya, ağız din,
Heç bilmirəm nə etdim,
Mən cərimə olundum.
Lap yamanca soyuldum.
Bellin sınsın, a Qalya,
Evin qalsın xaraba.

Telefonçu: – Qoy təzədən çalayım,
Bir də nömrəyə baxım.

Feldşer: – Yox, məni işə salma,
Lazım deyil, yox, baxma.
Bircə onu qoy yerə,
Məni saldın əngələ.
İndi söylə, neyləyim?
Gedim, yoxsa getməyim?

Telefonçu: – Get-get cəriməni ver,
Getməmək olmaz, xeyir.

Feldşer: – Hələ dilinə bir bax,
Mən nə edim indi, ax-x!
Oturmadım yerimdə,
Pul qalmadı cibimdə.
Bir də qələt eylərəm,
Sənə zəng eyləyəm.
Bircə onu qoy yerə,
Məni saldın əngələ!..

15 mart 1984

GÜLLƏ SƏSİ

(povest)

Gecədən xeyli keçmişdi. Zil qaranlıq hər yanı ağuşuna almışdı. Ətrafa qəribə bir sakitlik çökmüşdü. Ara bir ordan-burdan eşidilən kəsik it səsləri olmasaydı belə güman etmək olardı ki, burada həyat yoxdur. Hər şey susmuşdu bu gecə... zülmət qaranlıq öz vahiməsi ilə hər şeyə meydan oxuyurdu bu gecə...

Belə bir gecədə İsmayıl kişi mahaldan qayıdırdı. Ağ at ensiz cığır ilə irəliləyir və getdikcə sahibini kəndə yaxınlaşdırırdı. Uzaqdan kəndin işıqları görünürdü. Çıraqla işıqlanmış evlərin kiçik pəncərələrindən süzülüb qaranlığa qarışan kiçik parıltılar kəndə çox qalmadığını sübut edirdi...

Birdən İsmayıl kişinin qulağının dibində «vıyıldı» ilə bir güllə keçdi. Xəyalından ani olaraq «Qaçaqlardır!» fikrini keçirib atın yalına yataaraq ona kök bir qamçı ilişdirirdi və düzən yola çıxıb götürüldü. Arada İsmayıl kişi çevrilib arxaya baxırdı. İki atlı onun arxasınca çapırdı. Aralarında 50-60 metr məsafə ancaq olardı. Ancaq ağ at getdikcə hiss olunacaq dərəcədə onlardan uzaqlaşdı. İsmayıl kişi istəsəydi münasib bir yerdə dayanıb onlarla atışa da bilərdi.

Tapançasını həmişə özü ilə gəzdirirdi. Ancaq o, bu barədə heç fikirləşmir, atı qovur, hey qovurdu...

Artıq kəndin girəcəyinə çatdıqlarını görüb arxadakı atlılar, qaranlığa bir neçə güllə də boşaldaraq indi də geri çapmağa başladılar.

Nisə arvad toran qovuşandan bir yerdə qərar tuta bilmir, nigarançılıqla gözlərini pəncərədən bayıra zilləyib zil qaranlığa tamaşa edirdi. Mələk də hey onun böyür başında fırlanıb, arabir təskinlik verirdi:

– Nədir e-ey, yenə qaşqabağın yerlə gedir? Yəqin iclas gec qurtarıb ki, dədəm də belə gecikir də? Nə olasıdır ki?

Nisə arvad ona baxıb gülümsəyir, özünü tox tutmağa çalışırdısa da, müvəffəq ola bilmirdi. Xəyalından qeyri-ixtiyari yüz fikir keçirdi. Bu fikirlər ona rahatlıq vermir, ürəyini məngənə kimi sıxırdı.

Uzaqdan atılan dalbadal güllə səsləri onu xəyalından ayırdı. Özünü bayıra atmaq istəyirdi ki, qızı qabağını kəsdi:

– Ay arvad, hara? Bəs eşitmirsən bu atışmanı? Heç çölə də çıxmaq olar belədə?...

Getdikcə yaxınlaşan güllə səslərini dinləyə-dinləyə Nisə arvad əllərini göyə açıb, yalvarış dolu səsle dedi:

– Xudaya! Sən bu bəlanı bizdən uzaq et. Yazıq...

Mələk də nə edəcəyini bilmir, pərişan nəzərlərini gah anasına, gah da pəncərədən zil qaranlığa dikirdi.

Bayırda at kişnədi. Nisə arvad dikəlib ayağa qalxınca, Mələk qapını açıb səs gələn tərəfə götürüldü.

Səhərisi gün hamı kolxozun idarəsi binasının yanına toplaşib gecəki fəvqəladə hadisədən danışdı. Kəndlilər iki-bir, üç-bir öz aralarında xosunlaşıb, kimi heyrət, kimi təəccüb dolu ifadə ilə baxışırdılar.

Təbii ki, adamların içində öz baxışları, etibarı ilə kolxoz quruculuğunun əleyhinə olub, qaçaqların tərəfində olanlar da az deyildi. Çoxları hələ də belə güman edirdilər ki, Şura hökuməti bu gün, sabahlıqdır. Bu hökumət yıxılandan sonra kolxoza girənlər öz cəzalarını alacaqlar. Məhz onların qarşısını kəsib kolxoza girmələrinə mane olan da elə bu idi. Birdə qaçaq-quldur qorxusu vardı. Mal-dövlətləri əllərindən çıxıb dağa-daşa çəkilən bir para adamların hədəsi kəndli yoxsulların bu kampaniyada fəal iştirakının qabağını kəsirdi...

Bu fikirləri beynində götür-qoy edən 21-23 yaşlarında dolu bədənli, hündürboylu bir oğlan ba-

yaqdan dəstələr arasında gəzir, yeni bir söz eşitmək arzusu ilə danışanlara diqqət kəsilirdi. Bu oğlan kəndin komsomol özək katibi Azər idi. Onun İsmayıl kişiyyə xüsusi hörməti var idi. Axşamkı hadisə ona bərk yer eləmiş, gəncin qüruruna toxunmuşdu. «Yox burada iş var deyə, o hey fikrindən keçirirdi. Görünür kimsə qaçaqlarla əlaqə saxlayır. Yoxsa, qaçaqlar sədrin mahala getdiyini haradan bilsin? Bəlkə də gedəndə özləri görüb? Hər halda yaxşı iş olmayıb. Kişi bərk yaralanıbdır. İndi ki, vaxtda onun bu kökə düşüb təsərrüfatdan ayrılmağı bizim xeyrimizə deyil».

Fikirləşdikcə şübhələr, müəmmalar artır, ona bir an da dinclik vermirdi.

Kəndlilər isə öz aləmində idilər. Hər kəs bu hadisə ilə əlaqədar öz fikrini söyləyirdi:

– Balam, kişinin tayı-bərabəri tapılmaz bu mahalda.

Zarafat deyil ki?..

– Elədir. Ancaq ata da söz ola bilməz! At deyil e-ey, qızıl quşdur, qızıl quş!

– Əşşi, neçələri onun əlindən ev-eşiyindən didərgin düşdü.

– Yox ə-ə-ə! Sən də qoy görək, oturmuşuq. Bir Allah şahiddir ki, İsmayıl kişi onların qayıdıb ev-eşiyinə kəlmələri üçün nə qədər çalışır. İntahası, bu çər dəymişlər düzəlmirlər də yollarına.

Azər bir qədər danışanlara qulaq asdıqdan sonra oradan uzaqlaşib çay sahilinə yaxınlaşdı. İri bir daşın üstündə oturub xəyala daldı. Tərəfdarlarımız çoxdur. Qaldı o bir para adamlara... Onları başa salmaq lazımdır. Onlarda günah yoxdur. Şərait elə yaranıb ki, fikirləşəndə adam az qalır doğrudan da bəraət qazandırсын onlara. Bircə bu qaçaqların axırına tezəcə çıxsaydıq...

Amma, görünür onlar asanlıqla təslim olmayacaqlar. Gün-gündən sayları çoxalır qırılmışların. Qonşu kənddən beş-altısı yenə də qoşulub o dəstəyə».

Azər fikirləşdikcə gözləri önündə yeni bir aləm canlanırdı. Gözəl, fırvan, qorxusuz-hürküslü bir həyat görürdü Azər. bu həyata qovuşmaq isə asan olmayacaqdı. Mübarizə aparmaq lazım idi bunun üçün.

İsmayıl kişi gözüyumulu halda arxası üstə uzanmışdı. İki saat olardı ki, mahaldan gəlmiş həkim çox məşğul idi. Güllələrdən biri sədrin arxasından dəyib qabırğalarından birini çilikləmişdi. Biri isə sol biləyinin bu üzündən dəyib, o biri üzündən çıxmışdı. Həkim onun biləyini xeyli müayinədən keçirdikdən sonra başını buladı. Bu İsmayıl kişinin nəzərindən yayınmadı. Gülümsəməyə çalışaraq zəif səslə dilləndi:

– Nə oldu, doktor?

– İsmayıl kişi, belə güman edirəm ki, bir-birimizi düzgün başa düşməliyik. Müayinə göstərir ki, qolunuzu kəsmək lazım gələcək. Bilirəm, bu çətinidir, ələlxüsus da təsərrüfat rəhbəri üçün. Ancaq... Ancaq bu olmalıdır... Xahiş edirəm məni düzgün başa düşün.

Bir anlığa bu bəd xəbər İsmayıl kişini sarsıtdı. O, bir qədər dikəlib həkimə dolayı bir nəzər saldı. «İndicə söyəcək: – deyə fikirindən keçirdi həkim. Lakin onun gözlədiyi kimi olmadı. Sədr yenidən başını yasdığa qoydu. Bir qədərdən sonra isə onun inamlı səsi eşidildi...

– Kəsin doktor... Eybi yoxdur. Mənə bir qol da kifayət edər... Kəsin...

...Bir azdan həkim işini qurtarıb alətlərini çamadana yığdı və sağollaşıb çıxdı.

Bayaqdan nigarançılıqla bayırda durub həkimin çıxmağını gözləyən Mələk özünü içəri verdi:

– Dədəmə qurban olum... Dədəmin vəziyyəti indi necədir?

– Hər şey öz qaydasındadır, mənim ceyran qızım – deyərək kişi gözünü qızının arxasında durub məlul-məlul tamaşa edən arvadına dikib gülümsündü.

Qız bu dəfə şiltaq nəzərlərini ona dikib!

– Bəs niyə dədəmin kefi yoxdur. Bildim aha... Demək hələ qaçaqların qorxusu canından çıxmayıb hə-ə?

– Ay şeytan, onlar nə itdirlər ki, qorxam onlardan. Səncə dədən onlardan qorxar, hə? Dinsənə!...

– Mənim dədəm heç nədən qorxmur!

– Ay sağ ol! Bax belə! Xoşum gəldi səndən. Gəl bir səni öpüm... Gəl... gəl...

Qız ona yaxınlaşdı İsmayıl kişi sağ qolunu qızının boynuna dolayıb, özünə yaxınlaşdırdı və alnından öpdü. Sonra isə dedi:

– Get mənim üçün bir yaxşı çay dəmlə. Ürəyim yaman çay istəyir. Qız cəld çay dalınca qaçdı.

Bayaqdan sakitcə durub onların söhbətini dinləyən arvadı nəhayət dilləndi.

– Sən Allah, indi necəsən? Bir az yaxşı oldunmu? Bir qədər duruxub günahkarcasına əlavə etdi.

– Bıy, ağlım tamam gedib ki... Doxdura heç sağ ol da demədim...

Bir də ki, pul ver...

– Lazım deyil arvad! Almazdı...

– Nədən bildin almazdı?

– Bilməsəm, demərəm ki!

– Heç yaxşı iş olmadı, vallah...

Yazıq zəhmət çəkib bu qədər yolu gəlmişdi.

– Bu onun borcudur, arvad!

– Borcu olmağına borcudur. Amma...

– Ammasız!..

Bu zaman Mələk əlində çay dəstgahı içəri girdi:

– Hə, dədə! Buyur, bu da sənə çay. Özgə nə istəyirsən? – deyib gülümsündü.

– İndi sənin sağlığını istəyirəm – deyərək əli ilə işarə verdi ki, «Gətir».

Mələk əlində stəkan yaxınlaşıb təəccüblə soruşdu:

– Bəs niyə dikəlmirsən? Bu cür içəcəksən məgər?

– Gətir qızım, belim ağrıyır.

Kömək edərsən, içəram – deyib sağ əlini uzatdı:

– Ver görüm!

– A-a-a! Bəs o biri əlin niyə yorğanın altından çıxarmırsan?

Çıxar-çıxar – deyib dədəsinin qolunu yorğanın altından çıxarmaq üçün əlini uzadanda – hökümlü bir səs eşitdi:

– İstəməz!...

Bu səsdən Mələk diksinib təəccüblə atasına, sonra anasına baxdı və kirmişcə qapını açıb həyətə çıxdı.

Nisə arvad dilləndi:

– Nahaq qızın xatirinə dəydin, ay kişi.

– Qoy... qoy... hələ bilməsin...

– Necə yəni, hələ bilməsin? Nəyi bilməsin?

Nisə arvad tələş dolu nəzərlərini ərinə dikib, sanki baxışları ilə soruşdu «Nəyi bilməsin».

İsmayıl kişi gözünü arvadından yayındırıb yerə baxdı.

Nisə arvad daha dözə bilməyib cəld yorğanı qaldırıb bir kənara atdı və dərhal da gözləri böyüdü. Ərinin sol qolu dirsəkdən yox idi. Kəsilmiş yer ağ sarğı ilə möhkəm-möhkəm bağlanmışdı. «Qolu tökülsün, səni qolsuz qoyanın, ay İsmayıl» deyib səssizcə göz yaşı axıtdı və ərinin üstünü yorğanla bərk-bərk basdırdı.

Arvad hələ çox cavan olmasına baxmayaraq həyatda çox iztiraqlı günlər görmüşdü. Atasını Fəxrəddin kəndin sayılan kişilərindən idi. O, köləliyə nifrət edir, zamanə ilə əsla barışmırdı. Rusiyada Böyük Oktyabr Sosialist İnqilabının qalib gəlməsi xəbərini yüksək əhval-ruhiyyə ilə qarşılayıb şadlıq edənlərdən biri də Fəxrəddin olmuşdu. Sonra isə o, yerlərdə Sovet hökumətinin bərqərar olması üçün könüllü milis dəstəsinə qoşulmuş və bir çox bandit dəstələrinin məhv edilməsində əməyi az olmamışdı. Lakin dost xəyanəti nəticəsində bu inqilab fədaisi ümidlə mübarizə aparıb gözlədiyi anı görmədən həlak olmuşdu. O vaxt Azərin 14 yaşı ola, ya olmaya idi. Atasının ölümü onun körpə qəlbini ağrıtmış, onu yar-

yoldaş yanında gözükölgəli etmiş, tez-tez eşitdiyi «Yetim» damğası onu bilaixtiyar göz yaşları axıtmağa vadar etmişdir. Anası Xoşqədəm bu dərdi ürəyinə salmış, tək balasının yanında özünü tox tutmağa çalışsa da, xəlvətdə gizlincə ağlamış, oğlunu pis günlə də olsa, yaxşı-yaman böyütmüşdür. Hərdən Fəxrəddinin qardaşı Əziz də onlara ət tutardı. Azər əvvəllər ona hörmət edər, az-çox onunla qürrələnərdi. Lakin bir payız axşamı baş vermiş hadisə onun əmisinə olan hörmətini nifrətlə əvəz etmişdir. Əhvalat belə olmuşdu. Azərgil dərstdən sonra məktəb üçün meşəyə odun doğramağa getmiş, qaş qaralanda gəlib çıxmışdılar. Bütün günü işləyib bərk yorulduqdan sonra evə qayıtmış, bir qədər istirahət edib dərslərini hazırlamaq həvəsi ilə içəri ayaq basan zaman eşitdiyi səs onu dayanıb qulaq asmağa məcbur etmişdi.

– Sən bu inadından nə vaxt əl çəkəcəksən? Gəl səni verim, get ərə. Azər də məşallah daha böyüyüb, öz başını saxlayar... – deyə əmisi Əziz gileylənirdi – İndi qardaşımın sümükləri də qəbirdə çürüyüb, niyə özünə qəsd edirsən, ay yazıq?..

– Mən Fəxrəddindən sonra kiməsə ərə getməyi xəyalıma belə gətirməmişəm. Buna görə də bu söhbəti xahiş edirəm bir daha təzələmə! – deyə hökmlə cavab vermişdi anası.

Anasının cavabı qeyri-ixtiyari olaraq Azəri sevindirmişdi və işin sonunu səbirsizliklə gözləyə-gözləyə gözünü qapının qırıq yerindən içəri zilləmişdi.

– Aha, afərin, mən səni sınayırdım. Bilirdim ki, elə belə də cavab verəcəksən! – deyib əmisi bir qədər susmuş və əlavə etmişdi.

– Bəlkə mənim bir təklifimi qəbul edəsən hə?

– Hansı təklifini?

Əmisi anasını qəflətən tutub özünə tərəf çəkmiş, lakin üzünə dəyən möhkəm bir sillə onun əllərini yanına salmışdı.

Elə bu andaca Azəri içəri girib bu murdar məxluqla əlbəyaxa olmaq, onu rüsvay etmək istəmişdisə də atasının xəyalı gəlib durmuşdu gözlərinin qabağında. Özünü birtəhər ələ alıb hadisənin sonunu gözləmişdi.

– Yaxşı indi ki, belə oldu, onda baxarıq – deyə əmisi papağını başına qoyub qapıya sarı yönələndə Azər anasının bu sözlərini eşitmişdi.

– Bir də bu qapıya ayaq bassan özünü ölmüş bil...

Səhər tezdən yuxudan ayılıb əl-üzünü yuduqdan sonra evdən çıxmaq istəyirdi ki, anası Xoşqədam qabağını kəsib amiranə səslə:

– Hara? Otur, çay-çörək ye! – deyib onu yemək stolunun arxasına çəkdi.

Bir azdan o stolun üstünə çay, çörək, pendir, yağ qoyub kənara çəkildi.

– Bəs sən? – deyə Azər ona müraciət etdi.

Anası süpürgəni götürüb: – Ağrın alım. Sən ye. Mən evi yığışdırım, sonra – dedi.

Azər tez-tələsik nahar edib evdən çıxdı. Anasının xəfifcə gülümsünüb başını yırğaladığını görmədən, sürətlə kolxoz idarəsinə doğru yaxınlaşdı.

Bu gün komsomolçuların cari yığıncağı idi. İdarəsinə doğru yaxınlaşdı.

Bu gün komsomolçuların cari yığıncağı idi. İdarə heyəti onların bir illik fəaliyyətini götür-qoy edib, qiymət verəcəkdi.

İdarəyə çatanda təəccüb hissi onu bürüdü. Bütün komsomolçular burada idi. Gecikən bircə o idi. Salam verib hal-əhval tutdu və onlar içəri keçib əyləşdilər.

Elə bu zaman firqə özək katibi Fərrux və mahaldan gəlmiş başqa bir nümayəndə də içəri girdilər və salam verib yuxarı başa keçdilər.

Azərin hesabat məruzəsi dinlənildikdən sonra bir neçə komsomolçu da danışdı. Naməlum adamın üzündə ciddi bir ifadə var idi. Axırda yığıncağı idarə edən Kamal sözü ona verdi.

O, ayağa qalxıb oturanlara ağır bir nəzər saldı və danışmağa başladı:

– Yoldaşlar, əvvəla onu qeyd edim ki, mən mahal komsomol təşkilatının nümayəndəsi kimi bu gün buraya – «İnqilab» Kolxozuna ezam olunmuşam. Bu yığıncaq İsmayıl Əşrəfovun qaçaqlar tərəfindən yaralanıb xəstə yatdığı vaxta təsadüf edir və mən təəssüf edirəm ki, o bu gün burada iştirak edə bilmir...

Sonra o, qaçaqların son vaxtlar daha da azğınlaşıb qonşu kənd əhalisinə də divan tutduğunu danışdı və bu sahədə milis orqanlarının tədbirlərindən söhbət açdı. Eyni zamanda komsomolçuları, o cümlədən də Azəri bərk tənqid etdi, onların qaçaqlara qarşı tədbirdə fəal iştirak etmələri üçün mülahizələrini söyləyib, onlara bəzi tapşırıqlar verdi.

Yığıncaqdan çıxandan sonra Azər birbaş sədrgilə getdi. Həyətdə onu Mələk qarşılayıb evə keçməsinə işarə vurdu... Sədr yorğan döşəkdə yatırdı. Onu ayıltmamaq üçün sakitcə geri qayıtmaq istəyəndə çoxdan eşitmədiyi mehriban bir səs qulaqlarına dəydi:

– Gəl yaxına, komsomol ...Gəl!

Çevrilib sədri yenə əvvəlki vəziyyətində görəndə təəccübləndi. Lakin diqqətlə fikir verəndə gözlərinin açıq olduğunu gördü.

Yaxınlaşıb salam verdi və yaxınlıqda münasib yerlərdən birində oturdu.

İsmayıl kişi onu xeyli nəzərdən keçirdikdən sonra ağır-ağır dilləndi:

– Hə, bu gün deyəsən Əbdülov sizi bir azca sıxışdırıb, ha? Eybi yoxdur, tənqid çox yaxşı şeydir. Ancaq görək ondan nəticə çıxarmağı bacarasan. Yoxsa, mısmırıq sallamaqla iş görmək olmaz!

Azər qızardı. Bu sədrin nəzərindən yayınmadı. Ona görə də söhbəti dəyişərək:

– Görürsən də, əclaflar az qala axırıma çıxacaqdılar. Onlar bir məni öldürməklə nə qazanacaqdılar ki? Heç nə... Ancaq o vəhşilər bizi tək-tək qırmaqla Leninin ideyalarına qəsd edə bilməyəcəklər. Tezliklə onlar da tarixin amansız qanununa tabe olacaqlar! Buna mən əminəm, komsomol! Siz də... bir qədər fəal olun. Adamların arasında iş aparın, onların arasında qaçaqlarla əlaqə saxlayan var, diqqətli olun. Biz komsomolçulara inanırıq. Ona görə ki, Siz gələcəyin qurucularısınız...

Ahər onunla sağollaşıb qapıya doğru yönəldi.

İsmayıl kişinin tövsiyyələrini yoldaşlarına söylədikdən sonra onlar bir-birləri ilə xeyli məslə-hətləşdilər. Burada bacarıqla hərəkət etmək lazım idi. Kosmomolçulardan hər biri öz fikirlərini deyir, sonra

isə götür-qoy edirdilər. Azərin təklifi isə hamının üreyindən oldu... Kəndlilər adəti üzrə bir yerə toplaşib söhbətləşirdilər. Kamalla Adil onlara yaxınlaşıb salam verdilər. Sonra isə Kamal əlavə etdi:

– Eşitmisinizmi, deyirlər Ala Nüsrəti yoldaşları o dünyalıq ediblər. Bir anda elə bil ki, camaatın üstünə su ələndi. Təəccüb dolu baxışlar bir-birinə dikəldi, handan-hana biri soruşdu:

– Elə deyirlər! – cavanlar cavab verdilər.

– Əşi, bunlar nə deyir? Heç ona yaxın getmək olar?

– Olar, olar! Niyə olmur ki? – yerbəyerdən səslər eşidildi.

Kamalla Adil uzaqlaşdılar. Artıq işin mühüm tərəfi görülmüşdü. İndi isə axşamı gözləmək lazım idi.

Axşamdan xeyli keçmiş kəndin qurtaracağında pusquda durmuş Bəhman tənginəfəs özünü Kamalgilə yetirdi. Komsomolçuların hamısı bir nəfər kimi burada idi. Nə barədəsə danışirdilər. Bəhman...

– Getdi... getdi – deyib qışqırdı.

Azər cəld ayağa qalxaraq soruşdu:

– Əşi, açıq danış, görək kim getdi?

Hara getdi? Niyə qışqırırsan.

Bəhman boğazını arıtlayıb bu dəfə nisbətən astadan davam etdi:

– Kim olduğunu ayırd edə bilmədim. Amma «Ayı mağarasına» doğru bir atlı getdi.

Azər üzünü yoldaşlarına tutub dilləndi:

– Atlı gələnə qədər pusmalı və onun kim olduğunu öyrənmək lazımdır. Hamı razılaşdı, elə buradaca kimin harada pusquda durduğunu müəyyən-ləşdirib hərəsi bir tərəfə dağıldı.

Azər kəndin girəcəyindən evlərdən birinin arxasında durub yollara baxır və fikirləşirdi: «Görəsən bu kim ola bilər? Amma, yaman qiyamət olacaq! Bu fürsəti əldən vermək olmaz, gərək ehtiyatlı olaq...

– Ay adam, kimsən? – qorxu ilə deyilən bu sözlər Azəri xəyaldan oyatdı. Bu Əziz əmisinin oğlu Əkrəm idi. Azər indi yadına saldı ki, yanındakı ev əmisinindir. Əkrəmi yanına çağıraraq dedi:

– Daha niyə qışqırırsan? Qorxursan bəyəm?

– Niyə qorxuram – deyə oğlan xoruzlandı – Nə biləydim ki, sən oğurluğa gəlmişən?

Azər özündən kiçik bu oğlana ərklə acıqlandı:

– Sakit ol! Mən oğurluğa gəlməmişəm.

– Bəs gecənin bu aləmində nə iş görürsən burada? Sən ki, heç gündüzlər bizi yad etmirsən?

– Di yaxşı, get, yat!

– Əmoğlu, səndə deyəsən iş var?

– Var, özü də lap böyüyündən. Bircə sən get evə.

– Heç bir addım da buradan başqa yerə gedən deyiləm. De görüm nə olub?

Azər əlacsız qalıb məsələni ona danışdı. Sonra isə barmağını silkib dedi:

– Bax, hələlik heç kəs bilməsin ha? Eşitdin?

– E eşit-dim... – deyə oğlan qərribə bir görünüş alaraq evə yönəldi.

Bir qədər sonra gördüyü mənzərə Azəri təbii halından çıxardı. Atlı bu evə doğru çapırdı. Azər qaranlığa çəkildi və atlını müşahidə etməyə başladı. Budur atlı həyətdə dayandı və sıçrayıb yerə düşdü. Pəyənin qapısını açıb atı içəri çəkəndə daha Azərdə heç bir şübhə yeri qalmadı. Bu onun əmisi Əziz kişi idi. Azər heyrətdən quruyub qalmışdı. İstəyirdi elə indicə girsin həyətdə, əmisini oradaca boğsun. 7 il bundan əvvəl boğmaq istədiyi kimi. O vaxt susmuşdu Azər. Əmisinin o alçaqlığına dözə bilmişdi onda. Bəs indi. Görünür səhərə qədər dözmək lazım gələcək! «Demək əmim casus imiş. Qaçaqların casusu». Sən bir dəhşətə bax, aman Allah! İndi mənə bundan sonra kim inanacaq, belə bir əmisi olanı komsomol özək katibi saxlayacaqlarmı?

Demək sədrin yaralanmasında da, əmisinin rolu varmı? Şübhəsiz! Ax-x! Yaramaz, sənə göstəririk bu hərəkətlərini».

O, ağır-ağır kəndin mərkəzinə doğru irəlilədi. Yolda yoldaşları ona qoşulurdu.

– Heyf, əlimizdən çıxdı, yaman kirəvə idi. Yenə tanıya bilmədim, əclafı – danışan Bəhman idi. Özü də düz Azərin böyründə durub danışdı.

– Ancaq mən tanıdım, demək səndən qoçağam!
– Azər zorla gülümsündü.

– Tanıdın? Kim idi?

– Desəm inanmazsınız!

– İnanarıq, de!

– Mənim əclaf əmim...

Azərin bu sözləri o qədər sarsıdıcı oldu ki, yoldaşları başlarını aşağı saldılar.

Bəhman dilləndi:

– Onu mən gedəndən tanıyırdım. Ancaq özüm demədim. Güman etdim ki...

– Ayıbdır, hə? – onun fikrini Azər tamamladı.

Bəhman başı ilə «hə» işarəsi verdi. Əziz kişini o həqiqətən tanıyırdı. Nə qədər qəzəblənsə də, Azərin xatirinə susmuş, «nə qədər olsa da can-ciyərdilər» fikirləşib bu işi heç kəsə deməyəcəyinə söz vermişdi. İndi də özünü saxlaya bilməyib dedi:

– Bəlkə heç kəsə bildirməyə, hə? Özü ilə danışaq, başa sala, çıxsın getsin.

Azər ona sərt-sərt baxıb cavab verdi:

– Demək xalq düşməniyi gizlədək deyirsən? Xeyr, aşna! Deyəsən səndə komsomol qanı yoxdur, olsaydı belə çərənnəməzdin.

Bayaqdan onların söhbətini dinləyən komso-molçuların bir neçəsi Azəri razılıqla süzdülər.

– Gizlətməyəcəyik – deyə Adil də yavaşdan dilləndi – Yoxsa bu zalım oğlu bizim axırımıza çıxar.

Azər bir qədər sükutdan sonra yoldaşlarından soruşdu:

– İndi nə deyirsiniz?

– Nə deyəcəyik. Hələlik gedək evimizə gecə yarı olub. Səhər sədrlə, Fərruxla danışib bu işə bir əncam çəkərik! – deyə Kamal cavab verdi.

– Onda gecəniz xeyrə qalsın – deyib Azər onlardan ayrıldı və evlərinə tərəf addımlamağa başladı. «İndi anam da yatmır, məni gözləyir. Yenə başlayacaq ki, haradasan bu vaxtacan. Daha bilmə-yəcək ki, bu gecə məşhur bir caninin izinə düşmüşük. Ax əmi, əmi, sən doğrudanmı mənim atamın doğma qardaşısan? Axı niyə belə oldu? Səni kim təhrik etdi bu axmaq işə, kim? Bu alçaq hərəkətinə görə indi səni bağışlayan olacaqmı? Çətin! Fikir xəyal içində Azər evlərinə çatdı.

İsmayıl kişi artıq həyətdə asta-asta gəzişir, arabir dayanıb nəfəsini dərir, sonra isə yenə davam edirdi. Belinin ağrımaya baxmayaraq o, bu gün

qalxıb həyəət düşmüş, arvadı və qızının etirazına məhəl qoymadan kəndə də çıxmış, lakin çox keçmədən qayıdıb həyəət girmişdi.

Bu zaman həyəət qapısı cırıldayaraq açıldı və Azər içəri daxil olub salam verdi. İsmayıl kişi onun tutqunluğunu görüb.

– Hə, deyəsən tənqid səni yaman tutub, heç kefin açılmır – dedi.

Azər dinmədi. Mələk gəlib onların yanından keçəndə İsmayıl kişi yenidən dilləndi:

– Komsomol, ağlın nə kəsir, bizim bu qız komsomolçu olmaq istəyir. Çoxdandır ki, məndə baş-beyin qoymayıb. Fikrin?

Azər duruxdu, sonra özünü toplayıb cavab verdi.

– Əgər sən razısan, onda mən nə deyə bilərəm ki?

– Necə bəyəm sən razısan? Məgər mən özək katibiyəm, nəyəm? Bu işi sənə həvalə etmişik.

Bu vaxt Mələk də dilləndi:

– Xahiş edirəm, bu barədə bir qərara gələsiniz. Komsomolçu olmaq mənim çoxdankı arzumdur.

Azər başını qaldırıb bu ağbəniz, göyçək qıza nəzər saldı və bir anda onların nəzərləri toqquşdu. Sonra hər ikisi qızararaq başlarını aşağı saldılar.

Heç bir şey başa düşməyən İsmayıl kişi kənarda durub maraqla onlara tamaşa edən arvadına «bu nədir?» işarəsi verdikdə arvad da çiyinini çəkdi.

İsmayıl kişi yenidən gənclərə baxdıqda Azər ürkək-ürkək:

– Səninlə bir məsələ barədə danışmağa gəlmişəm – dedi.

Nisə arvadla Mələk İsmayıl kişinin işarəsi ilə otağa keçdilər. Azər hadisəni bütün təfəsilatı ilə ona söylədi.

– Təcili üstünü almaq lazımdır! – deyib İsmayıl kişi qapıya yönəldə Azər dilləndi:

– Sənə əziyyət olar. Biz özümüz cavab veririk:

Sədr qətiyyətlə cavab verdi:

– Olmaz... Getdik...

Sədr, Fərrux və Azər də daxil olmaqla bir neçə komsomolçu Əziz kişinin həyəti qarşısında dayandılar. Fərrux yaxınlaşıb qapını döydü. Bir qədərdən sonra 6-7 yaşlarında totuq bir qız uşağı qapını açıb təəccüblə özünəməxsus ləhcə ilə dilləndi.

– Bıy, bıy cöy nə boyda adam vay buyda? Çimi istiyirsiniz?

Sədr qızın başını tumarlayıb soruşdu.

– Qızım atanı çağır bura!

Qız gözlərini qıyıb tezəcə də cavab verdi:

– Dədəmi deyirsiniz? Yoxdu...

– Hardadı? – deyə bu dəfə Fərrux dilləndi...

– Qız qorxa-qorxa gözlərini bu sərt kişidən çevirib dedi.

– Bilmiyəm! Axsam dadasımı da cötüydü, cetdi.

Gələnlər təəccüblə bir-birinə baxdılar, bu vaxt qapı arxasından ortayaşlı arıq bir qadın göründü. Üst-başı cırıq-cırıq idi.

Fərrux cin gözlərini ona zilləyib qışqırdı.

– Demək kişini qaçırdın hə?

Arvad ona yox, İsmayıl kişiyə baxırdı.

Bu Fərruxu daha da qeyzləndirdi.

Yenidən dillənmək istəyirdi ki, sədrin «sakit ol» işarəsini görüb kiridi.

İsmayıl kişi: – Hə Məryəm bacı, kişi görünmür, haradadır – deyə soruşduqda arvad hönkürdü:

– Görüm kişini a-axirət dünyasında... da i-ilim-ilim – mitirsin q-qardaş. G-gədəni nə götürdü, gecə hara isə ə-əkildi.

Sədr mülayim-mülayim gülümsünüb soruşdu...

– Bəs necə oldu ki, elə birdən-birə gecə vaxtı getdilər?

Sədrin onunla bu cür rəftar etməsi onu bir qədər sakitləşdirdi və o bu dəfə aramla danışmağa başladı:

– Axşam hara isə getmişdi. Qayıdanda Əkbər nə isə dedi və elə bil kişinin başına bir qazan isti su

tökdülər. Gədəyə dedi ki, «Hazırlaş gedək, mən o küçüyə göstərərəm».

Əziz kişinin hansı «küçüyü» nəzərdə tutduğunu İsmayıl kişi başa düşdü və bilaixtiyar ona baxdı. Sonra soruşdu:

– Bəs gedəndə bir şey demədi?

Arvad baxışlarını Azərdən gizlətməyə çalışaraq cavab verdi:

– Dedi... Dedi ki, mənim ən böyük düşmənim qardaşımın küçüyüdür.

– Yaxşı gedək! – deyib sədr yanındakılara müraciət etdi.

Onlar qapıdan çıxanda Məryəm arvad bərkdən «Azər dayan!» deyib içəri keçdi və bir azdan əlində kağız geri qayıtdı. Onu Azərə uzadıb ağlamsındı:

– Əkbər yazıb.

Mələk Azərin atasına nə isə dediyini və sonra onunla hara isə getdiyini pəncərədən gördü. Həyətə çıxıb atasının taxtadan qayırdığı stulda oturdu və bir anda xəyalında Azər canlandı. «Axı mən bu oğlanı görəndə niyə bu cür oluram. Həmişə özümü itirirəm, heç özüm də bilmirəm ki, niyə belə olur?

Yoxsa bu məhəbbətdəndir? Yoxsa onu sevirəm hə-ə? Yox, yox! Mən onun xətrini başqa cür istəyirəm. Bizim aramızda ancaq qardaş-bacı məhəbbəti ola bilər.

Bu an onun çiyininə bir əl qondu.

Mələk diksinib ayağa durdu və anasını gördü.

– Bıy, başıma xeyir, qız məndən qorxur – deyərək anası təəccüb etdi. Sonra isə astadan dedi: – Öz aramızdır, deyəsən o, gədəni sevirsən, ha?

– Yox, yox ana! – deyib Mələk evə qaçdı.

Nisə arvad başını xoşbəxtcəsinə bulayaraq yavaşcadan öz-özünə:

– Hə, balam sevir! – əlavə etdi.

Əkbərin yazdığı kağızı sədrin kabinetində oxudular. O, yazırdı ki: «Əmioğlu, bilmirəm məni bağışlayacaqsan, ya yox? Mən atamdan soruşanda ki, haradaydın? Onun rəngi bir anda qaçdı. Sonra «Qonşu kəndə getmişdim!» dedikdə, mən «bəlkə qaçaqların yanına getmidin?» soruşdum. O, ətrafa boylanıb mənə çəmkirdi: «Qələt eləmə... Qaçaq nədir?» Mən artıq susmağı lazım bilməyib sənin danışdıqlarını ona söylədim. Kişinin gözləri sanki hədəqəsindən çıxdı. Mənə baxıb acıqlı-acıqlı «Hazırlaş gedəcəyik» dedikdə daha məndə şübhə qalmadı ki, onun doğrudan da qaçaqlarla əlaqəsi varmış. Bu məktubu tələsik yazmaqda iki məqsədim var. Birincisi, səni xəbərdar etmək istəyirəm ki, ehtiyatlı olasan. İkincisi də, məni öz adamınız hesab edə bilərsiniz. Mən sizinlə əlaqə saxlamağa hər vaxt hazır olacağam. Xahiş edirəm, məni xain hesab etməyəsiniz!».

Kabinetdə lal bir sükut hökm sürürdü. Azər başını aşağı salıb susmuş, qalan adamlarsa dərin fikrə getmişdilər. Handan-hana Fərrux sədrə xitabən dilləndi:

– Məncə daha Azəri özək katibi vəzifəsində saxlamaq axmaqlıq olar.

Sədr oturanlara nəzər salıb ayağa qalxdı. Xeyli gəzindikdən sonra Fərruxun bərabərində dayandı:

– Deyirsən çıxaraq, hə?

– Bəs necə? Sınıfı sayıqlığını itirib bu cür həngaməni başımıza açandan sonra onu nə haqla bu vəzifədə saxlaya bilərik ki, deyə Fərrux şəşələndi.

Sədr komsomolçulara müraciətlə:

– Bəs Siz nə fikirdəsiniz? – deyə soruşanda Adil də boğazını arıtlayıb dilləndi:

– Mən də təklif edirəm, çıxarılsın!

Bəhman onun ətəyindən dartıb «otur ə-ə!» deyə çəmkirdi. Adil ona çəpəki nəzər yetirib nə isə demək istədi. Ancaq dinməyib yerində oturdu.

Sədr oturanlara nəzər salıb dedi:

– Kim Azərin çıxarılmasının tərəfdarıdır əlini qaldırsın!

Əvvəl Fərruxla Adil, sonra isə bir neçə kom-somolçu ürəksiz əllərini qaldırdılar.

Sədr saydı 5 nəfər əl qaldırmamışdı – çox gözəl! İndi isə onun bu vəzifədə qalmasını istəyənlər əl qaldırsın!

Əllər qalxdı sədr saydı:

– Beş... altı... yeddi... mən də səkkiz...

Fərrux yerindən partladı!

– Sən nə haqla onu müdafiə edirsən? Bu barədə mən yuxarı təşkilatlara müraciət edəcəyəm.

İsmayıl kişi bu dəfə ona acıqlandı:

– Get, hara istəyirsən müraciət et! Sən nə üçün başa düşmək istəmirsən ki, o, bizim üçün necə çalışır.

– Hər halda əmisinin mənafeyini ictimai mənafedən yüksək tutur, deyə Fərrux soyuqqanlılıqla cavab verdi.

Sədr daha ona məhəl qoymayıb komsomolçulara müraciətlə dedi:

– Sizə idarə heyəti adından minnətdarlığımı bildirirəm. Çox böyük kömək etdiniz bizə, xainin aşkar edilməsində. Qaldı firqə katibinin dediklərinə... Ona fikir verməyin, bir az hirslidir. İndi biz bu saat Azəri gözləyək, təhlükə barədə məsləhətləşməliyik, onun bundan sonrakı həyatının qeydinə qalmalıyıq. Əziz kişi onun əmisi olmağıma baxmayaraq hər vasitə ilə intiqam almağa çalışacaq. O, kişidə dəvə kini var. İkinci bir tərəfdən Əkbər bizimlə əlaqə saxlamaq

istəyir. Bu barədə fikir yürütmək lazımdır, yoldaş Fərrux!..

Uzun çəkən müzakirədən sonra sədrin təklifi ilə qərara alındı ki, Azər hələlik anası ilə bərabər müvəqqəti sədrgilə köçsün.

Xoşqədam oğlunun bu fikrinə qarşı açıq-aydın üsyan etdi:

– Oğul! – dedi – Döşlərimdən əmdiyyin südü sənə halal eləməyəm! Əl çək bu fikrindən! Necə ürək edib bu sözləri mənə söyləyirsən? Sən ki, anana yaxşı bələdsən! Səni ehtiyacla da olsa kişi dəyanəti ilə bö-yütmüşəm. Allaha şükür, indi kənddə sayılan oğlan-lardansan. Ata ocağını tapdalamaq, özgə qoltuğuna sığınmaq sənin üçün bu qədərmi asandır? Axı, İsmayıl kişigilə nədən ötrü yığışmalıyıq? Olmaya buranı bəyənəmirsən daha?

– Elədir! – deyib Azər bic-bic güldü.

Xoşqədam oğluna tərs nəzər salıb dedi:

– Elə isə yol açıqdır! Hara istəyirsən get! Mən son nəfəsiməcən burada yaşayacağam!

Azərin üzü ciddi ifadə aldı. Yaxınlaşıb anasının boynuna qucaqladı və məsələni bütün təfəsilatı ilə ona söyləyib axırda isə dedi:

– Ata ocağından ayrılmaq mənim üçün də dözülməzdir, ana! Lakin belə etməliyik! Təhlükəsiz-

liyimiz naminə belə etməliyik! Ancaq müvəqqəti! Sonra hər şey yaxşı olacaq. Biz yenə də burada xoş həyat sürəcəyik!

İndiyə qədər üsyan edən qadının üzü indi ciddi bir ifadə aldı. Əziz kişinin murdar sifəti gözləri önündə canlananda oğluna sığınaraq dedi:

– Yox, qoy sən deyə olsun!

İsmayıl kişi onbaşı Cəlalla sahələri gəzirdi. Yaşıl bir xalını xatırladan tütün plantasiyaları göz oxşayır, adamın qəlbi açılırdı. Məhsul bu il bol olacaqdı. Onlar gəzə-gəzə bulağın başına çatanda atdan düşdülər. Buz kimi soyuq sudan ovucalayıb ləzzətlə içdikdən sonra Cəlal atın belindəki xurcundan zənbili çıxardı. Oturub pendir çörəyi iştaha ilə yeyirdilər ki, birdən sanki onbaşını ilan çaldı. O, ayağa sıçrayıb: – Sədr, sel... sel... - dedi:

İsmayıl kişi gözünü döndərüb onun işarə verdiyi yerə baxdı. Heyrətdən bir müddət donub qaldı. Su arxdan aşaraq şitilləri yuya-yuya gəlirdi. Görünür yuxarıdan dəhnə dağılmışdı. Qəti imkan tədbirləri görmək lazım idi. Odur ki, dilləndi:

– Sən get camaata xəbər elə! Mən gedim görüm bu nə işdir.

Bir qədərdən sonra İsmayıl kişi təpənin arxasındakı dəhnəyə doğru, Cəlal isə kəndə doğru çapdı.

Sədr dəhnəyə çatdı. O, atdan düşüb çaya baxdı və hiss etdi ki, bunu təmir etmək çox da asan olmayacaq. Tək əllə burada bir iş görmək mümkün olmayacaqdı. Ona görə də camaatı gözləmək lazım idi. O, başını bulayıb «Heyf zəhmətimizdən, şitilliklər məhv oldu» deyə fikrindən keçirdi. Gərək məhv olmuş sahələr yenidən basdırılıydı. Min bir xəyal içində yanındakı iri bir daşın üstündə oturub cibindən tütün çıxardı. Eşib çəkmək istəyirdi ki, dəli bir qəhqəhə eşitdi. Dönüb baxdıqda gözlərinə inanmadı. Ala Nüsret dəstəsi ilə onu dövrələmişdi. Hə-ə aydındır. Demək dəhnəni bunlar dağıdıb» – bu fikiri xəyalından keçirən İsmayıl kişi quldur başını nifrətlə süzüb dedi:

– Ayıb olsun Sizə! Ana-bacılarınıza belə kömək etdiyiniz üçün!

Qaçaq başı ona yaxınlaşıb:

– Yoldaş sədr! Səni nəhayət ki, tora sala bildik! Bütün bunların hamısını səni tora salmaq üçün etmişik. Bir dəfə əlimizdən qaça bildin, bax o, əfəllərin təqsiri üzündən – deyib qabaqdakı iki gənci göstərdi – Ancaq bu dəfə heç cür qaça bilməyəcəksən...

İsmayıl kişi ürəyində təəssüf hissi keçirdi ki, tapançasını götürməyib. Heç olmasa bu qaçaqbaşını o, dünyalıq edərdi.

Ala Nüsrət gülə-gülə ona yaxınlaşıb düz qənşərində dayandı:

– Axırıncı sözünü de, a sədr!

İsmayıl kişi qəflətən sıçrayıb tək əli ilə onun ağzının üstündən möhkəm bir yumruq ilişdirdi. Qaçaq başı tirtap yerə sərildi. Zərbə o qədər gözlənilməz oldu ki, bir müddət qaçaqların heç biri yerlərindən tərpənə bilmədilər. Nəhayət ikisi yaxınlaşıb onu tək qolunu bədənində sarıdılar.

Bu anda İsmayıl kişinin gözünə Əziz sataşdı. Kirmişcə bir daşın üstündə oturub ona baxırdı. – Hə, səni bunlar təmin edə bilirmi, qoca sarsaq? – deyə soruşdu sədr.

Əziz kişi xoruzlandı:

– Niyə etmirlər ə-ə! sizin dövrəyə də bir şey qalmadı. Sağ qalanlar görərlər, kim yaxşı kişi olacaq.

İsmayıl kişi acı-acı gülümsəyib:

– Görərsən! Görərlər! dedi:

Kənarda oturub ağız burnunun qanını təmizləyən Ala Nüsrət dilləndi:

– Amma sən o günü görməyəcəksən. Son dəqiqələrini yaşayırsan!

Birdən uzaqdan kənd camaatı göründü. Əllərində bel, lapatka, külüng olan adamlar dəhnəyə doğru yüyürüşürdülər.

Ala Nüsrət qaçaqların atlanmasına işarə vurub, özü də atını mindi. İsmayıl kişiyyə yaxınlaşıb ona tufəngdən iki dəfə atəş açdı. Sonra ata möhkəm bir qamçı çəkib uzaqlaşmaq əmri verdi.

Kəndliləri yığıb köməyə gətirən Cəlal güllə səslərini eşidəndə:

– Vay, sədri vurdular! – deyib atını məhmizlədi. Onlar dəhnəyə yaxınlaşanda sədri al-qan içində gördülər. Azər onu bu vəziyyətdə görəndə özünü saxlaya bilməyib hıçqırdı:

– Əvvəl onu deyə sədr ona yardım edənlərə etiraz edib dəhnəni göstərdi – Tez...

Sonra gözləri Azərə sataşanda işarə ilə onu yanına çağırıb ağır-ağır danışmağa başladı:

– Arvadla, qızı... s-sənə t-t-tapşırıram... oğ-ğlum... onları s-sıxılmağa q-qoyma... - dedi. Bir az ona baxıb gülümsəməyə çalışdı. Yenə nə isə demək istəyirdi, ancaq bacarmadı. Sədr keçinmişdi...

Adamlar dəhnəni düzəldib sədrin cənazəsini çiyinlərində kəndə qayıdırdılar. Kənddə isə arvad-uşaq nigarançılıqla görəsən, dəhnəni düzəldə bil-dilərmə – deyə fikirləşirdilər. Ancaq onlar hələ bilmirdilər ki, bir qədərdən sonra daha bir ağır xəbər eşidəcəklər. Özü də bu ağır xəbər onları bərk

sarsıdacaq, göz yaşı tökməyə vadar edəcəkdi. Hələlik kənd bu itkidən xəbərsiz idi.

Artıq yox idi, həlimxasiyyət, deyib-gülən, öz insani xüsusiyyəti ilə adamların yaddaşında özünə əbədi yuva quran bir insan. Artıq yox idi köləliyə, istibdada qarşı üsyankar ruhlu bir fateh. Bütün bunları fikirləşdikcə Azərin ürəyindən qara qanlar axırdı. Ən ağır dəqiqələrində Azərə çıxış yolu tapıb, onu doğma oğlu kimi qoruyan, ona həqiqi mənada ata qədər yaxın olan bir insanın ölümü onu min-bir əzab içində qovrulmağa vadar edirdi. İsmayıl kişini hələ srağa gün basdırdıqlarına baxmayaraq Azər bir anda olsun onun xoş simasını gözləri önündən silə bilmirdi.

Fikir – xəyal içində Azər bir də baxıb gördü ki, qəbristanlıqdadır. Öz-özünə təəccübləndi «Nə üçün buraya gəlib: Sonra qəbirlərin arası ilə keçib təzə bir qəbrin qarşısında dayandı. Baş daşını qucaqlayıb, isti göz yaşlarını saxlaya bilmədi. Xeyli ağladıqdan sonra xırıltılı səsle danışmağa başladı:

– Ata. İcazə ver, səni elə belə də aldandırım. Çünki sən doğrudan da mənə ata qədər yaxın oldun. Sənin mənə münasibətin mənə atasızlığı unutdurdu. Lakin tale bunu da çox gördü mənə Sənin ölümündən sonra yetimliyi bütün dəhşəti ilə yenidən duymağa başlamışam. Son nəfəsində ailənin taleyini mənə

tapşırdın. And içirəm sənin ruhuna ki, Nisə xala ilə Mələk bir an da olsun kimsəsiz qalmayacaqlar. Bu gündən sonra mənim iki anam və bir bacım var. Bilirəm məni Mələklə xoşbəxt etmək istəyirdin. Hələ bir neçə gün əvvəl demişdin ki, Sizə bir toy vurduracağam ki, indiyədək mahalda olmamış olsun!». Ancaq mən Mələklə evlənməyəcəyəm, ata. Qardaş da öz bacısı ilə bir yastığa baş qoya bilərmi? Heç vaxt, mənim atam? Rahat yat... Bilirəm çətindir həyatla bu qədər asanlıqla vidalaşib, həsrətlə gözlədiyin günü görmədən ölmək. Atacan, nə etmək olar?... Biz sənin işini yorulmadan davam etdirəcəyik. Biz xoşbəxt bir həyat quracağıq və bu həyat üçün ömrümüz boyu sənə minnətdar olacağıq, ata! Nə qədər çətin olsa da əlvida, ata!

Kolxozun kiçik idarə heyətinin binasında toplaşan heyət üzvləri iclas keçirirdilər. Bu gün yeni sədr seçilməli idi ki, bunun üstündə bərk mübahisə gedirdi.

Birdən kolxozçu Əli kişi icazə alıb ayağa durdu, aranın sakitləşməsini gözləyib aram-aram danışmağa başladı:

– Mən belə hesab edirəm ki, elə bir adam seçmək lazımdır ki, o, savadlı olsun, zamanə ilə baş açsın və başlıcası isə ləyaqətli adam olsun. Təklifim budur ki, Azəri sədr seçək. Doğrudur o,

cavandır, təcrübəsizdir, həyatda hələ lazımı qədər müvəffəqiyyət qazana bilməyib. Lakin belə hesab edirəm ki, o, ən yaxşı namizəddir, özü də işinin öhdəsindən bacarıqla gələcək. Məncə heç kəs etiraz etməz bu təklifə.

Hamı bu təklifə ürəkdən razı olduğunu bildirdi və idarə heyətinin qərarı ilə Azər «İnqilab» kolxozunun sədri seçildi.

Tütün dolu arabalar Azərin yanından keçib kəndə doğru gedir, oradan isə düzülüb qurudulmaq üçün anbara aparılırdı. Bu il kolxozçular nikbin əhval-ruhiyyədə idilər. Tütünçülük və heyvandarlıq sahəsində yüksək nəticələr əldə edilmişdir. İndi «İnqilab» kolxozunun əməkçiləri birincilər sırasında gedir və qonşu «1 May» kolxozunun əməkçiləri ilə yarışır.

Bütün bunları fikirləşdikcə Azərin qəlbi dağa dönür, ürəyini qürur hissi doğrurdu...

Araba karvanlarına göz qoya-qoya Azər idarə binasına gəldi. Komsomol özək katibi Adildən başqa burada heç kəs yox idi. O, divar qəzetinin yeni nömrəsini hazırlayırdı.

– Hə, qohum, işlər necə gedir? – deyə Azər gülümsünüb xəbər aldı.

– Lap əla!

– Olsun! Bəs tək niyə işləyirsən?

– Uşaqlar Sadıqovun dəstəsi ilə getdilər.

– Belə de! Bir şey yoxdur ki?

– İndilərdə Kamal gəlmişdi. Deyir ki, bu gün mütləq tərksilah edəcəklər!

Azər bu məlumatdan sevindi. Sonra bic-bic gülümsünüb soruşdu: – Bəs toyu nə vaxt edirik?

– Bu yaxınlarda! – deyib o, da eyni tərzdə gülümsündü. Ara sakitləşən kimi!

Azər «toyu nə vaxt edirik» dedikdə Adillə Mələyin toyunu nəzərdə tuturdu. İki ay bundan əvvəl nişanqoyma mərasimi olmuş və toyun vaxtı bu günlərə təyin edilmişdi.

Onlar oturub ordan-burdan danışdılar ki, kolxozun katibi Namaz tənəffüs özünü verdi içəri.

– Qaçaqqları gətirdilər – deyib tez də geri qayıtdı.

Azərlə Adil də cəld bayıra atıldılar...

Qaçaqqlar əlləri bağlı idarə binasını qarşısında sıraya düzülmüşdülər. Burada kənd adamlarının əlindən tərpənmək mümkün deyildi. Hamı qaçaqlara son dəfə baxmaq üçün buraya toplaşmışdı. Bir qədər kənarda milis nəfəri camaata danışdı:

– Köpək uşağı özləri üçün əməlli-başlı istehkam düzəldiblərmiş. Yaman əziyyət çəkdik. Əgər Əziz kişinin oğlu olmasaydı ola bilsin ki, vəziyyət bu cür olmazdı. O oğlan bizə yamanca kömək etdi, yolu-

izi tanıtdı. Amma hayıf ki, axırda Ala Nüsrətin axırncı qurbanı oldu.

Sonra o, məsələni olduğu kimi danışdı. Əkbər qaçıb milislərin tərəfinə keçərkən quldurbaşının arxadan atdığı güllə onu ağır yaralamış, ancaq o imkan tapıb ən mühüm şeyləri söyləyə bilmiş və istehkama gedən gizli yolları milislərə çatdırmışdı..

Yerbəyerdən tez-tez atmacalar eşidilirdi:

– Bax qaçaq belə olar. Görürsənmi heç utandığından başını yuxarı qaldıra bilmir...

– Hələ bir o, armud boğaza bax, mən ölüm.

– Bəs o, çalsaqqalı demirsən?

– Ay uşaq, göz qulaqda olun, Ala Nüsrət mollasız-quransız keçinər?

Bu zaman gözlənilməz bir hadisə baş verdi. Qara örpəkli bir qadın qaçaqlara yaxınlaşıb bir-bir onları süzməyə başladı. Əziz kişinin bərabərinə çatanda cumub onun boğazından yapışdı – hönkürə-hönkürə onu əzişdirməyə başladı:

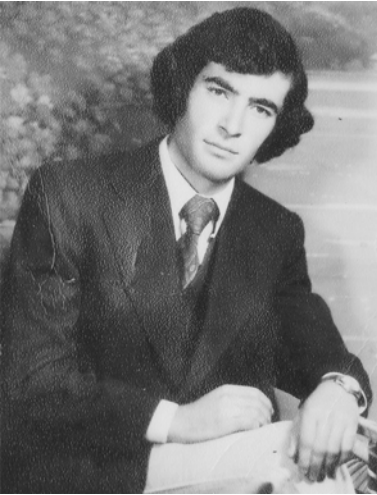
– Ver... Ver mənim... oğlumu... Alçaq... vicdansız...

Əziz kişini onun əlindən zorla ala bildilər. Bu onun arvadı Məryəm idi.

Bir qədərdən sonra Sadıqovun adamları qaçaqları da qabaqlarına qatıb mahal mərkəzinə doğru getməyə başladılar.

Sonu

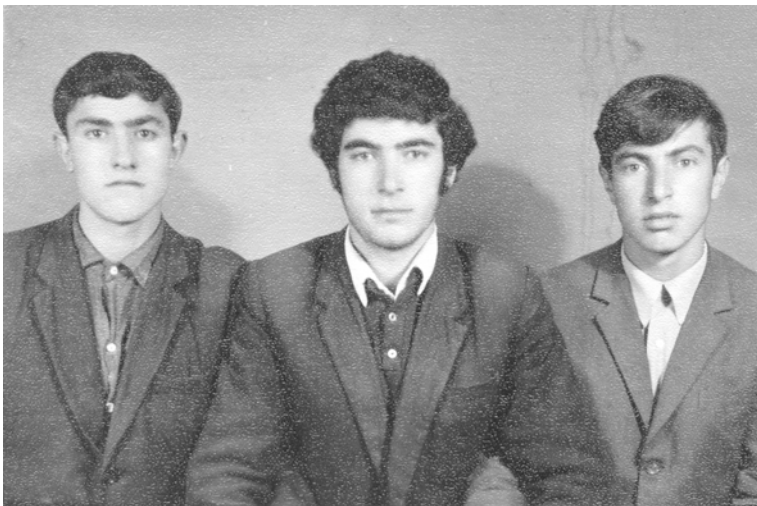
HÜSEYN OCAQQULİYEV

Ocaqquliyev Hüseyn Məhərrəm oğlu 1954-cü ildə Basarkeçər rayonunun Zərkənd kəndində anadan olmuşdur. Zərkənd kənd orta məktəbini bitirdikdən sonra Kirovabad şəhərində H.Zərdabi adına Pedaqoji İnstitutunda təhsil almış və həmin institutu bitirdikdən sonra doğma kənddə riyaziyyat müəllimi işləmişdir. Çox savadlı riyaziyyatçı idi, gözəl insan, yaxşı ailə başçısı və saf qəlbli bir şəxsiyyət idi. Azərbaycanda və Ermənistanda baş verən məlum hadisələrlə əlaqədar olaraq məcburi köçkün kimi 1988-ci ildə Gəncə

Həsən OCAQQULİYEV

şəhərində məskunlaşdı və şəhərin 8 saylı orta məktəbində müəllimlik fəaliyyətini davam etdirdi. Gözəl qələm sahibi idi. Məzmunlu şeirləri və yazıları var idi.

Lakin 1995-ci ildə bədbəxt hadisə nəticəsində vaxtsız dünyasını dəyişdi. Bu Ocaqquliyevlər ailəsi üçün çox ağır zərbə və böyük itki oldu. Övladlarının demək olar ki, heç birisinin xeyr işini görə bilmədi. Oğlanları Ruhin, Xəyal ali təhsil aldılar. Ruhin ailə qurdu. İki övladı var, Xəyal isə subaydı. Qızları Gulxara, Gülyaz, Elnurə ailə qurublar, hamısı övlad sahibidirlər. Allah onlara kömək olsun.

Göyçənin

Bu günü, sabahı görməyən naşı,
Ələsgəri, İmanı var Göyçənin.
Birdi, beşdi, neçəsini deyim mən,
Abdullası, Bəhmanı var Göyçənin.

Bu həyatda çoxdur, hər ağrı-acı,
Orda insanların yox ehtiyacı.
Çoxdakı görünmür o loğman Hacı,
Əhlimantək loğmanı var Göyçənin.

Tapdıq saz götürüb "Misri" oxuyar,
Rəhim təcnislərdən çələng toxuyar.
İsmixanın şeiri ənbər qoxuyar,

Onlara çox gümanı var Göyçənin.

Yunisdən, Qəşəmdən söyləsən əgər,
Bir insan olarmı? – tapmaya qəhər.
Orda dost-dostuna eyləməz təhər,
Şan-şöhrəti, ad-sanı var Göyçənin.

Hüseyn, dolan ana yurdun başına,
Lap bələd ol torpağına, daşına.
Yaz olanda hazırlıq gör qışına,
Boranı var, dumanı var Göyçənin.

Ay ellər

*(Mərhum Hüseyn Ocaqquliyevin
öz dili ilə)*

Əcəl məni yaman yerdə haqladı,
Bir çıxılmaz tora düşdüm, ay ellər.
Qayıq kimi batdım suyun dibinə,
Heç bilmədim hara düşdüm, ay ellər.

Ziyafət verirdim göl qırağında,
Qohum, qardaş, dostlar solu-sağımda,
Qürbət eldə, yayın isti çağında
Boranamı, qara düşdüm, ay ellər.

Səfərdəydim, evdən ayrı nə vaxtı,

Demə bəxtim qəfil sönən çıraqdı.

Fələk məni caynağından buraxdı,
Göydən parça-parça düşdüm, ay ellər.

Hüseyn Ocaqquliyev

Ağlar qoydun

(Mərhum Hüseyn Ocaqquliyevin dili ilə)

Zalım fələk, neyləmişdim,
Dərdi tüğyan, çağlar qoydun.
Nişanlanmış Gülxarəmi,
Gözü yolda ağlar qoydun.

Görmədim Ruhin, Xəlalı,
Mənsiz necə keçir halı.
Atam Məhərrəm zavallı,
Qapısını bağlar qoydun.

Deyin ki, Gülyaz, Enişə
Məni yad etsin həmişə.
Anama dərd oldu peşə
Sinəsinə dağlar qoydun.

Nöqtə qoydum gümanıma,
Sən qıydın cavan canıma.
Daş yağdırdın bostanıma,

Əzik, quru tağlar qoydun.

06.08.1996

**OCAQQULİYEV RÜFƏT
MƏHƏRRƏM OĞLU**

Ocaqquliyev Rəfət Məhərrəm oğlu 1959-cu ildə Basarkeçər rayonunun Zərkənd kəndində anadan olub.

Zərkənd kənd orta məktəbini bitirdikdən sonra Gəncə Texnologiya İnstitutuna daxil olub və həmin institutu müvəffəqiyyətlə başa vurduqdan sonra Gəncə toxuculuq kombinatında əmək fəaliyyətinə başlamışdır. O, toxuculuq sexində usta, sex rəisinin müavini, sex rəisi vəzifəsində işləmişdir. Lakin səhhətində yaranmış problemlə əlaqədar 2012-ci ildə dünyasını dəyişmişdir.

Həyat yoldaşı Ocaqquliyeva Fazilə orta məktəbdə müəllimə işləyir. 5 övladı var.

GÖYÇƏNİN VƏ QƏRBİ AZƏRBAYCANIN TARİXİ ŞƏXSLƏRİ

MİSKİN ABDAL

Miskin Abdal 1430-cu ildə qədim Göyçə mahalında Zərgərli (Sarıyaqub) kəndində "Zərgərlilər" tayfasından olan Cəfər oğlu Məhəmmədin ailəsində doğulub. Hələ kiçik yaşlarından molla yanında dərs alan, saz-söz sənətinin, cəng oyunlarının sirlərinə mükəmməl yiyələnən Mis-

kin Abdal çox gənc yaşlarından orta əsrlərin ən böyük bir təriqətinin – sufilik dini-fəlsəfi dünyagörüşünün aparıcı nümayəndələrindən biri kimi tanınır. Onun əsl adı Hüseindir. "Miskin" və "Abdal" təxəllüsləri mənsub olduğu dini təriqətlə bağlıdır. Miskin Abdal 1500-cü ildə iki dəfə Göyçədə gələcək Azərbaycan şahı olan gənc İsmayilla görüşür. İsmayılın təklifi ilə o, Təbrizə gedir və 1501-ci ildən 1514-cü ilədək Azərbaycanla qonşu olan dövlətlərdə bir sıra dip-

lomatik missiyalar yerinə yetirir. Şeirlərindən bilinir ki, 1514-cü ildə Çaldıran müharibəsinin də iştirakçısı olub. Səfəvi hökmdarı gənc İsmayıl Miskin Abdal 1515-ci ildə saraya dəvət edir, 1524-cü ildə şahın ölümündən sonra bir yolluq saraydan üz döndərib anadan olduğu Göyçə mahalına Zərgərli (Sarıyaqub) kəndinə qayıdır. Göyçədə ilk dəfə məktəb açıb müəllimlik edir. 1535-ci ildə 105 yaşında Haqq dünyasına qovuşur, ata-baba yurdunda dəfn olunur.

Son vaxtlar Miskin Abdalın "Miskin" təxəllüsü-nə istinad edərək özlərini həmin şəcərəyə qoşan və müəyyən məqsədlə ondan istifadə edənlərin sayı çoxalmaqdadır. Miskin təxəllüslü şairlər, aşıqlar çox olub. Miskin Əli, Miskin Əsəd, erməni aşığı Miskin Bürcü, hətta Miskin təxəllüslü gürcü aşığı və s. Xətəinin və Yunis İmrənin də Miskin təxəllüslü şeirləri vardır. Miskin yer, yurd adları da vardır. Bütövlükdə bunların heç birinin Miskin Abdal ilə bağlılığı, qohumluq əlaqələri yoxdur.

Miskin Abdal haqqında əlimizdə müəyyən qədər tarixi mənbələr, elmi mülahizələr vardır. O, Əfəndiyevin "Azərbaycan Səfəvilər dövləti" yazıçı F.Kərimzadənin "Xudafərin körpüsü", Ə.Nicatin "Qızılbaşlar" kitablarından 1500-cü ildə gənc İsmayılın Şimali Azərbaycana yürüşü zamanı və geri qayıdarkən Göyçədən keçməsi, yazıçı Ə.Cəfərzadənin

"Bakı-1501" kitabında Şah İsmayılın fərmanı ilə anadan olduğu Sarıyaqub (Zərgərli) kəndini Miskin Abdala barat kimi bağışlanması epizodu, onun adına olan «Ocaq»ın 500 ildən çox bir vaxtda qədim Göyçə mahalını Sarıyaqub (Zərgərli) kəndində olması, 1515-ci ildə Qızılbaşlar şahı tərəfindən Miskin Abdalın adına verilmiş daha bir fərmanın bu günədək həmin "Ocaq"da saxlanması məlum faktlardır.

Miskin Abdal böyük dövlət və din xadimi, Azərbaycan aşiq saz-söz sənətinin kamil bilicisi, müdrik el ağsaqqalı, həm də gözəl sufi şair kimi tanınmışdır. Onun indiyədək qoşma, gəraylı, tənris divanı, ustadnamə və başqa poetik formalarda yazılmış bir çox şeirləri əldə edilmişdir. "Miskin Abdal və Sənubər" adlı bir dastanı vardır.

Qocalıram

Ay dolaşib, il ötüşür,
Yavaş-yavaş qocalıram.
Ötən çağlar yada düşür,
Əriyir yaş, qocalıram.

Nə qəddr həmdəmim vardı,
İndi mənə qalan yadı.
Şəvə kimi telim vardı,

Çallaşıb baş, qocalıram.
Hayıf, ömür getdi bada,
Qoy car olsun dost, yada,
Sözüm keçmir arvada da,
Bişməyir aş, qocalıram.

Zimistandır hər gələn yaz,
Dünya uzun, ömür də az...
Dilimdə söz, əlimdə saz,
Gözümdə yaş qocalıram.

Miskin Abdal bəlli adım,
Pərvazlanmır qol-qanadım...
Qayaları oynadardım,
Tərpənmir daş, qocalıram.

MƏŞƏDİ İSA

Məşədi İsa 1845-ci ildə Göyçə mahalının Basarkeçər rayonunun Qaraiman kəndində anadan olmuşdur. O, mahalın tanınmış qeyrətli oğullarından biri olmuşdur. Mahalın əhalisini erməni daşnaqlarından və onların verdikləri işgəncələrdən qorumuşdur. Məşədi İsa dövrünün ən savadlı şəxslərindən biri olduğu üçün ömrünün sonuna qədər mahalın Qlavası olmuşdur. O, öz qabiliyyəti və bacarığına görə rus çarı II Nikolayın diqqətindən yayınmamış, hətta çarın özü onunla yaxın dostluq etmişdir. Rusiya Federasiyasının ikinci paytaxtı sayılan Sankt-Peterburq şəhərində yerləşən Ermitaj dövlət arxivində Məşədi İsa haqqında çoxlu yazılı mənbələr və onun general formasında xüsusi geyimi bu günə qədər qorunub saxlanılır. O, özünün xeyirxah əməlləri ilə həm kənd əhalisi arasında, həm də mahaldakı kəndlərin əhalisi tərəfindən sevilərdi. Onun haqqında

bir çox aşiq və şairlərin yazdıqları şeirlər və poemalar vardır. Dədə Ələsgərin şerlərini və son zamanlarda yazıb yaratmış dastançı Əli Qurbanovun "Məşədi İsa" dastanını göstərmək olardı. Məşədi İsa 1924-cü ildə 75 yaşında Basarkeçər rayonundan işgüzar səfərdən kəndə qayıdarkən Qaraiman ilə Böyük Məzrə kəndlərinin sərhəddində naməlum şəxslər tərəfindən qətlə yetirilmişdir.

SƏMƏD AĞA KƏSƏMƏNLİ

Səməd ağa Vəli ağa oğlu Kəsəmənli 1868-ci ildə Göyçə mahalının Zod kəndində anadan olub. Atası Vəli ağadan təsərrüfat işlərini öyrənmiş, böyük var dövləti, geniş əraziləri olmuşdur. Böyük Məzrədən başlamış ta Kəlbəcərin Dəmirçidam kəndinə qədər və Dərə kəndi onun ixtiyarında olmuşdur.

Göyçə mahalında elmə və təhsilə diqqət yetirən qabaqcıl adamlar sırasında Səməd ağanın xüsusi yeri vardı. O, yüksək mədəniyyətə malik olan bir şəxs kimi xalqın maariflənməsinə daim maraq göstərən, istedadlı və bacarıqlı uşaqların Avropanın böyük şəhərlərində təhsil almasına şərait yaradan, maddi köməklik göstərən, adlı-sanlı tarixi şəxsiyyətdir.

O, Avropanın məşhur təhsil ocaqlarında təhsil görmüş və beş dili mükəmməl bilən Mirzə Bəylərin və Mirzə Əsgərin təşəbbüsü ilə 1885-ci ildə Zod kəndində məktəb açır və məktəbin xərclərini öz üzərinə götürür. O, həm də Mirzə Bəylərin və Hacı

Əliş ağanın vasitəçiliyi ilə “Molla Nəsrəddin” jurnalının Göyçədə yayılmasına geniş imkan yaradanlardan biri olmuşdur.

Daşnak generalı Sulikovun öldürülməsi tədbirinin təşkilatçısı olmuşdur.

2 may 1918-ci ildə daşnak generalı Sulikovun başçılıq etdiyi terror qrupu zodlu (Göyçə mahalı) Səməd ağanı qətlə yetirirlər.

Səməd ağa ağıllı və fərasəti ilə var-dövlət, mal-mülk sahibi olmuşdur. Səxavəti, xeyirxahlığı, bacarığı haqqında maraqlı rəvayətlər danışılır. Aşıq Ələsgər onun haqqında yazır:

Naxçıvan xanları, Şərur bəyləri

Səxada Səmədə qul ola bilməz!

Erməni-müsəlman davalarında onlarla ailəni labüd ölümdən xilas edib. Ermənilər arasında da böyük nüfuz və hörmət sahibi olduğuna görə 1918-ci ildə toqquşmalara son qoymaq üçün bir qrup ağsaqqal və nüfuzlu şəxslə Basarkeçərə-ermənilər yaşayan kəndə, bölgənin inzibati mərkəzinə gedərək Ermənistan hökumətinin hərbi nümayəndəliyi ilə danışıq aparmaq istəyib. Danışığ vaxtı Ermənistan hərbi dəstəsinin komandiri Səməd ağanı təhqir edir. Bu gözlənilməz təhqir Səməd ağanın ürəyinin partlamasına səbəb olur.

Səməd ağanın xətir-hörməti, ad-sanı Göycə mahalı ilə bir idi. Hər kəs onunla hesablaşar, onun aqlını, kamalını yüksək qiymətləndirərdi. Səməd ağa bəxti üzdə olan adam idi. Allah-təala ona nə qədər ağıl-kamal vermişdisə, ondan da artıq var-dövlət vermişdi. Qış aylarında Göycə gölün üstü buz bağlayanda Səməd ağa buzun üstü ilə faytonu sürdürüb İrəvana gedərdi.

Bir gün zodlulardan biri onun bu hərəkətindən qeyzə gəlib dedi:

– Ayə, buz sınacaq o dəli faytonu ilə batacaq, mənə vayqanlı görəcəklər ki, buzun üstü ilə fayton sürməyi sən adət salmısan. Uzun bir kəndir götür o, ağıldankəm batası olsa, kəmənd atıb çıxaraq.

Səməd ağa bir gün yenə öz qaydasınca buzun üstü ilə faytonla gedirdi. Bir də baxdı ki, dəli qonşusu atları çapa-çapa öz faytonu ilə gəlir. Lakin o, on-on beş addım gəlməmiş buz sındı. Faytonun təkərləri buza ilişdi. Səməd ağa faytonçusuna tapşırırdı ki, kəmənd at, onun boğazına keçir. Onu kəndirlə çəkib sürüyə-sürüyə sahilə çıxartdılar. Qonşunun atları da, faytonu da Göycə gölün dibinə getdi. Səməd ağa üzünü qonşusuna tutub dedi:

– Buzun üstündə mənə saxlayan mənim taleyimdir. Sən mənim taleyimlə bəhsə girmə!

Abbasqulu bəy Şadlinski Səməd ağanın bacısı oğludur.

MİRZƏ BƏYLƏR

Gəncə ədəbi mühitində adı xüsusi hörmət-ehtramla yad olunan böyük sənətkarlardan biri də Mirzə Bəylər olmuşdur. Mirzə Bəylər (Bəylər Kazım oğlu Qocayev) 1837-ci ildə Göyçə mahalının Zod kəndində dünyaya gəlmişdir. Əmisi Kalvayı Həsən dövrünün savadlı, gözü-açıq, elmi adamı olduğundan balaca Bəylərin də mükəmməl təhsil almasına böyük imkanlar yaratmışdır. Mirzə Bəylər dövrünün ən savadlı adamı kimi tanınmışdır. Həyata baxışı, zamanın ağrı-acılarından baş çıxarması, ağıllı məsləhətləri, insanpərvərliyi, qədirlənliyi ilə xalq arasında geniş şöhrət qazanan bəylər Dədə Ələsgərin sədaqətli dostlarından olmuş, hörmətini əziz tutmuşdur. Aşıq həmin dostunun təhsilini:

*Firəng, rusi, farsı, türki, ərəbi,
Beş dilinən var savadı Bəylərin.*

– misraları ilə öymüşdür.

Daim fəqir-füqaraların dayağı olan, mərhə-mətli Mirzə Bəylər haqqında söz deməkdən çəkinməyən Ələsgər:

*Atadan, babadan çörək sahibi,
Mərdanədi bəli, zətı Bəylərin.*

– deyərək onun elmlı olmağınan yanaşı, həm də böyük şəxsiyyət olduğunu açıb göstərmişdir.

*Səddə İskəndərdi, səxada Hatəm,
Var evində xan busatı Bəylərin.*

Öz növbəsində Ələsgər sənətini yüksək qiymətləndirən Mirzə Bəylər onu saz-söz aləmində ikinci Hafız adlandırmış, özünün "Ələsgər" rədifli şeiri ilə ehtiramını bildirmişdir:

*Aşiqəm mən sənin ixtilatına,
Nəzminə, fərdinə, xoş əbyatına.
Afərin, afərin, əsli zətına,*

Sən isən Hafizi-sani, Ələsgər.*

Əgər XVIII əsrdə M.P.Vaqifin böyük nüfuzunu, ədəbi mövqeyini düzgün qiymətləndirən, şairin müasiri Aşıq Əli ona xitabən:

***Bu əsrdə şairlərin kanısan,
Müdərrisə bərabərsən yəni sən.
Lütfən mədənisən, fəzlin xanısən,
Eşidənlər sözün səminə gəlmiş.***

– deyirdisə, XIX əsrdə Aşıq Ələsgərin müasiri Bəylər də:

***Bu Azərbaycanda, türk arasında,
Sənin kimi şair hanı, Ələsgər? ****

deməkdən çəkinmirdi.

Uzun müddət İrəvan quberniyasının dəftərxanasında tərcüməçi və katib işləmiş Bəylər Mirzə adı ilə məşhurlaşmış, "Molla Nəsrəddin" jurnalının abunəçisi olmuş, şeirin, sənətin, sənətkarın qədir-qiymətini həmişə uca tutmuşdur.

* "Aşıq Ələsgər", 1963, *Elmlər Akademiyasının nəşri*

* *S.Paşayev. XIX əsr aşıq yaradıcılığı, Gəncə, 1990, səh. 16.*

Salatın adlı bir qızla evlənən Mirzə Bəylərin Mirzə, Əli, Səkinə, Zəhra, Bəsti, Qəddə, Məhəmməd, Ziyad adlı səkkiz övladı olmuşdur.

Atasından mükəmməl dərs alan, rus dilinin incəliklərinə yiyələnən Mirzə Əli dövrünün savadlı, dünyagörmüş, zəkali bir ziyalısı kimi yetişmişdir. Atasından sonra Qarsda, İqdırda tərcüməçilik, müstəntiqlik eyləyən, Sovet dövründə Kəlbəcərdə qanun keşiyində dayanan, sonralar doğma Zod kəndində müəllimlik eləyən Mirzə Əli təxminən 60-cı illərdə vəfat etmişdir.

Nəticəsi Aydın Murovdaglı bu gün Mirzə Bəylərin ədəbi irsinin layiqli davamçılarından biridir.

Uzun müddət pedaqoji sahədə rəhbər vəzifələrdə çalışan, hal-hazırda Xanlar şəhərində tanınmış pedaqoq kimi gənclərin təlim-tərbiyəsi ilə məşğul olan Kalvalı müəllimin (Mirzə Bəylərin qız nəvəsi) söyləməsinə görə, neçə illər qabaq Mirzə Bəylərin əlyazmalar qovluğu mərhum Əkbər Yerevanlı tərəfindən kitab çıxarmaq adıyla İrəvana aparılmış və o gedən getmişdir. Hal-hazırda övladlarında şairliyinə dəlalət edən heç bir sənəd qalmamışdır.

ŞAIR MƏMMƏDHÜSEYN

Novruzov Məmməd-hüseyn Həsən oğlu 1800-cü ildə Göyçə mahalının Daşkənd kəndində anadan olmuşdur. O, heç bir təhsil almamışdır. Şairin böyük qardaşı Əli Ərdəbildə və İsfahanda 8 il ruhani təhsili almışdır. Məmmədhüseynin atası dülgər olsa da bütün varlığı ilə aşiq sənətinə bağlanmışdır. Elə Məmmədhüseynin də şair olmasında atasının az təsiri olmamışdır.

Məmmədhüseyn bədahətən şeir deməyə qadir bir şair imiş. Daşkənddə yaşayan "Şairililər" nəslində şairin adı ilə bağlıdır və onun nəsil şəcərəsinin üzvləridir. Şair Məmmədhüseynin Kərbəlayi Məhəmməd, Kərbəlayi Əsəd, Əbülfət, Əli və Xəlil adlı beş oğlu olmuşdur. Böyük sənətkar müqəddəs Kərbəlanı oğlu Məhəmmədlə birgə ziyarət etmişdir. Deyilənə görə, o,

ucaboylu, qəddi-qamətli, iri gövdəli adam olub. Qalın çatma qaşları ona xüsusi yaraşlıq verərmiş. Şair həm də əkinçiliklə, maldarlıqla məşğul olub.

Şair Məmmədhüseyn 1880-ci ildə qabaqcadan özünə agah olmuş ilan çalması nəticəsində doğma Daşkənd kəndində vəfat etmiş və orada dəfn olunmuşdur.

Onun məşhur "Məhəbbət dastanı"ndan başqa gəraylı, qoşma, təcnis, müxəmməs və divani şeir növündə yazılmış yüzlərlə şəri vardır. «Divani» şəklində yazdığı şeirlərlə çox məşhur olan Məmməd Hüseyn o dövrdə yüksək vəzifə tutanlara həcrlər yazdığı üçün daim təqib edilmişdir. Şair Məmmədhüseynin çoxlu dini şeirləri, mərsiyələri Sirvanda və Muğanda mərsiyəxanalar tərəfindən oxunur. "Xəbər al deyim" qoşması demək olar ki, Azərbaycanın hər yerində hamının dillər əzbəridir. Şeirlərində bəxtindən, sevgilisindən və zəmanəsindən şikayət edən Məmmədhüseyn yazdığı dördlüklərdən birində deyir:

*İgidiñ dönməsin əhdi,
Yana çevrilməsin təxti,
Məmmədhüseynin bəxdı,
Yatıb, oyanmaz, oyanmaz.*

Şair Məmmədhüseyn XIX əsr Göyçə aşıqları və el şairləri içərisində seçilən görkəmli sənətkarlardandır. Haqqında bir çox kitablar yazılmış, eləcə də dərsliklərdə şeirləri çap olunmuşdur. Şair haqqında ilk yazılı məlumat F.Qasımzadənin 1956-cı ildə çap olunan "XIX əsr Azərbaycan ədəbiyyatı tarixi" kitabında rast gəlinir. Şair haqqında mükəmməl məlumat Əhliman Axundovun 1961-ci ildə nəşr olunan "Azərbaycan şifahi xalq ədəbiyyatına dair tədqiqlər" adlı kitabında "XIX əsrdə yetişən görkəmli aşıqlar" sərlövhəli məqaləsində verilmişdir. Tərlan Göyçəlinin "Göyçə aşiq məktəbi"(1998) kitabında da şair haqqında geniş məlumat verilmiş və bir neçə şeirləri çap olunmuşdur. Hüseyn İsmayılovun "Göyçə aşıqları və el şairləri" (2006) kitabında şairin şeirləri və həyatı haqqında geniş məlumat verilmişdir. Şair Məmmədhüseynin seçilmiş şeirlərindən ibarət "Yatıb oyanmaz, oyanmaz" (2005) və "Xəbər al deyim" (2006) adlı kitabları işıq üzü görmüşdür.

ABBASQULU BƏY ŞADLİNSKİ

Abbasqulu bəy Xanba-ba bəy oğlu Şadlinski 24 fevral 1886-cı ildə İrəvan quberniyasının Böyük Vedi kəndində anadan olmuşdur. Uşaq ikən atasını itirmişdir.

İki sinifli rus-tatar məktəbini bitirmişdir. Bir müddət mirab işləmişdir.

1902-ci ildə atadanqalma kiçik torpaq sahəsini əkib-becərməklə məşğul olmuşdur. Rusiyada 1905-1907, İranda 1905-1911-ci illər inqilabları ictimai-siyasi dünyagörüşünün formalaşmasına mühüm təsir göstərmişdir. Fevral inqilabından (1907) sonra Şadlinski həyatını xalq işi uğrunda mübarizəyə həsr etmişdir.

1918-ci ilin əvvəllərində Naxçıvan, İrəvan, Dərələyəz, Zəngəzur və digər ərazilərdə daşnak-erməni silahlı dəstələrinin azərbaycanlılara qarşı

soyqırımlarının baş alıb getdiyi bir şəraitdə xalq içərisində böyük nüfuzu olan Şadlinski Vədidə erməni-daşnak quldur dəstələrinə qarşı könüllü xalq birləşməsi - gələcək "Qırmızı tabor"u təşkil etmişdi.

O, 1918-1921-ci illərdə daşnaklara qarşı "Qırmızı tabor"un komandiri olmuşdur. "Qırmızı tabor"-çuların daşnaklara qarşı döyüşlərdə göstərdikləri igidlik və şücaətlərinin qarşılığında onlardan 19 nəfər "Qırmızı bayraq" ordeni ilə təltif olunmuşdur.

1918-1919-cu illərin yay aylarında daşnak hərbi hissələrinin Vədiyə hücumlarının qarşısının alınmasında böyük şücaət göstərən "Qırmızı tabor"-çular, sonradan Şadlinskinin əmri ilə nizami daşnak ordusunun üstün qüvvələri qarşısında kəndi döyüşlə tərk etmiş, Vedibasər və Zəngibasər əhalisinin əksər hissəsi ilə İran ərazisinə keçərək əvvəlcə Xoy şəhəri yaxınlığında, sonra isə Mərənd şəhəri ətrafında mövqə tutmuşdular.

28 iyul 1920-ci ildə Naxçıvanda sovet hakimiyyəti elan olunduqdan sonra Hərbi İnqilab Komitəsinin və Nəriman Nərimanovun dəvətini qəbul edərək sentyabrın 17-də 200 nəfərlik "Qırmızı tabor" dəstəsi ilə Naxçıvana gəlmişdi. Buradakı qırmızı qvardiya döyüşçüləri də onun dəstəsi ilə birləşmişdi. Şadlinski ilk vaxtlar Naxçıvan sərhədlərinin qorunmasına, sonra Zəngəzur istiqamətində öz dəstəsinin

daşnak hissələri ilə fəal döyüş əməliyyatlarına başçılıq etmişdir. Onlar cəllad Dronun daşnak qüvvələrini darmadağın edərək Naxçıvanda Sovet Hakimiyyətini qurmuş, burada ingilis-daşnak işğalına son qoymuşdur. O, bu xidmətləri müqabilində Nəriman Nərimanov tərəfindən "Qızıl Ulduz" medalı ilə təltif edilmişdir.

1921-ci ilin fevralından aprelin əvvəllərinə kimi İrəvanda daşnak qiyamının yatırılmasında qəhrəmanlıq göstərmişdi. Daşnaklarla döyüşlərdə göstərdikləri şücaətə görə, Şadlinski başda olmaqla "Qırmızı tabor"un 19 nəfər üzvü "Qırmız bayraq" ordeni ilə təltif olunmuşdur.

1921-ci ilin yayında Şadlinskinin döyüşçüləri Dərələyəz və Zəngəzurda daşnak quldurlarının darmadağın edilməsində qəhrəmanlıq göstərmişdilər.

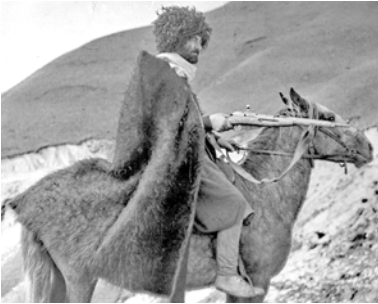
Ermənistanda və Zəngəzurda daşnak fitnəkarlıqlarına son qoyulduqdan sonra Şadlinski 1922-ci ilin sonunadək Naxçıvanda qalmış və buranın sərhədlərinin qorunmasına rəhbərlik etmişdi.

Bundan sonra Vədiyə qayıdan Şadlinski 1922-1928-ci illərdə Ermənistanda bir sıra məsul vəzifələrdə çalışmış, sonra isə burada yaradılan Dəvəli sement zavodu tikintisinin rəhbəri təyin olunmuşdur.

Düşmənləri tərəfindən 1930-cu ilin fevral ayında öldürülmüşdür.

QAÇAQ ŞAHMALI

Göyçə-Daşkəsən əzəldən ərənlər yurdu olub. Bu ellərdən çıxan igidlər sözü-bütövlüyünə, mərdliklərinə görə həmişə seçiliblər. Xarici və daxili istismarçılara, ədalətsizliyə qarşı daim mübarizə aparıblar. Onların arasında daha çox sayılıb seçilənlərdən biri də qaçaq Şahmalı olub. 1828-1830-cu illərdəki məlum tarixi hadisələrdən sonra İrandan köçürülmüş ermənilər bizim torpaqlarda yerləşdirildi. Elə o vaxtdan camaat qaçaqçılıq adı ilə məşhur olan milli-mübarizə yolunu seçdilər.

Şahmalı 1911-ci ildə anadan olub. Atası Allah-verdi sadə əmək adamı olub. Şahmalı 7 yaşında olarkən qardaşı Cabbarı NKVD işçiləri, daha doğrusu, onların rəhbəri olan Qriqoryan bir ata görə tikə-tikə doğramışdır. Bu ağrı-acı heç vaxt Şahmalını rahat buraxmamışdır. O, 18 yaşına çatanda Dəstəfur rayonunda yerləşən NKVD idarəsinə gəlir və yapıncının altında

saxladığı mauzerlə Qriqoryanı və 8 nəfər işçini güllələyir. Özü isə Qriqoryanın atını minib qaçaqlıq həyatına başlayır. Daşkəsən, Gədəbəy, Göyçə, Samux, Gəncə və digər ərazilərdə həmişə kasıbın tərəfini saxlamış, onlara əl tutmuş, yeri gələndə ölümdən qurtarmışdır. Şahmalının erməniləri görəndə gözü yox idi. Əlinə keçən erməni vəzifəliklərini qanına qəltan edərdi. Eyni zamanda Şahmalı sovet hökumətinə xidmət etməkdən və Böyük Vətən müharibəsinə getməkdən də imtina etmişdi. Sovet dövlətinin geci-tezi yıxılacağına əmin idi. Bir sözlə, Qaçaq Şahmalı heç vaxt ermənilərlə barışığa getməzdi. Dəfələrlə Azərbaycan dövləti, Ermənistan hökuməti tərəfindən ona sülh təklifləri edilsə də Şahmalı bu təkliflərdən imtina etmişdir.

Qaçaq Şahmalıya sülh təkliflərindən ən maraqlısı və yadda qalanı o zaman Azərbaycan MK-nin birinci katibi Mircəfər Bağirov tərəfindən edilmişdi.

Bağirov Gəncəyə gedərək Şahmalını görüşə çağırır. Qeyd edir ki, Bağirov da kommunist olmasına baxmayaraq mərd adam idi, danışığa çağırıldığı adamın təhlükəsizliyinə danışığsız təminat verirdi. Mircəfərin bu xasiyyətini bilən Şahmalı tərəddüd etmədən görüşə gəlir. Mircəfər ona “Şahmalı, mənə Moskvadan göstəriş veriblər ki, sənə barəət verib vəzifə ilə təmin edirəm. Çünki sən çara qarşı vuruşmuş qaçaqları siyahısında-san. Ona görə MK bu qərarı verib. İndi Azərbaycanın

hansı rayonunu istəyirsənsə səni ora icrakom təyin edirəm” deyir və Moskvadan yazılmış məktubu onun özünə oxuyur.

Qaçaq Şahmalı Mircəfərin ona ona etimad göstərdiyinə görə təşəkkürünü bildirir. Ancaq təklifi bir şərtlə qəbul edəcəyini deyir:

“Mircəfər, mənim qaçaqlığa başlamağımın əsas səbəbi dədə-baba torpaqlarımızın ermənilərə verilməsidir. Şübhən olmasın, Göyçə bizim əzəldən yurdumuz olub. Əgər məni oraya icrakom təyin etsən sənənlə razılaşaram. Ondan başqa heç bir təklifə razı deyiləm”.

Bağırov başlayır Şahmalını dilə tutmağa ki, bəs ora Ermənistan ərazisidir. Ona görə Göyçəyə Şahmalını icrakom təyin edə bilməz. Şahmalı isə cavabında “əgər sən bir hökumət kimi məni öz dədə-baba torpağımda işlə təmin edə bilmirsənsə, onda sənə biət etməyimi Allah-Təala mənə bağışlamaz” deyir.

Mircəfər təkid edir: “Şahmalı kişi, gəl sən mənimlə razılaş, camaatı başından dağıt, bu sənənin üçün son şansıdır.”

Lakin qaçaq Şahmalı “sözümü dedim seyid, mən mübarizəmi yumşaq stola dəyişə bilmərəm. Görüşə gəldiyin üçün sağ ol” deyir və çevrilib gedir. Şahmalı dəfələrlə dövlət adamları ilə, partizanlarla qarşı-qarşıya gəlib vuruşmuş, həmişə də qalib gəlmişdir. Onun axırını döyüşü Haçaqayada olmuş, erməni-

rus birləşmələrini, sapı özümüzdən olan baltaları pərən-pərənə salmış, lakin təyyarədən atılan qəlpə onu ağır yaralamış və 1944-cü ildə dünyasını dəyişmişdir.

GÖRKƏMLİ DÖVLƏT XADİMLƏRİ

XATİRƏLƏRDƏ YAŞAYAN BÖYÜK İNSAN

Hörmət və ehtiramla, sevilə-sevilə insanların qəlbində və xatirələrində məğrur, yaraşıqlı görkəmi, işıqlı üzü, dərin mənalı nüfuzedici baxışları, gur səsi ilə yadda qalan Yunis Qəhrəman oğlu Rzayev, yaşasaydı, 90 yaşı tamam olardı.

O, 1924-cü il mayın 2-də Qərbi Azərbaycanda qədim Göyçə mahalının Şişqaya kəndində anadan olub. Bilik, istedad və bacarığına güvənib, onu orta məktəbi bitirdikdən dərhal sonra həmin məktəbə müəllim təyin edirlər. 2 il şagirdlərə həm mənəvi, həm əxlaqı cəhətdən örnək olan müəllim Böyük Vətən müharibəsində iştirak edir. 1950-ci ildə Azərbaycan KP MK yanında 2 illik partiya məktəbini, 1953-cü ildə Bakı Dövlət Univer-

sitetinin tarix fakültəsini bitirir. Basarkeçər Rayon Partiya Komitəsində təlimatçı, şöbə müdiri, 1953-1957-ci illərdə rayon soveti icraiyyə komitəsinin sədri, 1957-1960-cı illərdə Krasnoselo Rayon Partiya Komitəsinin birinci katibi vəzifələrində çalışır. 1960-1962-ci illərdə Moskvada Ali Partiya Məktəbində oxuyur. 1963-1965-ci illərdə Basarkeçər-Martuni-Kamo Rayonları Ərazi İstehsalat İdarəsi partiya komitəsinin katibi, Rayon inzibati-ərazi bölgüsü bərpa olunduqdan sonra 1965-1968-ci illərdə Basarkeçər Rayon Partiya Komitəsinin birinci katibi, 1968-1970-ci illərdə Dövlət Meşə Təsərrüfatı Komitəsinin sədr müavini vəzifələrində işləyib.

1959-cu ildən Ermənistan KP MK-nın üzvü, 3 çağırış Ermənistan Ali Sovetinin və VII çağırış SSRİ Ali Sovetinin deputatı seçilib. Şübhəsiz ki, dərin ağıla, xüsusi xarizma və bacarığa, fərqli üstün qabiliyyətə, işgüzarlığa malik olmasaydı, bir azərbaycanlını, xüsusilə də, Ermənistanda ermənilərin içərisində pillə-pillə bu cür sürətlə yüksəlməsinə və irəli getməsinə mane olardılar. O vaxt kəndə əsgərliyə gedən gənci qohumlar qonaq dəvət edər, onun şəninə süfrə açardılar. Müəllimlik etdiyi müddətdə davranışı, qabiliyyəti, işgüzarlığı ilə böyük hörmət qazanan 19 yaşlı Yunisi bütün kənd camaatı öz evlərinə qonaq dəvət edib, hörmətlə əsgərliyə yola salmışdılar. Artıq illərin

təcrübəsi ona erməni xislətini yaxşı tanıtmışdı. Buna görə də onun qəlbində ermənilərə dərin nifrət yaranmışdı. O, yaxşı görürdü ki, ermənilər qeyri-millətləri, xüsusilə də azərbaycanlıların yüksək vəzifə tutmalarına mane olurlar. Qərbi Azərbaycanlıların güman yerinə, müdafiəçisinə, fəxrinə və sevimlisinə çevrilməsi erməniləri milli siyasətinə mane olduğu üçün onu sevmirdilər. Y.Rzayev Ermənilərin pərəstiş etdiyi, Varpet adlandırdıqları Ermənistanın Xalq yazıçısı S.Xanzadyanı Ermənistan KP Mərkəzi Komitəsinin iclasında millətçi şovinst yazıçı kimi tənqid etməsi ermənilər tərəfindən xüsusi narazılıqla qarşılanmışdı. Məhz bunlara görə də üzdə özlərini Yunis Qəhrəman oğluna dost kimi, yoldaş kimi göstərən erməni millətçiləri öz aralarında onu Ermənistanın qoynunda yetişmiş bir türk sultanı adlandıraraq fiziki cəhətdən məhv etmək üçün min bir tələ qurur, alçaq hərəkətlərlə onu ləkələməyə çalışırdılar. Yalnız Azərbaycan xalqının ümumilli lideri, ulu öndər Heydər Əliyev Yunis Rzayevi erməni məkrindən, şantajından xilas etdi və 1970-ci ildə Şamaxı Rayon Partiya Komitəsinin birinci katibi təyin etdi. 1970 -1973-cü illərdə bu vəzifədə işləyən Yunis Rzayev ümumilli lider Heydər Əliyevin kənd təsərrüfatını inkişaf etdirməklə bağlı qarşıya qoyduğu vəzifələri müvəfəqqiyyətlə yerinə yetirilməsini təmin etmək, H.Əliyevin

ona göstərdiyi yüksək etimad və inamı doğrultmaq üçün var gücü ilə çalışdı. Əldə edilən konkret nəticələr ilə kənd təsərrüfatı sahəsində mahir təşkilatçı olduğunu yenidən sübuta yetirdi. Şamaxı rayonu qısa müddət ərzində üzümçülük, taxılçılıq, heyvandarlıq sahəsində ön cərgəyə çıxdı, aparıcı rayona çevrildi. Aradan xeyli vaxt keçməsinə baxmayaraq, indi də bu rayonun zəhmətkeşləri Yunis Rzayevi minnətdarlıqla xatırlayırlar.

Y.Rzayevə göstərilən etimadı doğrultduğu üçün göstərdiyi bacarıq, iş keyfiyyəti və təcrübəsinə inanıb, ona daha mühüm vəzifə etibar edilir. O, 1973-cü ildə Azərbaycan Respublikası Dövlət Üzümçülük və Şərabçılıq Komitəsinin sədri təyin olunur. Bu vəzifədə 1985-ci ilə, ömrünün son gününədək vicdanla çalışır. Dahi Heydər Əliyevin bu sahəyə məhz Yunis Rzayevi rəhbər təyin etməsi təsadüfi deyildi. Heydər Əliyev kimi böyük siyasət korifeyi tərəfindən edilmiş bu seçimdə, xüsusilə, SSRİ dönəmində üzümçülük və şərabçılığın respublikamızın iqtisadiyyatındakı prespektiv imkanları və çox gəlirli olan bu sahənin inkişaf etdirilməsi zərurəti nəzərə alınmışdı. Heydər Əliyev bu işi məhz təcrübəli, bacarıqlı, işə yaradıcı münasibətinə və dövlətə sonsuz sədaqətinə inandığı bir adama etibar edir və öz seçimində yanılmadığına əmin olur. Tezliklə, üzümçülük və

şərabçılıq Azərbaycanda misli görünməmiş dərəcədə inkişaf edərək büdcənin gəlirlərinin 40%-ni təşkil edir. Ulu öndər Nazirlər Soveti sədrinin birinci müavini təyin edildikdən sonra Respublikadan qəbul edilən ilk şəxs məhz onun rəğbətini qazanmış Yunis Rzayev oldu.

Keçmiş Dövlət Üzümçülük və Şərabçılıq Komitəsinin əməkdaşları onun haqqında belə deyirlər: "Yunis Rzayev çox yüksək şəxsi keyfiyyətlərə malik bir şəxsiyyət, mədəniyyət və etik davranış nümunəsi idi. O, təsərrüfatın bir sıra sahələrindən gözəl baş çıxaran təşkilatçı idi, yorulmaq nə olduğunu bilməzdi. Respublikamızda və o zamankı SSRİ məkanında çox böyük nüfuza, hörmətə malik idi. Onunla işlədiyimiz uzun illər ərzində Moskvada, keçmiş SSRİ Yeyinti Sənayesi Nazirliyində ona qarşı olan hörmətin, diqqətin dəfələrlə şahidi olmuşuq. Özünə və tabelliyində olanlara, eyni dərəcədə tələbkar idi. Nə qədər ciddi, zəhmli idisə, o qədər də kövrək, həssas və qayğıkeş idi. İnsanlara əl tutmaq, onların qayğısına qalmaq, dərd-sərinə həyan olmaq onun həyat amalı idi. İnsanlarda həmişə dürüstlüyü, səmimiliyi və etibarını sevərdi, çünki özü də düz, səmimi və etibarlı adam idi. İnsanlarda xoş ünsiyyət, onların arasında səmimiyyət görmək istəyirdi. Həyatı yaxşı bilirdi, hadisələrə analitik fəlsəfi təhlil verməyi bacarırdı. İşi

işbilənə, bacarana tapşırırdı, gənc kadrlara diqqət və qayğı ilə yanaşırdı. Əsl ağsaqqal idi, xeyirxah və sədaqətli insan, gözəl ailə başçısı idi, həyatda ondan öyrəniləsi çox şey vardı”.

Yunis Rzayevi digər vəzifə sahiblərindən fərqləndirən bir çox üstün cəhətlər olub. O, müxtəlif illərdə, müxtəlif vəzifələrdə çalışarkən həmişə ön planda ona rəhbərlik tərəfindən tapşırılan işin yüksək səviyyədə və keyfiyyətlə yerinə yetirilməsi olubsa, digər cəhət onun insan amillinə verdiyi böyük dəyər olub. İstər Şamaxıda birinci katib işləyərkən, istərsə də Dövlət Üzümçülük və Şərabçılıq Komitəsində sədr olarkən onun tabeliyində işləyənlər, əməkdaşlıq edənlər Y.Rzayevi çox yüksək dəyərləndirir, nəcib insani keyfiyyətləri misilsiz iş bacarığı, prinsipial və təmənnasız mövgeyi olan vəzifə sahibi kimi, eyni zamanda ətrafındakılara münasibətdə xoş simalı, mülayim, həyatsevər bir insan kimi xarakterizə edirlər.

İnsan var ki, rəhbərliyin tapşırıqlarını yerinə yetirərkən ətrafdakılara əhəmiyyət vermir, vəzifəsindən asılı olmayaraq, ancaq doğulduğu kənddə el-oba tərəfindən tanınıb, qismən sevilir. İnsan da var ki, oturduğu kreslodan asılı olmayaraq, ürəyində dərin xalq məhəbbətini, tükənməz el-oba sevgisini şərəflə daşıyır.

Y.Rzayev belə şəxsiyyətlərdən idi. Müəllimliyi dövründə bütün kəndin sevgisini qazanan bu dəyərli insan, birinci katib işləyərkən bütün Qərbi azərbaycanlıların, daha sonra Şamaxıda, Bakıda yüksək vəzifələrdə çalışarkən bütün respublikanın dərin hörmət və təmənnasız sevgisini qazanır. Y.Rzayev təkcə bütöv ziyalı nəslinin çox dəyər verdiyi bir insan deyil, bütün Azərbaycanda tanınıb-sevilənlərdən biri olub.

Buna görə də fədakar əməyi o dövrlər üçün çox yüksək sayılan “Lenin”, “Oktyabr İnqilabı”, üç dəfə “Qırmızı Əmək Bayrağı” ordenləri, digər medallar və fəxri fərmanlarla giymətləndirilib. O, 1971-ci ildən Azərbaycan KPMK-nın üzvü, VIII, IX, X çağırış Azərbaycan SSR Ali Sovetinin deputatı seçilib. Yunis Qəhrəman oğlu Rzayev kimi şəxsiyyətlər heç vaxt unudulmur, daim xatirələrdə yaşayır, xoş sözlərlə yad edilir, ruhuna dualar oxunur. O öz əməlləri ilə tarixdə, onu tanıyan insanların qəlblərində, yaddaşlarında silinməz izlər, xatirələr qoyub.

QƏŞƏM ASLANOV

Qəşəm Novruz oğlu Aslanov 10 aprel 1934-cü ildə Qərbi Azərbaycanın Göyçə mahalının Kəsəmən kəndində anadan olub.

1949-cu ildə yeddiillik məktəbi bitirdikdən sonra Xanlar Pedaqoji Texnikumuna daxil olub.

1954-cü ildə Azərbaycan Dövlət Universitetinin filologiya fakültəsinin jurnalistika ixtisasına qəbul olub və 1959-cu ildə universiteti bitirib.

1955-ci ildə Qaraiman kənd məktəbinə dərs hissə müdiri göndərilib. Bundan sonra öz kəndlərində müəllim və dərs hissə müdiri işləyib.

15 oktyabr 1959-cu ildə Basarkeçər rayon komсомol komitəsinin birinci katibi, 1962-ci ildə rayonlararası "Sevan" qəzetində redaktor vəzifələrində çalışıb.

1962-ci ildə Basarkeçər rayon partiya komitəsinin katibinin ideoloji iş üzrə müavini seçilib. 1966-cı ildə SSRI Jurnalistlər İttifaqına üzv qəbul olunub.

1966-1968-ci illərdə Moskvada Ali Partiya məktəbində oxuyub.

1968-ci ildə Azərbaycan Kommunist Partiyası Mərkəzi Komitəsində inspektor, 1970-1972-ci illərdə "Azərbaycan gəncləri" qəzetinin baş redaktoru, 1972-1975-ci illərdə Şuşa, 1975-1984-cü illərdə Abşeron və İsmayılı rayonlarında birinci katib vəzifəsində işləyib.

"Saymazovun salamı", "Qeyrətin nağılları" adlı kitabları çap olunub, "Eloğlu" imzası ilə şeirlər yazıb.

1984-cü ildə avtomobil qəzasında həlak olub. Son mənzili Fəxri Xiyabandır.

ÇAĞIDI

Qəşəm Aslanovun əziz xatirəsinə

Bir tərlanım sar əliynən vuruldu,
Ağla gözüm, qan ağlamaq çağıdı.
Bir igidin özü yoxdur, sözü var,
Başdaşını qucaqlamaq çağıdı.

Təsəllim yox, söz danışam, söz deyəm,
Gələcəkdi, bir kimsəyə döz deyəm.
Geri dönməz yüz çağıram, yüz deyəm,
Xatirələr soraqlamaq çağıdı.

Bir evin yox, bir mahalın yasıdı,
Dost-tanışın, el-obanın yasıdı.
Qoca, düşgün hər ahalın yasıdı,
Yollarına həsrət baxmaq çağıdı.

Sərraf Şiruyə
1984-cü il.

MAHMUD KƏRİMOV

Mahmud Kərimov 18 oktyabr 1948-ci ildə İrəvan şəhərində anadan olmuşdur. Azərbaycan Dövlət Universitetinin fizika fakültəsini bitirmişdir.

Yarımkeçicilər və dielektriklər fizikası ixtisası üzrə doktorluq dissertasiyası müdafiə etmişdir. 2001-ci ildə Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının həqiqi üzvü seçilmişdir.

Mahmud Kərimov həmçinin Dünya Azərbaycanlılarının Əlaqələndirmə Şurası İdarə Heyətinin sədri kimi fəaliyyət göstərüb.

Mahmud Kərimov bir müddət Azərbaycan Elmlər Akademiyasının Prezidenti vəzifəsində çalışıb.

Akademik Mahmud Kərimov Azərbaycan elminin inkişafındakı xidmətlərinə görə “Şöhrət” ordeninə layiq görülüb.

Mahmud Kərimov 10 fevral 2013-cü ildə Türkiyə klinikalarından birində gecə saatlarında ürək tutmasından dünyasını dəyişib.

Akademik I Fəxri Xiyabanda torpağa tapşırılıb. Ailəli idi, 2 övladı var.

M.Kərimov radiasiya fizikası və informatika sahələrinin yeni biliklərlə zənginləşməsində mühüm rol oynayıb, onun elmi tədqiqatlarının başlıca istiqaməti dielektriklər fizikası ilə bağlı olub.

O, radioekologiya və radiasiya materialşünaslığı istiqamətlərində də elmi tədqiqatlar aparıb. Onun uzun müddət rəhbərlik etdiyi Radiasiya Tədqiqatları Sektoru Akademiyasının nüfuzlu institutlarından birinə çevrilərək, beynəlxalq aləmdə sanballı elmi qurum kimi qəbul olunub.

M.Kərimov Beynəlxalq Atom Enerjisi Agentliyi ilə işbirliyi quraraq radiasiya tədqiqatları ilə bağlı bir neçə layihədə respublika alimlərinin fəal iştirakını təmin edib. O, həmçinin MDB ölkələri və türkdilli dövlətlərin atom enerjisindən sülh məqsədi ilə istifadəsi üzrə komissiyalarının üzvü olub.

Akademik M.Kərimovun araşdırmalarının nəticələri Azərbaycanda və xaricdə nəşr edilmiş 200-ə yaxın elmi əsərdə öz əksini tapıb. Onun elmi yenilikləri çoxsaylı patent və müəlliflik şəhadətnamələri alıb.

Milli Elmlər Akademiyasının prezidenti kimi Azərbaycan elminin beynəlxalq elm infrastrukturlarına sürətlə integrasiya olunmasına, xarici ölkələrlə əlaqələrini xeyli genişlənməsinə xidmət edib. Respublika Elmi Tədqiqatların Təşkili və Əlaqələn-

dirilməsi Şurasının sədri kimi o, dövlət qurumları və ali təhsil müəssisələrində elmi-tədqiqat proseslərinin effektiv koordinasiya edilməsi və əlaqələndirilməsi prosesinə də öz töhfələrini verib.

Molekulyar informasiya çeviriciləri fizikası sahəsində ilk dəfə olaraq yüksək molekulyar sistemlərdə güclü elektrik sahəsinin təsiri ilə baş verən elementar elektron və molekulyar proseslər tədqiq edilmiş, materialların xassələrinin elektrik sahəsi ilə idarə edilməsi, makromolekulların informasiya yaddaşı və çevrilməsi mexanizmləri aydınlaşdırılmışdır. Şüalanma və elektrik boşalma plazmasının təsirləri ilə oksid dielektriklərdə nöqtəvi deffektlərin yaranma mexanizmi və kinetikasını tədqiq etmiş, suyun radiasiya və plazma katalik parçalanması proseslərində şüalanma enerjisinin kimyəvi enerjiyə çevrilməsi, sudan hidrogenin alınması üçün səmərəli üsullar təklif etmişdir. M.Kərimovun son illərdə apardığı tədqiqatlar nəticəsində molekulyar yarımkeçiricilərdə paramaqnitizm ilə elektrik keçiriciliyinin qarşılıqlı əlaqəsi aşkar edilməsinə həsr olunmuş elektrik keçiriciliyində spinmaqnit effektləri, maqnitorezonans keçiriciliyində isə ifrat incə quruluş aşkar edilmişdir.

ƏLİ BİNNƏT OĞLU İNSANOV

Əli İnsanov 1946-cı il martın 22-də Qərbi Azərbaycanın (keçmiş Dağ Borçalısı bölgəsinin) Ləmbəli kəndində anadan olmuşdur.

1965-ci ildə orta məktəbi qızıl medalla bitirmiş, Azərbaycan Dövlət Tibb İnstitutunun (indiki ATU-nun) müalicə-profilaktika fakültəsinə daxil olmuşdur. 1972-ci ildə isə həmin fakültədə təhsilini başa vurmuşdur.

Əmək fəaliyyətinə Azərbaycan Elmi-Tədqiqat Vərəm İnstitutunda həkim-ordinator kimi başlayan Əli İnsanov kiçik və böyük elmi işçi, elmi işlər üzrə şöbə müdiri, elmi işlər üzrə direktor müavini vəzifələrində çalışmış və 1985-ci ildə həmin institutun direktoru vəzifəsinə təyin olunmuşdur. 1977-ci ildə Moskva şəhərində namizədlik, 1985-ci ildə isə doktorluq dissertasiyası müdafiə etmişdir. Azərbaycan Tibb Universitetinin vərəm kafedrasında müəllimliyə başlayan Əli İnsanov 1991-ci ildən həmin kafedraya rəhbərlik etmişdir. O, 1992-ci ildən professordur. 1993-cü ildə

Azərbaycan Respublikasının səhiyyə naziri vəzifəsinə təyin edilmişdir.

Əli İnsanov respublikamızda ftiziatriya və pulmonologiya üzrə elmi məktəb yaratmışdır. Onun rəhbərliyi altında 25 namizədlik və 8 doktorluq dissertasiyası müdafiə edilmişdir. Əli İnsanov 4 kitabın, 200-dən çox elmi məqalənin müəllifidir. Bu əsərlərin 50-si xarici ölkələrdə çap edilmişdir. 1981-ci ildən başlayaraq bu günədək onun elmi məruzələri 30-dan artıq ölkədə, o cümlədən ABŞ, İngiltərə, Fransa, Çin, Kanada, Almaniya, Türkiyə, İran, Hindistan, Yaponiya, İsrail, İsveçrə, Kuba, İndoneziya, Belçika və Pakistanda maraqla dinlənmişdir.

O, Ümumdünya Biotexnoloqlar Elmi Cəmiyyətinin vitse-prezidenti, Vərəm əleyhinə Beynəlxalq İttifaqın, Avropa Respirator Cəmiyyətinin, Nyu-York Elmlər Akademiyasının, Rusiya Federasiyasının Təbiət Elmləri Akademiyasının, "Problemı tuberkuleza" jurnalının, "Azərbaycan Tibb Jurnalı"nın redaksiya heyətinin üzvü olmuşdur. 1998-ci ildə Ümumdünya Səhiyyə Təşkilatının Baş Assambleyasının vitse-prezidenti seçilmişdir.

1995-ci ildə Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinə deputat seçilmişdir. Əməkdar elm xadimidir.

Əli İnsanov Azərbaycanın ilk dərman preparatı "İnsanovın və yerli təbii dərman bitkilərindən hazırlanmış "İnsanov bronxolitini"nin müəllifidir.

1998-ci ildə Sankt-Peterburqda səhiyyədə islahatlara həsr olunmuş Beynəlxalq Konfransın qızıl medalına layiq görülmüşdür.

Əli İnsanov 2001-ci ilin iyulunda Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının həqiqi üzvü seçilmişdir. 2005-ci ilin oktyabrında hakimiyyəti zorla ələ keçirmə ittihamı ilə həbs ediləndən sonra sadalanan bir çox titulları, o cümlədən akademik fəxri adı ondan alınmışdır.

TAPDIQ MUXTAR OĞLU ƏMİRASLANOV

T.M.Əmiraslanov 1918-ci ildə Basarkeçər rayonunun Zod kəndində anadan olmuşdur. O, Azərbaycan Dövlət Pedaqoji İnstitutunun tarix fakültəsini bitirmişdir. T.M.Əmiraslanov 1937-1950-ci illər ərzində gənc nəslin təlim-tərbiyəsi sahəsində çalışmışdı. 1950-1951-ci illərdə o, Basarkeçər rayon partiya komitəsinin təşkilat şöbə müdiri, 1951-1960-cı illərdə raykomun katibi və ikinci katibi işləmişdi. 1960-cı ildən ömrünün sonunadək RXMŞ-nin müdiri olmuşdu. Respublikanın Əməkdar müəllimi idi.

T.Əmiraslanov 25 il fasiləsiz rayon partiya komitəsi bürosunun üzvü olmuş, Ermənistan KP qurultaylarına nümayəndə seçilmişdi. İki dəfə Qırmızı Əmək Bayrağı Ordeninə layiq görülmüş, Respublika Ali Soveti Rəyasət heyətinin fəxri fərmanını almışdır.

Tapdıq Əmiraslanov azərbaycanlılığın, mənəvi-dini dəyərlərimizin və tarixi keçmişimizin bilicisi, eləcə də onların təbliğatçısı, müdafiəçisi idi. O, həm də nümunəvi, qayğıkeş ailə başçısı, dörd oğul, iki qız atası olmuşdur. Onların hamısı Tapdıq müəllimin etimadını doğrultdular. Həyat yoldaşı Xanım bacı Koroğlu qeyrətli Səməd ağanın nəslindəndir. T.Əmiraslanov ixtisasca tarixçi olmasına baxmayaraq bütün fənlərin

bilicisi idi. Tapdıq müəllim şəxsi keyfiyyətlərinə, savadına, təmkininə, mətinliyinə, pəhləvan qaynağına, yüksək mədəniyyətinə görə rayonun erməni rəhbərlərindən çox-çox yüksəkdə dayanırdı. Ömrüboyu ermənilərlə mübarizə aparırdı.

Tapdıq müəllimi Bakıda yüksək vəzifələrə dəvət edirdilər. O, həmişə deyirdi: «Rayonda yaşayan azərbaycanlıların ümidi bizədir. Biz, ziyalıların buradakı fəaliyyəti Vətənə bağlılığın bariz timsalıdır.

1948-ci ildə Zod camaatının Xanlara köçürülməsində Tapdıq müəllimin zəhməti unudulmazdır. Ermənilərin ciddi müqavimətinə baxmayaraq köçənlərdən geri qayıdanları işlə təmin etmək sahəsində əlindən gələni əsirgəmirdi.

Tapdıq müəllim Talıb Musayevlə, Yunus Rzaevlə, Qəşəm Aslanovla birlikdə rayonda soydaşlarımızın müdafiəçiləri idilər.

Onu bizdən 23 il ayırır.

HACIYEV ZÜLFÜ SALEH OĞLU

Zülfü Hacıyev 21 mart 1935-ci ildə Göyçə mahalının Basarkeçər rayonunun Məzrə kəndində anadan olmuşdur. Doğma kənddə orta məktəbi medalla, Azərbaycan Politeknik İnstitutunun inşaat fakültəsini isə fərqlənmə diplomu ilə bitirmişdir. Təyinatla Krasnoarmeysk şəhərinə göndərilib, sırası mühəndislikdən idarə rəisi vəzifəsinə qədər yüksəlib.

Bir müddətdən sonra Sumqayıt şəhərinə qayıtmış, əvvəlcə mühəndis, sonra isə indi adını daşıyan Qırmızı Əmək Bayrağı Ordenli Sənaye Tikinti Nazirliyinin Sumqayıtdakı 1 saylı Tikinti Trestinin rəisi vəzifəsinə irəli çəkilmişdir.

O, Sumqayıt Şəhər İcraiyyə Komitəsinin sədri, Naxçıvan MSSR Nazirlər Sovetinin sədri, Sumqayıt Şəhər Partiya Komitəsinin birinci katibi, 1989-cu ildən 20 noyabr 1991-ci ilədək Azərbaycan Nazirlər Kabinetinin sədr müavini vəzifələrində çalışmış, plenum üzvü, ali və yerli sovetə deputat seçilmişdir.

1976-cı ildən ömrünün sonunadək 4 dəfə Azərbaycan SSR Ali Sovetinin deputatı seçilmişdir.

Zülfü Hacıyev Nazirlər Kabinetinin sədr müavini işlədiyi illərdə həm də Dağlıq Qarabağ üzrə təşkilat komitəsinin üzvü olmuş, son vaxtlar isə həmin komitəyə sədrlik edirdi.

1982-ci ildən 1988-ci ilin mart ayınadək orada tükənməz enerji ilə çalışmışdır. O, Naxçıvana rəhbər vəzifəyə gəldikdən sonra Nazirlər Soveti, onun strukturları dəyişildi, sözün əsl mənasında fəallaşdırıldı.

Zülfü Hacıyev qeyrətimiz Qarabağ yolunda qəhrəmanlıqla şəhid olsa da onun adı xalqımızın qan yaddaşında əbədi yaşayır və yaşayacaqdır. Sumqayıtda izi qalan Zülfü müəllimin adı əbədiləşdirilmişdir. Sumqayıtda on dörd il işlədiyi trestə, tikdirdiyi on beş orta məktəbdən birinə, saldırdığı ən geniş, yaraşıqlı küçələrdən birinə Zülfü Saleh oğlu Hacıyevin adı verilmişdir.

Gəncə şəhərində küçələrdən biri onun adını daşıyır.

Sabirabad rayon 7 saylı tam orta məktəbi, Sumqayıt şəhər 17 saylı orta məktəbləri də Zülfü Hacıyev adınadır.

1982-ci ildə istehsal olunan gəmi (IMO № 7912161) Zülfü Hacıyevin adını daşıyır.

2005-ci ildə Əliyev Fərman Nəriman oğlu "Ölümdən güclü" adlı sənədli-publisistik povestini Zülfü Hacıyevin şərəfli ömür yoluna həsr edib. Müəllif kitabda Z.Hacıyevin canlı portretini yaratmağa çalışaraq, Azərbaycanda dövlətçiliyin inkişafı və quruculuq sahəsində onun fəaliyyəti ilə bağlı oxucularda geniş fikir aşılamağa çalışmışdır. Kitabda həmçinin Z.Hacıyev haqqında kövrək xatirələr də öz əksini tapmışdır.

**HÜSYENOV TƏVƏKKÜL
İSLAM OĞLU**

Göyçə adı gələndə öncə qənirsiz təbiət gözəlliyi, unikal bədii təfəkkürə malik saz-söz xiridarları, qılınc tutub, at oynadan oğuz türkləri yada düşür. Sazın-sözün qanad açıb pərvazlandığı bu diyarda böyük bir epoxanın yaradıcısına çevrilən göyçəlilərin bədii dəyərlərlə bəhəm elmin inkişafında da

müstəsna xidmətləri olmuşdur. Azərbaycanımızın çiçəklənməsində elm adamlarının, ictimai, siyasi dövlət xadimlərinin səmərəli fəaliyyəti bu gün də, sabah da gələcək nəsillər üçün bir örnekdir. Adı gələndə həmişə ehtiramla xatırladığımız Yunis Rzaev, Qəşəm Aslanov, Zülfü Hacıyev, Zərbalı Quranov, Səfiyar Musayev və adını qeyd etmədiyimiz neçə-neçə ictimai dövlət xadimlərinin yeri həmişə görünür. Adını çəkdiyimiz görkəmli şəxsiyyətlərin həyat və fəaliyyətləri haqqında zaman-zaman yazılar yazılmış, geniş ictimaiyyətə təqdim olunmuşdur. Bu yazımızda

isə tanınmış dövlət xadimi Təvəkkül Hüseynov haqqında, qısa da olsa, məlumat vermək istərdik.

Hüseynov Təvəkkül İslam oğlu 25 mart 1938-ci ildə Göyçə mahalının Basarkeçər rayonunun Daşənd kəndində Zeynallılar nəslində anadan olmuşdur. Orta təhsilini doğma Daşkənd kənd orta məktəbində əla qiymətlərlə bitirmişdir. Orta məktəbi bitirdikdən sonra 1955-ci ildə Gəncə Yüngül Sənaye Texnikuuna qəbul olmuşdur. Təvəkkül Hüseynov 1957-ci ildə texnikumu fərqlənmə diplomu ilə bitirərək elə həmin il Özbəkistandakı Daşkənd Politexnik İnstitutuna daxil olmuşdur. 1962-ci ildə ali təhsilini başa vuran Təvəkkül Hüseynov təyinatla Mingəçevir Toxuculuq Kombinatına göndərilir və burada ilk əmək fəaliyyətinə başlayır. 1962-ci ildən 1973-cü ilə qədər həmin kombinatda sırası mühəndislikdən başlayaraq müxtəlif vəzifələrdə işləmiş, 1973-75-ci illərdə Mingəçevir Toxuculuq Kombinatının baş direktoru vəzifəsində çalışmışdır. O, bir neçə dəfə Mingəçevir şəhər sovetinin deputatı və şəhər partiya komitəsinin büro üzvü seçilmişdir.

Azərbaycan KP MK yüksək biliyə, geniş dünyagörüşə, bacarıqlı və səriştəli təşkilatçılıq qabiliyyətinə malik olan Təvəkkül Hüseynovu nazirliyin təqdimatı ilə 1975-ci ildə Bakı Toxuculuq Kombinatına baş direktor təyin edir. Həmin dövrdə Heydər

Əliyevlə görüşmüş, onun məsləhət və təkliflərini dinləmişdir. Bundan sonra çətin iqtisadi durumda olan kombinat qısa müddət ərzində rentabelli istehalat müəssisəsinə çevrilir. İstehsal planları artıqlaması ilə yerinə yetirilir.

Respublika Yüngül Sənaye Nazirliyi Kollegiyasının üzvü olan Təvəkkül Hüseynov 1975-1978-ci illərdə Bakı Şəhər Sovetinin deputatı seçilmişdir. Onun gərgin və əzmkar fəaliyyəti həmin dövrdə Azərbaycan KP MK-nın birinci katibi Heydər Əliyev tərəfindən yüksək qiymətləndirilmiş, haqqında xoş sözlər deyilmişdir.

1978-ci ildə Təvəkkül Hüseynov Azərbaycan SSR Yüngül Sənaye Nazirinin birinci müavini vəzifəsinə təyin olunur. Həmin dövrdə yeni yüngül sənaye müəssisələri açılır, İttifaq respublikaları ilə geniş iqtisadi əlaqələr yaradılır. 1979-cu ildə Yevlaxda Yunun İlkin Emalı Zavodunun açılış mərasimində iştirak edən Azərbaycan SSR KP MK-nın birinci katibi Heydər Əliyev Təvəkkül Hüseynovun fəaliyyətini yüksək qiymətləndirir, dəyərli fikir və mülahizələrini bildirir. Heydər Əliyev bu görüşdə qeyd edir ki, MK sizi yüksək vəzifəyə təyin etməkdə yanılmamışdır.

Ömrü boyu mütalifə edən, texniki elmlər namizədi Təvəkkül Hüseynov 1980-ci ildə SSRİ Xalq

Təsərrüfatı Akademiyasının məzunu olmuşdur. O, dəfələrlə elmi məqalələr yazmış, istehsal müəssisələrinə səmərələşdirici təkliflər vermişdir.

1982-ci ilə qədər yüngül sənaye nazirinin birinci müavini vəzifəsində çalışan Təvəkkül Hüseynov 1987-ci ildə Bakı Zərif Mahud Kombinatına direktor təyin olunur. 1989-1993-cü illərdə isə Azərbaycan SSR Dövlət Aqrar Sənaye Komitəsinin Yunun İlkin Emalı və Tədarükü Baş İdarəsinin rəisi vəzifəsində işləyir.

Onun fəaliyyəti dövlətimiz tərəfindən yüksək qiymətləndirilmiş, bir çox orden və medallara layiq görülmüşdür. Bu gün də vətənə, xalqa sədaqətlə xidmət edən Təvəkkül Hüseynovun xatirəsi hörmətlə yad edilir.

TALIB MUSAYEV

Talib Qurban oğlu Musayev 1908-ci ildə Göycə mahalının Basarkeçər rayonunun Hüseynquluəğalı (Nərimanlı) kəndində anadan olmuşdur.

Erməni təcavüzü ilə baş verən 1919-cu il qırğını nəticəsində bütöv Göycə camaatı kimi Talib Musayevin də ailəsi Qumlubulaq-Dikyurd yolu ilə Kəlbəcərə qaçmışdır. Talibin ailə üzvlərindən 5 nəfər uşaq-böyük dağlarda borana düşüb, həlak olub.

Ailə 1919-cu ilin payızmda Ağdamın Əhmədli kəndində məskunlaşır, 1920-ci ildə Xanqərvənd kəndinə gəlir. Ailələri Talibi Xanqərvənddə məktəbə qoyurlar. İsmayıl bəy və xanımı Pürüzə müəlimə onun ilk müəllimləri olurlar.

Talibgilin ailəsi 1921-ci ildə vətənə qayıdarkən atası yolda (Daşkəsən rayonunun Qaraqollar kəndində dəfn edilib) rəhmətə gedib.

Talibgil doğma yurda qayıdana qədər ailə üzvlərindən doqquz nəfərini itirmişdi. Doğma kəndlərində V sinfi qurtaran Talib həmkəndlisi Əmirmurad

Hacıyevlə birlikdə qonşu Zod kəndində VIII sinfi bitir-mişdir.

O, 1929-cı ildə İrəvanda bir illik ticarət məktəbini bitirib və Canəhməd kənd mağazasında satıcı işləyir. 1931-ci ildə rayon partiya komitəsində şöbə müdiri vəzifəsinə irəli çəkilir.

Talib Musayev 1932-ci ildə yeni təşkil olunmuş kolxoza sədr qoyulmuş, 1933-cü ildə rayon torpaq şöbəsində kolxoz təşkilatçılığı şöbəsinə məsul inspektor təyin edilmişdir. 1934-ci ildə yenidən onu kolxoz təşkil etmək məqsədi ilə Aşağı Şorca kəndinə sədr göndərmişlər. Elə həmin il yeni yaradılmış rəhbər partiya kadrları hazırlayan bir illik məktəbə getmişdir.

Talib Musayev 1935-ci ildə Basarkeçər rayon partiya komitəsinə təlimatçı təyin edilmiş, 1936-cı ildə rayon komsomol komitəsinin birinci katibi seçilmişdir. 1937-ci ilin avqustunda rayon partiya komitəsinin üçüncü, sonra isə ikinci katibi, 1939-cu ildə rayon icraiyyə komitəsinin sədri işləmişdir.

Talib Musayev İrəvan Pedaqoji İnstitutunu (qiyabi) bitirmişdir. O, 1942-ci ildə Qarabağlar Raon Paritya Komitəsinin birinci katibi, 1946-cı ildən isə Basarkeçər rayon PK-nın birinci katibi vəzifəində çalışmışdır.

1949-cu ildə Moskvada bir illik Marksizm, leninizm kursunda, 1953-1956-cı illərdə İrəvanda 3 illik partiya məktəbində oxuyub.

1948-1953-ci illərdə azərbaycanlıların köçürülməsinə qarşı çıxdığına görə aldığı cəzaların nəticəsi olaraq Vədi rayonunda ən geridə qalmış Şirazlı kolxozuna sədr göndərilmişdir. 1956-cı ildə həmin cəza üzərindən götürülür, Vədi RİK sədri vəzifəsinə təyin edilir.

Talib Musayev Ermənistanda işlədiyi dövrdə 10 il Respublika Ali Sovetinin sədr müavini, uzun illər rəhbər partiya, sovet, komsomol orqanlarının tərkibində olmuşdur.

Talib Musayev Azərbaycanın Masallı və Abşeron rayonlarında, 1972-ci ildən 1988-ci ilə kimi sovxoz direktoru işləmişdir.

Talib Musayev dövlət tərəfindən 11 dəfə orden və medallarla təltif edilmiş, 3 dəfə respublikanın fəxri fərmanına layiq görülmüşdür.

Beş övlad atasıdır.

TANINMIŞ ELM XADİMLƏRİ

ƏLİYEV ƏLİ ADİL OĞLU

Biologiya elmləri doktoru, professor, Rusiya Federasiyasının Əməkdar Elm Xadimi, SSRİ-nin əməkdar ixtiraçısı. 15 sentyabr 1923-cü ildə Basarkeçər rayonunun Zod kəndində anadan olmuşdur. Moskva Baytarlıq Akademiyasını fərqlənmə diplomu ilə bitirmişdir. Baytar-

lıq xidməti polkovnikidir. Ölkədə və xaricdə 1000-dən artıq elmi məqalələri, eksperimental tövsiyələri və digər elmi əsərləri çap edilmişdir. 20 monoqrafiya və 32 ixtiranın müəllifidir. Onun «Lipid mübadiləsi» (1980) monoqrafiyası ingilis, slovak və italyan dillərinə, «Limfa və limfa mübadiləsi» monoqrafiyası isə italyan dilinə tərcümə edilmişdir. SSRİ Xalq Təsərrüfatı Sərgisinin 12 medalına layiq görülmüşdür. 26 elmlər doktoru və 127 elmlər namizədi yetişdirmişdir.

«Kənd təsərrüfatı heyvanlarının fiziologiyasından rəhbərlik» adlı kitabın (1979) müəllifidir.

Lipid mübadiləsi mövzusunda simpozium və konfransların təşkilatçısıdır. Camışların və qoyunların fiziologiyasına aid bir sıra elmi əsərlər toplusunun müəllifidir.

Elmi işlərinin istiqaməti:

Aralıq mübadiləsi və xolin mübadiləsi haqqında tədqiqat işləri.

Onun və tələbələri tərəfindən bütün kənd təsərrüfatı heyvanların yem normalarında yağların norması işlənib hazırlanmışdır.

Heyvanların qidalanmasında zülal və qeyri-zülal azotun yağların və proteinin, kükürdün və azotun optimal miqdarları işlənib hazırlanmışdır.

Körpə heyvanların xarici mühitə adaptasiyasında linol turşusunun rolu və südlük heyvanların laktasiyası prosesində lipotrop faktorlar və onların rolu öyrənilmişdir.

Südlük heyvanlarda laktasiyanın əsas mərhələlərində süd yağının azalması mexanizmi öyrənilmiş və bu prosesin aradan qaldırılması üçün yem payına natrium asetatın daxil edilməsi işlənib hazırlanmışdır.

Gövşəyən heyvanların yemləndirilməsində istifadə edilən yemləri qramla və biriket halına salınması işlənib hazırlanmışdır. Professor Əliyev tərəfindən

kənd təsərrüfatı heyvanlarının eksperimental cərrahiyyəsi sayəsində böyük işlər görülmüşdür. Onun 1974-cü ildə yazdığı kənd təsərrüfatı heyvanlarının «əmali cərrahiyyəsi» və «Eksperimental cərrahiyyə» monoqrafiyası cərrahiyyə sayəsində stolüstü kitaba çevrilmişdi. 1965-1994-cü ilə qədər SSSR-i elmlər akademiyasında «Həzmin fiziologiyası və patologiya» adlı məktəb təşkil etmiş və orada mühazirələr təkil etmişdi.

Professor Əli Əliyev eksperimental cərrahiyyədə işgənbəy fistula qoyulmasından başlayaraq SSRİ-də iribuynuzlu heyvanların ilk olaraq embrionun köçürülməsi işlərini həyata keçirmişdi. İlk dəfə buzova süni ürək köçürmüş və həmin buzov onun laboratoriyasında 120 gündən artıq yaşamışdı. İlk dəfə professor V.D.Demixovla quzunun başını cərrahi üsulla qoyuna köçürmüşdü. Professor A.P.Kostin ilə birlikdə kənd təsərrüfatı heyvanlarının fiziologiyası mövzusunda tədris filmləri seriyası yaratmışdı.

Ömrünün sonuna qədər elmi işlə məşğul olan professor Əliyev insan və heyvan fiziologiyası, kənd təsərrüfatı heyvanlarının eksperimental tədqiqatı və heyvanların əməli cərrahiyyəsi üzrə elmi-tədqiqat işləri ilə məşğul olmuşdu. 2011-ci ildə 88 yaşında Moskva şəhərində vəfat etmişdi.

**ƏHLİMAN TAPDIQ OĞLU
ƏMİRASLANOV**

Əhliman Tapdıq oğlu Əmiraslanov 1947-ci il noyabrın 17-də Göyçə mahalının Zod kəndində ziyalı ailəsində anadan olub.

1965-ci ildə Zod kənd orta məktəbini qızıl medalla bitirərək

elə həmin ildə də N.Nərimanov adına Azərbaycan Dövlət Tibb İnstitutunun müalicə-profilaktika fakültəsinə daxil olub. 1969-cu ildə hələ tələbəykən, Bakı şəhər kliniki onkologiya xəstəxanasında tibb qardaşı vəzifəsində əmək fəaliyyətinə başlayıb.

1971-ci ildə institutu fərqlənmə diplomu ilə bitirdikdən sonra, 1971-1974-cü illərdə Bakı şəhər Kliniki Onkologiya Xəstəxanasının cərrahiyyə şöbəsində həkim-ordinator və şöbə müdiri vəzifələrində çalışıb.

1974-1977-ci illərdə SSRI Tibb Elmləri Akademiyasının Ümumittifaq Onkoloji Elmi Mərkəzinin aspirantı olub.

1977-ci ildən Moskvada (aspiranturanı bitirdikdən sonra) SSRİ TEA-nın ÜOEM-nin Ümumi onkologiya şöbəsində kiçik elmi işçi, 1981-ci ildən həmin şöbədə baş elmi işçi, 1984-cü ildən böyük elmi işçi vəzifələrində çalışıb.

1987-ci il iyun ayının 18-də ÜOEM-in ümumi onkologiya şöbəsində aparıcı elmi işçi vəzifəsinə təsdiq edilmiş, 1989-cu ildə həmin şöbədə professor vəzifəsinə seçilmiş və 1992-ci il iyulun 31-nə qədər həmin vəzifədə çalışmışdır.

1992-ci ildən 24 noyabr 2015-ci ilədək Azərbaycan Tibb Universitetinin rektoru vəzifəsində çalışıb. Yeni Azərbaycan Partiyasının üzvüdür.

1993-cu il martın 23-də müsabiqə yolu ilə Azərbaycan Tibb Universitetinin Onkologiya kafedrasının müdiri vəzifəsinə seçilmişdir. 2007-ci ildən həm də universitetin Onkoloji klinikasının direktorudur.

Ə.T.Əmiraslanov 1998-ci ildə Polşa Tibb Elmləri Akademiyasının, həmçinin 2001-ci ildə indiki Rusiya Elmlər Akademiyasının və Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının həqiqi üzvü, AMEA-nın Biologiya və Tibb Elmləri Bölməsinin akademik-katibinin müavini seçilib.

2006-cı ildən UNESCO-nun "Bioetika, elmi biliklərin və texnologiyaların etikası" Komitəsinin Rəyasət Heyətinin üzvü, UNESCO-nun ekspertidir.

O, 2007-ci ildə Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının Biologiya Elmləri Bölməsinin akademik-katibi seçilib. 2010-cu il aprel ayının 30-da ölkə Prezidentinin Sərəncamına əsasən Elmin İnkişafı Fondunun Himayədarları Şurasının, Azərbaycan Respublikasının Elm, texnika, memarlıq, mədəniyyət və ədəbiyyat üzrə Dövlət Mükafatları Komissiyasının, həmçinin "Azərbaycan Respublikasının Milli Atlası"nın tərtibi üzrə redaksiya heyətinin üzvü təyin olunub.

1990-cı ildə Azərbaycan SSR Ali Sovetinin deputatı və 2010-cu ildə Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisinin deputatı seçilmişdir.

2011-ci ildə Avropa Tibbi-Onkologiya Cəmiyyətinin həqiqi üzvü və Dünya Azərbaycanlılarının III Qurultayında Dünya Azərbaycanlılarının Əlaqələndirmə Şurasının üzvü seçilmişdir. O, UNESCO-nun eksperti, Türkdilli Ölkələrin Parlament Assambleyasının Parlamentlərarası Komissiyasının (TÜRKPA) sədridir.

18 iyul 2014-cü ildə Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Bilik Fondunun Himayəçilik Şurasının üzvü təyin edilmişdir.

Evlidir, iki oğlu, dörd nəvəsi var.

HÜSEYN İSMAYILOV

Hüseyn İsmayılov 1952-ci il dekabrın 10-da Krasnoselo rayonunun Ağ-bulaq kəndində anadan olmuşdur. 1970-ci ildə həmin kənddə orta məktəbi bitirmiş, 1970-ci ildə V.İ.Lenin adına Azərbaycan Dövlət Pedaqoji İnstitutunun filologiya fakültəsinə daxil olmuş, 1974-cü ildə təhsilini tamamlamışdır. 1974-cü ildə Ararat rayonunun Şirazlı kənd orta məktəbində dil-ədəbiyyat müəllimi kimi əmək fəaliyyətinə başlamış, 1975-ci ilin may ayından 1976-cı ilin iyun ayınadək hərbi xidmətdə olmuşdur. 1976-cı ilin oktyabr ayından 1988-ci ilin sentyabrınadək Ermənistan Dövlət Pedaqoji İnstitutunun Azərbaycan dili, ədəbiyyatı və onların tədrisi metodikası kafedrasında müəllim işləmişdir. Azərbaycan, rus, xarici ölkələr ədəbiyyatından mühazirələr oxumuşdur.

1986-cı ildə Azərbaycan EA Nizami adına Ədəbiyyat İnstitutunda namizədlik dissertasiyası müdafiə edərək filologiya elmləri namizədi alimlik dərəcəsi almış, 1989-cu ilin aprel ayından 1997-ci ilin

fevral ayınadək M.Əzizbəyov adına Azərbaycan Neft və Kimya İnstitutunun Azərbaycan dili kafedrasının dosenti vəzifəsində çalışmışdır. 1995-ci ilin aprel ayından 1998-ci il yanvar ayınadək Nizami adına Ədəbiyyat İnstitutunun nəzdində fəaliyyətə başlayan "Folklor sarayı" Elmi-Mədəni Mərkəzində elmi işlər və filiallar üzrə direktor müavini işləmişdir. 1998-ci ilin yanvar ayından indiyə kimi "Folklor Sarayı" Elmi-Mədəni Mərkəzinin (2003-cü ildən AMEA Folklor İnstitutunun) direktoru işləmişdir.

Səhhətində baş verən xəstəliklə əlaqədar 2011-ci ildə AMEA Folklor İnstitutunun direktoru vəzifəsindən azad olunmuşdur.

H.Ə.İsmayılov uzun illərdir ki, Azərbaycan aşığı sənətinin tarixi-prosessual strukturu üzərində araşdırmalar aparır. Onun bu sahədə Göyçə aşığı mətnlərinə əsaslanan "Göyçə folklor mühiti: təşəkkülü və inkişaf yolları" adlı doktorluq dissertasiyası türkoloji hadisə səviyyəsində müdafiə olunmuşdur. O, bu dissertasiyada Azərbaycan aşığı sənəti tarixinin yeni konseptual modelini qoymuş və bununla elmi həm saxta və əsassız ehkamlardan xilas etmiş, həm də Azərbaycan elmini nəhayət ki, dünya türkoloji arenasına çıxaran konsepsiya irəli sürmüşdür. H.İsmayılov öz irihəcmli və orijinal konseptual məqalələri ilə elmi mətbuatda ardıcıl və məhsuldar şəkildə iştirak edir.

H.Ə.İsmayilov qırx il ərzində cəmi yeddi nömrəsi çıxmış "Azərbaycan şifahi xalq ədəbiyyatına dair tədqiqlər" beynəlxalq məcmuəsinin işini qısa zaman ərzində yenidən qurmuş və qısa müddət ərzində məcmuənin sayını on yeddiyə çatdıraraq dövriliyini təmin etmişdir. O, institutda nəşr edilən "Dədə Qorqud" beynəlxalq dərgisinin çap işini yüksək səviyyədə təmin edirdi. H.İsmayilovun rəhbərliyi altında Azərbaycan Folklor Antologiyası seriyası çap olunur. H.Ə. İsmayilov fundamental folklor arxivi yaratmağa nail olmuşdur. O, Azərbaycan folklorunun janrlar üzrə yüz cildliyinin çapına başlamaq üçün ciddi nailiyyətlər əldə etmişdir. Folklor arxivində artıq bu işi həyata keçirmək üçün yetmiş cilddən artıq material toplanmış və çeşidlənmişdir.

Türkiyənin nüfuzlu təşkilatı olan Hüseyn Qazi Kültür və Sənət Vəqfi Hüseyn İsmayilovu "Türk folkloruna xidmət ödəli" ilə mükafatlandırmışdır.

Hüseyn İsmayilov iki yüzə yaxın elmi məqalənin, folklor toplularından ibarət 14 kitabın və iki monoqrafiyanın müəllifidir.

QURBAN BALI OĞLU BAYRAMOV

Qurban Bali oğlu Bayramov 1935-ci ildə Başsarkeçər rayonunun Nərimanlı kəndində ziyalı ailəsində anadan olub.

1942-ci ildə Nərimanlı kənd orta məktəbinə qəbul olub.

1962-ci ildə AEA-nın fəlsəfə və hüquq bölməsində fəlsəfə ixtisası üzrə

aspiranturaya qəbul olub.

1967-ci ildə namizədlik dissertasiyası müdafiə etmiş, fəlsəfə elmləri namizədi adı almışdır.

1983-cü ildə doktorluq dissertasiyası müdafiə etmiş və fəlsəfə elmləri doktoru alimlik dərəcəsinə layiq görülmüşdür.

1956-cı ildən ömrünün sonuna qədər ATU-da çalışmışdır.

400-dən çox elmi məqalənin müəllifidir.

1996-cı ildə vəfat etmişdir.

Azərbaycan Tibb Universiteti Fəlsəfə kafedrasının professoru A.Nəcəfovun vəfatından sonra ka-

fedraya məhz Qurban Balı oğlu Bayramov rəhbərlik etmişdir.

Ömrünün sonuna kimi kafedraya rəhbərlik edən professor Q.Bayramovun elmi axtarışları arasında millətlərlərarası münasibətlər həmişə önəmli olmuşdur. Qurban müəllim kafedraya rəhbərlik etdiyi illərdə tələbələrin elmi dünyagörüşünün foralaşmasına böyük əmək sərf etmişdir. O, çoxsaylı monoqrafiya və dərs vəsaitlərinin müəllifi olmuşdur. Onlardan aşağıdakıları göstərmək olar: “Milli məsələdə iki meyil, mədəniyyətdə millilik və beynəlmilətlilik”, “Sosialist millətinin mənəvi siması”, Mənəvi həyatda millilik və beynəlmilətlilik”, Milli və sinfi münasibətlərin qarşılıqlı əlaqəsi”, “SSRİ-də milli münasibətlərin inkişafı”, “İnsan və zaman”, “İnsan, qəribədir həyatın sənini”, “Fəlsəfənin əsasları”.

Fəlsəfə kafedrasına rəhbərlik etmiş Qurban Bayramov özünün təşkilatçılıq, xeyirxahlıq, elmi yaradıcılıq nailiyyətləri və əsl ziyalılıq xarakteri ilə həmişə onu tanıyanların qəlbində özünə yer tapmışdır.

DÖVLƏT NÜMAYƏNDƏLƏRİ

İSMƏT DURSUN OĞLU ABASOV

İsmət Dursun oğlu Abasov 25 may 1954-cü ildə İrəvan şəhərində anadan olmuşdur. 1971-ci ildə İrəvan şəhəri M.F.Axundov adına 9 saylı orta məktəbi, 1976-cı ildə D.Bün-yadzadə adına Azərbaycan Xalq Təsərrüfatı İnstitutunu bitirmişdir.

1976-1980-ci illər Azərbaycan Dövlət Üzümçülük və Şərabçılıq Komitəsində Təchizat, Tədarük və Satış İdarəsində böyük mühəndis və şöbə rəisi, 1980-1989-cu illər Bakı Şampan Şərabları zavodunun planlaşdırma-istehsalat şöbəsinin rəisi və kommersiya məsələləri üzrə direktor müavini, 1989-1990-cı illər Bakı biskvit fabrikinin iqtisadi məsələlər üzrə direktor müavini, 1990-1993-cü illər Bakı 1 saylı şərab zavodunun iqtisadi məsələlər üzrə direktor müavini, 1993-1997-ci illər Bakı tütün kombinatında istehsalat üzrə direktor müavini, inzibati direktor, 1997-2004-cü illər Respublika Kənd Təsərrüfatı nazirinin 1-ci

müavini işləmiş, 23 oktyabr 2004-cü ildən 22 oktyabr 2013-cü ilə kimi isə Respublikanın Kənd Təsərrüfatı Naziri olmuşdur.

İqtisad elmləri üzrə fəlsəfə doktorudur, 1990-cı ildə Bakı şəhər Sovetinin deputatı seçilmişdir. 1993-cü ildən Yeni Azərbaycan Partiyasının üzvü, 2005-ci ildən isə Yeni Azərbaycan Partiyasının Siyasi Şurasının üzvüdür.

22 oktyabr 2013-cü ilə kimi Azərbaycan Stolüstü Tennis Federasiyasının prezidenti idi.

İsmət Abasov 2010-cu il may ayının 13-14-də İrəvan şəhərində keçirilən BMT-nin Ərzaq və kənd təsərrüfatı təşkilatı – FAO-nun 27-ci regional konfransında Əli Bayramov və Rəşad Məcidov ilə birgə iştirak etmişdir.

22 oktyabr 2013-cü ildə Azərbaycan Respublikası Kənd Təsərrüfatı naziri vəzifəsindən azad edildikdən sonra həmin tarixdən Azərbaycan Respublikası Baş nazirinin müavini təyin olunmuşdur.

23 may 2014-cü ildə "Şöhrət" ordeni ilə təltif edilmişdir.

Ailəlidir, iki övladı və iki nəvəsi var.

**SƏFİYAR BƏYLƏR OĞLU
MUSAYEV**

Səfiyar Musayev 1935-ci il iyulun 17-də qədim Azərbaycan torpağı Yeni Bayazid qəzasının Basarkeçər rayonunun Nərimanlı (Hüseynqulu Ağalı) kəndində dünyaya göz açmışdır.

S.Musayev 1953-cü ildə orta məktəbi qızıl medalla bitirdikdən sonra Bakı Dövlət Universitetinin tarix fakültəsinə daxil olmuş və 1958-ci ildə ali təhsilini fərqlənmə diplomu ilə başa çatdırmışdır. Elmə olan böyük marağı S.Musayevi 1962-ci ildə Bakı Dövlət Universitetinin aspiranturasına gətirib çıxarmış, 1965-ci ildə tarix elmləri namizədi, 1980-ci ildə tarix elmləri doktoru alimlik dərəcəsinə, 1981-ci ildə isə professor adına layiq görülmüşdür.

1986-cı ildə BDU-nun humanitar fakültələr üzrə siyasi tarix kafedrasının müdiri seçilmiş və ömrünün son günlərinə kimi bu vəzifədə çalışmışdır.

Professor Səfiyar Musayev çox gərgin, səmərəli və məhsuldar işləyən görkəmli tədqiqatçı alim idi. O, tarixin başlıca elmi istiqamətlərindən hesab edilən siyasi tarix sahəsində geniş araşdırmalar apararı, onu dəqiq fakt və sənədlərlə zənginləşdirən, yeni elmi məktəb yaradan alimlərdən idi. Tədqiqatçının ictimai-siyasi hərəkətlər və partiyalar, ölkəmizin iqtisadi, tarixi və mədəni problemlərini elmi cəhətdən işıqlandıran monoqrafiyaları, məqalələri, müəllifi və redaktoru olduğu kitablar, dərsliklər indi də öz aktuallığını saxlamaqdadır. O, 400-dən çox elmi əsərin, o cümlədən 6 monoqrafiya və 10 kitabın müəllifidir.

Səfiyar Musayevin rəhbərliyi altında 30-a qədər namizədlik dissertasiyası müdafiə olunmuşdur. Almaniya, Avstriya, Türkiyə, İran, Çin, Çexiya, Kipr və b. ölkələrdə siyasi tarixin tədrisi, türkdilli xalqları düşündürən problemlərlə bağlı simpoziumlarda, konfranslarda maraqlı məruzələr etmişdir.

Görkəmli alim ömrünün 40 ilindən çoxunu BDU-da keçirmişdir. O, bu müddət ərzində universitetin ictimai-siyasi və elmi həyatında mühüm xidmətlər göstərmişdir. Səfiyar müəllimin rəhbərliyi altında ilk dəfə BDU-da siyasi tarix kafedrası yaradılmış və səmərəli fəaliyyət göstərmişdir. Onun rəhbərliyi ilə 1991-ci ildə respublikamızda ilk dəfə olaraq ali məktəb tələbələri üçün fundamental xarakterli

“Siyasi tarix” dərsliyi çap edilmişdir. 1998-ci ildə işıq üzü görən bu dərsliyin ikinci cildi respublikanın təhsil sistemində siyasi fənlərin tədrisində yaranan boşluğun aradan qaldırılmasında mühüm hadisə olmuşdur.

Görkəmli alim Səfiyar Musayev təkcə müəllimlik fəaliyyəti ilə kifayətlənməmiş, respublikanın ictimai-siyasi həyatında yaxından iştirak etmişdir. Onun həyatı və fəaliyyəti Azərbaycanın müstəqilliyi, suverenliyi və ərazi bütövlüyü uğrunda gedən ictimai-siyasi proseslərlə sıx bağlı idi. 1980-ci illərin axırları – 1990-cı illərin əvvəllərində Azərbaycanın bir dövlət kimi tarix səhnəsindən silinib getmək təhlükəsi yarandığı dövrdə Səfiyar Musayev universitetin bir qrup müəllimi ilə birlikdə mübarizəyə qalxdı. O, 1992-ci il oktyabrın 16-da “Səs” qəzetində dərc etdirdiyi “Mən niyə Əliyevçiyəm” məqaləsində Heydər Əliyevin tarixi xidmətlərini qeyd etməklə belə bir nəticəyə gəlirdi ki, Azərbaycanı düşmüş olduğu bu bələdan yalnız və yalnız Heydər Əliyev xilas edə bilər.

Həmin illərdə mərhum professor Səfiyar Musayevin ictimai-siyasi xadim Murtuz Ələsgərov və Əli Əhmədovun rəhbərliyi ilə Azərbaycanda ilk dəfə məhz BDU-nun Humanitar fakültələr üzrə siyasi tarix kafedrasında “Heydər Əliyevin müdafiəsi mərkəzi” yaradılmış və ulu öndərin sədrliyi ilə Azərbaycanda yeni bir partiya təsis edilməsi ideyası ortaya çıxmışdı. YAP 1992-ci il noyabrın 21-də Naxçıvan şəhərində təsis edildikdən sonra mərhum Səfiyar Musayevin

rəhbərliyi ilə Azərbaycanda birinci olaraq çalışdığı kafedrada 17 nəfərin iştirakı ilə YAP-ın ilk təşkilatı yaradıldı. Xalqımızın böyük rəhbəri Heydər Əliyevin xidmətlərini və fəaliyyətini dəstəkləmək istiqamətində Səfiyar Musayevin apardığı çoxşaxəli siyasi iş, Heydər Əliyevlə və respublikamızın digər rəhbərləri ilə qurulan əlaqələr, ulu öndərin məktəbini keçən Səfiyar Musayev resublikamızda artıq görkəmli ictimai-siyasi xadimə çevrilmişdi. Xalqımız onu 1995-ci il noyabrın 12-də 74 sayılı Goranboy-Naftalan seçki dairəsindən Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisinə deputat seçmiş, Milli Məclis isə onu İnsan hüquqları daimi komissiyasının, daha sonra isə Müstəqil Dövlətlər Birliyi Parlament Assambleyasında sosial siyasət və insan hüquqları daimi komissiyasının sədri təyin etmişdi. O, hər iki məsul vəzifənin öhdəsindən bacarıqla gəlmişdi. Səfiyar Musayev Azərbaycanın 1995-ci il 12 noyabrında qəbul olunan ilk Konstitusiyasını hazırlayan komissiyanın üzvü olmuşdur.

Professor Səfiyar Musayev zəngin elmi-pedaqoji irs qoyub getmişdir. O, istedadlı alim, bacarıqlı təşkilatçı olmaqla bərabər, ustad pedaqoq idi. Elmi-pedaqoji fəaliyyəti dövründə özünə qarşı həmişə tələbkər olmuş, mühazirə və seminarlarında dövrün elmi nailiyyətlərindən məharətlə istifadə etmiş, müəllim ləyaqətini həmişə uca tutmuşdur.

Görkəmli elm xadimi hər kəsə, o cümlədən rəhbərlik etdiyi kollektivin bütün üzvlərinə münasibətdə

səmimi, nəzakətli və mehriban idi. Onlara daim qayğı göstərirdi, xeyirxahlıq onun amalı idi. S.Musayev görkəmli alim olmaqla yanaşı, həm də humanist və alicənab insan idi. Səfiyar müəllim səriştəli təşkilatçı, bacarıqlı siyasətçi, işgüzar və prinsipial şəxsiyyət kimi tanınırdı. O, ədalətsizliyə və haqsızlığa qarşı barışmaz mübariz, adamları tanımaq və onların qəlbinə yol tapmaq, insanları özünə cəlb etmək kimi yüksək keyfiyyətlərə malik idi.

Mərhum professorun amalı hər yerdə qanunun aliliyini qorumaq, qanun qarşısında hamının bərabərlik prinsipini müdafiə etmək idi. Səfiyar müəllimin ən böyük arzusu ölkəmizin ərazi bütövlüyünü bərpa etmək, onu göz bəbəyi kimi qorumaq, erməni işğalçıları tərəfindən zəbt olunmuş ərazilərimizin azad edilməsi, milyondan çox qaçqının öz yurdlarına qayıtmasına nail olmaq idi.

Yeni Azərbaycan Partiyasının nüfuzlu şəxslərindən sayılan Səfiyar Musayev 1999-cu ildə dünyasını dəyişib.

İctimai xadim, professor Musayev Səfiyar Bəylər oğlunun (17.07.1935 – 06.01.1999) anadan olmasının 75 illiyi dövlət tərəfindən qeyd olunmuşdur.

İMAN HÜSEYNOV

Hüseynov İman Gü-lalı oğlu 1926-ci ildə Göyçə mahalının Basar-keçər rayonunun Qaraqo-yunlu kəndində anadan olub.

1944-1947-ci illərdə Böyük Vətən Müharibəsi-nin iştirakçısı olub. Və-tənimizin bu qeyrətli oğlu alman faşistlərinə qarşı inadla mübarizə aparmış, dəfələrlə ali baş komandanın təşəkkürünə və fəxri fərmanlarına layiq görülmüşdür.

Dinc quruculuq illərində özünü yenidən əmək qəhrəmanı kimi göstərmiş, 1958-1962, 1962-1966-cı illərdə iki çağırış SSRİ Ali Sovetinin deputatı, 1958-1966-cı illərdə SSRİ əhv komissiyasının sədr müavini və kolxoz sədri vəzifələrində işləyib.

1967-ci il noyabrın 10-da vəfat etmişdir.

HEYDƏR XANIŞ OĞLU ƏSƏDOV

Heydər Əsədov 1959-cu il oktyabr ayının 24-də anadan olmuşdur. 1978-ci ildə Bakı Sovet Ticarəti Texnikumunun mühasibat uçotu fakültəsini, 1983-cü ildə isə D.Bünyadzadə adına Azərbaycan Xalq Təsərrüfatı İnstitutunun Uçot-iqtisad fakültəsini bitirmişdir.

1978-1984-cü illərdə İnstitutda oxuduğu illərdə fəhlə, mühasib, böyük mühasib, böyük təftişçi vəzifələrində çalışmışdır. 1983-1992-ci illərdə Azərbaycan Dövlət İqtisad İnstitutunda müəllim, baş müəllim vəzifələrində işləmiş, 1987-ci ildə M.V.Lomonosov adına Moskva Dövlət Universitetində namizədlik dissertasiyasını müdafiə edərək iqtisad elmləri namizədi alimlik dərəcəsini almışdır.

1992-1995-ci illərdə Türkiyənin Mərmərə Universitetinin doktorantı olmuşdur.

1995-ci ildə Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Sərəncamı ilə Maliyyə nazirinin müavini təyin edilmiş, 1996-2007-ci illərdə Maliyyə Nazirliyi

yanında Baş Dövlət Xəzinədarlığının Baş direktoru, Azərbaycan Respublikası Maliyyə nazirinin müavini, 2007-2013-cü illərdə isə Azərbaycan Respublikası Hesablama Palatasının sədri vəzifələrində çalışmışdır.

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 22 oktyabr 2013-cü il tarixli Sərəncamı ilə Azərbaycan Respublikasının Kənd Təsərrüfatı Naziri vəzifəsinə təyin edilmişdir.

2011-ci ildə 2-ci dərəcəli "Vətənə xidmətə görə" ordeni ilə təltif olunmuşdur. 3 monoqrafiyanın və 30-dan çox elmi əsərin müəllifidir.

Ailəlidir. Üç övladı var.

Heydər Xanış oğlu Əsədov 2013-cü ilin oktyabrından hal-hazırda kimi Azərbaycan Respublikası Kənd Təsərrüfatı Naziri vəzifəsində işləyir. Qısa müddət bu vəzifədə işləməsinə baxmayaraq çox əhəmiyyətli işlər görür və islahatlar aparır.

Azərbaycan Respublikasında Heyvandarlığın inkişaf etdirilməsinə dair əlavə tədbirlər, eləcə də heyvandarlığın cins tərkibinin yaxşılaşdırılmasına dair dövlət qərarlarının yerinə yetirilməsi üzrə Kənd Təsərrüfatı Nazirliyi əməli tədbirlər həyata keçirir. Respublikanın rayonlarında müasir tipli, Avropa standartlarına uyğun komplekslər tikilir, ərazi kənd təsərrüfatı idarələri modernləşdirilir. Baytarlıq idarələri kompleks şəkildə tikilib istifadəyə verilir,

onların texniki bazası yaxşılaşdırılır və müasir avadanlıqlarla təchiz olunur. Respublikada heyvanların Süni Mayalanması işlərini müasir tələblər səviyyəsinə qaldırmaq üçün daimi axtarışlar aparılır. Deyilənlərin bariz nümunəsi olaraq Göygöl rayonunun Firuzabad qəsəbəsində Avropa standartlarına uyğun müasir kompleks inşa olunur və həmin kompleks yaxın vaxtlarda istifadəyə veriləcəkdir.

Demək olar ki, kənd təsərrüfatının bütün sahələrində Heydər Əsədovun rəhbərliyi ilə islahatlar aparılır, yenliklər tətbiq olunmaqdadır.

ƏBDÜLƏZİMOV NAĞI KƏRİM OĞLU

Nağı Kərim oğlu Əbdüləzimov 14 dekabr 1936-cı ildə Qərbi Azərbaycanın Göyçə mahalının Zod kəndində anadan olub. 1953-cü ildə Zod kənd orta məktəbini bitirdikdən sonra Pedaqoji İnstitutun dil-ədəbiyyat fakültəsinə daxil olub.

1957-1962-cü illərdə orta məktəbdə dil-ədəbiyyat müəllimi işləyib. 1962-ci ilin sentyabr ayında Basarkeçər rayon Komsomol Komitəsinin birinci katibi seçilərək, 1967-ci ilin avqust ayına kimi həmin vəzifədə çalışıb.

1967-1969-cu illərdə Bakı Ali Partiya Məktəbində oxuyub. 1969-1974-cü illərdə Zod kəndində kolxoz sədri işləyib. 1974-1976-cı illərdə Gəncə şəhəri Yüngül Sənaye Texnikumunda müəllimlik edib.

1976-cı ilin fevralından 1981-ci ilin aprel ayına qədər Azərbaycan KP Gəncə şəhər komitəsində təlimatçı, 1981-ci ilin aprel ayından 1991-ci ilin noyabr ayına kimi Gəncə şəhər PK də şöbə müdirinin müavini – Siyasi Maarif Evinin müdiri işləyib.

1991-1997-ci illərdə Mədəniyyət İşgüzarlıq Mərkəzinin müdiri kimi fəaliyyət göstərüb.

1993-cü ildən YAP -ın üzvü olub. 1997 -ci ildə YAP Gəncə təşkilatının sədri seçilib. YAP-ın 1-ci Qurultayında Siyasi Şuranın üzvü seçilib.

2000-ci ildə Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin deputatı seçilib.

Bir sıra xarici ölkələrdə – Finlandiya, İngiltərə, Əlcəzair, Macarıstan, Türkiyə və 1998-ci ildə Səudiyyə Ərəbistanında Həcc ziyarətində olub.

Nağı Əbdüləzimov 2001-ci il sentyabr ayının 8-də Gəncə şəhərində vəfat edib.

MUSAYEV RASİM İSLAM OĞLU

Rasim Musayev 10 iyun 1960-cı ildə Tərtər rayonunda anadan olub. Əslən Göyçə mahalının Kiçik Məzrə kəndindəndir.

Binəqədi Rayon Polis İdarəsi rəisinin birinci müavini, Daxili İşlər Nazirliyi İctimai Təhlükəsizlik İdarəsinin şöbə rəisi, Sabunçu Rayon Polis İdarəsinin 15-ci Polis bölməsinin rəisi, 2005-2007-ci illərdə Cəlilabad Rayon Polis şöbəsinin rəisi, 2007-2013-cü illərdə isə Gəncə Şəhər Polis İdarəsinin (2011-ci ildə Gəncə şəhər Polis İdarəsi Baş Polis İdarəsinə çevrilib) rəisi vəzifələrində çalışıb.

2011-ci ildə Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin sərəncamı ilə ona polis general-mayoru ali xüsusi rütbəsi verilmişdir.

Rasim Musayev xahişi nəzərə alınaraq 2013-cü il yanvarın 21-də Daxili İşlər nazirinin əmri ilə Gəncə Şəhər Baş Polis İdarəsinin rəisi vəzifəsindən azad edilib.

2013-cü ilin fevral ayının 2-də Daxili İşlər Nazirliyinin Daxili Təhqiqatlar İdarəsinin rəisi təyin edilib.

3 sentyabr 2015-ci ildə Bakı şəhərində ürək-tutmasından vəfat etmişdir.

Ailəli idi. İslam, Firuzə və Lalə adlı üç övladı var.

Peşəkar polis işçisi olan Rasim Musayev uzun illər Daxili İşlər Orqanlarında xidmət edib. O, təcrübəli polis əməkdaşı olmaqla yanaşı, öz peşəkarlığı, cinayətkarlığa qarşı mübarizədə prinsipiallığı, həmçinin, polis əməkdaşları arasındakı şəxsi nüfuzuna görə həmişə diqqəti çəkib və yuxarı instansiyalar tərəfindən qiymətləndirilmişdir.

Həmkarları və ictimaiyyət arasında böyük nüfuz saibi olan Rasim Musayev çoxsaylı cinayət törətmiş dəstənin aşkar edilməsi, sui-qəsdlərin, ev oğurluqlarının, qətlərin və digər cinayət hadisələrinin törədilməsində iştirakçı olan şəxslərin yaxalanmasında peşəkar bir zabit kimi xüsusi xidmətləri olmuşdur.

ƏLİ CAVAD OĞLU ƏHMƏDOV

Əli Əhmədov 1953-cü il yanvarın 27-də Başsarkeçər rayonunun Dərəkəndində anadan olmuşdur. Moskva Dövlət Tarix-Arxiv İnstitutunun tarix fakültəsini bitirmişdir. 1 dərsləyin, 50-dən çox elmi əsərin və məqalənin müəllifidir.

1975-ci ildən Baş Arxivlər İdarəsinin baş elmi işçisi, Azərbaycan EA-nın Mərkəzi Elmi Baş Arxivinin müdiri olmuşdur. 1980-ci ildən Azərbaycan Dövlət Universitetində laborant, müəllim, baş müəllim, dosent, kafedra müdiri işləmişdir. 1997-ci ildən Azərbaycan Respublikası Prezidentinin İcra Aparatında şöbə müdirinin müavini vəzifəsində çalışmışdır. 1999-2000-ci illərdə Xətai Rayon İcra Hakimiyyətinin başçısı olmuşdur.

1999-cu ildə Yeni Azərbaycan Partiyasının I qurultayında İcra katibi seçilmişdir.

Yeni Azərbaycan Partiyası sədrinin müavini və partiyanın icra katibidir.

İkinci çağırış Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin deputatı olmuşdur.

2005-ci il noyabrın 6-da 19 sayılı Nərimanov birinci seçki dairəsindən deputat seçilmişdir. Milli Məclisin Elm və təhsil məsələləri daimi komissiyasının üzvüdür.

2005-ci ilin martın 26-da III qurultayda YAP Sədirlərinin müavini və İcra katibi seçilmişdir.

Azərbaycan-Çin parlamentlərarası əlaqələr üzrə işçi qrupunun rəhbəri, Azərbaycan-Belarus, Azərbaycan-İtaliya parlamentlərarası əlaqələr üzrə işçi qruplarının üzvü olub. Hazırda Baş nazirin müavini vəzifəsində çalışır.

2009-cu ildə Polşa prezidentinin sərəncamı ilə iki ölkənin münasibətlərinin inkişafına göstərdiyi xidmətlərə görə "Kavaler" ordeni ilə təltif olunmuşdur.

Evlidir, 2 övladı var.

MUSAYEV MAKSİM TALIB OĞLU

Maksim Musayev 1938-ci il avqustun 18-də Basarkeçər rayonunun Nərimanlı kəndində anadan olmuşdur. 1956-cı ildə İrəvan şəhərində Azərbaycan orta məktəbini bitirmişdir. 1956-1958-ci illərdə Gəncə Kənd Təsərrüfatı Texnikumunda təhsilini davam etdirmişdir. 1958-ci ildən Ermənistan KP Vedi Rayon Komitəsində təlimatçı olmuşdur. 1960-1961-ci illərdə İrəvan Kənd Təsərrüfatı İnstitutunda, 1961-1966-cı illərdə Leningrad Kənd Təsərrüfatı İnstitutunda və daha sonra isə Bakı Ali Partiya məktəbində təhsil almışdır.

1966-cı ildən Bakıda Tərəvəzçilik Elmi-Tədqiqat İnstitutunda aspirant, 1970-ci ildən Azərbaycan LKGİ Mərkəzi Komitəsində təlimatçı, 1974-cü ildən Azərbaycan Respublikası Xalq Nəzarəti Komitəsində inspektor, 1980-ci ildən Azərbaycan KP MK-da təlimatçı, inspektor işləmişdir. 1982-ci ildən Qax Rayon Partiya Komitəsinin birinci katibi, 1988-ci ildən Tərəvəzçilik Elmi-Tədqiqat İnstitutunda bölmə müdiri, 1989-cu ildən Azərbaycan Dövlət Qaçqınlar

Komitəsi sədrinin müavini, 1990-cı ildən Xızı Rayon Partiya Komitəsinin birinci katibi, sonra rayon Sovetinin sədri, 1991-1992-ci illərdə Xızı Rayon İcra Hakimiyyətinin başçısı vəzifələrində çalışmışdır.

Qax və Xızı rayon sovetlərinin bir neçə çağırış deputatı, 1985-ci ildə Azərbaycan SSR Ali Sovetinin deputatı, 1990-cı ildə respublikanın xalq deputatı və 1995-ci ildə Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin deputatı seçilmişdir. Birinci çağırış Milli Məclisin yerli özünüidarə məsələləri daimi komissiyası sədrinin müavini və Azərbaycan-Çin Parlamentlərarası Əlaqələr üzrə işçi qrupunun rəhbəri olmuşdur.

"Heydər Əliyevin qayıdışı parlamentdə", "Milli Şura Parlamenti 1991-1992" və bir neçə başqa siyasi kitabların müəllifidir. "Şərəf nişanı" ordeni və bir neçə medalla təltif edilib. "Piterskie Azerbaydjantsi" ("Piter Azərbaycanlıları") qəzetinin təsisçisi və baş redaktorudur.

Ailəlidir, 3 övladı vardır.

1970-ci ildən kənd təsərrüfatı elmləri namizədidir.

MURAD MƏHƏMMƏD OĞLU AŞUROV

Murad Məhəmməd oğlu Aşurov 10 iyun 1942-ci ildə Göyçə mahalının Zod kəndində anadan olmuşdur. O, hələ gənclik illərindən Respublika rəhbərliyinin, daha doğrusu ulu öndərimiz Heydər Əliyev cənablarının hörmətini qazanmış, onun tövsiyə və məsləhətiylə Xanlar rayonunda bir sıra məsul vəzifələrdə işləmişdir. Harada işləməsindən asılı olmayaraq M.Aşurov işlədiyi kollektivin və rayon fəallarının dərin hörmətini qazanmışdır. O, uzun illər Xanlar, Qazax və Yevlax rayon partiya komitələrinə rəhbərlik etmiş, sayılıb-seçilən katiblərdən biri olmuşdur. O, bir müddət Respublika Dövlət Üzümçülük və Şərabçılıq Komitəsinin sədri vəzifəsində çalışmışdır.

10 yanvar 1991-ci ildə Respublikanın partiya və sovet orqanlarında uzun illər səmərəli işlədiyinə görə Azərbaycan Respublikasının Fəxri fərmanı ilə təltif edilmişdir. Uzun illər Xanlar (indiki Göygöl) rayon İcra Hakimiyyətinin başçısı vəzifəsində işləmiş və əhali arasında böyük hörmət, nüfuz qazanmışdır.

SEYİDOV ARİF AKİF OĞLU

Seyidov Arif Akif oğlu 29 iyun 1957-ci ildə Göygöl (keçmiş Xanlar) şəhərində anadan olub. Azərbaycan Kənd Təsərrüfatı İnstitutunun iqtisadiyyat fakültəsində oxuyub.

Arif müəllim ikinci ali təhsil alıb, hüquqşünas ixtisasına yiyələnib. O, Gürcüstan Dövlət Aqrar Universitetinin hüquq fakültəsini bitirib. Arif Seyidovun işinə verilən ən düzgün qiyməti Göygöl sakinlərinin dilindən eşitmək olar.

Qeyd edək ki, A.Seyidov düz 10 ildir ki, bu rayona rəhbərlik edir. Bəli, Prezidentin 23.02.2006-cı il tarixli 1332 nömrəli sərəncamı ilə A.Seyidov Göygöl rayon İcra Hakimiyyətinin başçısı təyin edilib.

Göygöl rayonunda abadlıq-quruculuq işləri, əhəlinin sosial-rıfah halı günü-gündən yaxşılaşır. O, bir rəhbər kimi hər bir vətəndaşın sevincini öz sevinci, kədərini isə öz kədəri hesab edir. Bir sözlə, Arif Seyidov əsl xalq adamıdır. Ona görə də xalq tərəfindən sevilir.

USTAD SƏNƏTKARLARIMIZ

AĞ AŞIQ

Araşdırmalara əsasən Ağ Aşıq XVIII əsrin ortalarında, təxminən 1754-cü ildə Şərur mahalının Kosacan kəndində Qara Osmanoglu ocağında dünyaya göz açmışdır. Məşhur şeyx nəslindən olan Qara Osmanoglu dövrünün mahir saz-söz bilicisi olmuşdur. Ataogul ənənəsini olduqca faydalı sayan Qara Osmanoglu Ağ Aşıq sənətinin davamçısı kimi yetişdirmişdir. Hələ körpəlikdən ustad öyüd-nəsihətilə, ustad ədəb-ərkanı ilə cilalanan Ağ Aşıq zamanəsinin görkəmli ustad sənətkarı kimi məşhurlaşmışdır. Bacısı Ümmilbanı da saz çalıb, söz qoşmağın texnikasını atasından öyrənmişdi.

Deyilənə görə, Ağ Aşıq mükəmməl ruhani təhsili alsa da, din xadimi kimi yox, məhz səsli, eşqli, zövqlü, elmlı ustad aşıq kimi tanınmışdır.

Şeirlərinin birində haqq vergisi aldığına, kamil sənətkar olduğuna açıqca işarə edlən Ağ Aşıq:

*Allahverdi, pirdən içdi nə cami,
Nə axunddu, nə molladı, nə Cami,
Nə Firdovsi, nə Hafizi, nə Cami,
Təcnis, sinədaftər, ayə məndədi.*

– deyir.

Qısa bir müddətdə şöhrəti bütün Zaqafqazıyanı bürüyən Ağ Aşığın səsi, sorağı Yaxın və Orta Şərqdən eşidilmişdir.

*Sevdiciyim təzə geymiş buxara,
İnsafdımı, bülbül baxa bu xara,
Kəşt eylədim Bəsrə, Bağdad, Buxara,
İndi də gəlmişəm, ay Yəməndədi.*

– deyən Ağ Aşıq Bağdad, Bəsrə, Təbriz, Buxara, Urum ellərində ağır-ağır yığnaqlar yola salıb, neçə-neçə aşığı bağlamışdır. Deyilənə görə, Ağ Aşıq uca boylu, enli kürəkli, dolu bədənli, anadangəlmə ağsifətli adam olub. Tutumlu, zil səsə, güclü nəfəsə malik Ağ Aşıq bütün oxumalarını muğam, təsnif, bayatı üstə ayaq verərək hər hansı bir havanı özünəməxsus, bənzərsiz, qeyri-adi tərzdə ifa edərmiş. Dövrünün məşhur şair-aşığı kimi ad-san qazanan, dəhanından bal süzülən, hər sözü, söhbəti bir hikmət dünyası sayılan Ağ Aşıq həm də böyük şəxsiyyət olub. Təəssüflər olsun ki, klassik aşiq ədəbiyyatının zənginləşməsində özünəməxsus dəst-xətti olan Ağ Aşığın ədəbi irsi vaxtında toplanılıb yazıya alınmadığına görə çox cüzi bir hissəsi bizlərə gəlib çatmışdır. Buna baxmayaraq əldə olunan bir neçə bayatı, gəraylı, qoşma, təcnis,

deyişmə, "Ağ Aşıq və Süsənbər" dastanı onun qüdrətli qələm sahibi olmasından xəbər verir. Ağ Aşığın ağızdan-ağıza keçib gələn irsində əzəli, əbədi dünyanın tərənnümü, ailə-əxlaq məsələləri, eşqin ülviliyi, ölməzliyi qabarıq şəkildə verilmişdir:

*Adəm ata, Həvva gəldi,
Dünya səndə qaldı, getdi.
Ömr eylədi neçə illər,
Dərdə, qəmə daldı getdi.*

*Səndə gəzdi neçə xanlar,
Kəmərbəstə qəhrəmanlar,
Neçə-neçə süleymanlar,
Gözü yaşla doldu, getdi.*

*Ağ Aşıq, çağır Allahu,
Yetər dada şahlar-şahı,
Çox zülümkar padişahları
Fələk taxtdan saldı, getdi.*

Ağ Aşıbın yüksək bir təfəkkürlə, zəngin bədiiliklə yaratdığı ustadnamələr öyüd-nəsihət, xeyir-xahlıq, hikmət dərşidi.

*Nadan məclisində, naşı yanında,
Ləl xırdala, gövhəri seç, nə bilər?
Bir damlanı sel anlayan qanmaza,
Bütün ümman, dəryanı keç, nə bilər?*

*Axtarsan da yerin yeddi qatını,
Hər kəs göstərəcək öz istedadını,
Namərdə bağışla köhlən atını,
Ya yolunda sən zəhər iç, nə bilər?*

*Özünü boyudub dağ edənləri,
Şorunu ərinmiş yağ edənləri,
Ağ Aşığın sözün ağ edənləri,
Xəznədar ol, xəznəni aç, nə bilər?*

Ustad aşiq kimi şöhrətlənən Ağ Aşıq özündən sonra bir sıra şeyirdlər yetirmişdir. Lakin onların arasında ən çox güvəndiyi, inam bəslədiyini Aşıq Alı olmuşdur.

*Ağ Aşığam, ustadlara mən tayam,
Aşıqlıq elmində dolu bir payam,
Araz kimi daşan coşğun bir çayam,
Qoymaram kamalda avara səni.*

– deyən Ağ Aşıq, doğrudan da, Aşıq Alını Göyçə ədəbi mühitində dolu, yetkin, kamil, püxtə bir sənətkartək yetirmişdir. Sənət meydanında şəyirdinin hədsiz uğurlarından sevinən, fərəhlənən Ağ Aşıq onun şəninə təriflər qoşmuşdur:

*Mahalımın şah tavarı,
Alqış sənə, Aşıq Alı,
Saldın kəməndə Yığvalı,
Alqış sənə, Aşıq Alı.*

*Ustadıydın üzü ağdı,
Zəkiyə çəkdiyin dağdı,
Oğul müjdəsi xub soraqdı,
Alqış sənə, Aşıq Alı.*

Hələ Kosacan kəndində Ağ Aşıq Arazın o tayından olan Telli Cəfərin qızı Süsənbərlə ailə həyatı qurmuşdur. Atası Qara Osmanoglunun ölümündən tamamilə sarsılan, təklənən Ağ Aşığın vəziyyəti Ağa Məhəmməd Şah Qacarın Azərbaycanda, xüsusən də Arazdöyən ellərində etdiyi talanların, qırğınların nəticəsində bir qədər də ağırlaşır. Pərən-pərən olan el-oba möhnəti sinəsində tüğyan edən Ağ Aşıq 1794-1795-ci illərdə, təxminən 40-41 yaşlarında ailəsini də götürüb Göyçə mahalına üz tutur. Göyçənin Kərkibaş

(sonralar Şəfəq) kəndində məskunlaşan ustad təxminən 1860-cı ildə 106 yaşında burada vəfat etmişdir.

Ulu Göyçənin füsunkar təbiətini, qonaqnərvər insanların doğma nəvazişini vətən yaralarına mələm edən, Vətən ağrıların göynərtisi, giziltisi canından əməlli-başlı çıxmayan Ağ Aşığın qərrib diyarda sevinci uzun çəkmir, qəm-kədər hər tərəfdən hücum çəkib üstünə yeriyir.

Urum elində mərəzi qalxan Sərdar Hüseynə İranın, Turanın təbibləri at adamın qanını dərman buyurur.* Qəlbidaş, əzazil fərraşlar Ağ Aşığı qolu bağlı Sərdarın hüzuruna aparırlar. Sərdarın hüzurunda əmrə müntəzir dayanan cəlladlar, başına yığılan saray əyanları aşığı görəndə qırağa çəkilib ona yol verirlər. Ölüm ayağında belə ədəb-ərkanından, təmkinindən, mərifətindən qalmayan Ağ Aşıq irəli yeriyib Sərdara, saray əhlinə salam verib, baş endirir. Aşığın qəddi-qamətindən, qanacağından təsirlənən Sərdar ona bir müddət aman verib sazını köynəkdən çıxarıb könülləri xoş etməyi təklif edir. Ölümünü gözünün altına alan Ağ Aşıq sazı sinəsinə basıb "Zarını" üstə vəsiyyəti edir:

***Ömur oldu tamam, gün oldu tamam,
Götürün, çevirin qıbləyə mənə.***

* «Ustad aşığılar» «Gənclik», 1983 («Ağ Aşıq-Süsənbər» dastanından)

***Dursun namazıma on iki imam,
Yetirin cənnəti-əlaya məni.***

Əli yerdən, göydən üzülən aşığın məlahətli, ecazkar səsi pərdə-pərdə enib Sərdarın canına məlhəm kimi yayılır. Səsdəki həzinlik, səsdəki hüzn, kədər damla-damla, qətrə-qətrə yorğun beyninə süzülür, qeyri-ixtiyari göz qapaqları yumulur. Nəhayət, 40 gün, 40 gecə yuxuya gedən Sərdar ayılıanda dərdinin dərmanını aşığın yanıqlı səsinə görür. Üç il sərəsər onu cah-cəlal içində bəsləyib saray dustağı edir. Gecə-gündüz şirin oxumalarından, əsrarəngiz səsinə doymayıb vəcdə gəlir. Lakin eldən aralı, yad diyarda aşığın günü nə qədər xoş keçsə də, 3 il ona 3 əsrə bərabər görünür. Dərd onu üzüb əldən salır.

***Ağ Aşığam, vəsfə gəlməyir sözüm,
Heyif, gen dünyanı görməyir gözüm,
Bircə Allah bilir, bir də mən özüm,
Nə Sərdar bilir, nə paşa dərdim.***

– deyərək ah-fəqan eyləyir.

Dost-aşnası ilə gülşənli bağçaya seyrə çıxan Sərdar tilsimli səsin təsirilə ayaq saxlayır. Dərdli aşığın sözlərindən öz-özünə xeyli mütəəssir olub kövrəlir. Aşığı yanına çağırıb, təmənnasını soruşur və deyir: "Nə istəsən yerinə yetirəcəm".

Gözü-könlü dünya malından həmişə tox olan
Ağ Aşıq Sərdarın rəhmə gəldiyini görüb, sazı sinəsinə
basır:

*Dedim: könul, bacar yaxşılıq eylə,
Həmişə əlində ixtiyar olmaz.
Çox da bel bağlama dünya malına,
Nə mala, nə mülkə etibar olmaz.*

*Dəli könlüm, səndə bu nə haldır?
Yenə başındakı hansı xəyaldır?
Birisi büdrəsə qolundan qaldır,
Hər zaman dost-dosta səbəbkar olmaz.*

*Yaxşı olar mərd igidin təməli,
Namərd tutmaz heç kəsə dad əli.
Hər at Düldül olmaz, hər yetən Əli,
Hər qulunc kəsməklə zülfüqar olmaz.*

*Aşıq oldun hər ağrıya dözsən,
Sinən üstə odlu közlər əzsən,
Gündoğanla, günbatanı gəzsən
Ağ Aşıq kimi heç xiridar olmaz.*

Söz tamam olur, səhərisi Sərdar Ağ Aşığa çoxlu
ənam verib Vətənə yola salır.

QIZILVƏNGLİ AŞIQ ALI

Göyçə saz-söz dünyasının qüdrətli, nəhəng simalarından biri Aşıq Alı olmuşdur. Ömrü, taleyi XIX yüzilliklə başa-baş gələn Aşıq Alı təxminən 1801-ci ildə Göyçə mahalının Qızılvəng kəndində yoxsul Mirzə kişinin ocağında dünyaya gəlmişdir. Ölənin günə qədər doğma kəndində yaşayıb-yaratmış böyük el nəğməkarı 1911-ci ildə dünyasını dəyişib, Qızılvəng qəbiristanlığında hörmətlə dəfn olunmuşdur.

Böyük bir ədəbi irs qoyub gedən Aşıq Alı vaxtında axtarılıb tədqiq olunmadığından, külliyyatı itibata düşmüş, şeirlərşən çoxu təhrif olunmuş, bəzən də başqalarının adına getmişdir. Təsadüfi deyil ki, Alı irsinə ilkin üz tutanlardan Hümbət Əlizadə 30-cu illərdə çap etdirdiyi "Aşıqlar" kitabında Göyçəli Aşıq Alının yaradıcılığından çox az nümunələr qaldığına təəssüflənirdi.

XIX əsrin görkəmli saz-söz ustadı Aşıq Alının həqiqi elmi axtarışına böyük şairimiz Hüseyn Arifin "Mən Alını axtarıram" məqaləsindən sonra başlandı.

Xalqın yaddaşına, hafizəsinə söykənən Hüseyn Arif xeyirxah bir addım atdı və Alını axtarış yoluna çıxdı. Nəticədə 54 şeirini toplayıb 1975-ci ildə "Aşıq Alı" adlı bir kitabca nəşr etdirdi. Sonralar, Aşıq Alının 180 illik yubileyi ərəfəsində Alı irsinə yenidən üz tutuldu. Əldəki şeirləri saf-çürük olunmaqla o, 1982-ci ildə nəfis şəkildə yenidən nəşr edildi. Bu kitabda başlıca uğurlardan biri Aşıq Alının kamil bir sənətkar olduğunu sübuta yetirən dəyərli təcnislərinin çapı idi.

Xüsusi diqqətlə buraxılan bu kitab qüdrətli el nəğməkarının zəngin yaradıcılığına tuşlanan qızıl açara döndü. "Oldu" rədifli şeirində böyük nəğməkarın həyatı vərəqlənməklə bütöv bir insan ömrünün mənəvi və fəlsəfi dəyərləri açılındı.

*Fələk mənə cövr eylədi dünyada,
Yaxşı günüm yaman gündən az oldu.
Bəydən nəmər aldım, ağadan ənam,
Müxtəsəri, qazandığım bez oldu.*

Bu yaxınlarda Aşıq Alı yenidən "axtarıldı", özü də nankorcasına. Yenicə çapdan çıxmış "Təcnislər" kitabı öz bayağılığı, saxtakarlığı, üslubsuzluğu ilə təəccüb və heyrət doğurdu. Ən dəhşətlisi isə kitaba ön söz əvəzi "Alının təcnis dünyası" adlı yazıda Göyçə saz-söz dünyasının qüdrətli nümayəndəsini Qızılvang

kəndindən uzaqlaşdırıb Milliyyə çəkmək iddiası idi. Bu anlaşılmazlığın cavabı kitabı vərəqlədikcə aydınlaşmağa başladı. Görünür, Aşıq Alı ruhundan, deyiminədən tamamilə uzaq olan qondarma cızma-qaraları kitaba doldurmaqla tərtibatçı Əli Əmirov bir məqsəd güdüb, hər vəchlə Aşıq Alını Göyçədən uzaqlaşdırmaq.

Özünü Aşıq Alının simsarı kimi qələmə verən Əli Əmirov "vətəndaşlıq və qohumluq borcundan" irəli gələn canfəşanlığı ilə özü-özünü dolaşdırır. Dəfələrlə Aşıq Alı irsinə müraciət edən alim və tədqiqatçıların vaxtaşırı çap etdirdikləri kitablardakı, məqalələrdəki danılmaz bir faktı – Aşıq Alının Göyçə mahalının Qızıləng kəndindən olduğunu qulaq ardına vurub, Göyçənin yüzlərlə söz-sənət adamını saya salmayıb, başdan-başa Göyçə camaatını "ayaqlayıb", Alını Millidə, Şərur mahalında axtaran müəllifə nə deyəsən? Bir şey aydındır ki, bu "canfəşanlıq" Alı ruhuna qəti xəyanətdən, tariximizə yönələn saxtakarlıqdan, mənəvi dəyərlərimizə uzanan düşmən caynağından yana bir şey deyil.

*Göyçəliyəm,
Əllərdə göy çəliyəm,
Millidən gəlib Alı,
O deməz Göyçəliyəm.*

Görünür, Alının Millidən gəlməsi üçün müəllif o qədər "zəhmətə" qatlanmalı olub ki, ustadın kimliyini nişan verən, olduqca aydın tərzdə dediyi meydan deyişməni unudub.

*Camalın şövqündən dilim oldu təng,
Çayda balıq olar, deryada nəhəng,
Mahalım Göyçədir, kəndim Qızıləng,
Aşıq Alı birdir, birə bir gərək.*

Ərəb-fars tərkibli sözlərdən geninə, boluna işlətməklə təcniyə xas olan bölküləri, ritmləri, dilimizə xas olan saflığı qoruya bilməyən müəllif, saza, havacata yatmayan, nəinki Alı, ümumiyyətlə Göyçə deyimi tərzindən tamamilə yad olan cızma-qaraları kitaba doldurmaqla böyük mübahisələrə səbəb olmuş, qəzəb və hiddət doğurmuşdur.* Alı şəxsiyyətinə, Alı yaradıcılığına yaxından bələd olan sənətseverlər, söz-sənət adamları, mütəxəssislər bu saxtakarlığı Alı ruhuna qatı təhqir hesab edərək vaxtında öz etiraz səslərini ucaldıb, dəfələrlə radio dalğalarında, televiziya ekranlarında, mətbuat səhifələrində kəskin çıxışlar etmişlər.

Azərbaycan Elmlər Akademiyasının Ədəbiyyat İnstitutunda geniş müzikirə keçirilmişdir.

* "Xalq qəzeti", 5 mart 1996.

Mənəvi dəyərlərimizə mənfi təsir göstərən. gələcək ədəbi irsimizə qara ləkə gətirəcək bu başibəlalı, bədnam kitabı ədəbiyyat kataloqundan tamamilə çıxartmaq haqqında qəti qərar qəbul olunmuşdur.

Aşıq Alı böyük söz sərrafı, qüdrətli el nəğməkarı, əvəzsiz ustaddı. Ondan qalan az-çox nə varsa sözdü-vaxtdan uca zamandan kəsərli söz. Özü demişkən:

***Gəlib gedir yaxşılar da, yaman da,
Qu tükündə, saman üstə yatan da,
Aşıq Alı, nə qazandın cahanda?
Səndən qalan qatar-qatar söz oldu.***

Alı böyüklüyünə, Alı sənətkarlığına dəlalət edən söz tarixin məhək daşına söykənən, mənəvi dəyərlərimizin qədir-qiymətini verən ölçü vahididi, haqq işığıdı. Əsrdən-əsrə dəyərini, çəkisi, sanballı ləyaqətlə qoruyan Alı şeiri, Alı müdrikliyi söz yaddaşımıza çevrilib. Bu yaddaşı vərəqlədikcə Alı bir şəxsiyyəttək dayanır göz önündə.

Şeirlərinin mayası mənəvi saflıq, halallıq, təbiət gözəlliyi, bəşəri sevgi olan aşığın yaradıcılığında dastan janrı başlıca yer tutur. Böyük sənətkarlıqla yaradılan "Alının Türkiyə səfəri" adlı dastan qüdrətli nəğməkarın həyat və yaradıcılığına güzgü tutan sanballı sənət əsəridi. Real faktlar üzərində qurulan dastana

əsasən Aşıq Alı gənc yaşlarından bir könüldən min könülə Niftalı koxanın qızı Bəstiyə vurulur. Ata-anası koxanın qapısına elçi düşür. Koxa qızının meylini bildiyindən elçilərə birbaşa etiraz etmir. Dolayı yolla onlardan güclü başlıq tələb etməklə başından edir. Alı bu xəbərdən bərk sevinir. Toy xərci qazanmaq üçün bir illiyinə möhlət alıb, Türkiyə səfərinə çıxır. İş elə gətirir ki, vədə verdiyi vaxtdan bir həftə gec qayıdır. Aşıq Qərib kimi sevgilisində toy məclisinə gəlib çıxır:

*Yar yanında günahkaram,
Doğru sözüm yalan oldu.
Yeriş etdi qəm ləşkəri,
Könlüm şəhri talan oldu.*

Gözü-könlü intizarda qalıb, gecə-gündüz ah-fəqan eyləyən Bəsti gərdəyin dalından Alının səsinə tanıyır. Gözünün on yerindən yumub tökür. Araya möhkəm çaxnaşma, hay-haray düşür. Meydanda təklənən Alı üzünü Tanrıya tutub ondan imdad diləyir.

*Katiblər oxuyar dərsin hər aya,
Bayram ayı demək olmaz hər aya,
Şahlar-şahı, özün yetiş haraya,
Düşmən bu günümdə ayaq almasın.*

Bəsti gözlərinin qorasına dəm vurur. Aşıq Alı məsələnin qəlizliyini, koxanın insafsızlığını, işin xoşnan düzəlməyini yəqin edərək qarğışa keçir.

*Aşıq Alı, sözün yara bağlaya,
Yaxşı təbib gərək yara bağlaya,
Bir yar meylin qeyri-yara bağlaya,
Haftəyə yox olsun, aya qalmasın.*

Bəsti sevgilisinin düşmən önündə sınmasına dözməyib, rübəndini üzündən atıb atasının qarşısında dik dayanır. "Getmirəm, toyu dayandırın, - deyir, - Alı gəlib yetişib, mən ona gedəcəyəm". Alı sevgilisində qovuşub, öz bacısını həmin toyu olan oğlana verir.

Türkiyə səfəri zamanı Alı neçə-neçə saz-söz ustaları ilə qarşılaşıb, onlarla deyişib. Bu deyişmələr get-gedə "Aşıq Alının Türkiyə səfəri" adlı dastanın yaranmasına zəmin yaradıb.

Yaddaşlarda Koroğlu aşığı, təcnis ustası kimi yaşasa da, onu ən çox şöhrətləndirən "Bənzərsən", "Nə qaldı", bir də "Türkiyə səfəri..." dastanı olmuşdur.

Yad diyarda qarşısına çıxan hər dağ-dərəyə, hər çöl-çəmənə Vətən təbiətinin gözü ilə baxan Alı "Bənzərsən" qoşmasında poetik misraların dililə bir həsrət xanası yaradır.

*Süsənli-sünbüllü, tər bənövşəli,
Yaylaq, bizim yaylaqara bənzərsən.
İçən ölməz sənin kövsər suyundan,
Bulaq, bizim bulaqlara bənzərsən.*

Ərişi Vətən dağlarının əzəmətindən, argacı
Vətən gəzəllərinin qulac zülflərindən, ilməsi Göyçə
güllərinin rəngindən, boyasından, ətrindən ilmələnən
bu mənzərə gözümüzdə canlanır:

*Əyricə, Verst dağı, Xankirt baxarlı,
Ağ sürülər Sarıyaldan yuxarı,
Gözəllər seyr edər o oylaqları,
Oyلاق, bizim oylaqlara bənzərsən.*

*Aşıq Alı deyər, üç gözəl dərə,
Çiçəkli, Şaqaylı, Xoş gözəl dərə,
Əyricə, Verst dağı, Baş gözəl dərə,
Üç dağ, bizim üç dağlara bənzərsən.*

"Nə qaldı" qoşmasında bir həyat simvolu duyulur. İnsanlığı düşündürən, dahiyənə, fəlsəfi fikirlərin işığından güc alır şair xəyalı.

*Gəşt eylədim, bu dünyanı dolandım,
Əllini keçirdim, yüzə nə qaldı?!*

***Ayaq getdi, əl gətirdi, diş yedi,
Baxmaqdan savayı gözə nə qaldı?!***

Gözü-könlü dünya malından tox olan, arif-kamal ustad dünyanı var-dövlət yığmaq üçün deyil, görüb-götürmək üçün dolaşır. Hər mısrası bir hikmət dünyası sayılır:

***Ölüm haqdı, çıxmaq olmaz əmirdən,
İpək tora halqa salma dəmirdən,
Aydır, gündür gəlib gedir ömürdən,
Tələsirik, görən yaza nə qaldı?!***

Bu şeir parçası gəlimli-gedimli dünyamız haqda bir növ nəzəriyyədir. Ustad yaxşılığa, xeyirxahlığa çağırır insanları.

***Eşiyə çıxıram, hava məxsuşdu,
Gəzdiyim oylaqlar yadıma düşdü.
Bir gün eşidərsiz Alı da köçdü,
Sındı telli sazı, təzanə qaldı.***

Havanın məxsuşluğu ömrün ixtiyar çağlarına işarədir. Böyük bədii təfəkkürlə yaradılan bu qoşma Süleymana qalmayan dünyanın heç kəsə qalmayacağına işarədir. Ölkələri dolaşan Alının da nə vaxtsa təzanəsinin yetim qalmasının həqiqətidir.

Aşıq Alı hansı mövzuda, nədən yazırsa yazsın, misraların kökündə bir oynaqlıq, bir şuxluq, axıcılıq duyulur. Şeirlərinin canında yüksək bədii təfəkkür, dərin məna və məzmun diqqəti çəkir. Bu hikmət cinas qafiyələrdə özünü daha qabarıq göstərir.

*Dost odur ki, öz dostunnan dost ola,
Düşməninən düşmənlə başa-baş.
Əzizinəm başa-baş,
Oxu dərsin başa baş,
Bədəsildən qaç qurtar,
Ayaq götür başa-baş.
"Can" – deyənə – "Can! – deyənən mərdənə,
Baş qoyanın qoy yolunda başa-baş.*

Şair-aşıq kimi tapınan Aşıq Alı bəstəkar aşiq kimi də geniş şöhrət qazanmışdır. Onun böyük bir peşəkarlıqla yaratdığı "Göyçə şərili", "Göyçəgülü", "Ağır şərili", "Aşıq təsnifi" "Göyçə qaytağı", "Qəhrəmanı", "El bayatısı" ("Köç bayatı"), "Gilanar"* kimi bənzərsiz saz havaları səs yaddaşımızda əbədi həkk olaraq saz-söz dünyamızın qızıl açarına çevrilmişdir. Öz kamilliyi, ecazkarlığı, sehri, tilsimiylə aşiq ifaçılıq sənətinin şöhrətini göylərə qaldıraraq mənəviyyatımızı dərin musiqi çaları ilə zənginləşdirmişdir.

* *Havalar Mürsəl Həkimovun "Azərbaycan aşiq ədəbiyyatı" (B., 1983) kitabından götürülmüşdür.*

Aşıq Alının şagirdləri çox olsa da, Aşıq Ələsgər XIX əsrin saz-söz karifeyi kimi yetişmişdir. Fitri istedadı, dərin zəkası, güclü hafizəsi sayəsində geniş şöhrət tapan Ələsgərin sənət uğurları çoxlarını narahat etməyə başlayır. Alı və Ələsgər pərəstişkarları arasında bir şeytan bəhsi baş qaldırır. Onların təhriki ilə Çaxırlıdan olan Böyük Ağanın evində imtahan məclisi açılır. Qonaqlar əyləşir. Məclis iki yerə bölünür. Ələsgər ustadı ilə qabaq-qarşı deyişmək fikrində olmadığını döənə-döənə etiraf edib, ömrünün axırına qədər özünü Aşıq Alı hüzurunda şəyird sandığını qətiyyətlə bildirsə də, şeytan fitnəsindən qeyzlənən Aşıq Alı sakitləşmək bilmir. Ələsgəri sypı qafiyə, eyni rədif üstə deyişməyə çağırır. Deyilənə görə, ustadla şəyird həmin məclisdə eyni qafiyə, eyni rədif üstə onlarca şeir oxumuş, nəhayət, Ələsgərin sinədən dediyi bir do-daqdəyməz cavabsız qalmışdır. Aşıq Alı bu hadisədən sarsılıb, az keçmiş 1894-95-ci illərdə gözünün nurunu həmişəlik itirmişdir. Lakin danılmaz həqiqətdir ki, Dədə Ələsgər ustadını həmişə hörmətlə yad etmiş, ona qarşı qayğısını əsirgəməmişdir.

*Bir şəyird ki, ustadına kəm baxa,
Onun gözlərindən ağ damar, damar,*

– demişdir.

AŞIQ ƏLƏSGƏR

XIX əsr aşiq poeziyasının ən qüdrətli, fəvqəladə istedadla malik sənətkarı aşiq Ələsgərdir. Haqdan gələn dərin təbi, qaynar ilhamı, fitri istedadı, güclü hafizəsi sayəsində saz-söz dünyamızın korifeyinə çevrilən Ələsgər aşiq poeziyasının Nizamisi, bütün Şərq dünyasının günəşi sayılır. Aşiq Ələsgər Alməmməd oğlu təxminən 1821-ci ildə Göyçə mahalının Ağkilsə kəndində sazlı-sözlü bir ocaqda dünyaya gəlmişdir. 105 il ömür sürən böyük sənətkar 1926-cı ildə vəfat etmiş və doğma kənd qəbiristanlığında hörmətlə dəfn edilmişdir. Atası Ağkilsə kəndinin sayılan, seçilən, hörmətli adamlarından olmuşdur. Əkinçiliklə, dülgerliklə məşğul olan Alməmməd kişi həm də təbli şair kimi tanınmışdı. Bir çətin külfətini dolandırmaqda çətinlik çəkən Alməmməd kişi ailənin böyüyü olan Ələsgəri 13-14 yaşına çatanda həmkəndlisi Kərbəlayı Qurban adlı bir varlıya nökr vermişdir.

Oğlu olmadığından Kərbəlayı Qurban Ələsgərlə son dərəcə mülayim rəftar etmiş, ona həmişə ürək qızdırmışdır. Hətta yeganə qızı Səhnəbanı ilə nökr

arasında yaranan ünsiyyət söz-söhbətə çevrilib dil-ağıza düşsə də belə Qurban kişi mərhəmətindən, böyüklüyündən qalmamış, ürəyində bu sevdanı alqışlamış və cavanları evləndirmək fikrinə düşmüşdür. Lakin Kərbalayı Qurbanın qardaşı Pullu Məhərrəm qaratikan kolu kimi aradan çıxmış, güclə bu sevdaya mane olaraq Səhnəbanını öz oğluna almışdır*.

Hələ körpə yaşlarından aşiq sənətinə güclü meyl göstərən Ələsgərin oxu daşa dəydiyindən sevgi acısını erkən dadmış və uğursuz eşqinə saysız-hesabsız, ölməz əsərlər yaratmışdır. "Köynəyinə", "İncimərəm", "Üzün bürümə", "Qanan ola", "Yavaş get", "Getmə amandı", "Öldürür", "Dönübdü" və s. kimi sənət əsərləri ilk eşqin tərcümanı kimi səslənir. Deyilənə görə, böyük nəğməkar ömrü boyu ilk istəyinə yas saxlamışdır.

Alməmməd kişi oğlunun gözəl şeirlər söylədiyini, saza-sözə olan böyük marağını, istəyini görüb, onu Qızılwəngli Aşiq Alıya şeyird verir. Düz beş il Aşiq Alıdan mükəmməl dərs alan Ələsgər klassik aşiq poeziyasını dərinləndirən mənimsəmiş, saz sənətinin bütün incəliklərinə yiyələnmişdir. Aşiq Alının yetirmələri çox olsa da, Ələsgər hamısını kölgədə qoymuşdur. Qısa bir müddətdə aşiq poeziyasını zirvələrə qaldıraraq sözdən qala ucaltmışdır. Elə bir qala ki, hansı

* *İslam Ələsgərov. Aşiq Ələsgər. Bakı, Yazıcı. 1988, səh.3-4*

yandan baxsan yalnız Ələsgər zirvəsi görünür. Hər sözü dillərdə dastan olan Dədə Ələsgər müəyyən bir məktəbdə təhsil almasa da, dövrünün, mühitinin müdrik, aqıl, arif, kamil bir sənətkarı kimi şöhrət qazanmışdır. Başqa sözlə desək, Aşıq Ələsgər xalq akademiyası bitirmiş xüsusi istedadla malik dühadır.

"Şərili", "Orta şərili", "Yüngül şərili" ("Göyçə gözəlləməsi") saz havalarını yaratmaqla səs dünyamızı zənginləşməsinə çalışan, ömrü-günü xalqın gün-güzəranı ilə üst-üstə düşən, vaxtı, vədəsi camaatın xeyrində, şərində keçən Ələsgər təxminən 40 yaşında ikən evlənmiş, Kəlbəcər rayonunun Yanşaq kəndindən olan Nəbi kişinin qızı Anaxanımla ailə həyatı qurmuşdur.

Aşıq Ələsgər dövrünün elmlı, bilikli, qabaqcıl adamları ilə sıx əlaqə saxlamış, onların savadını yüksək qiymətləndirmişdir. Misal üçün, zamanəsinin qabaqcıl ziyalı, xüsusi təhsil görmüş Mirzə Bəylər haqqında Ələsgər çox fəxrlə söhbət açmışdır.

***Firəng, rusi, farsı, türkü, ərəbi,
Beş dilinən var savadı Bəylərin.***

– deyərək dostunu hər yerdə öymüşdür. Zəkalı, zəhimli, xüsusi yaddaşa malik qeyri-adi sənətkar aşıq yaradıcılığını zənginləşdirmək məqsədilə bütün qay-

naqlara baş vurmuş, hər söz xəzinəsindən bir dürr seçmişdir. "Ən nəcib insani keyfiyyətləri öz şəxsində cəmləmiş ustad yaxşı hörmətnən, təmiz adnan bir çox ellər gəzmiş, Qafqaz elini dolaşmışdır" (İslam Ələsgərov)

Səyyar aşiq kimi aşıqlıq sənətinin inkişafına çalışan, bütün Qafqaz ərəzisini qarış-qarış gəzib-dolaşan Ələsgər həm də öz yaradıcılığının qızğın təbliğatçısı olmuşdur.

Ustad-şagird ənənəsini olduqca faydalı sayıb inkişaf etdirən, aşıqlıq elminin bütün sirlərini ən xırda incəliklərinə qədər şeyirdlərinə yetirən Aşiq Ələsgər sənətə müqəddəslik rəmzi kimi baxmış, yetirmələrinə qarşı olduqca tələbkar olmuşdur. Sənəti tamam-kamal öyrənməyəcəyinə qədər onlara "Aşiq" adını verməmişdir. Deyilənə görə, Aşiq Ələsgər onlarca şeyirdə "aşıqlıq vəsiqəsi" versə də, ən çox sevdiyi, ümid bəslədiyi, güvəndiyi Nəcəflə Əsəd olmuşdur. Ustad onlara ürəkdən xeyir-dua verib, sərbəst aşiq kimi məclislər keçirməyi, həmişə qoşa gəzib-dolaşmağı tövsiyə etmişdir.

Şeyirlərinin yayılmasında böyük xidmətlər göstərən şeyirdlərilə əməlli-başlı oyunən:

*Adım Ələsgərdi, mərdi-mərdanə,
On iki şeyirdim işlər hər yanə, –*

– deyər ustad ata-oğul ənənəsini də unutmamış, ədəbi irsinin bütövlükdə qorunub saxlanmasına zəmin yaradaraq oğlu Talıbı sənətinin davamçısı kimi yetişdirmişdir.

XIX əsr Zaqafqaziyada, xüsusən Azərbaycanda aşığı yaradıcılığının kamilləşmə dövrü sayılır.

Neçə-neçə ustadlar yetişdirsə də, Göyçə aşığı qolunun kamilləşmə dövrü məhz Aşığı Ələsgərin timsalında özünün ən yüksək inkişaf mərhələsinə çatmışdır.

Aşığı Ələsgər hikmət dolu, dərin mənalı ustadnamələrində aşıqlıq elminin ədəb-ərkan məramnaməsini yaratmışdır. Xələflərinə şamil etdiyi kəlamlar özündən sonra gələn sələflərinə həmişəyaşar, aqıl ustad tövsiyələri, öyüd-nəsihət dərsləridir.

*Aşığı olub tərki-vətən olanın
Əzəl başdan pür kamalı gərəkdi.
Oturub-durmaqda ədəbin bilə,
Mərifət elmində dolu gərəkdi.*

Aşığı el anasıdır. Günü-güzəranı el arasında keçir. Odur ki, Aşığı Ələsgər aşığı sənətinə qədəm qoyan hər kəsdən təmiz ad-san, aşıqlıq adına xas olan ağır çəki, dərin nüfuz, "dalısınca xoş səda" tələb edir.

***Xalqa həqiqətdən mətləb qandıra,
Şeytanı öldürə, nəfsin yandıra,
El içində pak otura, pak dura,
Dalısınca xoş sədası gərəkdi.***

Nəinki Göyçə, eləcə də bütün Şərq dünyasında aşiq poeziyasının günəşi sayılan Dədə Ələsgər təqlidolunmaz sənətkarlığı ilə özündən sonrakı nəsillərə ədəbi-bədii zəmin yaratmışdır. Ələsgər qəlibindən çıxan, Ələsgər məktəbindən kamil dərs alan Aşiq Əsədlə Daşkəndli Nəcəfin səsi-sorağı qısa bir müddətdə bütün Zəfəqaziyanı bürüyüb, İranda, Turanda, Osmanlı torpağında eşidilmişdi.

Ələsgər yaradıcılığı, Ələsgər şəxsiyyəti daim mütəxəssislərin, tədqiqatçıların diqqətini çəkmiş və hal-hazırda da çəkməkdədir.

Hələ qüdrətli sənətkarın sağlığında məqalə ilə "Dan ulduzu" jurnalında çıxış edən Şəmsülcədid ("Dan ulduzu" jurnalı, 1926, 4, səh. 29), az sonra H.Əlizadə ("Azərbaycan aşıqları", Bakı, 1929, səh. 11-12). Onun yazı-pozu baxımından savadsızlığını göstərmiş, bədii irsinə yüksək qiymət vermişlər.*

* *İslam Ələsgərov, Aşiq Ələsgər. Bakı, Yazıçı, 1988, səh.3*

Dahi Ələsgərin şeirləri 1934, 1935, 1937, 1956, 1963, 1972 və 1988-ci illərdə kitab şəklində çap edilmişdir.

Böyük sənətkarın qoşma, təcnis, divani və müxəmməslərinin bir qismi rus dilində Vladimir Qafarov və Konstantin Simonovun tərcüməsində ayrı-ayrılıqda kitab şəklində (Aşuq Alesker. Stixi, İzdatelstvo "Elm", B., 1972) nəşr olunmuşdur.

Ələsgərin şeirləri bir neçə dəfə Türkiyədə nəşr edilmişdir. Qüdrətli sənətkara olan böyük sevgi və ehtiramın təzahürüdür ki, hələ əlaqələrin məhdudluğu şəraitində, qeyri-demokratik bir şəraitdə görkəmli türk folklorçuları Nizaməddin Ongun ("Göyçəli Aşuq Ələsgər". Aşuq Basım evi. Adabazarı, 1964) və Aslan Xavərin ("Aşuq Ələsgər". İstanbul, 1984) tərtibatı ilə, az sonra isə Nizaməddin Ongun və İslam Ələsgərzadənin birgə tərtibatı ilə ("Göyçəli Aşuq Ələsgər". Ankara. 1987) kitabları nəfis şəkildə işıq üzünə çıxmışdır*.

XIX əsr aşuq poeziyasının zirvəsi sayılan Ələsgər poeziyası haqqında elmi əsərlər, dissertasiyalar yazılmışdır.

Sədnik Paşayev, Qara Namazov, Məmməd Əliyev aşuq sənəti ilə bağlı yazdıqları dissertasiyalarında Ələsgər yaradıcılığına bu və digər formada müraciət

* *Qiyas Vəkilov. XIX əsr Aşuq lirikası. səh.4*

olunsa da, görkəmli folklorşünas Əhliman Axundovun dissertasiyası (Aşıq Ələsgərin həyat və yaradıcılığı namizədlik dissertasiyası. Bakı, 1946) ilk təşəbbüs olduğu üçün daha səciyyəvidir.

Sonralar İslam Ələsgərovun yazdığı dissrtasiya ("Aşıq Ələsgər və XIX əsr Göyçə aşığı" namizədlik dissertasiyası. Bakı, 1972) aşığın həyat və yaradıcılığı ilə bağlı bir sıra maraqlı əhvalatlarla zəngin olub, dəqiq faktlara əsaslandığından daha samballı, daha tutarlı tədqiqat əsəri kimi qiymətləndirilir.*

Akademik H.Araslı 1960-cı ildə çap etdirdiyi "Aşıq yaradıcılığı" kitabında Aşıq Ələsgərə böyük yer vermiş, sənətini yüksək qiymətləndirmişdir. Xalq Şairi Osman Sarıvəlli 1971-ci ildə Aşıq Ələsər haqqında "Qüdrətli şair, ustad sənətkar" adlı maraqlı əsər yazmışdır. Xalq yazıçısı akademik M.İbrahimov 1972-ci il "Kommunist" qəzetində dərc etdirdiyi "Gözəllik poeziyası" məqaləsində Ələsgərin məhəbbət lirikasından söz açmış, onun fəlsəfi dəyərlərini çox yüksək qiymətləndirmişdir: "Aşıq Ələsgər poeziyasında "gözəl" sözü geniş ictimai məna kəsb etmişdir. Bu poeziyada yalnız insanın məhəbbət duyğuları deyil, onun həyat fəlsəfəsi, ictimai-siyasi mübarizələri, fəlsəfi-əxlaqi görüşləri son dərəcə gözəl tərənnüm olunmuşdur".

* *Yenə orada, səh.4.*

XIX əsr aşığı lirikasının ən bənzərsiz nümunələrini yaradan Ələsgər yaradıcılığı istər üslub, istər dil, istərsə də mövzu baxımından rəngarəng, çoxşaxəli olduğu qədər də canlı, sadə, axıcı, musiqiyə yatandı. M.Hüseynin fikrincə desək: "Xalq dilinin ən gözəl xüsusiyyətlərini bilən, bu dili yüksək şeir səviyyəsinə qaldıran Ələsgərdə müəyyən bir fikir ifadə etməyən süni misralara rast gəlmirik". (M.Hüseyn. Ədəbiyyat və sənət məsələləri. Bakı. 1958. səh. 404).

Ələsgər yaradıcılığında təbiət mövzusu başlıca yer tutur. Təbiət gözəlliklərinin təkrarolunmaz lövhələrini yaradan Ələsgərin hər misrası ("Tər çiçəklər ilməyindi", "Nərgiz, çəmən göynəyini", "Murğuz, Murov, Kəpəz xandı", "Alvız, Ağrı bir sultandı" və s.) ayrı-ayrılıqda bir rəssamlıq tablosudu. "Dağlar", "Yaylaq", "Şah dağı" və başqa şeirlərinin dili lakonik, canlı və inandırıcı olduğu üçün təbiət gözəllikləri orijinal, əlvan boyalarla əks etdirilən bənzərsiz sənət nümunələridir. Bu haqda məşhur alman alimi A.Şmide 1978-ci il 4 mart tarixli "Ədəbiyyat və incəsənət" qəzetindəki məqaləsində yazır: "Təbiət haqqında deyə bilmədiyimizi, duyğu və düşüncələri bizim xalqımızın adından ustad Aşığı Ələsgər xeyli sadə və həm də çox səmimi şəkildə deməyi bacarmışdır".

1972-ci ildə ümumxalq məhəbbəti qazanmış dahi Ələsgərin 150 illik yubileyi olduqca geniş və tən-tənəli halda keçirilmiş vətəninə qəbirüstü abidəsi qoyulmuşdur.

1998-ci ilin yanvarından möhtərəm Prezidentimiz H.Ə.Əliyev cənablarının fərmanı ilə qüdrətli el nəğməkarının 175 illik yubileyi respublikamızın hər yerində dərin bir sevgilə, yüksək bir ehtiramla qeyd olundu.

Ələsgər haqq aşığı, haqq işığıdır. Bu işıq haq-dan gəldiyindən bitib-tükənmədiyi kimi, ona can atanların da sayı tükənməzdi.

Elə buna görə də Ələsgər mövzusu öz tərəvətini, aktuallığını itirmir, dünən də, bu gün də, sabah da zamanla səsləşir, öz müasirliyində qalır.

Əminik ki, hələ bu mövzudan çoxlu əsərlər yazılacaq, yeni fikirlər deyiləcəkdir.

AŞIQ MUSA

XIX əsr aşıq mühitinin görkəmli sənətkarlarından biri Aşiq Musadır. Araşdırmalara əsasən Aşiq Musanın babası Mustafa vaxtilə Qazağın Tatlı kəndindən köçüb Göyçənin Zod kəndinə gəlmişdir. Oğlanları Səfər və Cəfər körpə olmuşlar. Qardaşlar böyüyəndən sonra Səfər Zod kəndinin bəyləri ilə yola getməmiş və qonşu Ağkilsə kəndinə köçmüşdür. Haqqında söhbət açdığımız Musa da həmin Ağkilsə kəndində dünyaya gəlmişdir. Musa ölənə qədər təxminən 1830-cu ildə Aşiq Ələsgərlə kiçik bir kənddə yaşamış, onunla tay-tuş kimi ədəbi məclislərin fəal iştirakçısı olmuş, Ələsgər ocağının ən yaxın adamına çevrilmişdir. Göyçə ədəbi mühitində boy atan, sinəli, döşlü aşıq kimi tanınan, güclü ifaçılıq məharəti ilə el arasında "Koroğlu" aşığı kimi şöhrətlənən Aşiq Musanın səs-sorağı tezliklə Göyçədən adlayıb Naxçıvana, Qarabağa yayılır. Qısa bir müddətdə Türkiyə, İran, Dağıstan sərhədlərindən eşidilir. Aşiq Musanın Türkiyə səfəri, Türkiyənin Qaraxan mahalında böyük sənət-

karlarla deyişmələri, söz-sənət meydanında sənət imtahanları onu coşqun təbli, hazırcavab, kamil, qüdrətli bir sənətkartək məşhurlaşdırır. Həmin səfər zamanı Qaraxan mahalından olan Mələknisə adlı bir el şairəsi ilə əhd-peyman edləyib, onu doğma Göyçəsinə gətirir. Onun Mələknisədən İmamqulu adlı bir oğlu olur. Lakin Aşıq Musanın xoşbəxtliyi uzun çəkmir. Mələknisənin vaxtsiz vəfatı onu sarsıdır. Sonralar Zərkənddən olan Qızbəslə evlənir və ondan altı oğlu, bir qızı olur. Son illər aşiq-şairin həyat və yaradıcılığı ilə bağlı bəzi qaranlıq mətləblərin açılmasında, ədəbi irsinin toplanmasında, xüsusilə "Aşıq Musa və Mələknisə" adlı ailə-məişət dastanının üzə çıxmasında böyük səy göstərən qız nəvəsi Musa Süleymanovun əməyi xüsusilə təqdirəlayiqdi. Düzdü, dastan aşığın özü tərəfindən deyil, şeirləri və söz yurdları ilə bağlı şəkildə sonralar aşıqlar tərəfindən meydana çıxarılmışdır. Buna baxmayaraq, nəzərə almaq lazımdır ki, "Aşıq Musa və Mələknisə" adlı bir məhəbbət dastanı mövcuddur. Dastanın qısa məzmunu belədir:

"Aşıq Musa Türkiyənin Qaraxan vilayətində neçə aşığı bəndə salır, Mələknisə ilə deyişir və çox böyük çətinlikdən sonra sazının, sözünün gücü ilə ona qalib gəlir. Nəhayət, Mələknisəni alıb vətəni Göyçəyə yola düşür. Arazı keçərkən Mələknisənin atı yıxılır,

onu çayın gur suları qoynuna alır. Aşıq Musanın Araza yalvarışı, nisgili, harayı ərşə dayanır.

*Tellərində şana, əlində həna,
Toyumu yas edib, döndərmə qana.
And verirəm ərşə, gürşə, asmana,
Əldən alıb şux nigarım aparma,
Araz, axma, Araz, yarım aparma.*

Mələknisə bir təhər bir ağac kolundan yapışıb sahilə çıxır, qəm, faciə sevinclə əvəz olunur. Aşıq Musa sevgilisi Mələknisə ilə doğma yurdu Göyçəyə gəlir. Atası Səfər kişi onlara toy vurdurur.* Aşıq şeirinin bütün formalarında uğurla qələm çalan Aşıq Musanın dərin məzmunlu, nəsihətamiz ustadnamələri bu gün də öz estetik dəyərini saxlayır, müasirliyini itirmir.

*Dilim, sənə bir nəsihət deyirəm,
Dünyanın malına sarışma, dilim.
Yəqin eylə, ölüm haqdı qabaqda,
Qiyamət oduna alışma, dilim.*

* Sədnik Paşayev. XIX əsr aşıq yaradıcılığı. Gəncə, 1990, səh. 53.

Aşıq Musanın "Dilbər", "Biri yaz", "Gülə-gülə", "Köynəkçək", "Ağ ola", "İndi" rədifli şeirləri ruh və deyim etibarilə M.P.Vaqif şeirləri arasında bir yaxınlıq, doğmalıq olsa da, böyük sənətkarın özünə-məxsus deyim tərzı aydınca görünür:

***Gördüm camalının bu nə həvəsdı?
Ruh gedib bədəndən, quru qəfəsdı,
Bu dərdi-möhnətin Musaya bəsdı,
Öldürürsən öldür, qayılam indi.***

və yaxud:

***Uca boylu, tuti dilli bəxtəvər,
Sənə qurban malım-mülküm, hər nə var.
Aşıq Musa deyər, gül yanaqlı yar,
Sən gətir, mən içim çay, gülə-gülə.***

"Zülfü dal gərdəndə bir qulac ola", "Uzana gecələr, gec sabah ola", "Alçaqdan danışa, ucadan gülə" və bu kimi misraları başqa xələfləri kimi Aşıq Musanın saz-söz aləmində Vaqif ənənələrinə köklü bağlılığından irəli gəlir.

Özünəməxsus bir üslubda, rəssam fırçasının qüdrətilə yaranan misralar:

*Səhər vaxtı zəhmət vermə özünə,
Ay qabaqlı qələm qaşlı köynəkçək.
Qoyma sabah yeli dəyə üzünə,
Uzun boylu, qara sanlı köynəkçək.*

– sığallı, zərif olduğu qədər də oynaqdı, saza yatandı. Musiqi ilə sözün vəhdətini böyük ustalıqla gözləyən sənətkarın yaratdığı hər bir sənət incisi kamil, püxtə qələm məhsuludur.

Aşıq şeirinin bütün formalarında uğurla qələm çalan Aşıq Musa daha çox müxəmməs yaradıcısı kimi məşhurlaşmışdır. Öz bədii dəyəri, orijinal üslubu, yüksək sənətkarlıq keyfiyyətləri ilə diqqəti çəkən "Qalmadı", "Samavar", "Maral", "Pəri" müxəmməslərini nəinki Göyçə ədəbi mühitinin, ümumiyyətlə, XIX əsr Azərbaycan aşığı poeziyasının nailiyyətləri kimi qiymətləndirmək olar. "Maral" rədifli müxəmməsdən bir parça:

*Mən səni görəndən bəri
Halım pərişandı, Maral!
Ləblərin şəhdi-şəkər,
Xəstəyə dərməndi, Maral!
Açılıbdı qoynun içi,
Baqi-gülüstandı, Maral!*

*Dərdbilməzlər naqis dedi,
Dərd bilən inandı, Maral!
Bu əl mənim, ətək sənin,
Ölürəm, amandı, Maral!*

Böyük istedadla, yüksək peşkarlıqla yaradılan "Ay Pəri" rədifli müxəmməsi Pəri adlı bir qızın səmimi hisslərlə tərənnümüdür. Müqayisə və bənzətmələrdən çox ustalıqla istifadə edən Aşıq Musa obrazın bənzərsiz gözəlliyini yüksək bədiiliklə, axıcılıqla çatdırır:

*Mən heç sənin bərabərin
İran, Turanda görmədim.
Yıxdın könlüm evini,
Tayın qılmanda görmədim.
Nə Xoy, Salmas, Maraqa,da,
Təbriz, Tehranda görmədim.
Nə Ərəbdə, nə Əcəmdə,
Nə Alosmanda görmədim.
Qarşıya gözəllər sürə,
Bəlkə Gürcüstan, a Pəri.*

"Telli sazın" rədifli gəraylısı aşıq-şairin yaşadığı dövrü ictimai-siyasi qanunlarına qarşı kəskin mövqe tutan, zamanın eybəcərliklərinə qarşı etiraz səsi olduğundan hələ öz sağlığında mənə və məzmun

dəyərinə görə məşhurlaşmışdı. O zamanlar sazı cin, şeytan əməli kimi qəbul edib, hər yerdə əleyhinə qalxıb tənqid atəşinə tutan yalançı möminlərə qarşı çıxan Aşıq Musa sazın tərifini yazmaqda əslində bütöv bir sənətin, aşığın, sənətkarlığın müdafiəçisi kimi çıxış etmişdir.

*Məclisləri abad eylər,
Nə günahı telli sazın?
Məulul könüllər şad eylər,
Nə günahı telli sazın?*

*Yeki şəcər, yeki dəmir,
Ara vurmur, yalan demir,
And içməyir, rüşvət yemir,
Nə günahı telli sazın?*

NÖVRƏS İMAN

Ələsgər ocağının ən istedadlı nümayəndələrindən sayılır. Ələsgərin qardaşı Məşədi Salehin oğludur. Bədahətən şeir demək qabiliyyətinə malik, savadlı, elmlı, hazırcavab İman yaddaşlarda təbli, fəvqəladə istedadla malik bir el sənətkarıtək yaşayır. Növrəs İman aşırıq şeirinin

bütün formalarında qələm çalmış və məqsədinə uğurla nail olmuşdur. Şəxsi taleyindən yarımayan İman 1932-ci ildə itkin düşmüşdür. O, təhsilini Göyçə mahalının Hüseynquluağalı kəndində molla məktəbində almışdır. Sovet hakimiyyəti qurulduqdan sonra bir müddət Kəlbəcər rayonunun Seyidlər kəndində kənd sovetinin katibi işləmiş, şeirlərində çar üsulidarəsini tənqid etmiş, özündən əvvəlki söz-sənət adamlarına şeirlər, nəzirələr yazmış, qılfbəndlər açmışdır.

İmanın həyat və yaradıcılığına dair ilkin məlumat "Yeni kənd" jurnalının (1927) 4,5 saylarında, Hübət Əlizadənin "Azərbaycan aşığı" (II cild) toplusunda, "Ədəbiyyat" qəzetinin (1935, 23 aprel)

"Xalq ədəbiyyatı səhifəsi" yazısında verilmişdir. Möhkəm yaddaşa, coşqun təbə, bədahətən şeir demək qabiliyyətinə malik el şairinin çoxsaylı şeirlərinin əksəriyyəti öz əli ilə məhv edilmişdir.

Sonralar, müxtəlif illərdə "Dan ulduzu", "İnqilab və mədəniyyət" jurnallarında, "Ədəbiyyat" qəzetində dərc olunmuş və aşığıların, şairlərin, dostların yaddaşından qələmə alınmaqla yenidən işıq üzü görmüşdür. Bu mənada Tovuzun Aşağı Ayıblı kəndinin sakini, saz-söz xiridarı kimi tanınan Məşədi Qədimin xeyirxahlığı ilə üzə çıxan əlyazmalar dəftəri itkin şairin yaradıcılığına ən böyük töhfə olmuşdur.*

Ustad aşığı Məhərrəm Hacıyevin dilindən yazıya alınan bir neçə yarpaq şeiri oxuculara çatdırırıq.

Məni

Qəza qırdı şıkarımı tüyürdən,
Qədər mindiribdi yad ələ məni.
Tüğyandı mərazim, yoxdur təbibi,
Ya kəsə, ya yara, ya dələ məni.

Qiyamətdi nasın düşə əqrəbə,
Səfər etsən uğrayarsan əqrəbə,

* "Xalq qəzeti" 10 avqust 1996, № 155

Yandırsa cismini nara, əqrəba,
Yandırsa, yandırma, yad elə məni.

İmanam, hicrandır şərbətim, çənim,
Nə bir dostum vardır, nə bir həmdənim,
Dərya olan dərdim, qaf olan canım,
Salıbdı çöllərə, yad elə məni.

O DƏRİNDİ, BU?

Bu gün səfər etdim, beş xanə gördüm,
Beşə cavab verdi, o dərindi, bu?
Beş qapısı bağlı, beşi açılmış,
Beşi cavab verdi, o dərindi, bu?

Beş alim əyləşib, beşi rufadad,
Beşi mavi qılır, beşi qiraət,
Beşi islam şərti, şahı şəhadət,
Beşi cavab verdi, o dərindi bu?

Beş əl götür, beş əlilə beşə bax,
Beşi salam, beşi kəlam, beşə bax,
Beşi sağdı, beşi soldu, beşə bax,
Beşi cavab verdi, o dərindi, bu?

Beş alim əyləşib beş məqam üstə,
Beşi oturmuşdu, beş ayaq üstə,
Beşi qocalmışdı, beşi növrəstə,
Beşi cavab verdi, o dərinə, bu?

Beşi ayə nədi, beşi məstanə,
Beşi biganədi, beşi divanə,
Beşi İmanədi, beşi hər yanə,
Beşi cavab verdi, o dərinə, bu?

BAĞIŞLA MƏNİ

Bar İlahim, min bir adın xətrinə,
Bu əziz axşama bağışla məni.
Dəşti Kərbəlanın nahaq qanına,
Seyyidül ənnama bağışla məni.

Bağışla ol şəxsə adı Hüseynədi,
Həbibin olduğu bərhəqq yəqində,
Əfv qıl rəsula, sahibi dindi
Oxunan «Quran»a bağışla məni.

Bağışla o yerə qərrib əsasa,
Zeynəbə, Gülsümə, qara libasa,
Ələmdar Hüseynə, Rəşid Abbasa,
O qolsuz ağama bağışla məni.

Bağışla Ələkbərin sərvər yasına,
Cənabı Qasımın daməd yasına,
Ümleylanın «oğul vay» naləsinə,
Qoyulan Nizama bağışla məni.

Növrəstə İmanam, çoxdu üsyanım,
Əriyib bədənim, quruyub qanım,
Tövbə bəd əməldən qadir sübhanım,
Əliyyəm-mürtəzaya bağışla məni.*

BAŞA-BAŞ*

Müqərrərdi, gərdiş vurur çərxi-dövrən başa-baş,
Bir gün gələr, vaxt yetişər, olar viran başa-baş.
Gecə-gündüz şəmsü-qəmər işıq salır cahana,
Zinət verir xak üstünə əbrü baran başa-baş.

Yüz iyirmi dörd min nəbi pəncdən-ali-əba,
Altı əfzəl, beş ululəzm yazılmışdır kitaba.
On iki imam çaharidə məsumin gəlir hesaba,
Onları əşrəf yaradıb bir hökmran başa-baş.

On səkkiz min aləm ki, var aləmlərin dilidir,
Ustadlığı izhar edən Şahi-Mərdan Əlidir.

* *Şeirlər ustad Aşıq Məhərrəmin dilindən yazıya alınmışdır.*

* *Aşıq Qədirin oğlu Vaqif Vəliyevin dilindən.*

Yetmiş iki millət ki var, haqq islamın yoludur,
Mənada bir "əlif", "qayın" olub «Quran» başa-baş.

Hər zaman ki, məscidlərdə oxunar əziz kalam,
Məhəmmədi istəyənlər verər salavat, salam.
Hər işlərdən agah olur, bilir həyyi-layənam,
Qərar qoyub, hər nizamı odur quran başa-baş.

İnsu cinnu muru mələx, vəhşi teyrü heyvanat,
Hurü qılman, nari-rizvan, nuri-ənvər, kainat,
Dağü daşü bərrü bəhrü hökmü ərzü səvahət,
Beş kimsədi səbəb olub, ləngər duran başa-baş.

Rəsulullah merac etdi, gətirdi oruc-namazı,
Mömin olar tutub-qılan, xoşdur dildə avazı.
İki mələk müvəkkildir, savab-üşyanın yazı,
Günahkarı yandıracaq nari-niyran başa-baş.

Bu dünya ki, qərar tutmuş kavü mah üstündədi,
Haqqı bilmək xəyalında doğru rah üstündədi.
Novrəs İman nə qəm çəkər, bir Allah üstündədi,
Xəlq eləyib, nitq verib, olub imran başa-baş.

DOYUNCA

Əziz ata, itkin gedən fərzəndin
Ağla hey düşəndə yada, doyunca.
Mənim gərdənimdə çarxın kəməndi,
Dolandırar bu dünyada, doyunca.

Məndən dost-qohuma azca gileylə,
Nə qarğa dalımca, nə hədyan söylə.
Əl götür xudaya, münacat eylə,
Bəlkə yetəm bir murada, doyunca.

Halal qıl İmana, qohum-qardaşım,
Çəşmim ağlar, qaranlıqdı günəşim,
Əgər bir ilahi düzəltmə işim,
Şad olaram Kərbəlada, doyunca.

AŞIQ TALIB AŞIQ ƏLƏSGƏR OĞLU

Aşiq Talib Ələsgər oğlu 1877-ci ildə Ağkilsə kəndində anadan olmuş, aşıqlıq sənətini atasından öyrənmişdir. İlin yaz-yay aylarında əkinçilik etmiş, payız-qış aylarında isə xalqımızın toylarında, el şənliklərində sazlı-sözlü söhbətləri ilə şərəfli

ömür yolu keçmişdir.

Klassik və müasir aşiq sənətini mükəmməl bilən Aşiq Talib Göyçə sənətkarlarının, xüsusən atası Aşiq Ələsgərin irsinin sinədəftəri kimi aşıqlar arasında böyük nüfuza malik olmuşdur.

Yaşadığı, ömür sürdüyü mühitin təsiri onu ustad aşiq zirvəsinə qaldırmışdır:

***Eşidin sözüümü, arif olanlar,
Bu dünya fanidir, fani deyim mən.
Beş gün dəm eyləyən, on gün qəm eylər,
Belə qurub kərəmkənı, deyim mən.***

*Məğribdən məşriqə tutan dünyanı,
Gündən xərac alan İsgəndər hanı?!
Neçə danəndənin boşdu meydanı,
Neçə-neçə Süleymanı deyim mən.*

*Mən Talıbam, hərzə-hədyan bilmənəm,
Dərd əlindən dəqiqəsi il mənəm.
Ölənədək ağlayaram, gülmənəm,
Görməyincə ol İmanı, deyim mən.*

Aşıq Talıb 1979-cu il 21 mayda 102 yaşında Ağkilsə kəndində vəfat etmişdir.

XX yüzillik Göyçə aşığılığının saz-söz aləmindəki sənət uğurları birbaşa Aşıq Talıbın iştirakı və ya onun xeyir-duası ilə qazanılmışdır.

Onun «Könlüm Vətən arzular» kitabı aşiq və şairlərin stolüstü kitabıdır.

DAŞKƏNDLİ AŞIQ NƏCƏF

Ulu Göyçənin görkəmli saz-söz nümayəndələrindən söhbət düşəndə istər-istəməz bir xeyli fikrə getməli oluruq. Erməni zülmündən, qaniçən daşnakların ağılasıgmaz vəhşiliyindən başı olmazın bəlalər çəkmiş Göyçə mahalı, bir də bu ağırı-acıların dəlil-sübutu kimi ömürlük tarix yaddaşına hopan Aşıq Nəcəf

yada düşür.

Kimdir Aşıq Nəcəf?

Aşıq Nəcəfin doğum tarixi bir qədər qaranlıq, məlum olmadığından elin ağsaqqallarına üz tutduq. Sinədəftər Abbas kişinin (1886-1973) söyləmələrinə görə, Aşıq Nəcəf təxminən 1876-cı ildə Göyçə mahalının Daşkənd obasında dünyaya gəlib. Olduqca yaraşıqlı, boy-buxunlu, qəddi-qamətli adamıymış.

Buluddan nəm çəkirmiş,

Yerişi yerə şöhrət,

Duruşu göyə şöhrət,

Bəxtinə şahlıq düşən

Elin nəğməkar oğlu.

*Hər sözün hər söhbətin,
Dodaqlarda dillənən,
Könullərdə güllənən,
Böy-buxunu tamaşa
Elin bəstəkar oğlu.*

*Səsi haqdan süzülən,
Ləmsi Allahdan gələn,
Dünyanın o başından,
Qeybdən, vəhdən gələn,
Avazı şirin-şəkər
Elin inadkar oğlu.*

Mükəmməl bilik, dərin hafizə, möcüzəli səs sahibi olan Aşıq Nəcəf səliqə-səhmanı, ədəb-ərkanı ilə həmişə diqqəti çəkər, aşıqdan çox bəyə, bəyzadələrə oxşayarmış.

Bir şəxsiyyət kimi də aşıq Nəcəf olduqca cəsarətli, qorxmaz, mərd, dəyanətli adamıymış. El-obada xüsusi nüfuz sahibi, dediyindən dönməz imiş. Fitri istedadı, rəvan təbi, güclü səs imkanları, qeyri-adi zəngulələrilə məhşur olan Nəcəf Qaraqoyunlu Aşıq Əsədlə, onun kiçik qardaşı Aşıq Məhəmmədlə dostluq edər, ağır-ağır yığnaqlar keçirərmiş. Deyilənə görə, Nəcəf də, Əsəd də Dədə Ələsgərin ən çox sevdiyi, ümid bəslədiyi şəyirdləri imiş və ustad onları

on iki şeyirdinin başı sayarmış. Aşıq Nəcəf olduqca səsli aşığıymış. Sazı zilə çəkəndə ecazkar, əsrarəngiz, bənzərsiz səsi dalğa-dalğa havalanar, göydə gedən durnalar qanad saxlayarmış, "Nəcəfi"yə köklənəndə çaylar kimi çağlayarmış, "Koroğlu", "Misri" üstündə dağlar-daşlar titrəyər, düşmən lərzəyə gəlmiş. Bəli, beləymiş Aşıq Nəcəf. Kimin nə cürəti varmış, onun meydanında at oynada? Oxuduqca şövqə gəlmiş, səsi bulaq kimi qaynayar, daşqın yaz selləritək coşarmış. Şirin, əfsunlu zənguləsindən könüllər ram olar, bülbüllər qulaq kəsilməmiş. Beş övlad atasıymış. Arvadı Gülüstanın gözəllikdə misli-bərabəri yox imiş. Gözəl olduğu qədər də səxalı, qeyrətli, əhli-halıymış Gülüstan. Abuzər kişinin (1888-1964) dediyinə görə, Gülüstan Nəcəfi uzaq toylara xələtsiz buraxmazmış. Farmaşdan gəbəni çəkib atın belinə qoyarmış.

Adın-sanın var, toya nəmərsiz getmə. Onsuz da o toyda artıqlamasıyla çıxaracaqsan hesabını, – deyərmiş.

Aşıq Nəcəf 1918-ci ildə daşnaklar tərəfindən faciəli surətdə qətlə yetirilib. Ailəsinə başqa günahsız əhali ilə birgə Şişqayada – tövlədə od vurulub, yandırılıb.

Aşıq Nəcəfin haqdan gələn qeyri-adi, əfsunlu səsi ilə bağlı xalqın dilində xeyli rəvayət, nağılabənzər həqiqətlər yaşamaqdadır ki, bunları da Abbas kişinin,

Molla Abuzərin (Nəcəfin əmisi oğlu) yaddaş süzgecindən qoruyub, böyük bir xeyirxahlıqla bizlərə çatdıran onların övladları Aşıq Hacı Bayramovla Əyyub kişi oldular.

Aşıq Nəcəf oğlanları Şəmistanla Şəmiddinə sünnət toyu çaldırırdı. Böyük toy damında kəndin "qaymağı", söz qanan, əhli-hal adamları bardaş qurub oturmuşdular. Yuxarı başda, taxtın üstündə, böyük döşəkçənin üstündə Dədə Ələsgər, yanında yaxın dostu Aşıq Musa əyləşmişdi. Hamı intizarla kirvənin – Bozalqanlı Hüseynin yolunu gözləyirdi. Qaraqoyunlu Əsəd sinəsində saz məclisdə var-gəl edir, yüksək aşılıqlıq məharətilə könülləri şadlandırırdı.

Birdən "Mirzəcanı" havasından "Məmmədsöyün"ə keçən Əsəd sazı necə zilə çəkdisə içəri otaqda otuzluq lampa söndü. Qaranlıqda Dədə Ələsgərin səsi gəldi.

– Qadan alım, a Nəcəf, görürsənmi Aşıq Əsədi, qoymur işığa baxaq!

Lampanı yandırdılar. Bu dəm Nəcəf əlində padnos qonaqlara qulluq edirdi. Ustanın eyhamını tutdu. Elə astanada, bir ayağı içəridə, bir ayağı eşikdə boş padnosu qulağına verib bir el bayatısı çəkdi.

*Eləmi Vətən yaxşı,
Geyməyə kətan yaxşı.*

*Gəzməyə qərib ölkə,
Ölməyə Vətən yaxşı.*

İçəri otaqda otuzluq lampa yenə söndü. Çırağı yandırdılar. Bir də baxdılar ki, taxçadakı mis qablar zümzümə edir. Bu zümzüməni, cingiltini dinləyən Aşıq Ələsgər ağlayırdı. Aşıq Nəcəfnən Əsədi yanına çağırıb sinəsinə sıxdı. Şahnazar oğlu Hasan, bir də Məşədi Qasım soruşdular ki, ay Ələsgər əmi, niyə ağladın?

– A Şahnazar oğlu, ona yanırım ki, qara torpaq Nəcəflə Əsədi də qoynuna alacaq...

Aşıq Ələsgərin qardaşı oğlu Aşıq Nəcəf (1900-1968) xatirələrində belə söyləyirdi:

– Biz balaca uşaqıydıq. Əmim Çoban Məhəmmədin (1857-1937) yanında hodağıydıq. Ağkilsədən Basarkeçər səmtə olan əkin yerində şum əkirdik. Birdən qulağımıza bir ecazkar səs gəldi. Ətrafımıza boylandıq. Əmim arif adamıydı. Dedi:

– Öküzləri saxlayın, qulaq asın. Bu, Daşkəndli Nəcəfin səsidir. Oxuyur, harda olsa indi gəlib çıxacaq.

Öküzləri saxladıq. Tilsimli səsin seyrində bir müddət lal-dinməz dayandıq. Xeyli keçəndən sonra bir də baxdıq ki, budu Nəcəf at belində gəlir. Əmim soruşdu:

– Ağrın alım, a Nəcəf, hardaydın, harda oxuyurdun?

– A Məhəmməd, nə olub ki? Ayrım dərəsinin qaşında oxuyurdum.

İndi Daşkənddən bir az bəri olan o qaşla Ağkilsə kəndinin məsafəsini görənlər yəqin ki, yaxşı bilər, görməyənlərə nə deyim?!

Türk ordusunun sirlərini ingilis kəşfiyyatına satmaq üstündə qulağı kəsildikdən sonra qaçıb İrəvana gəlmiş Andranik Ozanyan millətçi erməniləri başına toplayıb silahsız Azərbaycan kəndlərinə tez-tez basqınlar edirdi. Zəngəzurdan Göyçəyə qədər vahid bir Ermənistan yaratmaq arzusu ilə yaşayan qaniçən cəllad uşaqları tonqallara çatır, qız-gəlinlərin üzlərinə xəncərlə xaç şəkilləri çəkir, hamilə qadınların qarnına xəncər soxur, kəndləri viran qoya-qoya bir neçə istiqamətdə irəliləyirdi. Andranikin özü olmazın talançılıq, qırğınlar hesabına daşnak ordusunu Laçın rayonuna çəkib, "Tat qırğınına", "Qaragöl döyüşünə" getdiyi vaxtda quduzlaşmış ordunun bir hissəsinin Sulikovun başçılığı altında Dilican dərəsində keçib, Qaraqoyunlu, Kəvər, Aşağı Qaranlıq – qədim Göyçə mahalına tərəf istiqamət vermişdi.*

* *Səbahəddin Eloğlu. Zəngəzur hadisələri. Bakı, Azərnews, 1992, səh. 7-9.*

Qaniçən Andronikin quldur dəstələrinin törədikləri vəhşiliklər haqqında Göyçə mahalına da bəd xəbərlər gəlib çatırdı. Hamı vahimə, qorxu, təlaş içərisində olduğu bir vaxtda, məhayət, Sulikovun dəstəsi 1918-ci ildə arxasınca olmazın qırğınlar, yanğınlar törədə-törədə Daşkəndə gəlir.

O müdhiş hadisələrin canlı şahidi olan Abbas kişinin (Aşıq Hacı Bayramovun atası) söylədiklərindən: "Bir də gördük kəndə xeyli əsgər gəldi. General Sulikov kəndin ağsaqqalarını çağırırdı. Kalvayı Rüstəm, Kalvayı Zeynal, Məşədi Qasım, Hacı Rəhim, Şahnazar oğlu Hasan və başqaları yığıldı. Sulikov əmr etdi ki, quyuların ağzını açın, taxılları doldurun çuvallara. Bəli, az bir vaxtda əmr yerinə yetirildi. Qızıl hacılı tayfasının atlarını xam-xam minib, üz tutdular Zoda tərəf".

Bəli, qarət edilən qənimətlərin hesabına burada nizami ordu yaratmaq niyyətində olan Sulikov özünü yaltaqlığa, bicliyə qoyur. Dəstənin yarısını başqa yerdə gizlədib, bir neçə nəfərlə Zoda gəlib Səməd ağanın evində iclas çağırır. İclasda ətraf kəndlərin başbirlənləri – Qaramanlı Məşədi İsa, Qayabaşılı Hacıxıdır oğlu İskəndər, Hüseynqulu ağalından Qlava Balı, Çaxırlıdan Astan ağa, Böyük ağa, o cümlədən daşkəndli Hacı Rəhim iştirak edirdilər. Sulikov Səməd ağanın qarşısında şərt qoyur ki, anbarları boşaltsınlar,

nə qədər arpa, buğda var, ordunun atlarına verilməlidir. Üstəlik, əsgərlər də ərzaqla təmin olunmalıdırlar. "Gözü çıxan qardaş" qabaqda olduğundan zodlular bir qədər sayıq tərpənib, qarşıdakı təpəyə toplandılar. Həyəcanla iclasın nəticəsini gözləyirdilər. Daşkənddəki soyğunçuluqdan sonra Zoddakı "qələbəsinə" bir o qədər də inanmayan Sulikov üzü pəncərəyə tərəf oturduğundan təpədəkiləri görür. Qəfildən açılan güllə pəncərənin şüşəsini deşib, bir nəfəri stolun arxasında yerə sərir. Güllə polkovnikə atılmışdı, ölən isə zodlu idi. Ara qarışır. Polkovnik onaçılan əlində özünü eşiyə atır. İkinci addımda Kəblə Rəhimin atəşi onu üzüstə torpağa sərir. Yıxılmış polkovnik yenidən ayağa qalxıb, belindəki qılıncı siyirib, kiminsə üstünə cummaq istərkən ikinci güllə açılır. "Bu erməni dığası camaatı nə əsir-yesir edib" – deyə hirsindən cilov gəmirən Hacı Rəhim qəfil bir sıçrayışla qılıncını çəkib polkovnikin başını üzür. Deyirlər, kəsik baş bir müddət arpa-arpa" – deyirdi. Deyilənə görə, qaniçən cəlladın başının 21,5 girvənkə çəkisi varmış.

Sulikovun dəstəsi bu dəfə qorxuya düşüb geri çəkilir. Sonra böyük, yaraqlı-yasaqlı, quduzlaşmış dəstəynən hücumə keçir.

Abbas kişinin söylədiklərindən: "Bir də xəbər çıxdı ki, deməzsənmi, erməni basqın eləyib. Çamırlıdan Mustafa bəy xəbər göndərdi ki, hər kənddən adam

gəlsin erməninin qabağını kəsək. Az bir vaxtda 500 atlı Çamırlıya yığıldı. Daşkənddən İdris, Pənah, Məşədi Qasım, Əli, Əliş özlərini hamıdan qabaq yetirdilər. Erməni hücum edir. Tərəflər qeyri-bərabər olsa da, göyçəlilər şücaətlə vuruşurlar. Çamırlı Mustafa ağır yaralanır. Yaralı aslan Məşədi Qasımı çağırır deyir: "Məşədi, kənddəki arvad-uşağı çıxart. Kəndi boşalt. Erməni güc gəlir. Geri çekilin. Qalaqlara od vurub, özünüzmə möhkəm səngər qurun. Onda erməni qarət eləmək üçün kəndə dolacaq". Gün çıxana qədər erməniləri qırırlar. Bir də Məşədi Qasım görür ki, bir şey gəlib göydən yerə düşdü. Torpağı alt-üst elədi. Onda deyir: "Daha top gəldi, bizimki bitdi". Geri çəkirlər. Öyrənirlər ki, ingilisdən top gəlib. Qaçırlar Daşkəndə. Məşədi Qasım Öyükli təpəsində səngər düzəldir. Xəbər göndərir ki, kənddən arvad-uşaq çıxsın. Səngərdəki igidlər son damla qanlarına qədər vuruşurlar, lakin gücsüzlüklərini görüb, Kəlbəcərə tərəf çəkirlər. Bundan sonra Göyçə üzük qaşı kimi mühasirəyə alınır. Dörd tərəfdən ağır top atəsinə və güclü nizami qoşunun vəhşiliyinə məruz qalan Qaraqoyunlu və Göyçə camaatı yerindən oynayır.

Nəhayət, 1918-ci ildə Andranikin hiyləgər, məkrli, quzğun dəstəsinin yeni başçısı Sulikovun qisasını almaq, azərbaycanlıların gününü qara eləmək niyyətilə yeni siyasətə, hiyləyə əl atır. Boşalan kəndlərin

sakinlərini şişqayalı Kor Tanrıverdinin vasitəsilə Kəlbəcərdən geri çağırtdırır. Camaatı sülhə, barışıqa, dayışıqa səsləyir. Əsas məsələ qana-qan almaq idi. Zodda Sulikovun ölümündə iştirakı olanları məhv etmək, arxasınca min-min qanlar axıdan, kəndləri viran qoyan daşnak Sulikovun əvəzinə Göyçənin dinən dilini, görən gözünü – Aşıq Nəcəfi, zodlu Səməd ağanı, Hacı Rəhimi aradan götürmək idi.

Kor Tanrıverdinin "sülh" çağırışına "Kəlbəcər rayonunun İstibulaq kəndində pənahlanmış Aşıq Nəcəf hamıdan qabaq səs verir. Qəlbi Vətən eşqiylə, yurd təəssübüylə, el-oba möhnətiynən döyünən aşıq özünü Göyçəsiz təsəvvür etmir. Odur ki, barışığa gəlməyə, danışiq yolu ilə davanı yatırtmama, qırğını dayandırıb xalqı ocağına qaytarmağa tələsir. Arvad-uşağı yığıb yola hazırlaşır. Bütün İstibulaq kəndi Nəcəfə yalvarır, "getmə – deyir, inanma o quldurların dilinə". Nəcəf dediyindən dönmür. Onun inadını görən yaxın qohum-əqrabaları, o cümlədən əmisi oğlu Molla Abuzər də öz ailəsilə ona qoşulurlar.

Cəsarətdə, hünərdə

Pələng idi, şir idi.

Ürəklərdə möhtəşəm

Ocaq idi, pir idi.

Çal-çağır, avazı

*Açılmamış sirr idi
Elin göyçək oğlunun,
Sözü gerçək oğlunun.*

*Yurduna-yuvasına
Qeyrətli insan idi.
Qazandığı ad-sanı
Dillərdə dastan idi.
Vətənin dar günündə
Qızıışmış aslan idi.
Məramı sülh, sakitlik
Obada dinclik idi.
El-obası dardasa,
Özü necə şad olsun?
Millətin sitəminə
Necə ögey, yad olsun?
Bu davanı kəsməyə
Bilmir su, ya od olsun
Elin aqıl ustadı,
Bütöv, kamil ustadı.*

*Dosta da, düşmənə də,
Qəlbi pakdı, sidqi düz,
Barışığa tələsir,
Keçib neçə dəərə, düz,
Saxlayammır yolundan*

*Xahiş, minnət, nə bir söz,
Yeriyir yurd eşqinə,
Sinəsi mərd eşqinə.*

Kor Tanrıverdi daşnakların tapşırığı ilə hamını böyük bir tövləyə yığır. Sülh adıyla təbliğat aparır. Guya özünün də yüzbaşı olacağını söyləyir. Bir azdan vəziyyət dəyişir. Qapılar bağlanır. Köhnə tövlə hər tərəfdən silahlı qoşunla mühasirəyə alınır.

Sonra "haqq divanı" qurulur. Zirək, dilli-dişli əsirlər iki bir, üç bir "istintaqa" çağırılır, geri dönmürlər. Nəcəfi hamıdan qabaq "dindirib", Basarkeçər zindanına gətirirlər. Zodlu Səməd ağanı da ələ keçirib, həmin kameraya salırlar.

*Durnanı gözdən vurur,
Hiyləni başdan qurur,
Daşnak, qaniçən cəllad,
Vədindən keçən cəllad.*

Dərəçiçəkdə, Vedibasarda, Gümrüdə, Haqqıxlıda, Gözəldərdə, Zəngibasarda, Kəvərdə, Qaranlıqda yüzlərlə belə yangınlar törədən daşnaklar tövləyə od vururlar. Od-alov ərşə dayanır. Bütün günahsız əhali ilə birgə (300-400 nəfər) Nəcəfin, Molla Abuzərin də arvad-uşağı yanıb kül olur. Həmin zülmət gecədə

"istintaqa" aparılarkən Molla Abuzərlə Nəcəfin böyük oğlu Şəmistan təsadüf nəticəsində qaçıb canlarını qurtarırlar. Abuzər cibindəki Nikolay pullarını qaranlıqda əsgərlərin başından səpir, onları satın alır. Qapıçıların başı pula qarışdığından Abuzərlə Şəmistan xeyli aralanıb Şişqayanın üst tərəfindəki əkin yerinə, ordan da çox böyük çətinliklə Gədəbəydən keçib Daşkəsənə gəlirlər. Çox təəssüflər olsun ki, Şəmistan aranda qızdırmaya düşüb ölür.

Sonralar Molla Abuzər həmin dəhşətli hadisəni, palçıqlı, yağmurlu, çalpoylu gecəni, qulaqlarından getməyən arvad-uşağının dəhşətli qışqırıq, yalvarış səslərini böyük ürək ağrısı, o illərin qanlı bir səhifəsi kimi xatırlayırdı.

Polkovnikin sevinci yerə-göyə sığmırdı. Bəs necə? Andronikdən ənam alacaq, qanıçən Sulikovun əvəzinə Göyçənin "gözünü" məhv edəcəkdi. Gündə əsirləri "dindirir", onları nəmli zirzəmiyə salmaqla verdiyi mənəvi, fiziki əziyyətdən ləzzət alırdı.

Bir səhər qəflətən kameranın qapısı açılır. Zindanın küncündə hirsindən cilov gəmirən Səməd ağa yerindən gec durur. Bunu görən qapıçı ağaya bir sillə çəkir. Səməd ağa dərhal yerə sərilir, haray düşür. Rəis saxta bir ədayla kişiyyə yaxınlaşır, ona kimin əl qaldırdığını soruşur. Qapıçı özündən razı halda irişdiyi zaman Səməd ağa can verirdi. "Mən ölməzdim,

məni bu gədanın silləsi öldürəcək" –deyir. Səməd ağanı can üstə kameradan çıxarırlar.*

Dərddən-qəmdən Nəcəfin bağı çatlayır, zindanlar küncündə inildəyirdi. Şişqayadakı tövlədə, yağılar arasında köməksiz qalan arvad-uşağının, günahsız el-obasının dərdi onu üzürdü. Düşmən hiyləsinə düşdüyünə görə öz-özünü söysə də, artıq iş-ışdən keçmişdi. Oxuyurdu Nəcəf. Gecə-gündüz bayatı çəkirdi. Səsi namərd, qaniçən cəlladlarda mərhəmət oyatmasa da, dağa-daşa səs salırdı, bayatı çəkirdi:

*Eləmi arxa gəlsin,
Su axsın, arxa gəlsin.
Mən təkəm, düşmənim çox,
Köməyə arxa gəlsin.*

* Qeyd. Səməd ağa (Səməd Xamey oğlu Kəsəmənli) təxminən 1870-ci ildə Göyçə mahalının Zəd kəndində dünyaya gəlib. Böyük var-dövlət sahibi, tanınmış xeyriyyəçi, tayı-bərabəri olmayan səxavət sahibi kimi ad-san qazanıb. Gəncəli Cavad xanla qohumluğu çatır. (Qardaşı Vəli ağanın qızı Cavad xanın oğlu Hüseynqulu ağanın həyat yoldaşı olub.) Adı dillərdə dastan olan Abbasqulu bəy Şadlinski (Bax: F.Kərimzadənin "Axırıncı aşırım" romanı Səməd ağanın bacısı oğludur. Həyat yoldaşı Gövhər ağa Çaxırlı Böyük ağanın bacısıdır. Bir oğlu, bir qızı olub. Oğlu Həsən ağa sonsuz olub. Qızı Rüxsarəni qardaşı oğlu Firudin bəyə verib. Hal-hazırda Gəncədə məskunlaşan 4 nəvəsindən biri olan Çingiz Kəsəmənli babası, tarixi şəxsiyyət olan Səməd ağanın işıqlı arzularının ən layiqli davamçısıdır.

*Bu yerlər tala yeri,
Bürç yeri, qala yeri.
Qiyamət o gün qopar,
El köçə, qala yeri.*

*Gəmi gəldi, yan gəldi,
İçində bir xan gəldi.
Vətən həsrəti çəkdim,
Gözlərimə qan gəldi.*

*Durna sanınnan keçər,
Ötər, sanınnan keçər.
İgid Vətən yolunda
Ölər, canından keçər.*

Bu səs zindanlar küncündən havalanıb polkovnikin arvadının ürəyinə süzülürdü. Nə olar düşmən olanda?! Şirin, məlahətli, əfsunlu, eyni zamanda bül-bül cəhcəhli yanıqlı səs bu qadını varından yox etmişdi. Onun halına acıyırdı. Necə olur-olsun ərinin könlünə yol tapmaq, bu el aşığını buraxdırmaq istəyirdi. Gecə-gündüz yanıqlı səsin təsirindən qala divarları altına adamlar yığılır, bu möcüzəli səs sahibinin aqibətinə təsirlənirdilər. Polkovnikin qəddarlığını görənlər Nəcəf ölümünü yaxınləşdirmişdi. Odur ki, gözünü

gəzdirib dağlarla-daşlarla vidalaşırdı. Gəzdiyi oymaqları xatırlayır, vəsiyyətini eləyirdi:

*Kəblə Rəhim, söylə aşiq Əsədə,
Mənim əhvalıma qalsın, ağlasın.
Arif məclisində, alim yanında
Həmişə yadına salsın ağlasın.*

*Özüm zindandayam, qəlbim uzaqda,
Fələk məni nakam qoydu bu vaxtda.
Gəncədə, Şəmkirdə, Tovuz, Qazaxda
Yaralı "Dilqəmi" çalsın, ağlasın.*

*Daşnak qış eylədi bahar, yazımı,
Eşidən sızlayar xoş avazımı.
Sinəsi sədəfli telli sazımı
Qiyasa deginən çalsın, ağlasın.*

*Pəncərədən görünür Daşkənd yaylağı,
Ağmanqan, Nərkeçən, Keytinin dağı,
Meçitli, Taxta yurd, Qıvla bulağı
İllərinən viran qalsın, ağlasın.*

*Gün kimi dağlardan aşıb gedirəm,
Daşqın selə düşüb, daşıb gedirəm.*

*Göycəm, sənə vidalaşıb gedirəm.
Lalən, tər çiçəyin solsun, ağlasın.*

*Köhlən at belində gəzdiyim dağlar,
Çənə, çisəyinə dözdüyüm dağlar,
Nəcəfəm, əlimi üzdüyüm dağlar
Məni eldən xəbər alsın, ağlasın.*

Gecə-gündüz yanıqlı səsin ürək parçalayan melodiyaları, hıçqırığı, sehri, tilsimlə varından yox olan polkovnikin arvadı nəhayət mətləbini ərinə bildirir. "Günahsız el aşığının qanına batma" – deyir.

– Nə? – Polkovnikin gözləri hədəqəsindən çıxır. Naqanı çəkib elə yerindəcə arvadının başına sıxır.

Bu hadisədən bir az sonra quduzlaşan polkovnik Nəcəfin ölümünə qəti fərman verir. "Aşiq qurban getməlidir, vəssalam" – deyir. Nəcəfi "Güllütəpə" deyilən yerə (Qırxbulaqla Çaxırlının arası) gətirib belinə qaynar samovar bağlayırlar.

*Güllütəpə, qan təpə,
Səni alış, yan təpə.
Necə qıydın kül ola,
Belə igid, xan, təpə?!*

Polkovnikin bu rəzilliyi, qəddarlığı, alçaqlığı bir yandan, təklik, kimsəsizlik də bir yandan Nəcəfə yaman toxunur. Qəlbi çilik-çilik olub, gözlərində şimşək çaxır. Könlündən nələr keçir, nələr...

Üzünü doğma Daşkəndə, gəzdiyi yaylaqlara sarı tutub dərindən bir ah çəkir. Elə bir ah ki, yanğısı alov-alov vücutunu dolaşır, dilim-dilim nəfəsini, dodağını yandırır.

Haqsızlıqdan od tutub qovrulur Nəcəf. Dostlarını axtarır. Şişqayada, yağılar arasında qalan arvad-uşağının, qohum-qardaşının dərdi tüğyan edir sinəsində:

*Könül quşu, uç ket ana Vətənə,
Mənə o yerlərdən bir xəbər gətir.
Əhvalımı yetir nər igidlərə,
Qasımı, Ziyadı bir təhər gətir.*

*Görsən nələr çəkir uğursuz ana,
Deginən ki, ömür getdi bəd fəna,
Qoy düşmən gülləsi dəyməsin mana,
Daşkənddən içməyə bir zəhər gətir.*

*Samovarı bağladılar belimə,
Məşəd Qasım pəriskardı elimə,*

*Barilahim əlin yetir əlimə,
Qohumdan, qardaşdan bir nəfər gətir.*

*Mən bilmədim polkovnikin adını,
Güllə ilə vurdu öz arvadını,
Kimə deyim fəryadımı, dadımı,
Arvaddan-uşaqdan bir xəbər gətir.*

*Nəcəf deyər harda qaldı Gülistan,
Şəmiddin, Şəmistan, Mikayıl, Astan,
İsmayıl körpədi, çıxammaz yasdan,
İlahi, üzünə xoş səhər gətir!*

Bu nalədən, bu fəryaddan dağlar, daşlar diksinir. Bülbüllər susub, güllər başını aşağı əyir. Lalənin bağı qara boyanır, nərgizlər xəcalətindən saralmağa başlayır.

Təbiət aşığın bu tükürpədən, köməksiz ah-fəqanına tab gətirmir. Dağlar şəh əvəzi gözündən gildir-gildir yaş axıdır. İnsanlar da, təbiət də qan ağlayır.

Bircə polkovnikin halı dəyişmir. Özündən razı halda, rəzil bir gülüşlə bu mənzərəni seyr edir. Onun qanıçən, məkrli, ilan gözlərinə Nəcəfin gözü sataşanda içindən bir tel qırılır.

Onu belindəki samovar yox, bu rəzil, cəllad, qəddar daşnakın qudurğanlığı, özbaşınalığı, alçaqlığı öldürür. Göz görəsi mənliliyini sındırır, qəddini əyir.

Son anda üzünü təbiətə tutub bir şikəstə qaldırır:

*Mən aşiq oda para,
Ay doğdu, o da para.
Varmı bir odu sönmüş,
Canımdan od apara.*

*Nə bağışlar,
Dost-dosta nə bağışlar.
Başım cəllad əlində,
Nə kəsər, nə bağışlar!*

Samovar tüstülənir, Nəcəfin kürəyindən yağ damırdı. Bu dəhşəti görənlər, bu naləni eşidənlər dözmür, qulaqlarını tutub qaçdıqca qaçırdılar. Təkcə Nəcəf dözüür bu dərdə. Ürək alıssa da, ciyər bişsə də, gözlərindən qan damıb, bədənindən yağ tökülsə də dözüür, düşmən önündə inləmir, ona olan nifrətini gizlətmir.

"Güllütəpə" meydanına axın-axın insan toplanır. Görən neçə günahsızın qanı axıb bu yerdə?! Neçə vəhşiliyin şahidi olub, neçə quzğun yuvasına çönüb bu təpə?! İndi növbə Nəcəfindi. Kürəyində samovar

tüstüləndikcə ürəklərə od düşür, sazı du-yanlar, səsə vurğun olanlar dözmür.

"Öldürməyin aşığı, öldürməyin aşığı" – qışqıranlar az deyil. Kimi qəm libasında, kimi gözündə yaş damcıları əli ürəyinin başında qanlı mənzərəni izləyir.

Rəisin murdar nəfəsi hamını susdurur.

Gəlsin o xain, görsün daşnak gücünü!

Hər yerdən "Aşığın nə günahı" – nidaları eşidilir.

Polkovnik əlindəki naqanı göyə sıxır.

Kimin hünəri varsa bir də dillənsin!..

Nəcəf gəlir. Onun dərdinə gözlər dözmür. Başlar sinələrə əyilir.

*Ay amandı,
Xalların nə yamandı.
Namərd mərdə güc gəlir,
Qoymayın, ay amandı!*

*Məni bu dərdə qoyma,
Yurdu namərdə qoyma.
Varsansa, Ulu Tanrı,
Qanımlı yerdə qoyma!*

Nəcəf düşməndən aman istəmir, ölümünü gözləyir. Get-gedə müvazinətini itirib gözləri pərdələnir.

Məkrli düşmən onun dəyanətinə, yenilməzliyinə, qüruruna təəccübünü gizləyə bilmir. Paxıllıqdan gözləri hədəqəşindən çıxır. Öz-özünə fikirləşir:

– Bunlar necə millətdi, öləndə də bunların inadını sındırmaq olmur?!

– Aşıq, son anda məndən aman istə, diz çök, səni bağışlayım!

– Yox!.. Polkovnik, səhv edirsən, bir ölümdən ötrü sənə baş əymərəm, qarşında diz çöküb sənə ləzzət vermərəm. Ölərəm, səndən imdad istəmərəm!

Acı bir qəhqəhəylə, zəhərli bir gülüşlə düşmən bağrına dağ çəkir Nəcəf. Əyilməzliyi, barışmazlığı ilə göylərə yüksəlib şəhidlik zirvəsinə qalxır. Get-gedə gözlər pərdələnib, rəngi qaralır.

Qaraldıqca qaralıb dodağından damla-damla qan sızır. Son addımı ataraq üzü üstə torpağa sərilir.

*Qaynadıqca samovar,
Pörşüyür kürəyini.
Cızhacızla dağ basıb,
Qarsıtır ürəyini.
Yanır günahsız Nəcəf,
Göz üstə kabab kimi.
Tarixlərə baş daşı,
Bir sual-cavab kimi.*

GÖYÇƏLİ AŞIQ ƏSƏD

Ulu ozan sənətinin inkişafında, çiçəklənməsində, dünyəvi sənətə çevrilməsində özünəməxsus xidmətləri olan qüdrətli sənətkarlardan biri də hələ sağlığında ölməzlik qazanan, zil, şaqraq, əsrarəngiz səsilə səs xəzinəmizdə əbədi yaşar lövhələr yaradan Dədə Əsəd olmuşdur. Kimdi Əsəd? Onun həyatı, səs dünyası

haqda nə kimi məlumatımız var?!

Dədə Əsəd (Əsəd Əhməd oğlu Rzayev) 1874-cü ildə Göyçə mahalının Böyük Qaraqoyunlu kəndində dünyaya gəlmişdir, Babası Rza kişi Tovuz rayonunun Bozalqanlı kondindən olub. Vaxtilə bəylərin, qoluzorluların zülmünə dözməyib, arvadını və bir yaşlı oğlu Əhmədi də götürüb Gədəbəy dağlarını aşaraq Göyçə mahalına üz tutub. Əsədin atası Koxa Əhməd elin sayılan, seçilən igidlərindən olmuş, anası Gülbəyaz Göyçə gözəllərinin başı sayılmış. Gözəlliyi dillər əzbəri olan Gülbəyaz həm də Həcər misal qoçaqlığı, gözəl at minməyi, igidliyi ilə seçilmiş.

Gözünü açandan qeyri-adi gözəlliyin, füsunkar təbiətin vurğunu olan Əsəd daxili ehtiyacla çal-çağırılı

məclislərə can atar, aşıqların ifasından, bənzərsiz saz havalarından doymazmış. Qayğısız ömür sürən Əsədin xoşbəxt günləri uzun çəkmir. O, 12 yaşında ikən atasını itirir. Həmin vaxt Əsədin 15 yaşlı böyük qardaşı Mürsəl çılğınlığı, dəliqanlılığı, ötkəmliyi nəticəsində bircə yumruqla kəndin qoluzorlularından birini cəhənnəmə vasil etdiyindən tutulub Özbəkistana sürgün edilir.

Anası Gülbəyaz, bacıları Aynaxanımla Sinəxanım, balaca qardaşı Məhəmməd başsız qaldığından ailənin ağırlığı balaca Əsədin çiyinlərinə düşür.

Onsuz da ağır güzəran keçirən, yarıac-yarıtox həyat sürən ailənin vəziyyəti bir az da ağırlaşır. Balaca Əsədi qonşu Nərimanlı kəndinə dövlətli bir kişiye muzdur verirlər. Əsəd düz beş il həmin ailənin mal-qarasını otarır. Deyilənə görə, həmin dövlətli kişinin üç qızı varmış. Oğlu olmadığından Əsədi oğlu kimi sevmiş. Əsəd də öz növbəsində onlara oğul kimi xidmət edərmiş.

Ulu Göyçənin səngərli dağları, sərin bulaqları, süsən-sünbüllü yaylaqları balaca Əsədin dərdlərinə yavaş-yavaş məlhəm olur və get-gedə saz-söz aləminin formalaşmasında öz xeyirxah işini görür.

Təsədüf nəticəsində Əsədin ecazkar səsini dinləyən həmin dövlətli kişi onu Dədə Ələsgərə şeyird verir.

Əsəd düz 10 il daşkəndli Nəcəflə birgə Ələsgərə şəyird durur. Ustaddan mükəmməl dərs alan, şeir yazmağın texnikasını mənimsəyən Əsəd el-obada, toy-düyünlərdə gəzə-gəzə saysız-hesabsız dastan, əfsanə, rəvayət də öyrənmişdi. Ustadı kimi yazı-pozu bilməyən Əsəd qeyri-adi istedadla, güclü-qüvvətli hafizəyə malik olduğundan eşitdiklərinin hamısını əzbərində saxlamışdı. Ustaddan eşitdiyi hər hansı qoşqunu, hava-havacatı səhərisi günü məclisdə onunla üzbəüz oxumuşdur.*

Aşıq Əsəd istər şəyirdlik dövründə, istərsə də müstəqil fəaliyyətə başlayanda heç vaxt ustadını unutmamışdır:

*On il qulluq etdim mən Ələsgərə,
Sidqimi bağladım etiqadına.
Hər nə desə qəbul etdim sözünü,
Məni də yetirdi haqq baratına.*

və yaxud:

*On il qulluğunda dayandım, dözdüm,
Dilindən nə çıxdı, sinəmə yazdım.*

yaxud:

*Əvvəl qulluq etdim kamil ustada,
Bəslədi, yetirdi dolu sər məni.*

* Bəhlul Abdullayev. "Aşıq Əsəd", Bakı, "Elm" nəşriyyatı, 1979.

– deyə həmişə ustadını ehtiramla xatırlamışdır.

* * *

Hələ körpəlikdən fitri istedadla, qeyri-adi qabiliyyətə malik olan Əsəd istər bir ifaçı, istərsə də bir insan kimi maraqlı şəxsiyyət olub. Qollu-budaqlı, laydivar qardaşlarına nisbətən orta boylu, qarayanız, arıq vücudlu, eyni zamanda olduqca cəld, çevik adam olub. Zirəkliyinə, fərasətinə, biliyinə görə ona "od parçası" da deyilib.

Xasiyyətə xeyirxah, humanist, qayğıkeş olan Əsəd həm də polad iradəli, dəmir dəyanətli, qranit dözümlü şəxsiyyət olub. Ehtiyac içində ömür etdiyi illər onun xasiyyətinə bir əyilməzlik, barışmazlıq, sərtlik də gətirib. Daim kimsəsizlərin, əlsiz-ayaqsızların dayağı sayılan Əsəd mərdliyi, qoçaqlığı, sərrast atıcılığı, yaxşı at minməyi ilə də ad-san çıxarmışdır.

* * *

1918-ci ildə qədim Göyçənin qara günləri başlayandan sonra mahalda çox özbaşınalıqlar, toqquşmalar olmuşdur. Belə ki, erməni əhalisindən olan Ağabəy adlı bir qoluzorlu Qaraqoyunlu kəndindən olan Feyzi arvadın yeganə, gənc oğlunu öldürüb, qolbud edib anasına göndərir. Bu hadisədən havalanan Feyzi arvad çöllərə düşüb oğlunun qanına qan istəyir. Bu vəhşilik Əsədi möhkəm sarsıdır. Günlərin bir günü qonşu kənddən gələrkən ermənlərin atışmasına düşən

Əsəd Ağabəyi tanıyır. Tanıyır və fürsəti əldən vermək istəmir. Deyilənə görə, Əsədin bir atı varmış, yalan olmasın, dil bilirmiş. Təhlükəli anlarda yiyəsini mühafizə edər, onu xətadan-bələdan qurtararmış. Bu dəfə də belə olur. At duyuq düşüb ayaqlarını yerə əyir. Əsəd bir göz qırpımında, idmançılara məxsus çevik hərəkətlə atın belindən aşıb qarnının altında gizlənərək atəş açır. Ağabəy də güclü atıcı olduğundan onlar bir müddət təkbətək atışır, bir-birinə güzəştə getmək istəməzlər. Ağabəy get-gedə hirsindən vəhşiləşib quduzlaşsa da, gülləsi boşa keçir. Əsədi intiqam hissi, Allah eşqi yaşadır, gücləndirir. Allahdan imdad diləyib, nişan alan Əsəd bu dəfə Ağabəyi yerə sərir. Başını, qollarını kəsib Feyzi arvada gətirir. Qana qan əvəzi. Deyirlər ki, bu hadisədən sonra Feyzi arvadın huşu özünə gəlir və Əsədin igidliyi dillərə düşür.

* * *

Az keçmiş Ağabəyin ölümü ilə əlaqədar Aşıq Əsəd tutulub Kəvər qalasına (Göyçə gölünün cənubunda) göndərilir. Nəmli kameralar küncünə atılan, gündə min cür işgəncələr verilən Əsədin "qulaq həyanı" Qaraqoyunludan olan bir sınaqlı seyid imiş. Ölüm cəzasına möhkum olunan Əsədin arxa-köməyi olmadığından arxasınca gedəni, çörək aparını da qardaşı Məhəmməd imiş. "Arxasınca getmə, səni də tutacaqlar – deyənlərin məsləhətlərinə qulaq asmayan

Məhəmməd doğrudan da tutulub ayrı bir kameraya salınır. Zodda, guya Sulikovun ölüm mərasimində iştirak etdiyinə görə günahlandırılan Məhəmməd ölüm cəzasına məhkum olunur və gündə min cür işgəncələrə məruz qalır. (Bədənin müxtəlif yerlərinə 6-7 yerdən dağ basılan Aşıq Məhəmməd sonralar sonsuz ölmüşdür).

Qaraqoyunlu Seyidin övladları o zamankı məbləğlə 40 min manat pul düzəldib, atalarını türmədən qurtarandan sonra kimsəsizlik, acı dövrən, haqsız, ədalətsiz zaman Əsədə daha bərk təsir edir. Hər yandan əli üzülən Əsəd ölümünü gözlədiyi halda, qəflətən həyatına gün doğur. Atalar düz deyib ki, hər anın öz hökmü var.

Əsədgilin dədə-baba kirvələri – Göyçənin Ağbulaq kəndindən olan Böyük Seyidin arvad-uşağı bu xəbəri eşidib, 40 min manat düzəldib, Əsədi türmədən qurtarırlar. Düz on bir ay Kəvər qalasının zirzəmlərində başı olmazın bəlalar çəkmiş Əsəd, nəhayət, azadlığa çıxır və qardaşı Məhəmmədin də zindandan qurtarmasına böyük köməklik edir. Qaranlıq gecələrin birində gəmiynən Göyçə gölünün o sahilindən bu sahilinə – Şorca kəndinə keçən qardaşlar çox böyük çətinliklə Daşkəsənə gəlirlər.

Sonralar Aşıq Əsəd ailəsini Daşkəsənin Dəstəfur kəndində tapır. Bir müddətdən sonra, Göyçədə

əmin-amanlıq yaranandan sonra yenidən ailəsini də götürüb Vətənə dönür.

Sənətkartək günü-gündən şöhrətlənən Əsədin nədənsə ailə həyatı bir qədər uğursuz olur. Əvvəlcə sevimli həyat yoldaşını, sonra 19 yaşlı oğlunu itirən Aşıq Əsəd sonralar başsız qalmış qız külfətinə başçılıq etmək üçün həlimə Nağı qızı ilə evlənir. Öz növ-bəsində qızların sayını bir az da artıran Həlimə gələcəkdə Əsədin yurdunun boş qalacağını hiss edərək kəndin gözəllərindən birini – Zeynəb Alı qızını öz üstünə alır. Bir evdə ana-bacı kimi dolanırlar.

Göyçədə daşnakların yaramaz əməllərinə dözməyən Əsəd tez-tez incidildiyin, haqsızlıqlarla barışmadığına görə doğma yurd-yuvasından perik düşüb, 1935-ci ildə ailəsilə birgə əvvəlcə Qazağın Çaylı kəndinə, sonralar Tovuza köçmüş və həmişəlik burada yaşamışdır.

Zeynəb Alı qızından Əsədin Sabir və Bahadur adlı iki oğul uşağı olandan sonra Tanrı sanki Həlimə ananın paklığı, xeyirxahlığı, böyüklüyü qarşısında xocalətli qalmamaq üçün onu da sevindirir. Ona Yasin və Vidadi adlı iki oğul bəxş edir. Zeynəb Ananın üçüncü oğlu Eyvaz 1976-cı ildə 38 yaşında vəfat edib.

Görüb-tanıyanlar heyrətlərini hələ də gizlədə bilmirlər bu iki müqəddəs, ülvi ananın bir dam altında həddən artıq mehriban, səmimi rəftarına.

Bəli, Əsəd belə Əsədiymiş. Həlim, xoşxasiyyət, mehriban olduğu qədər də tərs, ötkəm, zabitəli, sözü kəsərliymiş. Kimin nə həddi varmış onun sözünün üstünə söz qoya.

Özülündə qarşılıqlı hörmət-izzət duran, xüsusi qanun-qayda ilə yaşayan, təlim-tərbiyəsi, ədəb-ərkanı ilə başqalarına örnək olan Rzayevlər ailəsi həmişə diqqət mərkəzində olduğundan respublika mərkəzindən gələn bütün sanballı qonaqlar bu evə düşər, bu ocaqda rahatlıq tapardılar.

Aşıq Əsəd 1951-ci il aprel ayının 27-də vəfat etmişdir. Hal-hazırda dörd oğlu, iki qızı, yüz əllidən çox nəvə-nəticəsi qüdrətli bir şəxsiyyətdən xəbər verib, qanlarında, canlarında onun zəngin irsini yaşadıb, əlimizdən tutub bizi Əsəd dünyasına səs-ləyirlər.

* * *

Misilsiz vokalçımız, əvəzsiz sənətkarımız Cabbar Qaryağdıoğlu sənətkarlığı ilə həmişə qoşa dayanan; klassik aşıq ifaçılığının banisi, vaxtında böyük Səməd Vurğunun "aşıqların soltanı" adlandırdığı qüdrətli sənətkarımız aşıq Əsəd Rzayev ifaçılığı lazımınca öyrənilmədiyinə, saf-çürük edilmədiyinə görə bir qədər kölgədə qalmışdır. Əslində isə o sənətkarlıq bu gün tədqiqata dərindən ehtiyac duyulan böyük bir ifaçılıq məktəbidir.

Gəlişilə klassik aşiq ifaçılığına tamamilə yeni nəfəs, yeni çalar, orijinal dəst-xətt gətirən, Göyçə ədəbi irsinin layiqli davamçısı Aşiq Əsəd bənzərsiz oxu tərz, tanrıdan gələn davamlı səsi, əski havaları ilə özündən əvvəlki sənət karifeylərinin – Ağ Aşiq, Alı, Ələsgər, Musa sənətkarlığını bir qədər də rəvnəqləşdirib, cilalay, əlçatmaz zirvələrə qaldırdı. Qeyri-adi sənətkarlığı ilə ifaçılıq sənətinə bir əbədiyyət möhürü vuran Aşiq Əsəd oxuması sənət meyarına çevrildi. Ustad aşıqlar harda bir səslə aşiq görəndə – "Aşiq Əsədin səsinə bənzəyir" dedilər. "Koroğlu" havalarının ən zildə oxuyan ifaçılarını göstər, "Bir az Əsədə oxşayır" və yaxud "Əsədin yolunna gedir" – deyər dilər.

XIV-XVI əsrlərdən bəri inkişaf edən Göyçə aşiq məktəbi Ağ Aşiq, Alı, Ələsgər, Musa sənətkarlığı ilə zənginləşib, Ələsgər böyüklüyü ilə möhürləndi. Bu dövr aşiq sənəti özünün ən yüksək pilləsinə qalxıb çiçəklənmə dövrünü yaşadı. Söz sərrafı Dədə Ələsgər aşiq poeziyasını müqəddəs məbədgahə çevirdi. Sonralar bu ocaqdan qopan qığılcımlar çox-çox uzaqlara səpələndi. Oda-alova dönən dillər Şəmşəddin mahalına qədər uzanıb, Tovuz aşiq məktəbində qoralandı.

Qüdrətli sənətkarımız Dədə Ələsgərdən mükəmməl dərslər alan Aşiq Əsədin və Daşkəndli Nəcəfin

səsi-sorağı qısa bir müddətdə Göyçə sərhədlərini adlayıb Qazax, Şəmşəddin, Dərələyəz, Borçalı məclislərinə çatdı.

Həmin dövrdə Şəmşəddin mahalına gediş-gəliş, Bozalqanlı Hüseynlə yaxın təmas get-gedə göyçəlilərlə bozalqanlılar arasındakı yaxınlığa səbəb oldu. Daşkəndli Nəcəflə Bozalqanlı aşiq Hüseynin kirvəliyi, 1911-ci ildə Aşiq Hüseynin Göyçə səfəri, dahi Ələsgərlə görüşü bu dostluğu bir qədər də möhkəmləndirib gələcəkdə Bozalqanlı-Göyçə aşiq qollarının qaynayıb qarışmasına zəmin yaratdı. Gəlişilə Bozalqanlı və Şəmşəddin qollarının inkişafına böyük təkan verən, zənginləşməsinə çalışan, Tovuz aşiq məktəbinin çiçəklənməsində zaman-zaman öz xeyirxah təsirini göstərən Göyçə başlanğıclı-soylu qolların musiqişünas Azad Kərimli "Qobustan" jurnalında dərc etdirdiyi (1993, No:3-4) məqaləsində yüksək qiymətləndirir. Bu təsiri şərti olaraq iki hissəyə ayırır. İki böyük ustadın – Aşiq Ələsgərin və Aşiq Musanın adları ilə bağlı bu qolların kökü, rüşəsi gəlib bu günümüzdə qədər çatır.

Yeri gəlmişən: Tovuz aşiq məktəbində kök atan Göyçə mənşəli bir "calaq" qolun – Ümumdünya festivalının laureatları – Aşiq İmran Həsənov və Mahmud Məmmədovun da xidmətləri ölçüyə sığmazdı. (Ələsgər ocağının yetirməsi ustad Məhərrəm

Hacıyevin davamçıları) hələ cavan çağlarından çilli Aşıq Yunusla, Bozalqanlı Aşıq Hüseynlə yaxın təmasda olan Aşıq Əsəd sonralar Bozalqanlı Hüseynin şəyirdi, böyük sənətkar Cilovdarlı Aşıq Mirzə (Bayramov) ilə dərin ünsiyyət bağlayıb, 1930-cu ildən ölən gününə qədər (1951) sənət yollarında qoşa addımlayır.

Ələsgər qəlibindon çıxmış, Ələsgər rəndəsilə rəndələnmiş qüdrətli sənətkar yerləri-göyləri titrədən tilsimli səsi, bənzərsiz havaları, kamil biliyi ilə sözün əsl mənasında böyük ədəbi məktəbə çevrilir.

Uzun illər bir-birinə çiyindəş olan, bütün rəsmi bayramların, respublika tədbirlərinin, Zaqafqaziyada keçirilən ağır-ağır məclislərin, Moskva tədbirlərinin iştirakçısı olan Aşıq Əsədlə Mirzə Bayramov ifadəliliyi ilk baxışda bir o qədər də fərqlənməsə də, əslində öz üslub və sənətkarlıq yolu ilə seçilir.

Mütəxəssis, folklorçu alim Məhərrəm Qasımlıya görə, Tovuz aşıq qolu öz növbəsində 2 üsluba bölünür:

Dədə Əsəd üslubunun davamçıları – İmran Həsənov, Mahmud Məmmədov, Murad Niyazlı, Azafli Mikayıl, Hacı Abduyev.

Aşıq Mirzə üslubunun davamçıları – Aşıq Əkbər, Əlixan Niftalıyev və başqaları.

ŞAIR ƏBÜLFƏT

Şair Əbülfət (Əbülfət İsmayıl oğlu Rəhimov) 1914-cü ildə Göyçə mahalının Zod kəndində, sazlı-sözlü bir ocaqda dünyaya gəlmişdir. Babası Həsən, ulu babası Bayram kişi mahir saz ifaçısı, peşəkar saz-bənd kimi ad-san qazanmışdılar. Aşıq Ələsgərin yaxın dostu Mirzə Bəylərin

qız nəvəsi, Zodlu Abdullanın qardaşı oğludur.

Göründüyü kimi, varislərindən gələn güclü ilham, fitri istedad, dərin zəka elə körpəlikdən qanına, canına hopmuşdur. Şeir aləmində rəvan təbi, aydın deyim tərz, güclü məntiqi ilə özünəməxsus dəst-xətti olan Əbülfət çox erkən parlanmış və sənətsevərlərin diqqətini çəkmişdir. Keçmiş SSRİ Yazıçılar İttifaqının üzvü, sonralar Zod kənd orta məktəbinin müəllimi işləyən şair Əbülfətin zamana güzgü tutan uğurlu şeirləri vaxtilə Göyçədə çıxan "Qızıl Basarkeçər", Yerevanda nəşr olunan "Qızıl Şəfəq" qəzetlərinin səhifələrində və bir sıra almanaxlarda dərc edilmişdir. İstər ailədə, istərsə də el-oba arasında xüsusi hörmət-izzət sahibi olan Əbülfət dünyaya sanki yazıb-

yaratmaq, çalıb-çağıрмаq üçün gəlmişdi. Zərniyar ananın dediklərindən:

– Mənim qardaşım nə qədər ufallıydı. Ürəyinə dünya tozu dəyməmişdi. Tale bizi göynəyə-göynəyə qoydu. Atamız onun bir yol olsun bərkdən səsini eşitmədi. Evdən dalın-dalın çıxardı ki, arxası ataya tərəf olmasın. Qarışqanı ayaqlamağa ürəyi gəlməzdi. Dünya onu eləcə söz qoşmağa, saz çalmağa yaratmışdı.

1942-ci ildə qanlı-qadalı cəbhə xəttinə, Vətən uğrunda ölüm-dirim mübarizəsinə ilkin atılanlardan biri də şair Əbülfət oldu. Vətən istəyindən, vətəndaş duyğularından, qundaqda qoyub gəldiyi körpə oğul balasının həsrətindən cücərən misralar Əbülfət qələminə bir döyüşkənlik, mübarizlik, cəsurluq gətirdi.

Əbülfət bir əlində silah, bir əlində qələm, oddan-alovdan keçib, Vətən torpağının keşiyində cəsarətlə dayandı.

*Haydı, mərd oğullar, düşmən üstünə!
Günəş qılınc çəksin duman üstünə!
Atalar, analar gözü yoldadı,
Həsrət nişanlığımız yaman haldadı,
Yer ilə göylərin qandı arası,
Dünyamızın başı qalmaqaldadı.*

Hayqıran misralar döyüşə, vuruşa səslədi ordunu.

***Hücum, mərd oğullar, düşmən üstünə,
Düşmən yeriməsin Vətən üstünə!***

Qan içində boğulan cahan kövrək qəlbli, zərif
duygulu, incə mətləbli şairi dünya kökünə köklədi:

***Bəlalər içində böyüdü başın,
Dağıldı nizamın, pozuldu işin,
Alışdı torpağın, əridi daşın,
Nə yaman bəd gəldi sorağın, dünya?!***

Əbülfət gördüyü dəhşətləri, acı həqiqətləri, barıt
qoxulu misraların dililə nəzmə çəkib bir həyat
mənzərəsi yaratdı.

***Barıt-qurğuşundu dumanın, çənin,
Deşik-deşik, parça-parça bədənin,
Özündən-özünə od yağdı sənin,
Çatladı başında çanağın, dünya!***

Bəşəri bürüyən bu qara-qorxu Əbülfətin həssas
qəlbinə dağ çəksə də, güclü, məntiqli, dərin zəkanın
məhsulu olan ümidli misralar ağ günə, xoş gələcəyə
yönəldi.

*Başına döndüyüm, ədalət şahım,
Pozulan işlərim nizama gəlsin.
Yolunda qurbandır bürcü talahım,
Ağzımın ləzzəti bir tama gəlsin.*

*Yox olsun başərdən bu qara-qorxu,
Çağlasın çeşməsi, durulsun arxı,
Bahara dolansın dünyanın çarxı,
Atalar, analar bayrama gəlsin!*

Hər an qələbə əzmi, qələbə ruhu ilə vuruşan şairin döyüşkən misraları qalxana dönüb odlı sən-gərlərdə əks-səda verdi. İldırım sürətilə dildən-dilə düşən misralar orduda ruh yüksəkliyinin qalxmasına, yenilməzlik, basılmazlıq anlamının təsdiqində öz müsbət rolunu oynadı.

*Ədavət tonqalı çatan bar olmaz,
Alovu özünü ütər, qəm yemə.
Haqqın pərvazına çalış dünyada,
Nahaqqın nişanı itər, qəm yemə.*

İnam dolu, ümid dolu misralar insanlığı dözü-mə, dəyanətə, inama, mübarizliyə səslədi.

*Şərə qılınc çalar bu qadir əllər,
Haqq ilə yağrular işlər, əməllər,*

***Bar verər bağçalar, açılar güllər,
Sevinər bülüllər, ötər, qəm yemə!***

Günlərin bir günü cəbhə xəttindən gələn bir məktub Əbülfətin dərddli ömür yolunu çözləyəcəkləyə məchul bir qara nöqtədə itirdi. "Mənə də bir müəllim kimi bron verib, geri qaytarmaq istədilər. Təklifi rədd etdim. Mən aciz aranmamışam. Vətən uğrunda, namus uğrunda bir mübarizədən geri çəkilmək istər razılıqla olsun, istər fərariliklə, dəxli yoxdur, acizlikdir. Əzizlərim, dözü, bir az da dözü, yaman günün ömrü qurtarmaq üzrədir. Sağlıq olsun, yanınıza qaliblər sırasında qaydacağam"...

Qayıtmadı... Hamının gedəni gəlsə də, Əbülfətdən səs-soraq çıxmadı. Adi bir "qara kağıza" möhtac qaldı qohum-əqrəba. Qundaqda Bilqeyis nənənin ümidinə qalan körpə Həsən niskillə böyüyüb, düz 40 il ata soraqladı. Ünvanlamadığı təşkilat, axtarmadığı oba-oymaq qalmadı. Aşıqların dilinin əzbəri olan 1-2 şeirdən yana əlinə heç nə keçmədi. Uzun illərdən sonra Əbülfətin "Cəbhə dəftəri"nin sorağı Naxçıvandan eşidildi. Təsadüf nəticəsində qohumları tərəfindən əldə olunan barıt qoxulu bu dəftər Əbülfət dünyasına açılan ilkin pəncərəyə döndü. Gərgin axtarışlar sayəsində yenə təsadüf nəticəsində simsarları tərəfindən iki şeir dəftəri əldə olundu.

İnadkar oğulun fasiləsiz, gərgin axtarışları yavaş-yavaş öz bəhrəsini verib, nəhayət, düz 40 il sonra şairin yaradıcılıq taleyinə işıq salmağa başladı. 1984-cü ilin 24 iyununda şair Əbülfətdən "qara müjdə" gəldi. Baba Əbülfət ata Həsən üçün yenidən doğuldu. Əlacı olsa uçardı. Elə həmin gün ailəsi ilə birlikdə itkin ata ünvanına yol aldı. Yollar, ağırlı-acılı, qanlı-qadalı yollar onu Belorusiyanın Qomel vilayətində, Veriçev kəndində qardaşlıq məzarı önündə intizardan qurtardı.

İllərlə həsrətini çəkdiyi, üzünü görə bilmədiyi atanın qərib məzarına üz sürtmək, torpağını ziyarət etmək hüquqşünas Həsən İsmayılov üçün böyük təsəlliyyə çevrildi. Düz 40 il suala dönən, açılması müşkül olan ata ömrünün son nöqtəsi məchulluqdan qurtardı. 24 iyun 1944. Uyuduqları böyük bir təpə uğrunda göstərdikləri qeyri-adi şücaət nəticəsində həlak olan 17 min əsgərin qol-boyun olub, bir qardaşlıq məzarında yatması Həsənə babalardan qalma qardaşlıq, dostluq, sədaqət, dəyanət, mərdlik dərslərini xatırlatdı.

Gün keçdi. Qədirbilən oğulun tərtibatı və gözəl qələm sahibi Məmməd Aslanın redaktorluğu ilə "Axan ulduzun işığı" adlı bir kitab işıq üzünə çıxdı. Bu gün bu şeir toplusu niskilli bir ömrün yol bələdçisinə dönüb, bizi göynədə-göynədə şair Əbülfətin

poetik dünyası ilə qovuşdurur. Şeirlərindən görün-düyü kimi, Əbülfət yaradıcılığı şifahi xalq ədəbiyyatı ilə yazılı ədəbiyyat arasında bir keçid səviyyəsində dayanıb. Ədəbiyyatımıza təzə-tər bir ab-hava, yeni çalar gətirən şairin misraları istər mənə, istərsə də məzmunca çoxşaxəli, rəngarəng obrazlı, öyrənilməyə ehtiyac duyulan qiymətli sənət nümunələridir. Misra-ların dili olduqca oynaq, rəvan olmaqla yanaşı, axıcı və lakonikdir. Şeirlərinin ana xəttini vətənpərvərlik mövzusu əhatə edən bu kitada inqilabdan sonrakı azad dünyanın tərənnümü, insan azadlığı, bəşəri sevgi çox qabarıq şəkildə nəzərə çarpır. Çoşğun ilhamın, dərin çaların, yüksək sənətkarlığın məhsulu olan tutumlu misralar insan qəlbinə, insan ruhuna şlalə tək axaraq poetik bir mənzərə yaradır. Bu mənzərənin gülləri al-əlvan, ətri həmişəbahar olsa da, xanası dəli bir həsrətdən, sonsuz bir nigildən məhsulənib. Bu məhsulərə nəzər saldıqca, ərş-ərgacını tərptədikcə el-oba möh-nətli, nakam şairin arzu-istək dünyası ilə üz-üzə dayanırıq.

*Çəkiləydi çiskin, duman,
Sevinəydi qoca, cavan.
Dünya cənnət olan zaman,
Əbülfət də sağ olaydı.*

Bu, Vətən torpağının ətrindən, dadından doymayan, körpə balasını oxşamağa macal tapmayan şair Əbülfətin könül çırpıntıları, könül fəryadıdır. Təəssüflər olsun ki, gecə-gündüz qələbə əzmi ilə vuruşan Əbülfət o xoşbəxt günü görmədi. Arzuları pərvazlanmadı. Dillərdə, dodaqlarda amanatı qaldı:

*Nə fərmandı, bu nə yoldu, bilmirəm,
Uğur verin, yollar, aman günüdür!
Ətrinizdən doymamışam hələ mən,
Saralmayın, güllər, aman günüdür!*

*Dərd əlindən ha inlədim, nəzildim,
Bir də gördüm qatarımdan üzüldüm,
Fələk vurdu, qürbət elə yazıldım,
Unutmayın, ellər, aman günüdür!*

Tanrı yalvarışı, yaşamaq arzusuydu bu misralar.

*Vaxtsız əcəl qapımızı döyməsin,
Bağ becərən özgə bağa qıymasın,
Doğma dərdi qəddimizi əyməsin,
Dağılmayın, tellər, aman günüdür!*

"Vaxtsız əcəl qapımızı döyməsin" desə də, şair Əbülfət dünyadan vaxtsız getdi. Özü görməsə də,

arzuları pərvaz etdi. Qundaqda qalan Həsən böyüyüb hüquq keşiyində dayandı, bir elin, millətin dayağına çevrildi. Tovuz rayon məhkəmə sistemində baş hüquqşünas kimi fəaliyyət göstərən Həsən İsmayılov həm də sözün-sənətin keşikçisinə döndü.

HARDASAN

Yada salıb zülüm-zülüm ağlaram,
Elli-günlü cavan vaxtım, hardasan?!
Tale məni tərk-i-vətən eyləyib,
İxtiyarım, tacı-taxtım, hardasan?!

Çarx dolandı, uzaq düşdü vətənim,
Məqam gözlər-boynumdadır kəfənim.
Bir gəzəri torpaq olub bədənim,
Ömrüm, səni oda yaxdım, hardasan?!

Əcəl gəlib, qılınc çal hacaldadı,
Beymurazam, həsrət gözum yoldadı,
Əbulfətəm, halım yaman haldadı,
Hardasan ey, itgin baxtım, hardasan?!

AŞIQ İMRAN MEHRALI OĞLU HƏSƏNOV

İmran Mehralı oğlu Həsənov 1928-ci ildə Göyçə mahalının Ağbulaq kəndində anadan olub, sonradan Tovuz rayonunda yaşayıb. Sənətin sirlərini əvvəlcə əmisi aşiq Dünyamalıdan, sonar isə Məhərrəm Hacıyevdən öyrənib.

Azərbaycan aşıqlarının III və IV qurultaylarının nümayəndəsi olan Aşiq İmran bir sıra ölkələrdə beynəlxalq festivallarda iştirak edərək vətənə mükafatla qayıdıb.

Klassik aşiq yaradıcılığının mahir bilicisi olan Aşiq İmran həm də bədii yaradıcılıqla məşğul olub. Yubiley ərəfəsində onun “Sənətimin sultanıyam” adlı şeirlər kitabı da işıq üzü görüb.

Aşiq İmran Həsənov 15 dekabr 1999-cu ildə vəfat etmişdir.

2013-cü il noyabrın 4-də Azərbaycan Mədəniyyət və Turizm Nazirliyinin və Azərbaycan Aşıqlar Birliyinin təşkilatçılığı ilə Rəşid Behbudov adına Dövlət Mahnı Teatrında Azərbaycan klassik aşiq sənətinin son nəhənglərindən biri olan, Azərbaycan Respublikasının əməkdar mədəniyyət işçisi aşiq İmran Həsənovun 85 illik yubileyi qeyd edilmişdir.

Gənc yaşlarından aşılıq sənətinə meyl etmiş və bu sənətin sirlərini əmisi aşiq Dünyamalıdan, Gədəbəyli Aşiq Hüseyn Quliyevdən, Göyçəli Aşiq Məhərrəm Hacıyevdən, Aşiq Hüseyn Dəmirçidən öyrənmiş, habelə, 1950-ci ildən Tovuz rayonuna köçərək ustad aşıqlar - Aşiq Əsəd və Mirzədən bəhrələnmişdir.

Zil tembrli səsə malik olduğuna görə ona "Koroğlu aşığı" deyirdilər.

7 aşiq havasının yaradıcısı, 2 şeirlər kitabının müəllifi olmuşdur, 12 aşığa ustadlıq etmiş, uzun illər yaşayıb-yaratdığı Tovuz rayonunda Aşıqlar ansamblının rəhbəri olmuşdur.

1956-cı ildə Bakı şəhərində keçirilmiş Ümumrespublika müsabiqəsinin qalibi, 1-ci dərəcəli diplom və qızıl medalı, 1957-ci ildə Moskvada keçirilmiş Ümumittifaq müsabiqəsinin qalibi, 1-ci dərəcəli diplom və qızıl medalı, 1957-ci ildə Moskvada keçirilmiş tələbə və gənclərin 6-cı Ümumdünya festivalında rəhbərlik etdiyi Aşıqlar ansamblı ilə birlikdə qalib gələrək qızıl medal və 1-ci dərəcəli diplom, 1959-cu ildə Moskvada keçirilmiş Azərbaycanın mədəniyyəti və incəsənətinin ongünlüyündə dəyərli iştirakına görə "Şərəf Nişanı" ordeni və Fəxri Fərmanla təltif edilmişdir.

1967-ci Azərbaycan mədəniyyəti və incəsənətində göstərdiyi xidmətlərinə görə "Əməkdar mədəniyyət işçisi" adına layiq görülmüşdür.

AŞIQ ƏLİ

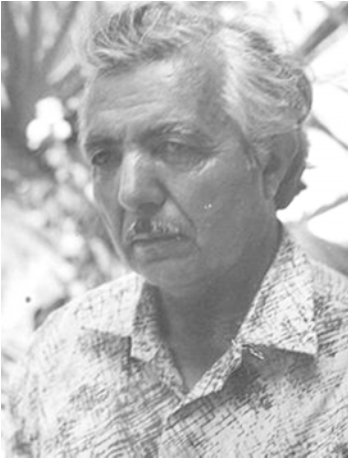
İmamquluyev Əli Əşrəf oğlu 1927-ci ildə Göyçə mahalının Zərkənd kəndində dünyaya gəlib. O, Aşıq Ələsgərin qardaşı Məşədi Salehin nəvəsidir. Növrəs İmanın bacısı oğludur.

Kiçik yaşlarından saza, sözə maraq göstərən Aşıq Əli uzun illər Aşıq Talib və Aşıq Nəcəfin yanında şəyirdlik etmiş, bu sənətin sirlərini dərinlən mənimsəmiş və el arasında kamil bir aşıq kimi tanınmışdır. O da öz növbəsində bir çoxlarına ustad olmuş, saz sənətinin incəliklərini onlara öyrətmişdir. Təkcə onu demək kifayətdir ki, sazın füsunkar sədaları ilə bülbülü dilə gətirən Aşıq Ədalət Nəsibov Aşıq Əlinin şəyirdidir.

O sonralar 1942-ci ildən Goranboy rayonunun Qızılhacılı kəndinə gəlmiş, oradan da Naftalan şəhərinə getmiş, orada binə bərkətitmişdir.

Aşıq Əli 1990-cı il aprelin 23-də Naftalan şəhərində vəfat etmişdir.

İSMİXAN DİDƏRGİN

İsmixan Didərgin 25 aprel 1933-cü ildə Göyçə mahalının Ağkilsə kəndində anadan olub. 6 yaşından atasından yetim qalıb. Uşaqlıq və gənclik illərində ağır zəhmətə qatılmalı olmuşdur. İbtidai təhsilini öz doğma kəndində, orta təhsilini qonşu Zod kəndində almışdır. Gənc yaşlarından şeir yazmağa başlamışdır.

1957-1962-ci illərdə Azərbaycan Pedaqoji İnstitutunun filologiya fakültəsində oxumuşdur. Doğulduğu Ağkilsə kənd orta məktəbində müəllim kimi əmək fəaliyyətinə başlamışdır.

1965-1970-ci illərdə Basarkeçər rayonunda çıxan "Bolluq uğrunda" qəzetində işləmişdir. 1970-1988-ci illərdə Ağkilsə kənd orta məktəbində dil-ədəbiyyat müəllimi işləmişdir.

1988-ci ildə doğma yurd-yuvasından məcburən ayrılmış, Daşkəsən rayonunun Bayan kəndində məskunlaşmışdır.

Daşkəsən rayonunun Bayan kəndində 5 iyun 1994-cü ildə vəfat etmiş və kənd qəbiristanlığında dəfn edilmişdir.

Aşıq Ələsgərin qardaşı nəvəsidir. Növrəs İmanın bacısı oğludur.

«Ayırdılar qucağından Göyçənin» kitabının müəllifidir.

Ulu Türk toprağı olan Göyçənin qələm sahiblərindən biri də şeirləri el aşıqlarının sazında-sözündə səslənən İsmixan Didərginin “Ayırdılar qucağından Göyçənin” kitabına nəzər yetirdim. 1992-ci il “YAZIÇI” nəşriyyatı tərəfindən çap edilən bu şeirlər toplusuna görkəmli şair Məmməd Aslan əldən gedən ulu torpaqlarımız haqqında ürək yanğısı ilə ön söz yazmışdır. Elsevər Şairimiz Məmməd Aslan İsmixan Didərgin yaradıcılığının Aşıq Ələsgər ocağının qayaqlarından olduğunu vurğulamışdır: -Göyçə mahalı ilə yanaşı məkrli düşmən tərəfindən qarmalanmış ellərimiz, obalarımız da ümumi dərdimizdir, deyə qəmli bəlağələr söyləmişdir. Təbiət, cəmiyyət hadisələrini bədii ibarələrə çevirməkdə çox mahir olan Məmməd Aslanın kitaba yazdığı ön sözdən bir abzası müraciət etməklə fikirimi təsdiq etmək istəyirəm:

“...İsmixan haqqında bu vurnuxmalı siftəliyim də xalqımıza üz vermiş ellik kədərdən, kədərdən yox, döğrusu, ellik fəlakətimizdən belə düyün düşdü boğazımıza. Yasa gedəndə çox vaxt bir söz tapıb deyə bilmədiyimizdən eləcə gözümüzü döyüb susuruq. Təsəllisiz dərdlər var. Göyçə bizim təsəllisiz dərdi-

mizdir. Bu yerlər dünyamızın əvvəllərindən bizim olub; bu silsilə dağlar, bu gözyaşı kimi dupduru Göyçə gölü bizim nəfəsimizlə isinib. Göyçə Aşıq məktəbi dediyimiz sənətyönlü bölgümüz ruhumuzun söz gözəllikləri fişqırdığı yurdumuzun adını bütün Şərqdə məşhür etmişdir. Beş yüz il bundan əvvəl bu dağlardan dünyaya Miskin Abdalın poetik nəfəsi nəgmə oxumuşdur:

*Nəs illərdən satın aldın pis günü.
Çağırdın dumanı, tökdün çiskini,
Gözünü yaşlı qoydun Cuda Miskini:
Eylə gülə-gülə tamaşa, dağlar.*

Beş yüz əvvəli bu gün dilə gətirən ovqatına baxsan, siz Allah! Dünyanın əvvəlindən bu günə əliyalın qoruyub saxladığımız Göyçəmiz zamanın bu şeytan əsrində su kimi əlimizdən buxarlanıb getdi. Getmədi, getdirdilər. Doğruluğa, duruluğa öyrənmiş bizim ipək təbiətimiz bu şeytan əsrinin şeytanlıqlarını öyrənib mənimsəyə bilmədiyindən başımıza bu fəlakət gəldi. Di gəl təmizliyə, doğruluğa sevin. Bircə Göyçəmi! Göyçə boyda neçə-neçə mahalımızı əsrin nəbzini tutan fürsətkeş qonşularımız dünyanın gözü qabağında əlimizdən dartıb aldılar... Övladları cəlayi-vətən düşdü.”

Bəli, İsmixan Didərgin Göyçənin süquta uğradığı zamanından «Didərgin» təxəllüsünü götürdü: bununla da sanki dərđini bölüşmək istədi. Şeirlərində dönə-dönə o ulu diyarın təbiətini niskilliklə yad elədi... Yurdsevər şairin o şeirlərdən biri olan «Məni də çağır» rədifli bu təəssüratlarını və «Nədəndi» cığalı tənisini sizə təqdim edirəm:

MƏNİ DƏ ÇAĞIR

Qış günü sovuşub gələndə bahar,
Göylər gah qımışıb, gah ağlayanda,
Dəyişib donunu tikanlı kollar,
Yağış çimdirəndə bizim yaylağı,
Dağ çayı dərədə layla çalanda,
Tovuz tamaşalı göyün qurşağı
Bu dağdan o dağa körpü salanda,
Gördün ki, üfüqdən yerə nur yağır,
Məni də harayla, məni də çağır!

Kəklik oxuyanda qaya başında,
Qartal qayalarda qıy vuran zaman,
Çadırlar ağarıb yalın qaşında,
Çoban tütək çalıb hay vuran zaman,
Həyat qaynayanda, aşıb-daşanda,
Quşlar gözəlliyə nəğmə qoşanda,
Utancaq qızların yanaqları tək
Gördün ki, qızarır döşdə çiyələk,

Uşaqlar qüzeydə göbələk yığır,
Məni də harayla, məni də çağır!

Lalələr torpağa boyun əyəndə,
Gördün ağ çiçəkdən qar yağıb döşə,
Sümbülün saçığı yerə dəyəndə,
Hər səhər dərəndə şəhli bənövşə,
Yalın ayağını üşüdəndə şəh,
Saçını yalayıb, oxşayanda meh,
Gördün kimsə yoxdu haman yerdəki
Biz çıxaran bulaq çağlayır, axır,
Bir sənsən, tənhalıq, bir də, birdə ki,
Görüş yerimizə uzanır cığır,
Hay salıb aləmə məni də çağır!

Ellər axışanda tarlaya, düzə
Birdən aranızda olmasam əgər,
Bir an iş yerində dəyməsəm gözə...
Məzarım üstünə gəlib hər səhər...
Bir sənsən, tənhalıq, bir də, birdə ki,
Ötən günlərimi soraqla bir-bir,
Ömür kitabını varaqla bir-bir...
Elin şad günündə, elin yasında,
Hər kəs gün görəndə öz komasında,
Çılgın bir ah çəkib, qışqırıb-bağır!
Bu gözəl aləmə məni də çağır,
Məni də harayla, məni də çağır!

NƏ DƏNDİ

(cığalı tənisi)

Üç mətahın tamarzısı, acıyam,
Kimsə bilməz nə nemətdi, nə dəndi.

Mən aşığam, nə dəndi.

Danışmırsan nədən di.

Mən ha sənə qurbanam,

Bu dönüklük nədəndi?

Həmdəm üçün naləm ərşə dayanıb,
Dost duymayır əfqanımi, nədəndi?

Üç sevgi var bir ürəkdə bir dənə,
Bir qardaşdı, bir övladdı, bir də nə?

Mən aşığam, bir dənə,

Şəkkini olar birdən ə!

Könül sevən dünyada

Bir dənədir, bir dənə.

Könlüm quşu müştəq olub bir dənə,
Nə acıdı, nə şirindi, nə dəndi.

Yaxşı dolan, baxma iblis sözünə,

Kişi gərək sərhəd qoysun sözünə.

Mən aşığam, sözünə.

Şirin, şəkər sözünə.

Nakəslərin dünyada

Özü nədir, sözü nə!

İsmixanın təzə düşür sözüünə,
Görən deyir saçındakı nə dəndi?!

ŞAİR ALQAYIT

Gəlişi ilə ulu ozan sənətinə yeni bir nəfəs, yeni bir çalar gətirən, əvəzsiz xidmətlərilə şifahi xalq ədəbiyyatının, Göyçə aşığı qolunun zənginləşməsinə böyük təkan verən, çox populyar sənətkarlardan biri də Alqayıtdır.

Ərəb-fars dillərini çox erkən mənimsəyib, dini, «Qurani-Kərim»i mükəmməl bilən, orijinal üslubu, zəngin yaradıcılığı ilə Göyçə aşığı məktəbində yeni dönüş yaradan Alqayıtın qiymətli söz xəzinəsi indiyə kimi işıq üzü görüb, dəyərli şərhini almasa da, çəkisinə, sanbalına, poetik mənasına, oynaqılığına görə çoxdan xalq yaddaşına hopub, el sərvətinə dönmüşdür.

Şair-aşığı kimi geniş şöhrət qazanan, səsi-sorağı qısa müddətdə başdan-başa Ulu Göyçəni dolaşmış bütün Zaqafqazıyanı bürüyən, oradan Orta Asiyaya, İran, Türkiyə, Almaniya və başqa dövlətlərə yayılan Alqayıt kimdir?

Alqayıt (Alqayıt Bayram oğlu Xəlilov) 1939-cu ildə Göyçə mahalının qartallı dağlara boy verən, şair Məmmədhüseynə, Aşığı Nəcəfə və neçə saz-söz bilicisinə ünvan söyləyən, tarixin daş yaddaşında qanlı

salnamələr yaradan qədim oğuz yurdu – Daşkənd obasında dindar, mömin bir ocaqda dünyaya gəlib.

Gəlişilə çağdaş sənət dünyamıza yeni dəst-xətt gətirən, fitri istedadı, qaynar ilhamı, yüksək nitq mədəniyyəti, qeyri-adi hafizəsi, dərin biliyi ilə müasirlərini çox tez üstələyən, səyyar aşiq kimi el-el, oymaq-oymaq dolaşib, yaradıcılığının qızgın təbliğatçısı, yorulmaz carçısı olan Alqayıt zaman şairitək məşhurlaşib, Göyçə aşiq boyunu bir boy da yuxarı qaldırdı.

Ələsgər ocağının istisinə isinənlər çox olsa da, bu ocağın əsl sahibkarı, əsl davamçısı, əsl səməndəri yetişməliydi. Bu odu cıncı-çıncı, zərrə-zərrə könüllərə paylayan, sazın-sözün sərrafı Alqayıt yetişməliydi. Yetişdi də. Müqəddəs Seyid Bayram ocağında doğulan, "Nəcəfi", "Məmmədsöyünü" havaları ilə boy atan, atası Bayram kişinin sazından, öyüd-nəsihətindən bəhrələnən, anası Seyid Maralın xeyir-duasından cilalanan Alqayıt öz ömür yolunu çox tez tapdı. Qədim Daşkəndin füsunkar gözəlliyi, axar-baxarlı çayları, qüdrətli dağları onun şair xəyalına qol-qanad verib, könlünə bir dünya sevinc, bir ümman sevgi bəxş etdi. Yoldaşlarından fərqli olaraq çox tez böyüdü, çox tez yetişdi Alqayıt. Nənəsi Şəkər arvadın nağıl dünyası çox erkən açdı onun gözlərini. Həddən artıq cəsarətli, ötkəm, çılgın böyüdü. Gördüyü hər

hansı bir haqsızlığa göz yuma bilmədi. Könül tab gətirmədi. Sözlə qılınıcladı, şeirlə qamçılıadı.

Nə vaxt yazdı, nə vaxt yaratdı ilk şeirini, özü də bilmədi. Onun elə dünyaya gəlişi, həyata ilk baxışı şeir idi. O, fitri istedad, haqq sədasıydı. Alqayıtı zaman özü yetirmişdi. Yağı düşməndən qisas almaq üçün. Aşiq Nəcəfin susdurulan dilini, yandırılan sazını yenidən yaşadıb, ulu ozan sənətinə yeni bir mərhələ, yeni bir səhifə açmaq üçün. Alqayıt yurduna, yuvasına min bir tellərlə bağlı sənətkardır.

*Dünya cənnət olsa başdan-ayağa,
Mənim qibləgahım yenə Göyçədir.
İnamım, əqidəm, məsləkim, dinim,
Qızıl barigahım yenə Göyçədir.*

Öləndə də Vətən torpağında ölmək şair üçün ən böyük xoşbəxtlikdir.

*Qürbət eldə bənzər olsam bir dağa,
Alqayıtam, istəməyəm, yox, qağa.
Bir ovuc torpağa, bir büküm ağa,
Ümidim, pənahım yenə Göyçədir.*

Alqayıt çılğın, coşqun, ötkəm olduğu qədər də kövrək, həlim, ipək xasiyyətlidir. Bəzən bənövşəmək

kövrək, nəğmətək həzin, bəzən qayatək sərt, küləktək şıltaq olur. Bu, onun şair xislətindən, dövrlə, bəzən zamanla barışmayan narazılığından irəli gəlir. Adicə bir qarışqanı incitməyə ürəyi gəlməyən şair təsadüfən tufəng tutub, bir dağlar qartalını yaralayanda əsl vicdan əzabı çəkir, özünü bağışlaya bilmir. Öz şair taleyini qanadı sınımış qartalla müqayisə edir.

*Getdiyin torpaqda tək çəksən dərdi,
Desələr nə əhdı, bu nə kədərdi?
Söylə ki, Alqayıt məndən betərdi,
Qolu bağlı qalmış yaralı qartal.*

Hələ ateizm dövründə heç nədən, heç kimdən qorxmayan Alqayıt dini, Qurani-Kərimin təbliğ edib, Allahın, Tanrının adını cəsarətlə, cürətlə çəkirdi.

Alqayıt bir Tanrı vergisi, bir haqq işığı, bir haqq yolçusudur ki, nur olub ürəklərə süzülür, könüllərə axır. Sazın-sözün sehrilə ovsunlayır təşnə könülləri. Sovet dövründə dövrü mətbuata yol tapa bilmədi, lakin ruhdan da düşmədi. Xalq onu kasetlərdən "oxudu", şifahi tanıdı, yaddaşına həkk etdi. Xalq onu sevib, əzizləyib əzbərləsə də, iş başında olan bəzi naşılar, nadanlar qorxdular, sehrli qələmindən, kəsərli tənqidindən çəkinib, onu yaxın buraxmadılar. Beləcə meylini toylara və toyxanalara saldı. El-el

dolaşıb, oymaq-oymaq gəzdi. Eli sevib, onun məhəbbətini qazandı. Qəlbində canından-qanından əziz tutduğu doğma Göyçə, bütöv Azərbaycan bərqərar oldu. Yurdu bölgələrə, "sənin", "mənim" anlamına bölmədi. Hər qarış torpağı əziz tutub, onun taleyi üçün ağrıdı, hər daşına, çinqısına könül verib, bir-birindən əvəzsiz sənət tabloları yaratdı. Qarabağı qarabağlılardan çox sevdi, Şirvanı şirvanlılardan. Qəlbin hökmü, istəyin sehrilə yarandı bu tablolar.

Dünyanın düz vaxtı sinəmizə çəkilən Köyçə dərdi onun yaradıcılığının əsas qayəsini, kökünü təşkil etdi. Ağrıya-ağrıya, yana-yana yaşadı bu ağrıları. Sinəsindəki bu qəm leşkəri sel olub gözlərindən töküldü, qəmli bir dastan, qəmli bir simfoniya yaratdı onun şair xülyası. Sinəsindəki saz "Zarıncı"ya, "Dilqəmi"yə köklənib dərdimizə ağı söylədi.

*Əlvida deməyə dilim gəlmədi,
Yenə səcdənizə endim, a dağlar.
Tərsə qələm çaldı bu çarxı dönmüş,
Dağıldı mahalım, kəndim, a dağlar.*

Beş gündə boşalan, urvatok düzlərə səpələnən el dərdi onu çaş-baş saldı.

*Sevincim qəhərdir, gündüzüm gecə,
Zamanam qorxulu, həyat bilməcə,
Ay ellər, bir deyin, gizlədim necə?
Kor etdi gözümü, tökdü didəmi
Bir Vətən həsrəti, bir Göyçə qəmi?*

*Acizəm, nə deyim tale püşkünə,
Bir mahalı viran qoydu beş günə,
Yazıldı bəxtimin hicran köşkünə,
Avarsız bir qayıq, itkin bir gəmi,
Bir Vətən həsrəti, bir Göyçə qəmi!*

Göyçə dərindən neştərlənən, sinəsi qovrulan, el-obası talanan şair Odlar Yurduunun od-alov içində yandığına, Xocalı faciəsinə, haqsızlıqlara, qan-qada içində boğulan xalqına haqq səsinə ucaltdı.

*Səni gördüm yas içində,
Vücuduma od ələndi.
Buxovlarda qalan kinim
Yüz yerindən şaxələndi.
Öldü neçə igidlərin,
Torpağına qan çiləndi.
Bəsdir ümid, bəsdir şübhə,
Cəlladlara bəsdir güman,
Qalx ayağa, Azərbaycan!*

Bütün milləti mübarizəyə, mətinliyə, qəhrəmanlığa, sarılmağa çağırırdı.

*Alqayıtam, bu qisası
Yağılardan almalıyıq.
Köləliyi, mütiliyi
Məhbəslərə salmalıyıq,
Təkcə sənin torpağına,
Sənə səcdə qılmalıyıq.
Şəhidlərin məzarına
And içirik əldə Quran,
Qalx ayağa, Azərbaycan!*

Xalqın acı taleyi, əyilən qəddi, tapdanan haqqı onun şövə saçlarına cığırlar, alnına şırımlar saldı. Bir az da ötkəm, bir az da kəskin xarakter aldı. Qəzəbli pələngə, yaralı aslana döndü. Kini, qəzəbi sel olub sətirlərə töküldü. Yazdığı hər misra, hər bənd ölməzlik qazandı. Coşqun təbin, qaynar ilhamın, fitri istedadın məhsulu olan bu əsərlər tarixə, gələn nəsillərə örnək olacaq həmişəyaşar söz inciləridir.

Özünəməxsus şirin danışığı, bənzərsiz söyləmə manerası olan Alqayıtın səsinə, avazında nəsə qeyri-adi bir əfsun, sehr var. Bulaq şırıltısına, şələlə axarına bənzəyən bu səsin ecazkar qüvvəsində, qətiyyət dolu

avazında ulu ərənlərin alınmaz gücü-qüdrəti, yenilməz, mətin iradəsi səslənir.

Beləcə Alqayıt ifasında, Alqayıt söhbətində xalqın daş yaddaşı yaşayıb söz ömrü, saz ömrü uzanır. Sirli barmaqları sazın tellərinə toxunanda, sazla qol-boyun olanda səməndər quşuna dönür. Qəlbinin odunu, alovunu simlərə tökdükcə "Kərəmi"də Kərəmə dönən, "Misri"də, "Cəngi"də Qoç Koroğluya dönən Alqayıt ömrün ən məhsuldar, məsuliyyətli, döyüşkən çağlarını yaşayır.

1980-ci illərdən taleyini birdəfəlik Azərbaycan torpağına, Xanlar şəhər mədəniyyət evinə bağlayan, 1996-cı ildən Bakıda məskunlaşan Alqayıt (ali təhsilli filoloq) folklorumuzun, el yatarımızın gözəl bilicisi, əvəzsiz dastançı, dili yumorla, lətifələrlə dolu söz sərrafı Alqayıt idi. Sağ ikən heykəlləşən, sağ ikən ölməzlik qazanan, xoşbəxt taleli böyük el sənətkarı olmuşdur.

DAŞKƏNDLİ AŞIQ HACI

Aşıq Hacı Bayramov 1931-ci ildə Göyçə mahalının Daşkənd obasında sinədəftər Abbas kişinin kiçik komasında dünyaya gəlib. 16-17 yaşlarından əlinə saz götürüb, gah Abbasəli Nəzərovun, gah bala məzrəli Aşıq Hüseynin yanında sənətin sirlərini öyrənməyə çalışan, nəhayət, uzun müddət qanlılı Aşıq Mehdidən mükəmməl dərs alan Hacı, 1955-ci ildən bəri ömrünü birdəfəlik saza bağlayıb. Hacı Aşıq Mehdi kimi qüdrətli, savadlı, sanballı sənətkardan dərs almaqla, onun ləmsinə, havacatına, sənət sirlərinə bələd olmaqla fitri istedadı sayəsində qısa müddət ərzində ad-san qazanıb, özü də ustadlar sırasında dayandı.

Yığnaqdan-yığnağa, məclisdən-məclisə püxtələşib, eldən-elə pərvazlandı. Çox keçmədən sorağı doğma Azərbaycana, ordan da Özbəkistana, Türkmənistanı, Qazaxıstana və nəhayət, Şərqi ölkələrinə yayıldı. Şeyirdi Aşıq Nurəddinlə söylədiyi "Aşıq Alı" dastanı dastan tariximizdə qızıl səhifəyə çevrilib, vidiotekamızın rəflərini bəzədi. Ustad-şeyird anlamını

bacarıqla yaşatmaqla, Göyçə tarixində gözəl ifaçılıq bacarığına malik Aşıq Nurəddini yetirdi.

1984-cü ildə IV Aşıqlar qurultayına nümayəndə seçilən, neçə-neçə fəxri fərmanlar alan Aşıq Hacı 1991-ci ildə Almaniyada keçirilən Azərbaycan ədəbiyyatı və incəsənəti günləri festivalının iştirakçısı olub, qəriblikdə yaşayan soydaşlarının hüsn-rəğbətini qazandı.

Az keçməmiş, 1992-ci ilin bir payız günü Konya Kültür Dərnəyinin başqanı Feyzi Alıcının dəvətini aldı. 27 ildən bəri Konya şəhərində davam edən bu aşıqlar yarışmasında Aşıq Hacı yüksək peşəkarlıq göstərməklə türk dinləyicilərini heyrdə qoydu.

Onun "Dübeyti"si, "Mirzəcan"ısı, "Saritel"i yeddi minlik zalı uzun müddət lərzəyə gətirdi, susmaq bilməyən sürəkli alqışlara səbəb oldu. Türkiyədən Vətənə qızıl medalla döndü.

Böyük bir səmimiyyətlə etiraf etməliyik ki, Borçalıda ölməz sənətkarımız Hüseyn Saracılı özünə-məxsus bir dastançılıq məktəbi yaradan kimi, Hacı Bayramov da çağdaş Göyçə aşıq məktəbinə şərəflə öz möhürünü vurdu. Onun azman sənətini ağır, keşmə-keşli yollardan, dərin-dərin olaylardan keçirib böyük türk dünyasına yetirdi. Yüksək səhnə mədəniyyəti, məlahətli, ecazkar, sehrli səsi, şirin-şəkər avazıyla fərqlənən Hacı aşığa xas olan dadlı-duzlu yumoru, lətifə-

ləri, hazırcavablığı ilə seçilir. Danışığında, ləmsində Göyçə şivəsini, Göyçə dialektini, yaddaşında Göyçə aşığırsini qoruyub saxlayan Hacı Bayramov aşığı məktəbinin Göyçə aşığı qolunu özünəməxsus sənətkarlıqla yaşatmaqla dastançı aşığı kimi şöhrət qazanıb.

Hər hansı bir havanı özünəməxsus şuxluqla, oynaqlılıqla, məharətlə ifa edən, məlahətli səsi ilə cilalayib kamilləşdirən ustad, sənətin Hacı zirvəsini yapmaqla güclü, qüdrətli Göyçə klassik sənətkarları sırasında dayanır.

Bu gün bəxtinə qaçqınlıq düşən Hacı Bayramov Şəmkir Mahalının Çardaxlı kəndində məskunlaşıb. Göyçə göynərtisi onu için-için sızıldadıb başını Ağrı dağına oxşatsa da, o, taleyinə boyun əymir. Əvvəlki şuxluğu, eşqi-həvəsiylə çalıb-çağırmağındadı. Onun məlahətli, kəklik qaqqıltısına bənzər səsi gah el məclislərindən, gah respublika tədbirlərindən, gah da, folklor sarayından eşidilir. Azərbaycan aşığı sənətinin sabahı, gələcəyi üçün daim narahatçılıq, nigarançılıq keçirən, bildiklərini gənc aşıqların hazırlanmasında əsirgəməyən ustad elmi, biliyi ilə həm də tədqiqatçıların, folklorçuların köməyinə çatır. Onların tərtib etdikləri kitablarda ustadın dilindən yazıya alınan neçə-neçə dastan, şeir nümunələri həyata vəsiqə alır.

Aşığı Hacı sənətimizin keşiyində şərəflə, ləyaqətlə dayanıb, sabaha inamla, ümidlə addımlayır.

ÜLVİ BÜNYADZADƏ

Ülvü Bünyadzadə 23 sentyabr 1969-cu ildə Göyçə mahalının Basarkeçər rayonunun Kəsəmən kəndində ziyalı ailəsində dünyaya göz açmışdır. Beş yaşından yazıb-oxumağı bacaran Ülvü altı yaşında ilk şeirini yazmışdır. Ülvü Bünyadzadə ibtidai təhsilini Kəsəmən kəndində, orta təhsilini (1986) isə Daşkəsən şəhərində almışdır. 1978-ci ildə Ülvünün valideynləri Kəsəmən kəndindən Daşkəsən şəhərinə köçmüşdür.

12-13 yaşlarından sonra, ümumiyyətlə, bütün şagirdlik həyatı boyunca vaxtaşırı olaraq şeirləri, müxtəlif səpgili bədii və publisistik yazıları ilə "Daşkəsən" qəzetində çıxış etmişdir. Eyni zamanda rayonda fəaliyyət göstərən "Qoşqar" ədəbi birliyinin üzvlüyünə qəbul edilmişdir. Orta məktəbdə oxuduğu illərdə Ülvü həm də yeddi illik musiqi təhsili almışdır. O, qarmon, tar, saz, piano, kamança kimi musiqi alətlərində çalmağı bacarırdı.

1986-cı ildə sənədlərini ADU-nun şərqşünaslıq fakültəsinin fars dili şöbəsinə vermiş, imtahanlarını

müvəffəqiyyətlə versə də, müsabiqədən keçməmiş, Daşkəsən şəhərinə qayıdaraq rayon təmir-tikinti idarəsində rəngsaz işləmişdir. 1987-ci ildə SSRİ-nin 50 illiyi adına APXDİ-nin ingilis dili fakültəsinə daxil olmuşdur. Təhsilə başladığı ilk günlərdən qrup nümayəndəsi seçilmiş, dərslə əlaqəsi və fəal ictimaiyyətçi kimi tezliklə bütün institutda tanınmışdır. İnstitutun qəzetində yazıları mütəmadi çap olunmuşdur.

Ülvi ərəb, fars, latın və özbək dillərində (sərbəst öyrənməklə) yazıb-oxumağı, ingilis və rus dillərini isə mükəmməl bilirdi. 1987-1989-cu illər Ülvi Bün-yadzadənin qısa ömrünün ən məhsuldar dövrü olmuşdur. 1988-ci ilin iyunundan 1989-cu ilin sentyabrına qədər hərbi xidmətdə olmuşdur. Ülvi əsgəri xidmətini yüksək səviyyədə yerinə yetirdiyinə görə hərbi hissədə Sov.IKP üzvlüyünə qəbul edilmişdir.

1989-cu ilin sentyabr ayında SSRİ Müdafiə Nazirinin həmin dövrdəki qərarına əsasən o, tələbə olduğu üçün vaxtından 9 ay əvvəl hərbi xidmətdən tərxis olundu və APXDİ-nin II kursunda təhsilini davam etdirmək üçün sentyabr ayının əvvəllərində Kanskdan Bakıya qayıdan Ülvi həmin gün mitinqdə iştirak etmiş və uydurma "Dağlıq Qarabağ probleminin" xalqı üçün yaratdığı sıxıntıların, iztirabların, gərginliklərin daha da dərinləşdiyinin şahidi olmuşdur.

10 sentyabr 1989-cu ildə Ana torpağı, doğma xalqı qarşısında övladlıq borcunu şərəflə, ləyaqətlə yerinə yetirəcəyini vicdan borcu bilərək öz müqəddəs "And"ını yazmışdı.

Ülvi Bünyadzadə Xarici Dillər İnstitutunda Azərbaycan Xalq Cəbhəsinin dayaq dəstəsinin və Şimali Azərbaycan Azad Tələbələr İttifaqının (ŞAATİ) yaradılmasında fəal iştirak etmişdir. O, AXC-nin institutdakı dayaq dəstəsinin fəaliyyət proqramını hazırlayanlardan biri olmuşdur.

Sov.İKP-nin bütün sovet xalqlarının həyatında oynadığı mənfi rolu başa düşərək Bakıya qayıtdıqdan sonra Azadlıq meydanında (dekabr) mitinq zamanı "Xalqı bu mübarizədə gedilən yoldakı qələbəyə inandırmaq üçün lazım olsa, bütün cismimizi yandıрмаğa hazır olmalıyıq" deyərək kommunist biletindən imtina etdiyini bildirmiş, bileti oradaca ovcunun içində nümayişkarənə yandırmışdır.

19 yanvar 1990-cı ildə gecə Bakıya girən Sovet ordusunun yolunu kəsmiş, dinc piketin gülləbaran edilməsinə dözməyərək, sinəsini xalqına tuşlanmış gülləyə sipər etmiş və saat 00.20-də həlak olmuşdur. Yanvarın 20-də axşamüstü dostları, tələbə yoldaşları və müəllimləri onun cəsədini Semaşko adına xəstəxanadan tapdılar.

Ülvi Bünyadzadə Bakıda Şəhidlər Xiyabanında 40-cı qəbrdə dəfn olunmuşdur.

Ülvinin əsərlərinə 200-dən çox şeiri, "Ömür yolu" poeması və "Qansızlar" povesti (Hər iki əsər Əfqanıstanda döyüşən həmvətənlərimizə həsr olunub), 40-a yaxın hekayəsi, 5 pyesi, 20-yə yaxın dünya ədəbiyyatından original tərcümələr (ingilis və rus dillərindən), 7 ədəbi və ictimai məzmununda məqaləsi, bibisi Almaza, dostları Məhəbbət və Cavidə yazdığı xeyli məktubları və s. yazıları daxildir.

Ülvinin son illər yaşadığı küçəyə (babasının evi yerləşən küçəyə) "Ülvi Bünyadzadə küçəsi" adı verilib. Həmin evin (babasının evinin) divarına "Burada 20 yanvar şəhidi, şair Ülvi Bünyadzadə yaşamışdır" yazılı barelyef-lövhə vurulmuşdur.

"20 Yanvar Şəhidi" fəxri adının təsis edilməsi haqqında Azərbaycan Respublikasının Prezidenti 31 mart 1998-ci il tarixdə fərman imzalamışdır. 29 dekabr 1998-ci ildə "20 Yanvar şəhidi" fəxri adı haqqında Əsasnamə təsdiq edilmişdir. 1990-cı il yanvarın 20-də keçmiş SSRİ silahlı qüvvələrinin Bakıya və respublikanın bir neçə rayonuna hərbi təcavuzu zamanı həlak olmuş 147 nəfərə "20 Yanvar şəhidi" fəxri adı verilmişdir.

ƏLİ QURBAN DASTANÇI

Əli Qurban Dastançı (Əli Abdulla oğlu Qurbanov) 1930-cu il may ayının 14-də Göyçə mahalının ulu Aşıq Ələsgərin doğulub boya-başa çatdığı Ağkilsə kəndində dünyaya gəlmişdir.

Ədəbiyyata 13 yaşında yazdığı "Hanı dağlar" (1943) şeiri ilə gəlib.

1948-ci ildə orta məktəbi bitirən gənc şair bir il həmin məktəbdə kitabxanaçı işləmişdir. Sonra Həsən bəy Zərdabi adına Kirovabad Dövlət Pedaqoji İnstitutunun Azərbaycan dili və ədəbiyyatı fakültəsinə daxil olmuş və 1953-cü ildə ali təhsilini tamamlamışdır. Təyinatını Kəlbəcərə alıb ki, müddəti qurtarandan sonra Göyçəyə qayıtmaq asan olsun. Göyçə mahalı Ermənistan ərazisinə daxil edildiyindən oraya birbaşa təyinat almaq mümkün deyildi. Həm də anası Gülsüm xanım Kəlbəcərin Kilsəli kəndindən idi. Burada yaxın qohumların yaşaması da bir növ işi asanlaşdırırdı.

Kəlbəcər rayonu Maarif şöbəsində inspektor kimi əmək fəaliyyətinə başlayan Əli müəllim (artıq onu belə çağırırdılar) 1989-cu ilə qədər burada qalıb

işləməli olur, Oktyabr kəndində məktəb direktoru, rayon maarif şöbəsində inspektor, metodist, 1979-cu ildən 1986-cı ilə qədər rayon "Yenilik" qəzetinin redaktoru vəzifəsində çalışır. Kəlbəcər camaatının şərə, saza sevgisi, Aşıq Şəmşirlə burada yaxından tanış olması (aralarında ata-oğul münasibətlərinin yaranması) da Əli müəllimi Kəlbəcərə bağlayan əsas amillərdəndir.

Son vaxtlar rayonda yaranmış ictimai-siyasi vəziyyət onu sıxdığından müvəqqəti olaraq Gəncədə yaşamaq qərarına gəldi. Elə həmin dövrdə eyni səbəblər üzündən Bəhmən Vətənoğlunun Gəncəyə köçməsi bu qərara daha bir təkan verdi. Yenidən Kəlbəcərə qayıtmaq arzusuna 1993-cü ilin aprelində Kəlbəcərin ermənilər tərəfindən işğalı son qoyduğuna görə ömrünün sonuna qədər Gəncədə yaşadı.

Şairin Göyçə, Kəlbəcər, Qarabağ həsrətinə dözməyən ürəyi 2004-cü ilin mart ayının 19-da əbədi dayandı. Gəncə şəhərində dəfn edilmişdir. Həyat yoldaşı Nigar xanım Aşıq Ələsgərin nəvəsidir.

Əli Qurban Dastançının yaradıcılığından söz açmaq istəyəndə ilk növbədə onun dastan yaradıcılığı nəzərə çarpır. Onun özünə "Dastançı" təxəllüsü götürməsi də təsadüfi deyildi. Artıq "Koroğlu" dastanının bir hissəsi hesab edilən "Mərcan xanımın Çənlibelə gəlməyi" qolunu da o toplayıb işləmiş, araya-ərsəyə

gətirmişdir. Bundan əlavə "Yetim Hüseyn dastanı", "Səməd ağa dastanı", "Məşdisə dastanı", "Dəli Alı dastanı", "Dəmirçi Abbas", "Allahverdi", "İsmayıl və Pəri", "Molla Umud" kimi dastanlar yaratmışdır.

Şair ilk dastanı olan "Yetim Hüseyn dastanı"nı Kəlbəcərdə qoçaq bir adam olmuş, rayona avtomobil yolu çəkilişində fədakarlıq göstərmiş Yetim Hüseynə həsr edib. Yetim Hüseyn elə bu yolun çəkilişində həlak olmuşdu.

Ə.Dastançı bir sıra lirik poemalar da yazmışdır. Bunların içində ən çox diqqəti cəlb edən 1955-ci ildə dahi şair Səməd Vurğunun məşhur Kəlbəcər səfəri ilə bağlıdır. "Tanış səs" adlanan bu poemada böyük sənətkara ümumxalq məhəbbəti tərənnüm edilir.

1966, 1988, 2003-cü illərdə çap olunmuş "De-yişmələr, dərdləşmələr" ədəbiyyatımızın çağdaş və gələcək tədqiqatçıları üçün qiymətli mənbədir. Bu kitablarda Əli Qurban özü ilə bərabər, dövrün az və çox tanınmış el şairləri haqqında məlumatlar vermiş, orijinal tərzdə onların çoxlu şeirlərini çap etdirmişdir.

1976-cı ildə "Azərnəşr"-in dərc etdiyi "Mərcan xanımın Çənlibelə gəlməyi" nəzərə alınmazsa, Ə.Q. Dastançının ilk mətbu əsəri "Yetim Hüseyn dastanı"dır. 2003-cü ilə qədər "Balasıyam bu dağların" (1989), "Beş dastan" (1996), "Koroğlular uzaqlardan gələn yolda" (1998), "Çıraqqala dastanı" (1999),

"Müdrilik mücəssəməsi" (2003), "Kürən köhlən" (2003), "Qaxın möcüzələri" (2003) və s. kimi 22 kitab nəşr etdirmişdir.

Əli Qurban Dastançı 1976-cı ildə Bakıda keçirilən "Bədii söz ustası" festival-müsabiqəsinin laureatı olmuş, birinci yeri tutmuşdur. Dərin hafizəyə malik olan bu şəxs gözəl şair olmaqla bərabər, gözəl insani keyfiyyətlərə malik olmuşdur. Onun azman el şairi Bəhmən Vətənoğlu ilə səmimi dostluğu Səməd Vurğunla Osman Sarıvəllinin dostluq-qardaşlıq münasibətlərini xatırladır.

Böyük el şairi yazar qələmi və yanar ürəyi ilə xalqa xidmət elədi, xalq da onu sevdi, qiymətləndirdi. Bu gün Əli Qurban Dastançı təkcə Şimali Azərbaycanda deyil, soydaşlarımızın yaşadıkları hər yerdə tanınır, sevilir.

2009-cu ildə Təbrizli şair Həsən Savalan Əli Qurban Dastançının "Deyişmələr, dərdləşmələr" kitabını, şair Yusif isə onun lirik şeirlərini "Lalasıyam bu dağların" başlığı altında əski əlifba ilə Təbrizdə çap etdirmişlər.

HACI FİRUDDİN XƏLİLOV

Hacı Firuddin Xəlilov Bayram oğlu 1949-cu ilin fevral ayının 17-də Basarkeçər rayonunun Daşkənd kəndində anadan olmuşdur. Atası aşığı olduğuna görə telli saza həvəs onda uşaqlığından başlayıb. Hamı kimi orta məktəbi doğma kənddə oxuyub, 1966-cı ilə V.İ.Lenin adına ADPI-nin dil-ədəbiyyat fakültəsinə qəbul olub. 1971-ci ildə doğma kənddə əmək fəaliyyətinə başlamışdır.

İstər orta məktəbdə, istərsə də institutuda telli saz sinədən düşməyib, tədbirlərdə, el şənliklərində tez-tez çıxışları olub. 1973-cü ildə institutu bitirib, bir il hərbi xidmətdə olmuşdur. Göyçənin gözəl aşığı Aşiq Hacı və qardaşı Alqayıtla el şənliklərində, toylarda olublar. Qarabağ hadisələri onları doğma yurddan didərgin saldı. Firudingil Gəncə şəhərində məskunlaşdı. 1989-cu ildə Gəncə şəhər 9 nömrəli orta məktəbdə müəllim işləyir. 2004-cü ildə müqəddəs Məşhəd şəhərində qərrib ağa İmam Rzanı ziyarət etmiş, Məşədi titulu qazanmışdır.

Mirismayılağa

Seyid Tamam

Seyid Maral

Seyid Səadət

Seyid Səkinə

Məşədi Təyyaf

2006-ci ildə isə daha böyük bir ziyarətdə - Məkkədə və Mədinədə Həcc ziyarətində olmuş, müqəddəs Hacı adına layiq görülmüşdür. Orta məktəbdə işləməklə yanaşı, həm də Zərif Qayıbov adına 5 nömrəli uşaq musiqi məktəbində çalışmışdır. Hal-hazırda təqaüdcü olmağıma baxmayaraq musiqi məktəbində saz müəllimi işləyir. El şənliklərində aparıcı, həm də aşiq kimi fəaliyyət göstərir.

A QARDAŞ

Sevimli el şairi Alqayıtın vəfatı münasibətilə

Qəfil ölüm hardan gəldi, tuş oldu,
Səni əlimizdən aldı, a qardaş.
Neçə diləklərin, arzun var idi,
Niyə gözlərində qaldı, a qardaş?

Qızların pərişan xəyala dalar,
Boynu buruq qalıb Sarvan, Ağalar...
Bilmirdik nəvələr babasız qalar,
Ayrılığı kimlər saldı, a qardaş?

Mənə təsəllidi elin kədəri,
Zəhmətin bəhrəsi illərdən bəri,
Yazdığın kitabı, şeir dəftəri,
Xalq elə bilir ki, baldı, a qardaş.

Ulu Göyçə, sənin sağ olsun başın,
İndi qan ağlayır torpağın, daşın.
Sənsiz dözə bilmir bacı-qardaşın,
Günümüz qovğadır, qaldır, a qardaş.

Niyə üzü döndü çərxi-gərdişin,
Sirri bilinmədi belə gedişin.
Çarəsi bu imiş axır bu işin,
El yığıldı, yola saldı, a qardaş.

Ürəyində bacı mehri bəslədin,
Son görüşə Adiləni səslədin.
Onunla da görüşməyi istədin,
Səbr kasan niyə doldu, a qardaş?

Dayanıb məzarın üstündə bu hal,
Sənə yas saxlayır yaralı qartal,
Qardaşın, bacını sarsıtdı bu hal,
Dərin fikirlərə daldı, a qardaş.

DƏYMƏYİN

Qarabağ hissləri bizi təşvişə saldı

Alışmışam telli sazın səşindən,
Qoyun yanı, alovlanım, dəyməyin.
Kərəmin külüdü məni yandıran,
Ocaqlara hey qalanım, dəyməyin.

Kim yanacaq Ələsgərin elinə,
Alının, Nəcəfin şirin dilinə.
Keçib «Kərəmi»dən «Göyçəgülü»nə,
Həm dağılım, həm talanım, dəyməyin.

Gətirməyib bircə dəfə söz-sözü,
Sınamışığ dəfələrlə yüz sözü.
Demədilər biz yazığa düz sözü,
Nə gedənim, nə qalanım, dəyməyin.

Qəm-qüssələr dörd bir yanı alıbdı,
Haqq-ədalət görən harda qalıbdı?
Məni yaman şübhələrə salıbdı,
Həm gerçəyim, həm yalanım, dəyməyin.

Dövrən bizi çətin anda sınayır,
Qaysaq atan yaralarım qanayır.
Haqlı yerə Firuddini qınayır,
Həm satanım, həm alanım, dəyməyin.

ÖYRƏNMİŞƏM

Hikmətli sözlər deməyi,
Nizamidən öyrənmişəm.
Altuna nifrət etməyi,
Nizamidən öyrənmişəm.

Bəhram kimi ox atmağı,
Xosrovdan şıkar tutmağı,
Fərhaddan da dağ çapmağı,
Nizamidən öyrənmişəm.

Oğuzun igid elləri,
Leyli-misal gözəlləri,
Şirin ləhcə qəzəlləri,
Nizamidən öyrənmişəm.

Qoca öyrətdi əməyi,
Kəsərlidi söz deməyi,
Dəlicəsinə sevməyi,
Nizamidən öyrənmişəm.

Haqqa tutaraq üzümü,
Demişəm ustad sözümü,
Misra-misra bu düzümü,
Nizamidən öyrənmişəm.

Ay Firuddin, dinlə məni,
Yadda saxla bu kəlməni,
Tükənməyən xəzinənini,
Nizamidən öyrənmişəm.

RAMİZ TƏMKİN

Əsgərov Ramiz Pirverdi oğlu (Ramiz Təmkin) 1960-cı ildə Daşkəsən rayonunun Qabaqtəpə kəndində anadan olub. O 1977-ci ildə burada orta məktəbi, 1986-cı ildə

Azərbaycan Dövlət İncəsənət İnstitutunu bitirib.

Ramiz Təmkin 1982-ci ildən dövrü mətbuatda çıxış edir. 9 kitabı işıq üzü görüb. "Tərən Məmməd" tarixi romanının, "Uluxanlıdan başlanan yol", "Xalid Qurbanov kamillik zirvəsi", "Ailəm mənim, dünyam mənim" sənədli povestlərinin, "Gəncənin ziyalı qadınları" (Aydın Murovdağlı ilə birgə) silsilə yazıların, "Azadlıq dastanı", "Qarabağ", "Qabil əfsanəsi", "Bül-bül əfsanəsi" poemalarının, tanınmış yazıçı, istedadlı şair Səfurə xanım Pirsultanlının yaradıcılığından bəhs edən "Dəli Süleymanın sərgüzəştləri", "Ay Qara dənizim, ay qara gözlüm", "Əbdülkərimin hekayətləri" adlı elmi monoqrafiyaların müəllifidir. Onun "Akademik Siddiqə Məmmədova" kitabı çapa hazırlanır. O, 136 kitaba redaktorluq etmişdir.

Ramiz Təmkin yerli "Kəpəz" və "Alternativ" televiziya kanallarında "Söz incisi" və "Nizami dün-

yası" verilişlərinin ssenari müəllifi və layihə rəhbəri olmuşdur.

O hazırda "Pirsultan" jurnalının redaktoru və «Gəncə qapısı» jurnalının baş redaktoru vəzifəsində çalışır.

Ramiz Təmkin Canəhmədli Qaçaq Şahmalının qan qohumudur. O Şahmalının ki, qorxmazlığı, igidliyi və səxavətilə Daşkəsən və Göyçə mahal-larında bu gün də dillər əzbəridir. Şahmalı 15 il Sovet hökumətinə, erməni daşnaqlarına qarşı mübarizə aparmış və onlardan layiqincə xalqın qisasını almışdır.

GƏLİN QAYASI

Xəyala daldırdı məni bu sənət,
Yarandı qəlbimdə ehtiram, hörmət.
Yaratmış zirvədə qadın heykəli,
Mahir heykəltəraş, rəssam təbiət.

Yağışdan, tufandan, qardan qoruyur,
Körpə balasını basıb köksünə.
Köhnəlmiş yaramın üstə göz qoyur,
Dillərdə dolaşan qədim əfsanə:

- Belə söyləyirlər, bu daş qadın da,
Adi insan imiş canlı, nəfəsli.

O, öz körpəsinə layla çalanda,
Bülbül ləhcəliymiş, şair həvəsli.

Bir gün səhv eləmiş, günah işləmiş,
Süfrəni uşağın üstünə sərmış.
Yer lərzəyə gəlmiş, göy də titrəmiş,
Onu körpəsiylə daşa döndərmiş.

- Yalandır, babalar inanıb necə,
İnsan yalanlara boyun əyərmə?
Ən müqəddəs Tanrı anadır, mənəcə,
Allah da Allahı daş eləyərmə?

Səssiz kinolara bənzəyir bu dağ,
Sükutla oxunur ana laylası.
Səcdəyə layıqdır bu pır, bu ocaq,
Bu gəlin qayası, gəlin qayası.

Buludla yanaşı durub möhtəşəm,
İki göz istəyir baxdıqca baxa...
Neçə saatdır ki, sehirlənmişəm,
Neçə saatdır ki, özümdə yoxam.

Qırxıncı qapıdır itib açarı,
Bu da göyün yerə bir diktəsidir.

Bura insanlığın ölçü meyarı,
Əlçatmaz məkanın son nöqtəsidir.

Xatirəyə dönüb daş yaddaşında,
Zirvənin dünəni, dağın bu günü.
Təbiət yaradıb zirvə başında,
Göstərsin ananın böyüklüyünü.

BİR UŞAQ QAÇIR

Bir-bir vərəqləyib olub-keçəni,
Tapmayıq qaradan ağı seçəni...
Canavar gözündən işıq götürüb,
Vahiməyə salıb zülmət gecəni,
Üzü gündəğana bir uşaq qaçır.

Göz yaşı dağların seli olannan,
Ürəyi ocağın külü olannan.
Ədalət axtarır, divan axtarır,
Yalan bir bəzəkli gəlin olannan,
Üzü gündəğana bir uşaq qaçır.

Qaçır köpəklərin mırıltısından,
Qaçır qarğaların qarılısından.
Yaralı bülböldür, qanı tökülən,
Qaçır saxtalığın parılısından,
Üzü gündəğana bir uşaq qaçır.

Nəşlər sinəsinə sancılır hər gün,
Dinib danışmayı, durur lal kimi.
Namərd tənəsindən qorunmaq üçün,
İlan zəhərini içib bal kimi,
Üzü gündoğana bir uşaq qaçır.

Hər gün qapıları döyür təkbətək,
Çiçəkdən çiçəyə qonan arıtək.
Ölüm günahları yuyub aparır,
Ölüm müqəddəsdir ulu Tanrıtək,
Üzü gündoğana bir uşaq qaçır.

MƏN KİMƏM

Hər yeni misrası beçə balıdır,
Bir şair yaşayır ulu Gəncədə.
Zirvədən perikmiş dağ qartalıdır,
Bir şair yaşayır ulu Gəncədə.

Alatoran çağı mehə vurulmuş,
Güllərin üstündə şəhə vurulmuş,
Sınıq könüllərdə ehh...ə vurulmuş,
Bir şair yaşayır ulu Gəncədə.

Kənd-kəsəyi uğuruyla öyünən,
Hər addımda xatirinə dəyilən,

Bir Tanrıya, bir torpağa əylən,
Bir şair yaşayır ulu Gəncədə.

Alidən alidir, adidən adi,
Çətin məqamlarda sözünü dedi.
Toya getməlidir yanında Hadi,
Bir şair yaşayır ulu Gəncədə.

İlhamsız oturub dahi yerində,
İstedad qalıbdır küncün birində,
Tənhalıq duyulur şeirlərində,
Bir şair yaşayır ulu Gəncədə.

Bu gün nə zirvədir, nə də ki, dağdır,
Tüstüsü çıxmayan sönməz ocaqdır.
Daşlardan, qumlardan sızan bulaqdır,
Bir şair yaşayır ulu Gəncədə.

Ürək dilə gəlib qışqırır: - Dayan!
Qəm yemə, ilhamdan yoğrulub mayan...
Bu gün unudulmuş... Unudulmayan...
Bir şair yaşayır ulu Gəncədə.

ALLAH ADAMI

Sağ ol dedin, sağ olmadım,
Çoxal dedin, çoxalmadım,
Sağal dedin, sağalmadım,
Ölürəm, Allah adamı.

Axtarıram dəli kimi,
İtirdiyim bir incimi...
Qəm özümün, sevincimi,
Bölürəm, Allah adamı.

Adam çoxdur, insan azdır,
Dünya özü natarazdır.
Avazın yaxşı avazdır,
Bilirəm, Allah adamı.

Sən taleyin hökmünə bax,
Budanıram budaq-budaq.
Sarılıram yarpaq-yarpaq,
Soluram, Allah adamı.

Ləkə düşsə vicdanıma,
Boya məni al qanıma,
Quru bəyəm, ad-sanıma,
Gülürəm, Allah adamı.

Vərəqləyib yaddaşımı,
Tapanmıram başdaşımı.
Məlul-məlul göz yaşımı,
Silirəm, Allah adamı.

Xəbər ver Oğuz atana,
Zülmətə işıq tutana.
Gündoğandan günbatana,
Gəlirəm, Allah adamı.

SÖZ

Şairlər bəşərin düşünən beyni,
Şairlər bir xalqın görən gözüdür.
Günəşə bənzəyir şair taleyi,
Atalar sözü də şair sözüdür.

Vərəq korlayan çox, şairlərsə az,
Çoxunu vaxtında tanıtmır zaman.
Hədəfə düz dəyən tutarlı bir söz,
Bəzən qılıncı da bölür ortadan.

Söz ilə qurulub toy mağarları,
Söz ilə nə qədər kəfən yaranıb.
Söz ilə nə qədər ürək dostları,
Söz ilə nə qədər düşmən yaranıb.

Söz ilə bir anda kəsib qan-qada,
Sözdür ürəklərə qonan kəpənək.
Söz nədir? Göylərdən gələn səs-səda,
Şair baramadır, sözləri ipək.

Bəşər yaranıbdır «Ol» kəlamından,
Söz bir kainatdır, yer kürəsidir.
Ulu «Avesta» dan, Zərdüştdən qalan,
Kül altında yatan od zərrəsidir.

Sözlə yaşayırıq biz zaman-zaman,
Söz varsa yaşamaq, arzu-muraz var.
Yaxşı ki, o tayda Şəhriyar babam,
Nə yaxşı bu tayda Məmməd Araz var.

Şairlər bəşərin düşünən beyni,
Şairlər bir xalqın görən gözüdür.
Günəşə bənzəyir şair taleyi,
Atalar sözü də şair sözüdür.

AYDIN MUROVDAĞLI

(Hacıyev Aydın Bəndalı oğlu)

1955-ci ildə Qərbi Azərbaycanın Göyçə mahalının Zod kəndində - Şərqin Şam, Nəcəf şəhərlərində təhsil alaraq dünyəvi elmlərə yiyələnmiş, 20 il təhsil alaraq Vətənə dönmüş, Çar Rusiyasının göndərişi ilə Güllücə, İğdir mahallarında müxtəlif vəzifələrdə çalışmış, bəy titulluna yiyələnmiş və Aşıq Ələsgərin müasiri, dostu, qələm həmkarı olmuş, filosof-şair, fars, ərəb, rus, fransız və türk dillərini mükəmməl mənimsəmiş Mirzə Bəylər ocağında dünyaya gəlmişdir. Aydın Mirzə Bəylərin oğul nəvəsidir.

A.Murovdağlı 1948-55-ci illər deportasiyasında Qərbi Azərbaycandan valideynləri ilə birlikdə Xanlar rayonuna (indiki Göygöl) köçmüşdür.

O, 1979-cu ildə Gəncə Dövlət Universitetinin filologiya fakültəsini fərqlənmə diplomu ilə bitirib, təyinatla Lerik rayonuna göndərilmişdir.

1982-86-cı illərdə Xanlarda çıxan «Kommunist əməyi» qəzetində xüsusi müxbir, 1988-91-ci illərdə Xanlar Təhsil şöbəsində baş inspektor, 1991-95-ci il-

lərdə Xanlar İcra Hakimiyyəti Aparatında şöbə müdiri, 1998-2003-cü illərdə Gəncə Dövlət Dram Teatrında, 2003-2010-cu illərdə Zərrabi Poeziya Teatrında ədəbi hissə müdiri vəzifələrində çalışmışdır.

2006-cı ildən «Qanun və səlahiyyət» qəzetinin baş redaktorudur.

1983-cü ildən Azərbaycan Jurnalistlər, 1992-ci ildən Azərbaycan Yazıçılar Birliklərinin üzvüdür.

Aydın Murovdağlı Azərbaycan Ziyalılar Cəmiyyətinin «Fəxri Ziyalısı» diplomuna layiq görülüb. H.Zərdabi Mükafatı laureatıdır. 2015-ci ildən Prezident təqaüddəşüdür. A.Murovdağlı «Qızıl güllər tonqalı», «Dirilən ağırlar», «Qapısız dünya», «Yuxusuz işıq», «Zəlzələ», «Ruhların söhbəti», «Türkün alın yazısı» kitablarının müəllifidir. A.Murovdağlının «Hökmdar qan», «Alın yazısı», «Şeyx Şamil» əsərləri tamaşaya qoyulmuşdur.

QAPISINDA TƏK QALMIŞAM TƏKLIYIN

Bu gecənin ulduzları ağlasa,
Qızaracaq, mənim lalə atəşim.
Sənsizliyin qışı yolu bağlasa,
Qəh-qəh çəkib gərək gülə atəşim.

Əzabının yurdu mənəm adı, sən,
Həs-rət itib nazlarının tağında.
Baxışları yol gələnim, hardasan,
Gəl məni üz göynərtimin tağından.

Kirpiyimin kölgəsində durmuşam,
Ahım dəyib - bu gecə ay əriyir.
Ayrılığın döngəsində durmuşam,
Göz yaşlarım məndən tutub yeriyir.

Yellənirsən, ürəyimdən asılıb,
Sən taledən daha qopan deyilsən.
Oxumasan alnıma nə yazılıb,
Məni gəzib - məndə tapan deyilsən.

Qırmızı gey, içimdəki toya gəl,
Dəli olub, mürgülərim oynayır.
Gəlişini yangım ilə boya, gəl -
Əl çalıram, tüstülərim oynayır.

Dərd daşıyır əqrəbləri saatın -
Əqrəb mənim, əqrəb sənin kirpiyin.
Həs-rətində gecələyir həyatım,
Qapısında tək qalmışam təkliyin...

05.01.2012

GƏNCƏDƏN BAKIYA GEDƏN QATARDA...

Gedirsən, ömrümdən tərpənir qatar,
Gözümün yaşına təpinir qatar...
Salır bu gecəyə səs-səmir qatar,
Sən varsan, gözümdən itən qatarda,
Gəncədən Bakıya gedən qatarda!

Ürəyim sinəmdən çıxıb yol gedir,
Sənin qatarında səssiz, lal gedir...
Elə bil səninlə təzə il gedir -
Təkəri «əlvida» ötən qatarda,
Gəncədən Bakıya gedən qatarda!

Soyuqdu, üşüyür yanvar gecəsi,
Gözümdür - qatarın bir pəncərəsi...
Yatır ulduzların göydə neçəsi,
Elə bil kimsə var Göydən - qatarda,
Gəncədən Bakıya gedən qatarda!

Ay oyaq, mən oyaq, dünya mürgülü...
Bakıya çatanda zəng elə, gülüm!
Elə bil qolumda saatım gülür -
Deyir: - «Şair, yoxsan nədən qatarda?»
Gəncədən Bakıya gedən qatarda!

Sən əziz, yol əziz, bu Vətən əziz,
Olmayan evimiz darıxdı sənsiz...
Dil gəl ki, deyilik yurdsuz, Vətəndə,
Qatar Vətəndədi, Vətən - Qatarda,
Gəncədən Bakıya gedən qatarda...

09.01.2012

EY TÜRK, YÜRÜŞƏ BAŞLA...

Ey türk! Yürüşə başla səbrinin meydanından,
Başının tükü sayda keçsən də öz canından...
Dərdinə sığınıbsan Turanın viranından,
Cəsarətə qapı aç dözümlünü şil elə!
Hər qarış torpağında qanını məşəl elə!

Yüklə dəvə dağları, karvan ötür haqqına,
Yəhərlə daş atları, çatınca sür haqqına,
Günəş türkün möhrüdür, al, vur möhür haqqına,
Daş dövründən bu günə təsdiq elə adını!
Altun tarixlərinlə təltif elə adını!

Orxondan, Yeniseydən Qobustana, Azıxa,
Gorundur hər mağara, hər kaha, hər bir zağa.
Doğudan Batıyadək yandırdığın ocağa,
Zamanın qasırğası, tufanı turp əkibdi!
Türkün sərhədlərindən taleyin əl çəkibdi!

Alın yazın çırpınır dibsiz ümmanlarında,
Ayaq izin daşlaşıb ulu ünvanlarında,
Türklüyün azıb qalıb dərdin dumanlarında,
Bir nəərə çək, alışdır, kül elə dumanları!
Bayquşlar çəpərləyib qurduğu sahmanları!

Bir tonqal Şərqdə qala, bir tonqal Qərbdə, ey Türk!
Oyat yatmış ruhları, birləşdir hərbdə, ey Türk!
Sən özünü ara tap, zərbədə, zərbədə, ey Türk!
Bir bayraq meşəsi sal yürüşlər axarında!
Axırın əvvəlində, əvvəlin-axırında!

Qanın axan arxların dəyirmanı işləmir,
Yad məkrinə su gedir, sən qanın işləmir...
Kəsmir polad qeyrətin, bir zindanın işləmir,
Zamanı çarxa döndər, çarxlan, itilən indi!
Babaların məzarı ən iti kəsərindi!

Deyirsən - mülkündəsən, bəs niyə sürgündəsən?!
Özgə xaçı hörülən qalanda, hörgündəsən...
Sən hələ də Hun, Şumer, İç Oğuz mürgündəsən,
Min ildir səndən sənə qurd ulayır, dur daha!
Mürgülər qəfəsini qəzəbinlə qır daha!

Hanı Mətinin yurdu, Atillanın məzarı,
Çingiz Xan, Əmir Teymur, Osman Qazi vüqarı?!

Ata Bəy, Uzun Həsən, Şah Xətai damarı,
Qılnc-qalxan götürüb ürəyinə yol gəlir!
Haqqına baş əyməyə gör nə qədər qul gəlir!

Sən Başqırsan, Tatarsan, Uyğursan, Qaraçaaysan,
Tuvasan, Qaqauzsan, Saxasan, Cığataysan,
Sən Balkarsan, Bolqarsan, Avarsan və Noqaysan,
Sən Çuvaşsan, Özbəksən, Qırğızsan, Türkmənsən!
Qazaxsan, Azərisən, Türksən, sən elə - sənsən!

Təzə yüzillik gəlir azman yaşının üstə,
Haqq-hesabın, tərəzin, ölçün, arşının üstə,
Zamanı bayraq kimi yellət başının üstə,
Göydə Allah sənindi, yerdə torpaq sənindi!
Ey Türk! Bu nurlu cahan, ayağa qalx, sənindi!!!

Gəncə-2009.

QOCALAR EVİNDƏ OYNAYAN ANA...

Ömrünü gözünün selində yuyub,
Gəlib sükutuna yad olmuşların.
Dünyanın işini dünyada qoyub,
Artırıb sayını atılmışların -
Qocalar evində rəqs edən ana.

Ölüb oğul-qızla öpüşü daha,
Bilmir, bu dünyanın nə zamanıdı.
Yıxılıb əksindən gülüşü daha,
Üzü sevincinin qəbristanıdı -
Qocalar evində rəqs edən ana.

Gecələr gözündən qaçıb yuxusu,
Oğlunun üstünü örtüb qayıdır.
Onu atanları atmır duyğusu,
Hər kəsin hayına yetib qayıdır -
Qocalar evində rəqs edən ana.

Daha saçlarından ağdı qarğıışı,
O kimə qarğasa günü ağ olar.
Qocalar evində qəmdi tanışsı,
Qəmsiz də rəqs edib oynamaq olar?
Qocalar evində rəqs edən ana.

Süzür, göz yaşının əlindən tutub,
Əl çalır, oynadır xəcalətini...
Dərdini hamıdan uzaq, gen tutub,
Tanrıya saxlayıb şikayətini -
Qocalar evində rəqs edən ana.

Gəlinmi köçəcək? Fatası yoxdu,
Vaxt çatıb, zamansız yerə gedəcək...
«Vağzalı» çalınır, xatası yoxdu,
Burdan da ölümə ərə gedəcək -
Qocalar evində rəqs edən ana...

**ZAMANIN AĞRIYAN DİŞİDİ
SƏBRİM...**

Göyert, Vətən adlı tumdu bu torpaq,
Darasan, əyirsən, yundu bu torpaq,
At nalı bitirən şumdu bu torpaq,
Əkilmək vaxtıdı, əkilmək vaxtı!

Əllər göyə gedib, qapı döyməyə,
Bu yurdun sapandlıq daşı göynəyir...
Bütün günahların qanlı köynəyə-
Bükülmək vaxtıdı, bükülmək vaxtı!

Vətən məzar boyda torpağa sığmır,
Adım başımdakı papağa sığmır,
İndi millət sözü qundağa sığmır-
Yekəlmək vaxtı, yekəlmək vaxtı!

Tumurcuq kişilər çıxsın içindən-
Assın nərəsini qala bürcündən!
Bu qala boylanır son kərpicindən-
Tikilmək vaxtıdı, tikilmək vaxtı!

Araz - qeyrət yaram, alın çapığım,
Məni qılinc kimi doğra, yastığım!
Ana, aç sandığı, daha pambığın -
Tökülmək vaxtıdı, tökülmək vaxtı!

Deməyə, bu torpaq işidi səbrin,
Məni ömrüm boyu üşüdüb səbrim,
Zamanın ağrıyan dişidi səbrim,
Çəkilmək vaxtıdı, çəkilmək vaxtı...

OYUNLAR...

Qollarım kiriyib, niyə durubdu,
Tülkü oynamağa hiylə qurubdu.
Hərə bir oyuna yiyə durubdu,
Mən niyə oynaya bilmirəm, Allah?!

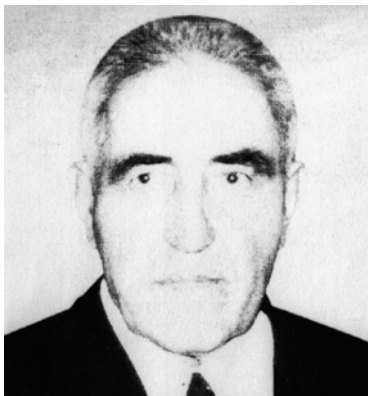
Dünya toyxanadır, yalan oynayır,
Yaxşı oyun bilmir, yaman oynayır,
Tüstümlə qol-qola duman oynayır,
Mən niyə oynaya bilmirəm, Allah?!

Başlar «yallı» gedir papaqlar altıda,
Kişilər əzilir barmaqlar altıda...
Yanaqlar boğulur boyaqlar altıda,
Mən niyə oynaya bilmirəm, Allah?!

Tamah - sürtük üzə üz tikən dərzi,
Odur geyindirən aləmi, ərzi,
Oynaya-oynaya çəkir tərəzi,
Mən niyə oynaya bilmirəm, Allah?!

YAXINLARIM VƏ DOSTLARIM

HƏBİB SƏMƏDOV

Səmədov Həbib Yusif oğlu 1932-ci ildə Basarkeçər rayonunun Zərkənd kəndində anadan olmuşdur. Kənddə orta təhsil aldıqdan sonra Bakıda ali təhsil almışdır. Əmək fəaliyyətinə Zərkənd kənd orta məktəbində müəllimliklə başlamışdır. O sırası müəllimlikdən məktəb direktoru kimi yüksək bir vəzifəyə ucalmışdır. Çox gözəl pedaqoq və təşkilatçı idi. Kənd orta məktəbində o işlədiyi dövrdə şagirdlərin təhsillənməsinə çox fikir verərdi. Kənd orta məktəbini bitirənlərin 90 faizdən çoxu ali məktəblərə qəbul olurdular. Demək olar ki, hal-hazırda respublikanın müxtəlif sahələrində çalışan təhsilli kadrların əksəriyyəti onun yetişdirmələridirlər. O, çox işgüzar və vəzifəsinə məsuliyyətlə yanaşan bir şəxs idi. 1988-ci ildə məlum hadisələrlə əlaqədar Bakı şəhərində məskunlaşdı və ordada pedaqoji fəaliyyətini davam etdirdi. Bakı şəhərində orta məktəblərdən birində müəllim işlədi. Sonralar çox təəssüf ki, səhhəti pisləşdi və bir neçə ildən sonra 2011-ci ildə dünyasını dəyişdi.

HƏBİB MÜƏLLİM

Mərifətdə tayın yoxdur dünyada,
Təksən bu dünyada Həbibim mənim.
Hal bilən, dərd qanan çoxdu dünyada,
Bir dürsən dəryada, Həbibim mənim.

Dillənən könülümün incə simidi,
Hər sözün bizlərə türfə kimidi,
Qəlbin dosta açıq, süfrə kimidi,
Sir verməzsən yada, Həbibim mənim.

Sən tək etibarlı hardadı harda?!
İmdad diləyəni qoymazsan darda,
Mərifətdən söhbət olan diyarda,
Tez düşərsən yada, Həbibim mənim.

Dost yolunda başı fəda edərsən,
Laçın kimi düşmən bağı didərsən.
Simurqun tək lələk salıb gedərsən,
Yetişərsən dada, Həbibim mənim.

İsmixan müntəzir gəlsin karına,
Başım armağandır ixtiyarına,
Üzlərim payəndaz ayaqlarına,
Layiqsən bu ada, Həbibim mənim.

İsmixan Didərgin

ƏLƏDDİN ƏHMƏDOV

Əhmədov Ələddin Qəşəm oğlu 1954-cü ildə Bəsərkəçər rayonunun Zərkənd kəndində anadan olmuşdur. Orta təhsilini başa vurduqdan sonra Ələddin ali məktəbə daxil oldu və həmin ali məktəbi uğurla başa vuraraq Zərkənd kənd orta məktəbində coğrafiya müəllimi işlədi.

1988-ci ildə məlum hadisələrlə əlaqədar Gəncə şəhərində məskunlaşdı və şəhərin 9 saylı orta məktəbində coğrafiya müəllimi işə başladı. Birinci dərəcəli müəllim adına layiq görüldü. «Tərəqqi» medalı ilə təltif olundu. O, şəhərin və məktəbin ictimai həyatında fəal iştirak edirdi. 9 saylı orta məktəbdə Yeni Azərbaycan Partiyasının sədri idi. Gəncə şəhər Yeni Azərbaycan Partiyası Şurasının üzvü idi. Təhsil İdarəsinin baş metodisti idi. 2013-cü ildə Məkkəyə səfər etdi və Hacı adına qədər yüksəldi. Lakin onun da həyatı çox tez başa çatdı, vaxtsız dünyasını dəyişdi. İki oğlu, iki qızı var. Övladlarının hamısı ailə qurublar. Oğlu Gündüz cavan olmasına baxmayaraq qabaqcıl pedaqoq kimi tanınmışdır.

Ələddin müəllimin bir pedqoq kimi şəhərdə gənc kadrların yetişdirilməsində zəhməti olduqca böyük idi. Onun təhsil verdiyi şagirdlərin əksəriyyəti respublikanın ali və orta ixtisas təhsil ocaqlarına qəbul olmuş və həmin tədris ocaqlarını uğurla bitirmişlər.

ZİRƏDDİN PƏNAHOV

Zirəddin Pənahov 1938-ci ildə Azərbaycan Respublikasının, Goranboy rayonunun Hazır Əhmədli kəndində anadan olmuşdur. Onun atası Əli kişi atamın lap yaxın qohumudur. Əmizadə desək, daha düz olar. Hələ uşaq yaşlarından Zirəddin atasını və anasını itirmişdir. O, orta məktəbi bitirdikdən sonra əmək fəaliyyətinə başlamışdır. Toxuculuq kombinatında fəhlə işləmişdir. Onun əmək fəaliyyətinə nəzər salsaq görərik ki, toxuculuq sənayesinin dəyərli bir kadrına çevrilmişdir.

Toxuculuq sahəsi çox mürəkkəb və məhdud bir sahə sayılırdı. SSRİ məkanında toxuculuq müəssisələri 4-5 respublikada, Toxuculuq institutları SSRİ-də fəaliyyət göstərirdi. Yalnız Moskva, İvanovo, Daşkənd, Leningrad, Kiyev şəhərlərində yerləşirdi. Bu baxımdan SSRİ-nin kimi böyük bir ölkə də toxuculuq üzrə kadrlar olduqca az idi. O cümlədən Azərbaycanda da həm toxuculuq kadrlarına, həm də işçi qüvvəsinə ehtiyac duyulurdu. Zirəddin müəllim hələ fəhlə işləyərkən (usta köməkçisi) onu toxuculuq

kombinatının rəhbərliyi ali təhsil almaq üçün Özbəkistanın Daşkənd şəhərinə göndərdi. O toxuculuq institutuna qəbul oldu və təhsilini başa vurduqdan sonra doğma şəhərinə qayıtdı və toxuculuq kombinatında fəaliyyətini davam etdirdi. Usta vəzifəsindən başlayaraq sex rəisi, istehsalat rəisi, baş mühəndis, direktor vəzifələrinə qədər yüksəldi. O çox səriştəli mütəxəssis, olduqca qayğıkeş, sadə və insanpərvər bir şəxsdir. Uzun müddət toxuculuq kombinatı dövlət planlarını yerinə yetirə bilmirdi, lakin o rəhbər vəzifəyə təyin olandan sonra toxuculuq kombinatının işində dönüş yaranmağa başladı. Toxuculuq kombinatı bir çox iqtisadi göstəricilər üzrə mütəmadi olaraq planları yerinə yetirirdi. Onun rəhbərliyi dövründə toxuculuq kombinatında texniki park tam olaraq dəyişdirildi. Köhnə dəzgahlar ən müasir avadanlıqla əvəz olundu. Zirəddin müəllim bir rəhbər kimi istehsalatla yanaşı, kadr hazırladığına da çox fikir verirdi. Onun hazırladığı kadrların bu günkü gündə sayısanbalı yoxdur. Həmin kadrlar bu gün şəhərin, respublikanın müəssisə və idarələrində məsul vəzifələrdə çalışırlar.

O, həm də, gözəl ailə başçısıdır. Onun 2 oğlu, 2 qızı və 10 çox nəvəsi var Zirəddin müəllim öz fədakar əməyinə görə bir çox orden və medalla təltif olunmuşdur. Belə şəxslərlə həqiqətən fəxr etməyə dəyər.

MƏDƏT AĞAMALI OĞLU ƏLİYEV

Mədhət Əliyev 1904-cü ildə Basarkeçər rayonunun Böyük Məzrə kəndində anadan olmuşdur. Uşaq yaşlarında muzdurluq etmişdir. 1926-cı ildən ömrünün sonunadək rayonda ayrı-ayrı kənd məktəblərində müəllim işləmiş, səy və bacarığını gənc nəslin

təlim və tərbiyəsinə həsr etmişdir.

O, təkcə rayonda deyil, respublikanın Qəmərli (Artaşat) rayonunun Zəngilər kəndində müəllim işləmişdir. O, uzun illər Böyük Məzrə və Zod kənd orta məktəblərində direktor vəzifəsində çalışmışdır. 1942-ci ildə Yerevan Dövlət Pedaqoji İnstitutunu qiyabi şöbəsini bitirmişdir.

Mədhət Əliyevin gənc nəslin təlim və tərbiyəsi sahəsindəki xidmətləri partiya və dövlət tərəfindən layiqincə qiymətləndirilmişdir. Ona respublikanın Əməkdar müəllimi fəxri adı verilmişdir. «Qırmızı Əmək bayrağı», «Şərəf nişanı» ordenləri və bir sıra medallarla təltif olunmuşdur. Dəfələrlə kənd xalq deputatları sovetinə deputat seçilmişdir. M.Əliyev yanvarın 1-də 1981-ci ildə vəfat etmişdir.

SƏMƏD GÜLMƏMMƏDOV

Gülməmmədov Səməd İslam oğlu 1940-cı ildə Basarkeçər rayonunun Daşkənd kəndində anadan olmuşdur. Səməd Daşkənd kəndində orta məktəbi bitirdikdən sonra ali məktəbə üz tutmuşdur. O, Özbəkistan SSR-nin Daşkənd şəhərində Toxuculuq İnstitutunu bitirmişdir. İnstitutu bitirdikdən

sonra 1966-cı ildə Kirovabad şəhərində 4 saylı tikiş fabrikində usta vəzifəsində fəaliyyətə başlamışdır. Sonralar böyük usta, texniki şöbənin rəisi, baş mühəndis və direktor vəzifəsində çalışmışdır.

1971-ci ilin dekabrından Kirovabad tikiş birliyində baş mühəndis, 1976-cı ildən 1984-cü ilədək Tikiş istehsalat birliyində baş direktor vəzifələrində işləmişdir. O, gərgin və səmərəli fəaliyyətinə görə 1971-ci ildə III dərəcəli "Şərəf ordeni, 1976-cı ildə II dərəcəli "Şərəf" ordeni, 1982-ci ildə isə I dərəcəli "Şərəf" ordeni ilə təltif edilmişdir. Dəfələrlə Kirovabad şəhər Gəncə rayon xalq deputatları sovetinə deputat seçilmişdir. Səməd müəllimin şəhərin ümumiyyətlə respublikanın tikiş sənayesinin inkişaf etməsində xidmətləri olduqca böyükdür. Hal-hazırda təqaüddədir. O, bir ağsaqqal kimi

yaşadığı qəsəbənin ictimai həyatında fəal iştirak etməklə bərabər ixtisas üzrə biliyinə cavanlardan əsirgəmir.

MEHMANDAR ƏLİYEV

Əliyev Mehmandar Əhməd oğlu 1937-ci ildə Basarkeçər rayonunun Zərkənd kəndində anadan olmuşdur. Orta təhsil aldıqdan sonra Azərbaycan Kənd Təsərrüfatı İnstitutunda təhsil almış aqranom ixtisasına yiyələnmişdir, Hələ uşaq vaxtı atasını itirmişdir. Anası Güllü nənə ona həm ata, həm də ana olmuşdur, ali təhsil vermiş, evləndirmiş və boya-başa

çatdırmışdır.

Kənddə aqranom vəzifəsində çalışmışdır. Sonra kolxoz sədri vəzifəsinə təyin edilmişdir. Yetimliklə böyüməsinə baxmayaraq ali məktəbi çox uğurla başa vurmuş və öz övladlarının da qayğısını bir ata kimi ləyaqətlə çəkmişdir. Oğlanlarının hamısına ali təhsil vermişdir.

Mehmandar dayı axır vaxtlar sağlamlığı ilə bağlı əziyyət çəkirdi, son iki ildə isə yatağa düşmüşdü. Həmin anlar onun yazdığı bu şeiri oxuculara təqdim edirəm.

İndən belə

Ağır zərbə vurdu, qəfil xəstəlik,
Qamətim büküldü bil, indən belə.
Həyata nifrətim artdı üstəlik,
Haraya gedəcək yol, indən belə.

Ürək infakt olub, tac damar tromb,
Törəmə böyrəyi götürüb girov.
Salıbdır cismimə vəlvələ, alov,
Qacaqsan ağlama, gül, indən belə.

Nə yaman gözündən düşdüm İlahi,
Mən yazıq bəndənin, nəymiş günahı.
Övladlar axtarır səndə pənahı,
Alırsan canımı al, indən belə.

Bu nə yaşayışdır? - zülmət, qəm-kədər,
Çəkdiyim ağrılar dəhşətdən betər.
Bir səs pıçıldayır, Mehmandar, yetər,
Başına bir çarə qıl, indən belə.

Mehmandar Əliyev
(Bakı)

Xalam oğlu Rəhim Qurbaninin dayım Mehmandara ithaf etdiyi şeiri oxuculara çatdırıram.

Həsrət qaldıq Mehmandara

Sarsılmışam bədxəbərdən,
Ağlım, huşum çıxıb sərdən.
Qayıdan yox, bu səfərdən,
Sinəm bağlar çarpaz yara,
Həsrət qaldıq Mehmandara.

Bir nər idi mənim dayım,
Qara gəldi günüm, ayım.
Kəsilmədi hay-harayım,
Qəlbim oldu parça-para,
Həsrət qaldıq Mehmandara.

Dəryalarda gəmim batdı,
Dolu döydü zəməm batdı,
Din-imanım, dinim batdı,
Əzrayılmı çəkdi dara?
Həsrət qaldıq Mehmandara.

Yaman sıxdı onu qürbət,
Bu nə itki, nə müsibət.
Allah nədir bu qiyamət?
Oğul-uşaq geyib qara,

Həsərət qaldıq Mehmandara.

Ağzımda qurudu dilim,
Bu nə itki, bu nə ölüm.
Yığışdılar obam, elim,
Tapılmadı dərdə çarə,
Həsərət qaldıq Mehmandara.

Tapdaladı zaman bizi,
Dərdə saldı yaman bizi.
Aldı çiskin, duman bizi,
Saldı yaman intizara,
Həsərət qaldıq Mehmandara.

Rəhim deyər, zalım fələk
Başımıza açdı kələk,
Hardan əsdi bu sərt külək?
De, sən hara, ölüm hara?
Həsərət qaldıq Mehmandara.

Rəhim QURBANI

CƏMŞİD HƏNİFƏYEV

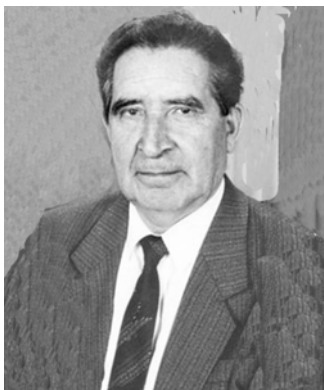
Zərkənd kəndində kolxozçu ailəsində anadan olmuşdur. O, kənd məktəbində təhsil almış və sonra təhsilini davam etdirmişdir. Təhsilini başa çatdırdıqdan sonra kənddə işləmiş və kolxoz sədrinə kimi yüksəlmişdir. Onun kolxoza sədrlik etdiyi dövrdə kənd camaatı firavan və olduqca yaxşı yaşamışlar.

Cəməşid kişi yaxşı rəhbər olmaqla bərabər, çox yaxşı insan idi. Demək olar ki, onun kolxoz sədri olduğu dövrdə kənddə heç bir kriminal hadisə baş verməmişdir. Müəyyən kiçik çatışmamazlıqlar və nöqsanlar olsa da o, özü hər bir işi öz qaydasına qoymuşdur.

Kəndin vəzifəli, məsul işçiləri heç vaxt hüquq-mühafizə orqanları ilə qarşılaşmamışlar. Bu sahədə də o, öz nüfuzu və qayğıkeşliyi sayəsində hər bir işi özü həll etmişdir.

Rayonda və eləcə də Qərbi Azərbaycan o, çox tanınan bir şəxs idi. Ona görə də onun rəhbərliyi dövründə kənddə heç bir problem yaranmamışdır. O, həm də yaxşı ailə başçısı idi.

ƏLƏSGƏROV İSLAM TALIB OĞLU

İslam Talib oğlu Ələsgərov 1925-ci ildə Göyçə mahalının Ağkilsə kəndində anadan olub. 1954-cü ildə Azərbaycan Dövlət Universitetini bitirmişdir. Diplom işi "Aşıq Ələsgər ədəbi irsinin öyrənilməsi" olmuşdur.

1941-ci ildən Basarkeçər rayonunun Zod kənd orta məktəbində 48 il müəllim, direktor işləmişdir. Doğma Ağkilsə kəndində dörd il kolxoz sədri olmuşdur.

Göyçə aşıqlarının və şairlərinin şeirərini toplamış və 1956-cı ildən başlayaraq Aşıq Ələsgərin əsərlərini dəfələrlə çap etdirmiş və haqqında məqalələr yazmışdır. 1973-cü ildə "Aşıq Ələsgər və XIX əsr Göyçə aşıqları" adlı namizədlik dissertasiyası müdafiə etmişdir.

1997-cı cənab Heydər Əliyevin "Aşıq Ələsgərin 175 illik yubileyinin keçirilməsi haqqında" sərəncamına əsasən "Haqq aşığı Ələsgər" monoqrafiyasını yazmışdır.

Aşıq Ələsgərin nəvəsidir. Aşıq Talibin oğludur.

"Aşıq Ələsgər və XIX əsr Göyçə aşıqları" (namizədlik dissertasiyası), "Ələsgər ocağı", "Haqq aşığı Ələsgər" kitablarının müəllifidir.

ZƏRKƏNDLİ ŞAİR RƏHİM

Göyçə aşiq qolunun inkişafında şair Rəhimin də özünəməxsus xidmətləri var. Şair Rəhim (Rəhim Kazım oğlu Qurbanov) 1951-ci ildə Göyçə mahalının Basarkeçər rayonunun Zərkənd

kəndində sinədəftər Kazım kişinin ocağında dünyaya gəlib.

Dövrünün məlumatlı, zəngin, bilikli adamı, söz sərrafitək tanınan Kazım kişi əsl sənət örnəyi olmuş, şairtək yetişməyində əsas rol oynamışdır. Gecəgündüz atası Kazım kişinin dadlı-duzlu söhbətlərindən, iti yaddaşından bəhrələnən Rəhim çox erkən saz-söz məclislərinə can atmış, folklor qaydalarına maraq göstərmişdir. Qeyri-adi yaddaşı, fitri istedadı, güclü qavrama qabiliyyəti ilə tay-tuşlarından tez fərqlənən balaca Rəhim gördüklərinin, eşitdiklərinin təsirilə ilk şeir nümunəsini yaratmış, şifahi xalq ədəbiyyatına dərinlən meyl göstərmişdir.

Ulu Göyçənin füsunkar təbiətindən, çal-çağırılı yığnaqlarından vəcdə gələn, doğma yurdun tərənnümünə keçən Rəhim get-gedə öz poetik aləmini yarada-

raq sevgi dolu, nəğmə dolu, ürək dolu şeirlər qoşmağa başlamışdır.

Zərkənd kəndi Kəlbəcər dağlarının o biri üzündə, böyük sənət beşiyi sayılan Zod, Nərimanlı, Ağkilsə, Qaraqoyunlu kəndlərinin əhatəsində yerləşdiyindən Rəhimin sənət dünyası çox erkən yetişib, mənəviyyatı çox tez formalaşmağa başlamışdır. Ələsgər ocağı ilə get-gəl, folklorçu İslam Ələsgərovla, Aşıq Haqverdi ilə, şair İsmixan Məmmədovla, Zərkənddən sənət bilicisi Həbib Səmədovla yaxın təmas Rəhimə çox şey verib, sənət yolunu müəyyənləşdirməkdə əvəzsiz rol oynamışdır. Nərimanlı Aşıq Fətullanın, Zodlu Aşıq Tapdığıın apardığı saz-söz məclisləri günü-gündən cilalanan, püxtələşən gənc Rəhimin şeir dünyasının zənginləşməsində öz xeyirxah işini görmüşdür.

Ətrafındakı sənət yarışından qidalanan, ulu ustadlarının söz nəhrindən bəhrələnən, sanbalından yük tutan Rəhim Kəlbəcər dağlarını tez-tez aşıb böyük sənətkarlarla – şair Bəhmənlə, Dəmirçi Abbasla, Əli Qurbanla, Sücaətlə də görüşüb, onlarla dostluq etmişdir. Bu dostluq, bu təmas öz növbəsində gənc Rəhimə sənət dünyasını işıqlandırıb, şairtək yetişib kamilləşməsinə böyük təkan vermişdir. İştirak etdiyi söz-sənət yarışından vəcdə gələn Rəhim sənətin sirlərinə dərindən yiyələnərək günü-gündən püxtələşib

özünəməxsus bir dəst-xətt yaratmışdır. Xalqın dilini gözəl bilən, el yatarını ustalıqla xırdalayan, ağız ədəbiyyatından ağılla, idrakla, ustalıqla faydalanan Rəhim təbii boyalarla, yüksək emosionallıqla yaratdığı sənət incilərindən sanballı bir yük tutub, el arasında təcnis ustası tək şöhrət qazanmışdır.

Gəlişilə ulu ozan sənətinə yeni çalar, yeni nəfəs, yeni dəst-xətt gətirən Rohim Kazım oğlu fitri istedadına, zəngin biliyinə, söykəndiyi el kökünə arxalanaraq bilərəkdən sənətin ən ağır – təcnis qolundan yapışmışdır. Yaradıcılığının (qoşma, gəraylı, divani, müxəmməs, bayatı) əsasını təşkil edən təcnis (çığalı, dodaqdəyməz, qıfıl bənd növləri) öz orijinal üslubu, zəngin söz çaları, janr rəngarəngliyi ilə onun sanballı, zəkali, istedadlı el şairi olmasından xəbər verib, xəyalımızı Göyçə dünyasına səsləyir. Onun dövrü mətbuatda yüzlərlə şeiri, 18-ə qədər almanax və jurnallarda şeir və məqalələri dərc olunmuşdur. «Təcnis Rəhim» kimi tanınan Rəhim Qurbanin: «Göyçə yaraları» kitabı nəfis formada çapdan çıxmışdı... Rəhim Qurbani Azərbaycan Yazıçılar və Aşıqlar Birliklərinin üzvləridir, «Qızıl qələm» mükafatı laureatıdır. O, həm də «Qanun və səlahiyyət» qəzetinin xüsusi müxbiridir.

Bu gün qədim Gəncədə məskunlaşıb tarix müəllimi işləyən, Gəncə ağrıları ilə qaynayıb-qarıyan

Göyçə yetirməsi, Göyçə ağrıları ilə çırpınan təcniş ustası Rəhim Kazım oğluna yeni-yeni sənət uğurları arzulayırdıq.

XIŞ, HA-XIŞ
(dodaqdəyməz cığalı təcniş)

Xəzan gələr qızıllanar ağaclar,
Yel əsdikcə xışıldayar, xış ha xış.
Aşıq, dağlar xış ha xış,
Sinə tağlar xış ha xış.
Nahaqdan əl qaldıran,
Nakəsləri xış ha xış.
Qalar elə yadigartək həyatda,
Atalardan dəryaz, dəhrə, xış ha xış.

Azarkeşlər xal qazanar nərdidə,
Qan ağlayar, itirərsə, nərdidə.
Aşıq, şeş at nərdidə,
Qaşların çat nərdidə
Xalqa, elə dayaqqar,
Aslandı da, nərdi də.
Nərdi kəsəni nərdi çeynəyər, nərdi didə,
Ayaqlaya cəsəd qala xış ha xış.

Darıxanlar inək satar, ya dana,
Zatı qırıq əsilini ya dana.
Aşıq deyər, ya dana,
Ya gizlədə, ya dana.
Canilərin talanı,
Çəkər gecə, ya dana.

Yad çağanı saxlayırsa yad ana,
Azar alar sinəsini xış ha xış.

29.12.1986

AY DÜZƏ-DÜZƏ

(cığalı tənisi)

Dədə Ələsgərdən dərşimi aldım,
Boy atdım, şeirimi ay düzə-düzə.
Mən aşiqəm, ay düzə,
Gün yaranıb, ay düzə.
Namərd hər vaxt tərsinə,
Mərdlər çəkər, ay düzə.
Taleyn hökmüylə endim, ucaldım,
Nə deyim əyriyə, ay düzə, düzə.

Deyin necə dözsün, ürək bu dağa.
Könül quşu daha qonmur budağa,
Mən aşiqəm, bu dağa,
Bu yamaca, bu dağa.

Zərgər daş-qaş gəzdirər,
Qəssab bükər bud, ağa.
Qış gəlibdir bu dərəyə, bu dağa,
Sərib ağ örpəyin, ay düzə, düzə.

Kim bəxtindən yarımaya, yarıya,
Çarə yoxdur qövr eyləyən yarıya.
Aşiq deyər, yarıya
Kaşki, yara, yar uya.
Ya canımı al apar,
Ya da tən böl, yarıya.
Rəhim, ağla ömür yetdi yarıya,
Sinənə dərdləri ay düzə-düzə.

AY AZA
(Divani təcnis)

Nəfsi toxlar satılmazlar, nə şöhrətə, nə varə,
Tamahkarlar tamah eylər, qane olmaz ay, aza.
Mərd adamı heç düşməsin çətinliyə, nə dara,
Müxənnəti bir dəfəlik körüm itə, ay aza.

Bu dünyanı keştlərlə oynadı, mən piyada, yar atdı,
Təbiətin sirləri çox neçə canlar yaratdı.
Məni sevib bəyənmədi, birdəfəlik yar atdı,
Qoymadığı dərdim deyəm, bir vərəqə a yazı.

Ovçu gərək sərrast tuta, hədəfə düz ox ata,
Nakəslərə qismət olsun, bizdən uzaq o xata,
Dədə ölsə qız ağlayar, oğlu deyər ox, ata!
Bir həftəlik yas saxlayar, heç gözləməz a, yaza.

Qış ayları bax dənizdə üzən buza, qar, sala,
Topa bulud adətkardı leysan tökə, qar sala,
Üşüyürəm gəl yaxına, nəfəsinlə qarsala,
Rəhim yalqız buz bağlayar, dözə bilməz ay aza.

QALDI

Göyçədən ayrıldım, yenə gözlərim
O qövsü-qüzehin qaşında qaldı.
Yüzlərlə bayatım, yüzlərlə ağım,
Neçə məzarların daşında qaldı.

Qara yellər əsdi, bəd gəldi yazım,
Dedim, tutulmadı nəzir-niyazım.
Yarıda qırıldı arzu-murazım,
Sönən ocağımın başında qaldı.

Ürəyim dağlandı ana Vətəndə,
Zirvəli dağlarda, şəhli çəməndə.
Bir də dönəmmədim o doğma kəndə,
Evim göy yamacın döşündə qaldı.

Rəhim unudarmı o divanları,
Fəryad nalələri, ah-amanları...
Ayrılıq məqamı, vida anları,
Donub gözlərimin yaşında qaldı.

Coşub-çağlayan bir dənizə bənzəyir mənim bu
günkü müsahibim. Onun oxuduğu şeirlər – dodaqdəy-
məzlər qoşmalar, təcnislər doğrudan da yaradıcı bir
insanın ömür nəğmələridir. Haray çəkib qəmli
gözlərində Azərbaycan boyda bir həsrət gəzdirən, qəm
yükünə sarvan olan Göyçə yaraları, vətən-yurd yeri
sevgisi var onur şeirlərində. Dilinin şeiriyyətində
İman nisgili, Ələsgər ucalığı, şeir-sənət ocağının piri,
məbədi var. Mən ona zamanəmizin ikinci Ələsgəri
deyərəm. Dayanmadan şeir deyən o təmiz ürəyin var
olsun deyirəm.

Rəhim Qurbani. Bu ad onun yaradıcılığını
izləyənlərə tanışdı. İxtisasca tarix müəllimidir. Gəncə
şəhər 9 sayılı tam orta məktəbdə dərs deyir. Tarixi-
mizi, soy-kökümüzü sevə-sevə gənc nəslə aşılان bu
insan mən deyərdim ki, insanların alisidir. Qarşımda
onun gözəl bir şeir kitabı var. Kitabı vərəqləyirəm.

DÜNYADA

Yaradan verdiyi səksən yüz ili,
Sevdasız yaşamaq zormu dünyada?
Ömürlük günümə qala kəsilib.
Bəxtimə açılan tormu dünyada?

Çox gördüm həyatda ayrını-düzü,
Tanrı etməyənə, eyləyər özü.
İşarır günbəgün qəm-kədər közü,
Qələmi yandıran qormu dünyada?

Rəhim, tez qocaltdı səni az qanan,
Sənə yar olardı eşqinlə yanan...
Sənəti sevməyən, varlığı danan,
Haqqa göz yumanlar kormu dünyada?

Bu mısralarda yalnız ürəyində, canında yaradıcı-
cılıq eşqi yaşayan, bu dünyanı özü boyda şeirlərində
təsvir edə bilən şair ürəyi döyünür. O ürəyin qar-
şısında yalnız və yalnız baş əymək lazımdır.

Məni dərdə salan dağlar maralı,
Yarı nəzərindən salma, amandı!
Çox gözəldən mən gəzmşəm aralı,
Varlığımı əldən alma amandı!

Şeir Göyçə yaraları kitabının səhifələrində özünə yer almışdı. Mən ona qədim Göyçəmizin söz-sənət incisi deyərdim. Bütöv varlığı o yerlərə bağlı olan vətən oğlumuz. Yazdığı bütün ürək çırpıntıları onu daim ucaldıb, nəhayət, poeziya zirvəsinin parlayan ulduzuna çevrilib. Mən ona bu zirvədə daim qalmaq arzulayıram. Çünki qartal həmişə zirvələr yaraşığı olub.

Ələsgər – 175

Bir dərin ümmansan, alınmaz Xeybər,
Sözün qiymətlidir zərdən, Ələsgər.
"Cığalı təcislər", "Müstəzad qoşma",
Yaranıb sehirdən, sirdən, Ələsgər.

Ay kimi nurlusan, od təki narın,
Ləldi, cəvahirdi şeriyyət barın.
Hikmətli, mənalı hər misraların,
Düzülüb incidən-dürdən, Ələsgər.

O kəslər ki, olur xalqın övladı,
Öləndən sonra da yaşayır adı.
Aləmə bəxş edən səntək ustadı,
Allah yaradıbdı nurdan Ələsgər.

«Misri»yə, «Cəngi»yə ucalmır səslər,
Duymayır saz-sözü qanmıyan kəslər.
Yoxdu deyişmələr, kəsilib bəhslər,
Düşübdü aşıqlar girdən, Ələsgər.

Rəhim deyər, toxunub o simlərə,
Ustayam deməyə yalandan hərə.
Xudam özü bir möcüzə göstərə,
Çıxasan meydana birdən Ələsgər.

YANDIRAR

Keçərsə quraqlıq, yağmazsa yağış,
Günəşin atəşi çölü yandırar.
Göylər yer üzünə eyləsə qarğış,
Bütün fəsilləri, ili yandırar.

Keçmişə nəzər sal, fikirləş bir an,
Torpağa dönəcək bütün yaranan.
Vaxtsız köç eyləsə bir gənc, bir cavan,
Mahalı ağladar, eli yandırar.

Çalış tapdalama xətir-hörməti,
Boynuna götürmə yersiz minnəti.
Qardaşın qardaşa olan nifrəti,
Ürəyi ağrıdar, dili yandırar.

Hamıya gərəkdir xoş söz, xoş kəlam,
Mənəvi "aclığa" möhtacdır insan.
Dostun əsl dostu verdiyi salam,
Qışın ortasında əli yandırar.

Arvad eyləyərsə hey dedi-qodu,
Əmin ol, kişini qocaldan odu...
Əsil sevgi odu, məhəbbət odu,
Yarın bədənində tülü yandırar.

Bir eşqin yolunda əridim şamətək,
Amma başqa səmtə əsdi o külək.
Sevənlər, sevsəniz Əsli Kərəmtək,
Sizi də Kərəmin külü yandırar.

Mənim haqq səsimdir xalqımın səsi,
Bir dövlət himnidir elin nəğməsi.
Bağçada bülbülün ahı, naləsi,
Çiçəyi yandırar, gülü yandırar.

Çalış sağlam yaşa son çağlarını,
Üzə vurma dostun qınaqlarını.
Rəhim, şana kimi barmaqlarını,
Nazlı gözəllərin teli yandırar.

16.07.2015

HİMALAY

Ətəyin bahar-yay, yamacın payız,
Zirvələrin boran-qışdı, Himalay.
Sənə keşik çəkən ulduzlar saysız,
Əyninin paltarı daşdı, Himalay.

Dümağ saçlarındı başının qarı,
Comulunqma deşir sıx buludları.
Qaynayıb saflaşan çeşmə suları,
Gözlərindən axan yaşdı, Himalay.

Yoxdur səndən uca dünyada bir dağ,
Salıbsan aləmə haray, səs-soraq.
Ay başının üstə yandırır çıraq,
Dünya bədənində başdı, Himalay.

Hind çayı, Qanq çayı iki qolların,
Al qan damarındı cığır yolların.
Qövsütək əylən sərt qayaların,
Gözünün üstündə qaşdı, Himalay.

Böyük əzəmətsən, möhtəşəm varlıq,
Bir cənnət – məkandır hər bir ovalıq.
Alnının qırışı yarğanlar, yarıq,
Meh darayan otlar saçdı, Himalay.

08.07.2015

DAĞLARA

Təbiət yaradıb çox möcüzələr,
Bəxş edib dumandan yəhər dağlara.
İllərlə üstünə minib düşərlər,
Ağırlıq kar etməz kəhər dağlara.

Göyün gurultusu bir nərə olar,
Şimşək qamçısını göydə oynadar.
İldırım dağ atın başından vurur,
Eyləməz heç cürə təhər dağlara.

Külək tumarlayar ot yalmanını,
Yağış çimizdirər bəyaz canını.
Günəş duruldanda yazda qanını,
Gələr bar-bərəkət, bəhər dağlara.

Nə şaha əyilər, nə də diz çökər,
Çəsmə gözləridi, elə yaş tökər.
Qış gələr, ağappaq kəfənə bükər,
Gətirər qəmginlik, qəhər dağlara.

Ocaq nallarının çinqı, alovu,
Alnının naxışı boz tala, qovu,
Qayalar üzəngi, yollar cilovu,
Nəzər sal hər axşam-səhər dağlara.

ŞƏHİDLƏR

İyirmisi Yanvar, o qanlı gecə,
Dirilik suyunu içdi şəhidlər.
Vətənin yolunda, Haqqın yolunda,
Qanından, çanından keçdi şəhidlər.

Ucaldı xalqımın hayı, harayı,
Kəsdi dörd tərəfi düşmən alayı.
Axdı küçələrdən, axdı qan çayı,
Tankların altına düşdü şəhidlər.

Namərdlərin qəfil güllələrindən,
Deşildi bədənlər neçə yerindən.
Təzə-tər qərənfil dəstələrindən,
Özlərinə köynək biçdi şəhidlər.

Köçdülər, cücərib boy atmaq üçün,
Vətən torpağına nur qatmaq üçün,
Həyatda yaşamaq, yaşatmaq üçün,
Əbədi qəlblərə köçdü şəhidlər.

YADIMA DÜŞDÜ

Uşaqlığım gəldi gözüm önünə,
Nənəmin çöhrəsi yadıma düşdü.

Daraqpla darayıb yun əyirdiyi,
Kirişi, cəhrəsi yadıma düşdü.

Əyilib təndirə lavaş yapıdığı,
Yığmadan, süzmədən qurud tutduğu.
Taxtanın üstündə kələm çapdığı,
Uzunsov dəhrəsi yadıma düşdü.

Torpağı belləyib kartof əkdiiyi,
Nimdaş yun faykadan iplik sökdüyü,
Qırmızı buğdadan yarma çəkdiyi,
Dişli kirkirəsi yadıma düşdü.

Dağların başından dartardıq kaşan,
İndi o yerlərdən qalmayıb nişan.
Kərməylə, təzəklə, yanıb alışan,
Təndiri, kürəsi yadıma düşdü.

Sanki gördüklərim olubmuş dünən,
Rəhim, kimə qaldı o ev, o binən?!
Qatıqdan kərə yağ, ayrana dönən,
Çalxanan nəhrəsi yadıma düşdü.

15.05.2010

DÜNYANIN

İnsanlar yolunu azan zamandan,
Yamanca dəyişib halı dünyanın.
Hamı uzaqlaşib dindən, imandan,
Bağlanıb cığır, yolu dünyanın.

Çoxdur bir-birini alıb-aldadan,
Fironluq eyləyir avara, nadan.
Çoxları törəyib bicedən, zinadan,
Dəyməmiş tökülür kalı dünyanın.

Yola salmaq çətin xeyiri, şəri,
Cibi boş olanlar gəzir sərsəri.
Arvadlar ərini güdəndən bəri
Qırılıb qanadı, qolu dünyanın.

Ac-yalavac orda, burda küllənir,
Müftəxorlar “Kafe-Bar”da şəllənir,
Kasıblar əl açıb qəpik dilənir,
Haraya çəkilib pulu dünyanın.

Müdür fəhləsinin haqqını danır,
İmkansızlar öz evində utanır.
Göyçə buz bağlayıb, Qarabağ yanır,
Qalxıb asimana külü dünyanın.

Falçılar tərsinə yozandan sonra,
Molla yalan “pitik” yazandan sonra,
Seyidlər yolunu azandan sonra,
Elə bil qırılıb beli dünyanın.

Qulaq səksəkədə, fikirlər çaşqın,
Düşübdür insanlar didərgin, qaçqın.
Qasırğa, sürüşmə, fırtına, daşqın,
Aləmi götürüb seli dünyanın.

Rəhimin heç yana çatmayır ünü,
Çoxu tapdalayıb məzhəbi, dini.
Heç də uzaq deyil “Qiyamət günü”,
Sonu yaxınlaşır ulu dünyanın.

YA SAĞI OL

(təcnis)

O gözəl eşqini bəyan eyləyə,
Məhəbbət qəlblərin yasağı ola.
Üzümü söykəyəm üzünün üstü,
Camalının solu, ya saği ola.

Demyəirəm hədə, yanar göndərə,
Qəlbinin odundan yanar göndərə,

Öz əliylə heyva, ya nar göndərə,
İstəyir çürüyü, ya sağı ola,

Of!... deməm rəvaca yar ağı versə,
Qəddimə bükməyə yar ağı versə,
Rəhiməm, neylərəm yarağı versə,
Xoş sözdən yarağı, ya sağı ola.

XOCALIDA

Bir şaxtalı qış gecəsi ruslarla ermənilər,
Əliyalın xalqımızın gör başına açdı nələr.
Keçirildi nizələrə ana bətnində körpələr,
Süngülərlə, güllələrlə vuruldular Xocalıda,
Tanklar altı əzilərək qırıldılar Xocalıda.

Baxmayıb qoca-cavana eylədilər dəlmə-deşik,
Qan gölündə çalxalandı hər künc bucaq, hər ev-eşik.
Gecə-gündüz mərd əsgərlər, çəksə də vətənə keşik,
Süngülərlə, güllələrlə vuruldular Xocalıda,
Tanklar altı əzilərək qırıldılar Xocalıda.

Vay-şüvənlə, ah-amanla açıldı elin sabahı,
Qız gəlinlər əsir düşdü, nəydi onların günahı.
Ey yaradan ulu Tanrı, sən götürmə belə ahı,
Süngülərlə, güllələrlə vuruldular Xocalıda,
Tanklar altı əzilərək, qırıldılar Xocalıda.

Kəsildi burun-qulaqlar, başın dərisi soyuldu,
Parçalandı ağız, çənə, diş sındı, gözlər oyuldu.
Aman Allah! – o üzülən ayaqdırmı, yoxsa qoldu,
Süngülərlə, güllələrlə vuruldular Xocalıda,
Tanklar altı əzilərək qırıldılar Xocalıda.

Soyqırımı törətdilər, yurduma göz tikə-tikə,
Torpaqlar işğal olundu, saldı bizi yaman kökə.
Rəhim deyər, köməksiz xalq göz yaşları tökə-tökə,
Süngülərlə, güllələrlə vuruldular Xocalıda,
Tanklar altı əzilərək qırıldılar Xocalıda.

QALASAN

(Dodaqdəyməz cığalı təcnis)

Yaxşılığa adət et ki, cahanda,
Xatirətək yaddaşlarda qalasan,
Aşiq deyər, qalasan,
Daş hasarlı qalasan.
Qardaşını həyatda,
Arxa-dayaq qala, san.
Qanan tək tanışınlar hər yanda,
Can əriyər atəşlərə qalasan.

Yaz gələndə çiçək açar alçalar,
Xain kəslər nəzərlərdə alçalar.
Aşıq deyər alçalar,
Xalçada ağ, al çalar,
Ağ zəhərli ilanı,
Qızcığazdan al, çalar.
Yadlar sənə lağ eyləyər, əl çalar,
Qarışanda hərdən qeyri-qala sən.

Gəl adlayaq Tərtər çayı, Tərsəni,
Niyə nadan adlandırırsın tərs səni.
Aşıq deyər, tərsəni.
Gəzək, gələk Tərsəni.
Ətirşahdək ətir saç,
Görək təzə-tər səni.
İstilərdə arıqladar tər səni,
Yay ayları yaylaqlarda qalasan.

HƏSƏN GÖYÇƏLİ

Həsən Göyçəli (Həsən Kərimov Səməd oğlu) 1937-ci ildə Basərkeçər rayonunun İnekdağı kəndində ziyalı ailəsində anadan olmuşdur. Kənddə orta məktəbi bitirdikdən sonra Azərbaycan Kənd Təsərrüfatı İnstitutuna daxil olmuş və 1969-cu ildə alim-aqronom ixtisası üzrə oranı bitirmişdir. Sonra doğma kəndinə qayıdaraq 1988-ci ildək İnekdağ kəndində baş aqronom vəzifəsində çalışmışdır.

1988-ci ildə Azərbaycanda baş verən məlum hadisələrlə əlaqədar qaçqınlıq həyatı onu Gəncə şəhərində məskunlaşmağa vadar etmişdir.

Həsən Göyçəli hələ gənc yaşlarından şeiriyyətə həvəs göstərmişdir. Onun şeir yazmasının əsas səbəbi mən deyərdim ki, ata babasının aşiq Kərəm olmasından irəli gəlir. Aşiq Kərəm Göyçə mahalının adlı-sanlı aşıqlarından biri olub.

Həsən müəllim vətənpərvər şairdir, Vətən həsrəti, yurd həsrəti onun şeirlərinə hopub. Zəmanədə haqsızlığın baş alıb getməsi şairin lirikasında ürək sızıldadan üsyankarlıqla, özünü göstərir. Bütün qərbi

azərbaycanlılar kimi Həsən Göyçəlinin də məlum hadisələr qaçqınlıq, köçkünlük həyatında silinməz izlər buraxmışdır. Onun şeirlərində bu açıq-aydın görünür. O bu hadisələrlə barışmaq istəmir. Yazılarında Göyçə həsrəti, o mahalın gözəl adət- ənənələri həmişə gözü önündə canlanır:

*Adını çəkəndə titrəyir dilim,
Şən gənclik həsrətim Göyçədə qaldı.
Qaçqınlıq, köçkünlük adını aldım,
Abırım, ismətim Göyçədə qaldı.*

*Yetiş köməyimə bizi Yaradan,
Səndədir kəramət, səndədir güman.
Kiməm, kimliyimi yoxdur tanıyan,
İnsanlıq qiymətim Göyçədə qaldı.*

*Bir qəmli Kərəmə kökləndi Göyçə,
Günahsız qanlara bələndi Göyçə.
Böhtan şələsinə yükləndi Göyçə,
Haqqı-ibadətım Göyçədə qaldı.*

Həsən Göyçəli insanların həyata baxışını, onların davranışlarını və tutduqları yeri aşağıdakı şeirində çox gözəl təsvir edir:

*Bir ürək var, bu dünyanın,
Tam yükünü o gəzdirir.
Zülmət, zillət çəkə-çəkə,
Gahdan ölür, gah dirilir.*

*Adam var ki, yeyir, içir,
Gəzə-gəzə gözəlləşir,
Adam var ki, diri-diri,
Goru görür hey əlləşir.*

*Adam var ki, lənətlikdir,
O dünyada yeri yoxdur,
Adam var ki, ölüm gəzir,
Bu dünyada yeri yoxdur.*

*Adam var ki, ürəyini,
İki yerə bölür gedir.
Gecə-gündüz günün sayır,
Diri diri ölür, gedir.*

*Sehirləyib zaman bizi,
Özümüz də heç bilmirik.
Dərk etmişik özümüzü,
Bizdə diri ölülərək.*

Şair bu şeirində isə həyata bağlılığını, ona məhəbbətini, elə obaya bağlılığını, sözə bütövlüyünü belə təsvir edir.

*Mənim ürəyimi dərman sağaltmaz,
Məhəbbət sağaldar, sağaltsa, gülüm.
Ləbinin şəhidin məlhəmin eylə,
Məni o yaşadar yaşatsa, gülüm.*

*Hər an, hər dəqiqə ürəyimdəsən,
Arzumda, istəkdə, diləyimdəsən.
Səninlə heç zaman qocalmaram mən,
Zamanə qocaldar, qocaltsa, gülüm.*

*Yalanla, hədyanla olmayıb aram,
Alçağa, satqına bədən kənaram.
Nadanlar əliylə mən ucalmaram,
Rəbbim ucaldar, ucaltsa, gülüm.*

*Mətindən mətinəm, qorxaq deyiləm,
İstəmirəm şirin olam yeyiləm.
Nə acı deyiləm eldə söyüləm,
Məni el qaldırar, qaldırsa, gülüm.*

*Həsənəm, düz sözə, əhdə bağliyam,
Dağlar vüqarlıyam, dağlar oğluyam.*

*Mən ki, alçalmaşam, haqla doğruyam,
Qəm-həsrət alçaldar, alçaltsa, gülüm.*

Və yaxud,

*Qalmayıb qürbətdə ömürlük tabı,
Mən kimə söyləyim, çəkim hesabı.
Şüşəli bulaqda quzu kababı,
Ağzımda ləzəttim Göyçədə qatdı.*

*Kişilik qeyrəti, arı varıydı,
Hər bir şeyin öz dəyəri varıydı,
Ağsaqqalın başda yeri varıydı,
Hörmətim, adətim Göyçədə qaldı.*

FAMIL NƏSİBOV

Nəsimov Famil Nəsir oğlu 1960-cı il iyun ayının 27-də Vardenis rayonunun Əzizli kəndində anadan olub. 1977-ci ildə Əzizli kənd orta məktəbini bitirib.

1977-ci ildə Azərbaycan Kənd Təsərrüfatı İnstitutunun baytarlıq fakültəsinə daxil olmuş.

1982-ci ildə institutu bitirdikdən sonra öz ixtisası üzrə Krasnodar diyarının

Vladimir vilayətinin kolxoz və sovxozlarında baytar həkimi vəzifəsində işləmişdir.

1985-89-cu illərdə Moskva Baytarlıq Akademiyasında kliniki diaqnostika və terapiya ixtisası üzrə aspiranturada oxumuşam.

1990-cı ildə Moskva Baytarlıq Akademiyasında «İnəklərdə qara ciyərin funksiya pozğunluqlarının diaqnostikası və elektrorefleksoterapiyası» mövzusunda namizədlik dissertasiyası müdafiə edərək baytartıq elmləri namizədi adına layiq görülmüşdür.

1991-ci ildən Azərbaycan Kənd Təsərrüfatı Akademiyasının yoluxmayan daxili xəstəliklər və klinik

diaqnostika kafedrasında assistent, dosent əvəzi işləmişdir.

1997-ci ildən kafedrada dosent işləmişdir.

2002-ci ildə Baytarlıq təbabəti fakültəsinin dekanı vəzifəsində çalışmışdır.

2009-cu ildə Ural Dövlət Baytarlıq təbabəti Akademiyasında «Sağmal reproduktiv inəklərdə biotexniki intensivləşdirmə zamanı biotexniki üsulların hazırlanmasının bioloji əsasları və onların fizoloji cəhətdən qiymətləndirilməsi» mövzusunda doktorluq dissertasiyası müdafiə etmişdir.

2011-ci ildə Azərbaycan Respublikası Prezidenti Yanında Ali Attestasiya Komissiyasından təkrar attestasiyadan keçərək biotexniki elmləri doktoru adı almışdır,

2011-ci ildə yoluxmayan xəstəliklər kafedrasının müdiri vəzifəsində işləmişdir. 150-dən çox elmi əsərin, o cümlədən 1 monoqrafiya, 3 dərslik, 3 dərs vəsaiti və 1 ixtiranın müəllifidir. Əsərlərinin çox hissəsi Rusiyanın tanınmış elmi jurnallarında dərc olunmuşdur.

2015-ci ilin iyul ayının 15-dən Kənd Təsərrüfatı Nazirinin əmri ilə Heyvandarlıq Elmi-Tədqiqat İnstitutunun direktoru vəzifəsində işləyirəm.

Kadr hazırlığı ilə də məşğul olur. İşlədiyim müddət ərzində 15 nəfər magistrlik dissertasiyasına rəhbərlik etmişdir.

Təhsildə xidmətlərinə görə Azərbaycan Respublikası Təhsil Nazirliyinin 20.05.2010-cu il və Kənd Təsərrüfatı Nazirliyinin 02.11.2011-ci il fəxri fərmanları ilə təltif olunub.

2000-ci ildən Yeni Azərbaycan Partiyasının üzvüdür.

ABBASOV RAMİQ TOFİQ OĞLU

Abbasov Ramiq Tofiq oğlu 1969-cu ildə Qərbi Azərbaycanda anadan olmuşdur. 1986-cı ildə orta təhsil almış və həmin ildə Azərbaycan Kənd Təsərrüfatı İnstitutunun zoomühəndislik fakültəsinə daxil olmuşdur.

1991-ci ildə həmin institutu bitirmişdir. 1993-cü ildən 2003-cü ilə qədər müxtəlif təsərrüfatlarda baş mütəxəssis və təsərrüfat rəhbəri vəzifələrində çalışmışdır.

2005-ci ildən F.Ə.Məlikov adına Azərbaycan Elmi-Tədqiqat Heyvandarlıq İnstitutunun dissertantı olmuşdur. Həmin dövrdən "Qaramal cavanlarının 18 aylığadək bəslənilməsi texnologiyasının at məhsuldarlığına təsiri" mövzusunda dissertasiya işi yerinə yetirmişdir. 2008-ci ildən etibarən F.Ə.Məlikov adına Azərbaycan Elmi-Tədqiqat Heyvandarlıq İnstitutunun nəzdində Süni Mayalama Mərkəzinin direktoru vəzifəsində çalışır. Hazırda mövzuya uyğun yazmış olduğu dissertasiya işi üzrə müdafiə edib və alimlik dərəcəsi almışdır. Dissertasiya mövzusunə uyğun olaraq xarici və yerli jurnallarda 13 elmi əsəri dərc olunmuşdur. Ailəlidir: 2 övladı var.

ŞAHVƏLƏD HÜSEYNOV

Təvazökarlıqdan kənar olsa da, Şamaxı Rayon Xalq Maarif Şöbəsinə (indiki Təhsil Şöbəsi) işlədiyim 1978-1987-ci illər barəsində qısa arayış verməyim mənə yerinə düşərdi. Ona görə ki, bu illər mənim ən enerjili, ən məsuliyyətli dövrümü əhatə etməklə yanaşı, həm də

böyük etimad göstərilməklə ən ağır sahəyə, rəhbər vəzirəyə irəli çəkilmişdim.

Bu işin səbəbkarı və xeyir-duasını verən sözsüz ki, o zaman böyük nüfuz sahibi olan 1-ci katib Feyruz Mustafayev olmuşdur.

Onunla işləyən hər bir kəs xatırlaya bilər ki, Feyruz müəllim nə qədər ciddi və tələbkər bir katib idi. Onun gözündən heç nə yayına bilməzdi.

Mənə Respublika Təhsil Nazirliyinə göndəriş verərkən ikilikdə xeyli söhbət etdik, tövsiyə və tapşırıqlardan sonra yekunda son nöqtəni belə qoydu:

– Şahvələd! Son dərəcədə diqqətli ol. Səni daim kənardan müşahidə etmişəm. Pedaqoji Texnikumla

bağlı qalmaqallarda işim olmayıb. Əslində bu iş hamıya ciddi signal, ciddi dərs olmalıdır. Sənə etimad göstərib ən çətin sahəyə müdir göndərirəm. Hər şeyin başında nəfs durur. Onsuz da ayağını azca əyri qoysan biləcəm. Dövlət orqanları da sözsüz ki, hər şeydən gec-tezi hali olur. Uzun sözün qısası, etimad məndən, etiqad səndən. Əgər bağışlanmaz xətan olsa bağışlamayacağam. Allah sənə bu çətin işində yardımçı olsun. Sözün varsa buyur, yoxsa təqdimatını götürüb gedə bilərsən.

Mən əvvəl istədim ki, dərhal nazirliyə yola düşüm. Kişinin başını ağrıtmayım. Bu fikrimdən daşınaraq ürəyimə gəldi ki, bu günün sabahı var. Yaxşını yaxşı görən kimi, yaxşını pis kimi sırıyanlar da var. Axı, Rayon Partiya Komitəsində elə şöbədə işləyirdim ki, haqlı-haqsız şikayətçilərlə yanaşı "gözə-görünməz qəssablari", anonimçiləri, şərçiləri, qaragüruhçuları illər boyu yaxından görürdüm. Nə isə, tez dedim:

– Yoldaş Mustafayev! Mən nə sizin vaxtınızı, nə də başınızı ağrıtmaq fikrində deyiləm. Mənim nəinki çoxda, heç azda da gözüm yoxdu. Ancaq vaxt gələcək mənə də nəşə etmək istəyənlər, nə məndən əl çəkəcək, nə də ki, Sizin ətrafınızdan. Bir də ki, nə vermişəm ki, nədə gedim orda edim. And olsun ki, dedikləriniz mənim qulağımda daim səslənəcək, əgər

nəisə həqiqətən etmiş olaramsa, barəmdə istədiyinizi edərsiniz. Ancaq dəlil-sübutla. Bu söhbətdən sonra yeri qalır ki, nəsə edim? Çox sağ olun, yoldaş Mustafayev! Tam əmin olun ki, Şamaxı maarifinin inkişafı naminə əlimdən gələni əsirgəməyəcəm. Əgər bunu etməsəm, anamın südü mənə haram olsun.

Bu ürəkdən gələn sözlərim o dərəcədə Feyruz müəllimə təsir etdi ki, dərhal:

– Şahvələd, çox sağ ol! Allah amanında, uğurlu yol! O, əlimi sıxdı və bu zaman dərindən nəfəs alıb xudafizləşərək Bakıya yola düşdüm.

Maarif Nazirliyində elə bir problemim olmadı. Sonda Maarif Naziri, çox hörmətli akademik Mehdi Mehdiyadə ilə söhbətimiz sanki ata-oğul görüşünə bənzəyirdi. O, xeyli dəyərli məsləhətlər verdi. Əlimi sıxaraq təbrik etdi.

Nə gizlədim, məni nazirliyin həyətində həmişə qayğımı çəkən Baba Xəlilov və şair Qabil səbirsizliklə gözləyirdilər.

Nəhayət, mən əmrimi götürüb Nazirlikdən çıxdım. Təbriklər, hər şey öz yerində, birdən Qabil müəllim dedi:

– Şahvələd, uzatmağın yeri yoxdu. Baba müəllimlə gedəcəyimiz yeri demişəm. Vaxtdı, ancaq bil ki, bununla canını qurtara bilməzsən. 1-2 həftə işinlə

tanış ol, ürəklə işə giriş, mən gələndə meşəni də yaddan çıxarma.

Beləcə, biz Qabil müəllim deyən yerdə təzə vəzifəni «yaxşıca yuduq». Nəhayət, ilk iş günü, ilk iş yoldaşları, ilk üzlər...

Qısa müddətdə 100-dən çox məktəb, məktəbə-qədər və məktəbdənkənar müəssisələrinin hamısında oldum. Problemlərlə yaxından tanış olub Rayon Partiya Komitəsi, Maarif Nazirliyi və digər təşkilatlar qarşısında ciddi məsələlər qaldırdım.

İşlədiyim dövrdə Şamaxıda təhsilinin keyfiyyətini yaxınlaşdırmaq üçün görülən tədbirlər sırasında təhsil ocaqlarının maddi-texniki bazasını zamanın tələblərinə cavab verməsini 1-ci dərəcəli vəzifəm kimi qəbul etdim.

Bu səbəbdən C.Cəbrayılbəyli adına 5 saylı, Veysov adına 6 saylı, Hüseynov adına 2 saylı şəhər orta məktəbləri, şəhər 6 və 7 saylı məktəbəqədər uşaq bağçası və körpələr evi, şahmat məktəbi, maarif şöbəsi və müəllimlər üçün 20 mənzilli yaşayış evi, inzibati binaları, Cəyirli, Çuxuryurd və digər yerlərdə çoxsaylı əlavə sinif otaqlarının tikilib istifadəyə verilməsi üçün var qüvvəmi sərf etdim.

Məktəb şəbəkəsinin genişləndirilməsi ilə bağlı yazılan xatirələr görülən işlərə bir güzgüdür.

Belə ki, Veysov adına şəhər 6 saylı, Sabir qəsəbə, Talışnuru, Mirikənd, Qaravəlli, Adnalı, Çöl Göylər, Qonaqkənd kənd 8-illik məktəbləri orta məktəblərə çevrildi.

1978-1987 illərdə işləyən nəsillər çox yaxşı bilir ki, o zamankı mədəni-kütləvi tədbirlər hansı səviyyədə keçirilirdi. O, illəri xatırlayanlar çox yaxşı bilirlər ki, rayonda ilk dəfə olaraq məktəblilərin mahnı və rəqs bayramı, gənc müəllimlərlə görüş, "Müəllim günü", Sovet İttifaqı və Sosialist Əməyi Qəhrəmanları ilə bağlı Vətənə məhəbbət və hərbi vətənpərvərlik tədbirləri, böyük şair və ədiblərlə, eləcə də əmək qəhrəmanları ilə görüşlər, rus dilində konfranslar, elmi-praktiki konfrans və məruzələr, müxtəlif fənn gecələri, yarış, müsabiqə və olimpiadalar hansı səviyyədə keçirilirdi.

Fərəhlə deyə bilərəm ki, öz təşəbbüsümlə və iş yoldaşlarımla ciddi səyi nəticəsində respublikada ilk dəfə olaraq «Xalq Maarif Muzeyi» təşkil olundu. Bu muzeyin təşkilində pedaqoji elmlər namizədi, RTŞ-nin tarix fənni üzrə metodisti, mərhum Sabir Ələkbərovun gecəli-gündüzlü çəkdiyi əziyyəti bu gün xüsusi olaraq qeyd etməliyəm.

Bu yerdə rəhbər və pedaqoji kadrların seçilməsi, yerləşdirilməsi, tərbiyə olunması sahəsində

görülən işlərə də aydınlıq gətirməklə, RXMŞ aparatı barədə də bir neçə kəlmə demək istərdim.

Həmin dövrdə RXMŞ-nın aparatı yüksək hazırlığa malik kadrlarla möhkəmləndirilmiş, 25 orta, 19 səkkizillik məktəbin direktorları yeniləri ilə əvəz olunmuşdu. Rayonun ümumtəhsil və digər təhsil müəssisələrində işləyən orta pedaqoji kadrların 250 nəfərə yaxını RXMŞ-ın təqdimatı ilə ali pedaqoji təhsil müəssisələrinə qəbul olunmuşdu. Pedaqoji kadrların ideya-siyasi, metodiki hazırlığının yaxşılaşdırılması sahəsində görülən işlər daim təkmil yollarla həll olunurdu. Bu məqsədlə vaxtaşırı rayon mərkəzində qısa müddətli ixtisaslar üzrə kurslar təşkil olunmuş, ayrı-ayrı qabaqcıl ixtisaslı kadrların iş təcrübələri öyrənilib yayılmış, onlar haqqında bülletenlər buraxılmış, həmçinin barələrində respublikanın mətbuat səhifələrində material və məqalələr dərc olunmuşdur.

Bütün bu işləri mən təkbaşına həll etməmişəm. Bu işdə mənə RXMŞ aparatının hər bir əməkdaşı yaxından köməklik göstərmişdi.

Həmişə özümə yaxın bildiyim və əməli köməklikləri ilə fərqlənən Fatma Quliyeva, Ədalət Məmmədov, Baba Nəsirov, Nailə Şıxəliyeva, Əliağa Abdullayev, Əhliman Qəhrəmanov, Eldəniz Muradov, Əmirpaşa Ələkbərov, mərhum Balosman Vahidov,

Qulu Quliyev və Sabir Ələkbərov Şamaxı maarifinin inkişafına az əmək sərf etməmişlər.

1987-ci ilin iyun ayında Rayon Xalq Maarif Şöbəsinin müdiri vəzifəsindən azad olundum. Həmin ilin sentyabr ayından rayon Xalq Deputatları Soveti İcraiyyə Komitəsində təşkilat şöbəsinin müdiri vəzifəsinə təyin edildim. Daha sonralar 1990-ci ildə Rayon İcraiyyə Komitəsinin fəaliyyətinə xitam verildikdən sonra Şamaxı Rayon Sovetinin təşkilat və daimi komissiyasının şöbə müdiri vəzifəsində çalışdım. 1991-ci ildə Rayon Sovetinin fəaliyyətinə xitam verildikdən sonra Şamaxı Rayon İcra Hakimiyyətinin ərazi hakimiyyət və idarəetmə orqanları ilə iş şöbəsinin müdiri vəzifəsinə təyin olunaraq o çətin dövrlərdə az əziyyət çəkmədim.

1995-ci ildə ərizəm əsasında RİH-nin şöbə müdiri vəzifəsindən azad olunduqdan sonra Bakı şəhərinə köçdüm.

1996-ci ildə Respublika Prezidenti Aparatının tapşırığı ilə Kənd Təsərrüfatı Nazirliyi aparatında aqrar siyasət idarəsinin baş mütəxəssisi vəzifəsində çalışmağa başladım.

Bu vəzifədə 2005-ci ilə kimi işləyərək təqaüdə çıxmış və ərizəmlə işdən azad olunmuşam. 2011-ci ildə Kənd Təsərrüfat Nazirliyi rəhbərliyinin məsləhəti ilə nazirlikdə səmərəli iş fəaliyyətimi nəzərə alaraq

Respublika Süni Mayalanma Mərkəzinin Bakı filialına iqtisadçı vəzifəsinə təyin olunmuşam. Hazırda bu işdə ürəklə çalışır, üzərimə düşən vəzifənin öhdəsindən gəlməyə ciddi səy göstərirəm. Bax budur mənim ömür yolum, bir insan kimi keçdiyim çətin və şərəfli əmək yolum. Bu illər mənim üçün bir ömür dastanımın ən şanlı səhifələrindəndir. Fəxr edirəm ki, gördüyüm əməllərimə görə hamının üzünə düz baxa bilirəm, heç kəsin qarşısında gözükölgəli deyiləm. İndi də doğma Şamaxımla əlaqəmi üzməmiş, vaxtaşırı əzizlərimlə, yaxın qohum-tanışlarımla, keçmiş iş yoldaşlarımla, dost-qardaşlarımla görüşür, süfrə arxasında əyləşir, keçmiş xatirələri yada salır. Yeri gəlmişkən, bu kitabın üzə çıxmasında əziyyət çəkib öz xatirələrini yazan bütün insanlara qabaqcadan dərin minnətdarlığımı bildirirəm.

Sonda bir vacib məsələyə toxunmaq istərdim ki, mənim rəhbər kadr kimi formalaşmağımda böyük təsiri və dəyərli məsləhətlərinə, Şamaxı rayon xalq maarif şöbəsinin müdiri işlədiyim illər ərzində mənə əsl qayğı və köməklik göstərdiyinə görə rayon partiya komitəsinin birinci katibi, Sosialist Əməyi Qəhrəmanı Feyruz Mustafayevə dərin minnətdarlığımı bildirirəm. Mən onun qayğısı nəticəsində on ilə yaxın bu vəzifədə çalışdım.

Mənim bacarıqlı maarif müdiri kimi tanınmağında əsas səbəbkarlar Maarif Naziri mərhum Mehdi Mehdizadə və Elmira Qafarova olmuşdur. Mərhum Elmira Qafarova Şamaxıda maarifin, təhsilin inkişafı ilə bağlı əvəzolunmaz diqqət qayğı və köməklik göstərmişdir.

Kənd Təsərrüfatı Nazirliyinin aparatında işlədiyim dövrdə (Bakı Ali Partiya Məktəbində birgə oxuduğum, dostluq etdiyim) hazırda Masallı rayon İcra hakimiyyətinin Başçısı Rəfil Hüseynov, eləcə də yaxın dostum, qardaşım Abdul Muradov olmuşdur.

ŞƏHİDLƏRİMİZ

İBRAHİMOV XƏQANI SULTANƏLİ OĞLU

İbrahimov Xəqani Sultanəli oğlu 1968-ci ildə Basarkeçər rayonunun Zər-kənd kəndində dünyaya gəlib. El-oba arasında şeir həvəskarı kimi tanınmışdı, adətən bütün tədbirlərdə yaxından iştirak edərdi. Atası vəfat etdiyindən ailə-nin yükü onun çiyinlərinə

düşmüşdü. Xəqani də alovlu vətənpərvər və yurdcanlı olduğunda 1991-ci ildə könüllü ordu sıralarında hərbi qulluğa başladı.

Ağdərə uğrunda gedən döyüşlərdə öz cəsurluğu və qorxmazlığı ilə tanındı.

O, Ağdam ətrafında gedən döyüşlərin birində həlak oldu.

Qəhrəmanın ölümünü eşidəndə bacısı Mehri dözə bilməyib bayatını bayatıya caladı:

*Qardaşlar, ay qardaşlar,
Qar kəsər, yağış başlar.
Cənazəm əyri gedər,
Yapışmasa qardaşlar.*

*Bacının bacı dərdi,
Yoxdu əlacım, dərdim.
Keçdi şirin söhbətimiz,
Qaldı bir acı dərdim.*

Dörd uşaq anası Mehri bir yanıqlı bayatı da dedi:

*Eləmi bu məni,
Nə çağırır qu məni.
Yaylığın kəfən eylə,
Göz yaşında yu məni.*

Mehri qardaşı Xəqaninin ölümünə dözə bilməyib gözlərini əbədi yumdu.

QARDAŞ İTKİSİNƏ BACI DA DÖZƏ BİLMƏDİ...

İbrahimov Xəqani Sultanəli oğlu 1968-ci ildə Ulu Göyçənin dağlar qoynunda yerləşən bir guşəsində – Basarkeçərin Zərkənd kəndində dünyaya göz açmışdır. Sultanəlinin ailəsində 4 oğul və üç qız böyüyürdü. Xəqani son beşik idi. Məktəb direktoru Həbib müəllim həmişə valideynlərinə Xəqani haqqında razılıq edərdi. Xəqani saz, söz vurğunu idi. Mərhum şair İsmixan Məmmədovun, Haqverdi müəllimin hazırladıqları maraqlı tədbirlərdə həmişə iştirak edər, ürəkdən süzülüb gələn şeirləri çox həvəslə dinləyərdi. Yaz-yay aylarında gül-çiçəçəklərdən toplaya-toplaya ta Kəlbəcərə, İstisuya qədər gedib çıxar-

dı. Qucaq-qucaq baldırğan, kığ, quzuqulağı yığardı, evə əlvən yamaclardan kiçik sovqatlarla qayıdardı.

Tale elə gətirdi ki, Xəqaninin atası Sultanəli fani dünyadan vaxtsız köçdü. Ailə başsız, sahibsiz qaldı. Anaları Müğəddə saçlarının yarısını qara, yarısını ağ hörə-hörə bir təhər uşaqlarını böyüdüb, ərşəyə çatdırdı.

Xəqani 1986-cı ildən Göyçə mahalından Arxangelski şəhərinə əsgəri xidmətə yollandı. Qayıdanda isə yeni yurda – Göyçədən qaçqın düşüb, Gəncədə məskunlaşan ailələrinin yanına qayıtdı. Çox keçmədən Familə adlı bir qızla ailə həyatı qurdu. Bir qızları adını Jalə qoydular.

Xəqani Vətənin dar günündə dözə bilməyib 1992-ci ildə könüllü cəbhəyə yollandı. Ağdərədə gedən qanlı döyüşlərin iştirakçısı oldu. Sonra isə ailələrinə qayıdıb, bir müddət dinc həyat sürdü, 1994-cü ilin aprelində Xəqani yenidən döyüş bölgələrinə yollandı, May ayında isə Ağdam bölgəsində ağır yaralanıb, təcili Bakıya çatdırıldı. Lakin Ulu Göyçənin bu qeyrətli oğlunu ölümün pəncəsindən xilas etmək mümkün olmadı... Xəqani Gəncə şəhərində dəfn ediləndə bacısı Mehri orada yox idi, bu işdən xəbərsiz idi. Gəncəyə qardaşının ölümündən 5 gün sonra gəlib çıxdı. Başlarına qara bağlamış bacıları Sona və Sevdanı anası Müğəddəni, beli bükülən, ah-nalə çəkən

qardaşı Söhbəddini və başqalarını görəndə bircə dəfə aman ay fəlak deyib, yerə yıxıldı. Qardaş yoxluğuna dözə bilməyib, 34 yaşlı Mehri də dünyadan köçdü. Dörd gül üzlü balası başsız qaldı...

Azərbaycan Respublikasında Sovetlər birliyi dağıldıqdan sonra ölkədə baş verən məlum hadisələrə əlaqədar Qərbi Azərbaycandan (Göyçə) mahalında qaçqın köçkün həyatına düşər olmuş vətəndaşlarımız 1988-ci ildə Azərbaycana kütləvi sürətdə didərgin salındılar. Bu gün çox qürurverici bir tarixə nəzər salırıq. Didərgin düşmüş Göyçə mahalını qəhrəmanı oğulları Qarabağ müharibəsində fədakarcasına vuruşaraq şəhid olmuşlar. Onların xatirələrini əbədi yaşatmaq hər birimizin borcudur, belə oğullarla fəxr edirik.

**ƏLİBABA EYNULLA OĞLU
İBRAHİMOV**

İbrahimov Əlibaba Eynulla oğlu – 1972-ci ildə Göyçənin Zərkənd kəndində dünyaya gəlib. 1988-ci il hadisələri zamanı ailəsi ilə birlikdə Kəlbəcər rayonunda məskunlaşıb. 1989-cu ildə Kəlbəcər rayonundakı 1№-li orta məktəbi bitirib. Moskva yaxınlığında hərbi xidmət keçib, sonra hərbi xidmətini

yarımçıq qoyaraq Azərbaycana qayıdıb və Qarabağ müharibəsində iştirak edib.

1992-ci ilin yanvarında Gəncə Milis batlyonunda 3 ay təlim keçəndən sonra bölmə komandiri təyin olunub. Onun bölməsinə Ağdərə rayonunun Aterk kəndinə kömək etmək tapşırılıb. Hərbi əmrə tabe olan Əlibaba İbrahimov Aterkə gedən yolda bütün heyətlə mühasirəyə düşüb, özü də, döyüşçü dostları da həlak olublar.

Əlibaba İbrahimov Bakı şəhərindəki Şəhidlər xiyabanında dəfn edilib.

QƏHRƏMANCASINA ŞƏHİD OLDU

Əliyev Həbil Mikayıl oğlu 1969-cü ildə Basarkeçərin Zərkənd kəndində dünyaya göz açmışdır. O, Ulu Göyçənin loğman havasında qayğısız böyüyür, dağ yamaclarına yayılıb şirin-şirin otlayan qoyun-quzu sürülərinə baxdıqca ləzzət alır, gündə neçə dəfə buz bulaqların suyundan içir, bir göz qırpmında sıçrayıb at belinə minərdi. Zərkənd Dədə Ələsgərin kəndi Ağkilsəyə yaxın olduğundan tez-tez ustad aşığın qəbrini ziyarətə gedərdi.

Həbil orta məktəbdə təhsilini başa çatdırdıqdan sonra bir müddət sovxozda fəhlə işləmiş, min bir həvəslə əməyin qulpundan yapışmışdır. Tacikistanda hərbi xidmətdə olarkən dəfələrlə valideynlərinin ünvanına komandanlıq tərəfindən razılıq məktubu gəlmişdir.

Həbil Orta Asiyada əskəri xidməti başa vurarkən Göyçə mahalına yox, doğma yurdlarından didərgin düşən və Naftalan şəhərində məskunlaşan valideynlərinin yanına qayıtdı. Anası Ülkər balasının sağ-salamat Azərbaycan torpağına qayıtdığı üçün min kərə Allaha şükür elədi, evdə xırdaca bir məclis düzəltdi. El adəti ilə dost-taşıqlar ata-anaya gözaydınlığı verdilər.

Habil 1980-cı ildə Göyçənin Ağkilsə kəndindən olan Yaqub kişinin qızı Mahiyyə ilə ailə həyatı qurdu. Bir müddət keçdikdən sonra isə Habilin bir oğlu dünyaya gəldi, adını Samir qoydular.

Vətənin ağır günündə, ermənilərin get-gedə azğınlaşdığı bir vaxtda Habil digər qeyrətli oğullar kimi heç cür rahatlıq tapa bilmədi, Ona görə də 1 dekabr 1991-ci ildə könüllü olaraq torpaqlarımızın müdafiəsinə yollandı. O, Goranboy ərazisində Azərbaycanın Milli Qəhrəmanı Məhəmməd Həsənovun başçılıq etdiyi birinci batalyonda qeyrətlə vuruşur, daşnaklardan birə-beş qisas alır, ən çətin döyüş əməliyyatlarının həyata keçirilməsində şəxsi igidlik göstərirdi. Göyçənin Habil adlı Koroğlu, Babək qeyrətli qorxmaz bir oğlunun adı artıq dillərdə söylənilirdi, necə deyərlər elə bil komandirin sağ əli idi. Lakin Drombonda, Ağdərə bölgəsində gedən ağır döyüşlərin birində Habil qəhrəmancasına həlak oldu. O, öz ölümü ilə ölümsüzlüyə qovuşdu... Həmin vaxtdan indiyəcən anası Ülkərin, bacıları Vəzifə və Xatirənin göz yaşları qurumur. Habilin yoxluğuna həyat yoldaşı heç dözə bilmir. Dünyanın işinə bax ki, Habilin ölümündən sonra ikinci bir övladı dünyaya gəldi. Habilin bu balasının adını nənə və babası Qabil qoydular.

İsti yay günlərinin birində şəhid Habil Əliyevin atası Mikayıl kişi soraqlaşsa-soraqlaşsa Naftalandan Bakıya, "İşıq" nəşriyyatına gəlib çıxdı. Şəhid balası

haqqında komandir və digər hərbiçilər tərəfindən yazılmış sənədləri nəşriyyata təqdim etdi. Oğlu haqqında müəyyən döyüş epizodları danışdı. Saralmış sənədlərin birində aşağıdakı sözlər yazılmışdı: – Göyçəli Həbil Goranboyda əvvəlcə 1-ci batalyonun 1-ci rotasında, sonralar isə minamyot batareyasının tərkibində vuruşmuş və əsl qəhrəmanlıq göstərmiş, keçmiş Şaumyan-kənd-Ağdərə istiqamətində rəşadətli döyüş yolu keçmişdir. O, Aşağı Ağcakənd və Xarxaput kəndlərinin erməni quldurlarından təmizlənməsində şücaət göstərərək 20 nəfərdən çox saqqalı qulduru leş-leşə söykəmiş, Gülistanda və Yuxarı Ağcakənddə düşmənin atəş nöqtəsini susdurmuş, habelə Ağdərənin Talış, Madagiz, Maqauz, Meteşen, Moxrataq kəndlərinin azad olunmasında, Sərsəng su anbarının alınmasında, Kasapet və ən nəhayət Drambonda igidliliklə vuruşmuşdur. Təkcə bir faktı qeyd etmək lazımdır ki, Həbil Drambonda 30 daşnakı məhv etmişdir.

Həbil Əliyev Naftalan şəhərindəki Şəhidlər Xiyabanında uyuyur. Respublika Prezidenti Heydər Əliyevin fərmanı ilə cəbhədə qəhrəmanlıqla şəhid olduğuna görə Həbil ölümündən sonra "Azərbaycan bayrağı" ordeninə layiq görüldü.

GÖYÇƏNİN QARTAL OĞLU

Azad Alı oğlu Abbasov 1968-ci ildə Basarkeçərin Zərkənd kəndində dünyaya göz açmışdır. O, kənd məktəbində təhsil aldığı dövrdə, nədənsə "Uzaq sahillərdə filminə baxmaqdan heç vaxt yorulmazdı. Hər dəfə Mehдинin almanlara vurduğu sarsıdıcı zərbələrə baxdıqca "Mixaylo"ya min əhsən deyərdi. Kim bilir, bəlkə elə o vaxtdan ürəyinə dammışdı ki, gələcəkdə o da Mehdi kimi bir qartala çevriləcək, heç vaxt düşmən qabağında büdrəməyəcək, faşistdən qansız olan erməni daşnakları ilə savaşda canını qurban verəcəkdir.

1988-ci ildə göyçəlilər öz ata-baba yurdlarını tərk edəndə ordu sıralarında idi. Ermənilərin birdən-birə azğınlaşması Azadın qəlbini didib parçalayırdı. Ordudan tərxis olunduqdan sonra könüllü olaraq cəbhə bölgəsinə yollandı. Çox keçmədən Goranboyun 1-ci batalyonunda Azad cəsur, igid bir döyüşçü kimi tanındı, döyüş əməliyyatlarının yerinə yetirilməsində yaxından iştirak etdi. Hər dəfə erməni dığaları leş-leşə

söykənəndə Azadın alovlanan sinəsinə su çilənirdi. Göyçənin bu igid oğlu ölümündən qorxmurdu, ən çətin anda düşməni ürəyindən oxlayırdı.

Azad Abbasov keçmiş Şaumyankənd uğrunda gedən ölüm-dirim savaşında rəşadətli döyüş yolu keçdi, hər qarış Vətən torpağı uğrunda qeyrətlə vuruşdu. Tale elə gətirdi ki, 1992-ci il iyulun 1-də Sərsəng su anbarı ətrafında gedən ağır döyüşlərdə Azad qəhrəmancasına həlak oldu. Zirvəsi görünməyən "Çalmalı" dağını, onun sinəsindəki buz və şərbət bulaqları xatırladı, sonra isə gözlərini əbədilik yumdu və fani dünyadan azadlıq aşiqi kimi köçdü.

SON ANDA ÇALMALINI XATIRLADI...

Nəcəfov Yəhya Əlfalı oğlu 1972-ci ilin Novruz bayramı ərəfəsində Basarkeçərin Zərkənd kəndində dünyaya göz açmışdır. O, hələ uşaq yaşlarından mehrini dağlara, daşlara salmışdı. Əlvən xalını andıran çəmənliklərin vurğunu idi. Yəhya yayın loğman çağlarında çənidumanı, yara-yara əyri və dolama yollarla tay-tuşları ilə "Çalmalı" dağının seyrinə gedər, qucaq-qucaq ətirli gül-çiçək toplayar, qabını göbələk və qarağatla doldurar, axşam olub qaş qaralanda "Tumlu bulağ"ın üstündə motal şoru ilə pendir çörəyi yeməmiş geri dönməzdi.

Anası Əntiqə hər dəfə dağlara səfərə çıxıb, evə sovqatla qayıdan balasını sinəsinə sıxıb duz kimi yalayar, boy-buxununa dönə-dönə tamaşa edər, uzun qış gecələrində Yəhyanı şirin nağıllarla yuxuya verərdi. Yəhya 10-12 yaşlarından saza, sözə yaman

vurulmuşdu. Aşiq məclislərindən ötrü ürəyinin başı göynəyirdi. Şair İsmixanın, Əli Qurbanın, Alqayıtın, Dədə Ələsgərin qoşma, təcnis və gəraylılarını həvəslə əzbərləyirdi.

Qonşu Ağkilsə, Zod, Qaraqoyunlu və Nərimanlı kəndlərində onlarca dost və tanış var idi Yəhyanın. Lakin tale elə gətirdi ki, Yəhya boya-başa çatmamış atadan yetim qaldı, ailənin bütün ağırlığı anası Əntiqənin üzərinə düşdü. Sağ olsun kəndin xeyirxah adamlarını, qonum-qonşuları! Çətin, dar ayaqda onlar Yəhyagilin ailəsinə hər cür maddi və mənəvi köməklik göstərdilər.

Günlərin bir günü kəndə belə bir xəbər gəlib çıxdı ki, rayon mərkəzində ermənilər böyük bir dəstə ilə nümayişə çıxıblar. Tələbləri də budur ki, Qarabağ Ermənistanı birləşdirilsin, azərbaycanlılar isə öz doğma ata-baba yurdlarını tərk etsinlər. Sanki adamlar bir-birinə deydi, ürəklərə qara xal düşdü, hamının əli Ulu Tanrıya uzanıqlı qaldı...

Quduz itə dönmüş erməni faşistləri heç cür bəd, çirkin niyyətlərindən əl çəkmək istəmirdilər. Göyçəlilərin Göyçədən çıxarılması planını "akademik" Viktor Habartsumyan, Silva, Zori kimi türk qanına susayan alçaqlar hazırlamışdı. Özgə çıxış yolu yox idi. Göyçəlilər öz əzəli torpaqlarından köçmək, qərrib quşa dönüb, haraya isə üz tutmaq məcburiyyəti qarşısında

qaldılar. 1988-ci ilin soyuqlu, şaxtalı günlərində Göyçədən Azərbaycan torpağına doğru ağır-ağır hərəkət edən sıldırımli dağ yollarında cərgələnən maşın karvanlarının sayı-hesabı yox idi. Köhnə bir maşının kuzasında palaz-yorğana bürünən və kənddən, doğma ocaqdan ayrılan Əntiqə ananın, boynu buruq qalan Yəhyanın göz yaşları qurumurdu...

Göyçədən didərgin düşən Nəcəfovlar ailəsi min bir müsibətlə Naftalan şəhərinə gəlib, orada məskunlaşdılar. Yəhya orta təhsilini başa vurduqdan sonra Qroznı şəhərində əsgəri xidmətdə oldu. Sonra isə yeni yurda qayıtdı. Çox keçmədən qəlbinin hökmü ilə könüllü olaraq cəbhə bölgələrinə, odlu nöqtələrə yollandı. Sevdiiyi qızın şəklini də özü ilə götürdü. Vətənin ağır günündə silaha sarılan Yəhyanın adı igid, cəngavər, qeyrətli döyüşçülərin siyahısına düşdü. O, neçə-neçə döyüş əməliyyatlarının uğurla yerinə yetirilməsində yaxından iştirak etdi. Günlərin bir günündə isə Yəhya cəbhə bölgəsində düşmənin basdırdığı minaya düşdü, al qana boyandı. Son anda anası Əntiqəni çağırdı, ondan imdad dilədi, dodaqları yarıq-yarıq oldu.

Biz vaxtı ilə Yəhyanın təhsil aldığı məktəbin direktoru Həbib Səmədovla görüşüb söhbət etdik. Onun gözləri doldu və bir müddət yerindəcə heykəl kimi donub qaldı. Həbib müəllimdən Azərbaycan

Dövlət Filarmoniyasının qarşısında bəzi qeydlər götürdüm. Hər ikimiz Xəstə Bayraməlinin 95 illik yubileyində iştirak etməyə dəvət olunmuşduq. Ətrafımız göyçəlilərlə, saz, söz pərəstişkarları ilə dolu idi. Həbib müəllim şəhid Yəhya Nəcəfov haqqında özünün yadda qalan xatirəsini danışdı:

– Pedaqoji sahədə çalışdığım uzun illər ərzində yüzlərcə yaddaqalan, sevimli şagirdlərim olub. Onlardan biri də rəhmətlik Yəhya idi. Qabiliyyətinə, bacarığına söz ola bilməzdi. Məktəbə başı aşağı gedib gəlirdi. Bir qonşunun belə toyuğuna da daş atmazdı. Əməyi çox sevirdi, musiqi və şeir vurğunu idi. Arzum budur ki, müharibəyə son qoyulsun, düşmən tapdağında olan torpaqlarımız özümüzə qaytarılsın. Biz isə Dədə Şəmşirin yurdu Kəlbəcərdən keçib, Basarkeçərə öz əzəli yurdumuza qayıdaq. Ulu Tanrı o günü bizə tez qismət eyləyərsə, şəxsən mən təşəbbüs irəli sürüb Zərkənd kənd orta məktəbinə Yəhya Nəcəfovun adını verdirəcəyəm. O gün mənə heç də uzaqda deyildir...

Yəhya 1993-cü il dekabr ayının 23-də şəhid oldu. Bu qəfil və acı xəbərdən sonra dəli-divanə olan, ağlayıb fəryad qoparan Əntiqə ana gözlərinin nurunu itirdi.

HEÇ VAXT QƏHRƏMANLAR ÖLMÜR DÜNYADA

Məhər NƏCƏFOV
İtaliyanın Milli
Qəhrəmanı

Nəbi MƏMMƏDOV
Sosialist Əməyi
Qəhrəmanı

NƏBİYEV AKİF MUSA OĞLU

Nəbiyev Akif Musa oğlu 13 noyabr 1950-ci ildə Göyçə mahalının Basarkeçər rayonu-nun Zərkənd kəndində anadan olub.

1971-ci ilin dekabrında ordudan tərxis olunub. 1972-ci ilin fevral ayında Bakı Baş Tikinti İdarəsinin 203 nömrəli İxtisaslaşdırılmış Mexanisasiya İdarəsində mexanik kimi ilk əmək fəaliyyətinə başlayıb.

Gəncə Politexnik

Texnikumunda təhsil aldığı illər A.M. Nəbiyevin mütəxəssis kimi yetişməyində məktəb rolunu oynamışdır.

Akif Nəbiyevin BBTİ-də keçən fəaliyyət illəri yüksələn xətt üzrə gedib. O, 1974-1980-ci illərdə 203 nömrəli İMİ-nin nəzdində olan avtomobil dəstəsinin rəisi, 1980-1984-cü illərdə İMİ-nin qaraj müdiri, 1984-1992-ci illərdə 8 nömrəli İMİ-də baş mühəndis, 1992-1997-ci illərdə isə Bakı Baş Tikinti İdarəsinin Bakı Yol Tikinti Trestinin İstehsalat Texniki Təchizat İdarəsinin Asfalt Beton Zavodunun rəisi vəzifələrində çalışmışdır.

O, BBTİ-də mexanik kimi işlədiyi illərdə ali təhsil almaq barədə düşünmüş və sənədlərini Azərbaycan Politexnik İnstitutunun avtomobil təsərrüfatı fakültəsinə verərək axşam şöbəsinə qəbul olunmuş və 1980-ci ildə institutu müvəffəq qiymətlərlə bitirmişdir.

1997-ci ildə Bakı Baş Tikinti İdarəsinin müəssisələri özəlləşdirməyə açıq elan olunarkən Akif Nəbiyev dövlət özəlləşdirmə Proqramı çərçivəsində İstehsalat Texnoloji

Təchizat İdarəsini özəlləşdirmiş və idarənin bazasında İstehsalat Tikinti Mexanizasiya Şirkətini təsis etmişdir. O, 1997-ci ildən bu şirkətə rəhbərlik edir.

A.M. Nəbiyev idarəni özəlləşdirdikdən sonra ilk öncə Dərnəgüldə - nəqliyyatın çox sıx olduğu ərazidə yerləşən idarəni Bakı Poladtökmə Zavodunun yaxınlığında bataqlıq bir sahədən 3 hektar ərazini alaraq gələcək şirkətinin bazasını yaratdı və İstehsalat Tikinti Mexanizasiya Şirkəti fəaliyyətə başladı.

İTM şirkəti mövcud olduğu 18 ildən artıq müddət ərzində yüksək səviyyəli tikinti işləri yerinə yetirən etibarlı şirkətə çevrilmişdir. İTM şirkətinin Maddi Texniki Bazası Binəqədi şossesi 53 ünvanında dörd hektarlıq ərazidə inşa edilmişdir. Şirkətin istehsalat sahələri Bakı şəhərində, Sizəyən və Quba rayonlarında yerləşir. Dərnəgüldə 20000 kv/m-lik sahədə istehsal gücü 50m³/saat olan beton qovşağı və bardür istehsalı sexi, Binəqədi şossesi sənaye sahəsində 40000 kv.m-lik ərazidə asfalt zavodu kompleksi, 110 ton/saat istehsal gücünə malik Teltomat asfalt zavod kompleksi, aluminium və plastik qapı pəncərə istehsalı və ağac emalı sexləri şirkətin uğurlarına qarant verir.

Həmçinin şirkətin Siyəzən rayonunun Gil-Gil çay sahəsində qum-çinqıl karxanası, Quba rayonunun Qaraçay sahəsində istehsal gücü 40, 50 və 60 ton/saat olan 3 qum-çinqıl karxanası, Quba rayonunun Vəlvələçay sahəsində istehsal gücü 250 ton/saat olan Teknotak qum-çinqıl karxanası fəaliyyət göstərir.

İstehsalat Tikinti Mexanizasiya Şirkəti fəaliyyəti dövründə bir çox respublika əhəmiyyətli iri layihələrdə iştirak etmişdir. Azfen B.M., Azneft-Tekfen Alyansının, Azfen-Tekfen-AMEC alyansının həyata keçirdiyi İlkin Neft Layihəsi (EOP) Səngəçal Terminalında, İnşaat texnikası təmini, topraq işləri və s.; Azəri-Çıraq-Günəşli (ACG FFD) neft yataqlarının tammiqyaslı işdənməsi proqramı; Səngəçal Terminalının

genişləndirilməsi layihəsi, Qırmadaş, qum, çınqıl və başqa inşaat materiallarının təminatı; AÇG FFD Kompresor və Suvurma Platformasının Üst Tikintilərinin Tikintisi Layihəsi; Sənqəçal-Qazıməmməd Qaz Boru Kəmərinin Tikinti Proqramı; Qaradağ Severnaya Qress Qaz Kəməri Layihəsi, ofis və kampların təmiri və tikinti işləri və lahiyə kəməri boyunca Security və Servis yollarının tikintisi; “Azərenerji” ASC-nin və “Azərenerjitikinti” MMC-nin xətti ilə “Azərenerjitikinti” MMC-nin Xaçmaz rayonu, Şirvan, Bakı və Sumqayıt şəhərlərində tikilən Modul Elektrik Stansiyalarında tikinti, asfalt və yol inşaat işləri; Bakı şəhər İcra Hakimiyyətinin xətti ilə Bakı şəhərində tikinti abadlaşdırma işləri, yolların asfaltlanması və təmir-bərpa işləri, Bilgəh-Nardaran yolunun, Babək prospekti və bir sıra küçə və prospektlərin təmiri və yeni asfalt örtüyünün salınması; Nəqliyyat Nazirliyinin “Azəryolservis” ASC-nin xətti ilə Bakı şəhəri və şəhəratrafi yolların yeniləşdirilməsi və təmiri işlərinin yerinə yetirilməsi; Azərbaycan Tibb Universiteti, Texniki Universiteti, İnşaat Universitetinin tədris və inzibati binalarının təmir və tikinti işləri, həmçinin həyətyanı sahələrinin abadlaşdırılması işləri; Dövlət Neft Şirkəti Bibi-Heybət neft mədəninə yerləşən Gəmi Təmiri Zavodunun ərazisinin əsaslı abadlaşdırılması və asfaltlaşdırılması; Cristal Plaza; Dövlət Bayrağı meydanı və digər layihələr həyata keçirmişdir.

İTM şirkəti bir çox Avropa və Türkiyə şirkətləri ilə yeni tikinti və inşaat maşın-mexanizmləri və texnologiyalarının Azərbaycana gətirilməsi sahəsində sıx əməkdaşlıq edir.

“BP”, “Azəravtonəqliyyatşəvris”, “Azərenerjitikinti” MMC, ARDNŞ, “Bakıelektrikşəbəkə” ASC və “Siemens” şirkətləri İTM şirkətinin başlıca və davamlı müştəriləridir.

Ailəlidir, dörd övladı, beş nəvəsi var.

KITABIN İÇİNDƏKİLƏR

Yadda qalan xatirələr.....	3
Göyçə mahalı.....	6
Basarkeçər rayonu.....	10
Zərkənd kəndi.....	12
Tayfalar haqqında məlumat.....	17
Zərkənd kəndi ətrafındakı yer-yurd adları.....	27
Rumbasar, Rumbasar yolu.....	34
Gors, Gorsun bulağı.....	35
Alban qəbiristanlığı.....	36
Tap arxı.....	37
Kiçik torpağın qəhrəmanı.....	38
Hörmət varisliyi.....	50
Atəş sərrast idi.....	58
Mənim həyat yolum.....	62
Ön söz.....	85
Məmməd Alim. <i>Şeir dolu qəlbi vardı</i>	87
Arzusu jurnalist olmaqdır.....	96
Natiq Ocaqquliyev (<i>Şeirlər</i>)	98
N.Ocaqquliyev. Güllə səsi.....	159
Hüseyn Ocaqquliyev.....	195

Ocaqquliyev Rüfət Məhərrəm oğlu.....	200
--------------------------------------	-----

***GÖYÇƏNİN VƏ QƏRBİ AZƏRBAYCANIN
TARİXİ ŞƏXSLƏRİ***

Miskin Abdal.....	202
Məşədi İsa.....	206
Səməd Ağa Kəsəmənli.....	208
Mirzə Bəylər.....	211
Şair Məmmədhüseyn.....	215
Abbasqulu bəy Şadlinski.....	218
Qaçaq Şahmalı.....	221

GÖRKƏMLİ DÖVLƏT XADİMLƏRİ

Xatirələrdə yaşayan böyük insan.....	224
Qəşəm Aslanov.....	231
Mahmud Kərimov.....	233
Əli Binnət oğlu İnsanov.....	236
Tapdıq Muxtar oğlu Əmiraslanov.....	239
Hacıyev Zülfü Saleh oğlu.....	241
Hüseynov Təvəkkül İslam oğlu.....	244
Talib Musayev.....	248

TANINMIŞ ELM XADİMLƏRİ

Əliyev Əli Adil oğlu.....	251
Əhliman Tapdıq oğlu Əmiraslanov.....	254
Hüseyn İsmayılov.....	257
Qurban Balı oğlu Bayramov.....	260

DÖVLƏT NÜMAYƏNDƏLƏRİ

İsmət Dursun oğlu Abasov.....	262
Səfiyar Bəylər oğlu Musayev.....	264
İman Hüseynov.....	269
Heydər Xanış oğlu Əsədov.....	270
Əbdüləzimov Nağı Kərim oğlu.....	273
Musayev Rasim İslam oğlu.....	275
Əli Cavad oğlu Əhmədov.....	277
Musayev Maksim Talıb oğlu.....	279
Murad Məhəmməd oğlu Aşurov.....	281
Seyidov Arif Akif oğlu.....	282

USTAD SƏNƏTKARLARIMIZ

Ağ Aşıq.....	283
Qızıl vəngli Aşıq Alı.....	291

Aşıq Ələsgər.....	302
Aşıq Musa.....	312
Növrəs İman.....	319
Aşıq Talib Aşıq Ələsgər oğlu.....	326
Daşkəndli Aşıq Nəcəf.....	328
Göyçəli Aşıq Əsəd.....	350
Şair Əbülfət.....	361
Aşıq İmran Mehralı oğlu Həsənov.....	370
Aşıq Əli.....	372
İsmixan Didərgin.....	373
Şair Alqayıt.....	379
Daşkəndli Aşıq Hacı.....	387
Ülvi Bünyadzadə.....	390
Əli Qurban Dastançı.....	394
Hacı Firuddin Xəlilov.....	398
Ramiz Təmkin.....	405
Aydın Murovdağlı.....	414

YAXINLARIM VƏ DOSTLARIM

Həbib Səmədov.....	424
Ələddin Əhmədov.....	426
Zirəddin Pənahov.....	428
Mədət Ağamalı oğlu Əliyev.....	430

Səməd Gülməmmədov.....	431
Mehmandar Əliyev.....	433
Cəmşid Hənifəyev.....	437
Ələsgərov İslam Talıb oğlu.....	438
Zərkəndli şair Rəhim.....	439
Həsən Göyçəli.....	460
Famil Nəsibov.....	465
Abbasov Ramiq Tofiq oğlu.....	468
Şahvələd Hüseynov.....	469

ŞƏHİDLƏRİMİZ

İbrahimov Xəqani Sultanəli oğlu.....	478
Qardaş itkisinə bacı da dözə bilmədi.....	480
Əlibaba Eynulla oğlu İbrahimov.....	483
Qəhrəmancasına şəhid oldu.....	484
Göyçənin qartal oğlu.....	487
Son anda Çalmalını xatırladı.....	489
Heç vaxt qəhrəmanlar ölmür dünyada.....	493
Nəbiyev Akif Musa oğlu.....	495

HƏSƏN OCAQQULİYEV
YADDA QALAN XATİRƏLƏR

Operator: Sevda Abbasova
Dizayner: Mətanət Müslümova

«Elm və təhsil» nəşriyyatının direktoru:
professor Nadir MƏMMƏDLİ

Çapa imzalanmış **10.08.2016.**
Şerti çap vərəqi **31,25.** Sifariş № **255.**
Kağız formatı **60x84 1/16.** Tiraj **500.**

*Kitab «Elm və təhsil» nəşriyyat-poliqrafiya müəssisəsində
hazır diapozitivlərdən çap olunmuşdur.*

E-mail: nurlan1959@gmail.com

Tel: 497-16-32; 050-311-41-89

Ünvan: Bakı, İçərişəhər, 3-cü Maqomayev döngəsi 8/4.